AGNI

. P.

ET CAUSIS

RUM

INDAGATIS

INQUE.

J. B.

MORGAGNI

P. P. P. P.

DE SEDIBUS ET CAUSIS

MORBORUM

PER ANATOMEN INDAGATIS

LIBRI QUINQUE.

EX LATINA ANT. G. DEMONVILLE TYPOGRAPHIA.

J. B.

MORGAGNI

P. P. P. P.

DE SEDIBUS ET CAUSIS

MORBORUM

PER ANATOMEN INDAGATIS

LIBRI QUINQUE

IN QUIBUS CONTINENTUR DISSECTIONES ET ANIMADVERSIONES PROPEMODUM INNUMERÆ, MEDICIS, CHIRURGIS, ANATOMICIS PROFUTURÆ.

NONA EDITIO

AUCTORIS VITA ET TRIPLICI RERUM NOMINUMQUE INDICE ILLUSTRATA;
CURANTIBUS F. CHAUSSIER FACULTATIS MEDICÆ
PARISIENSIS PROFESSORE,
ET N. P. ADELON EJUSD. FACULT. DOCT. MEDICO.

TOMUS SEPTIMUS.

LUTETIÆ,

APUD M. C. COMPÈRE JUNIOREM, BIBLIOPOLAM,
MEDICÆ SCHOLÆ VICO.

M DCCC XXIII.

DE SEDIBUS
ET
CAUSIS MORBORUM.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LV.

Sermo est de Ulceribus et Sphacelo.

Sectionis quæ sic inscribitur, et libro hoc IV Sepulchreti quarta est, cum initium ducatur ab achoribus, et tinea; non satis apparet, cur non eadem comprehendantur illæ quoque observationes lepræ, et psoræ, et tineæ ipsius, quarum alias demum invenies principio sectionis XI, unam autem prope finem sectionis XII (1). Causa autem certe non fuit, ne prolixior æquo foret sectio hæc IV; siquidem et illæ quæ alio rejiciuntur, observationes paucæ sunt, et brevis hæc sectio est, præsertim si scholia demas, et de observationibus tredecim quæ sub numero X proponuntur, decem alibi jam antea productas, ex iisdem unam (2) bis positam hic fuisse, animadvertas.

(1) In Additam. obs. 6.
(2) § 6 et 8.

Quæ idcirco memorare volui, ne forte mireris, vix aliquas superesse nobis, nullam repetere volentibus, quas hac Epistola scribamus.

2. Ut enim ab achoribus nos quoque, et a scabie capiamus initium: si forte scire aves, quænam a Valsalva, aut a nobis reperta sint in corporibus quæ his fuerant vitiis infecta; in Epistolis X (1), XVI (2), XXXVIII (3), XLI (4), in aliisque facile invenies. Quæ relegens, velim animadvertas, iis ulcusculis aut per se, aut per inunctiones quasdam siccatis, infantem ex convulsionibus, virginem ex hydrope thoracis, et pericardii, mulierem ex acuta febre, et tympanite, juvenem ex urinæ suppressione periisse; mortis autem causam ex occlusione ulcusculorum extitisse, quæ cum manantia, morbos arcerent, aut, quod in infante, et muliere manifestum erat, etiam tollerent; siccata, stimulantes quæ per ipsa antea ejiciebantur, particulas, noxiumque humorem in sanguine cohibebant, effusum mox in omnibus ferme aut inter meninges, aut in ventrem, aut in thoracem, quem subcœrulea aqua plenum in virgine deprehendi. Incides etiam initio epistolæ XVIII (5), in sutorem cujus erat corpus

(1) N. 9.
(2) N. 34.
(3) N. 22.
(4) N. 4.
(5) N. 2.

minuta scabie fœdum. Ibi autem fac tecum, reputes, si quis hanc inunctione abigere forte voluisset, quanto magis, sic cohibitis erodentibus corpusculis, aucturus fuisset vitia laxati, extenuatique parietis ventriculi cordis sinistri, et magnæ, huic annexæ, luridæ intus, et inæqualis arteriæ: idque eo facilius credes, si quid ex represso herpete Trombellio (1) acciderit, nunc veniet in mentem. Porro cum observationibus illis Valsalvæ, et nostris convenire videbis quæ initio IV, hujus Sepulchreti sectionis proponuntur, altera (2) in bimulo principe, cui cum achores prorsus evanuissent, cruenta aqua, pro illo corpusculo non pauca, inventa sub cranio est, altera (3) in femina quæ tinea lotionibus sanata, cerebri hemisphærium habuit putridum, et ichore citrino refertum. Ad quas, si velis, aliæ non deerunt quas addas, duæ præsertim altera ex Schulzio (4), ostendens, quot et quantæ viscerum labes exceperint gravem, humidam, diuturnam scabiem, remedio externo retropulsam, altera ex Lanzono (5), quæ monstrat vitia in cerebro, diaphragmate, jecinore inventa, cum acris ti-

---

(1) Epist. 26, n. 39.
(2) Obs. 1, § 1.
(3) Ibid. § 2.
(4) Act. N. C. tom. 1, obs. 231.
(5) Eph. eorumd. dec. 3, A 9 et 10, obs. 113.

nea, et fœda scabies per inunctionem sublatæ essent.

3. Sed vel sine cadaverum dissectione quotusquisque medicus est qui ex retropulsa scabie, aut achoribus, interna externave mala sæpe extitisse, non viderit? Meministi Valsalvam (1) pro tumore consultum esse, qui seu vera ad genu exostosis esset, sive eam mentiretur, illi certe de qua loquimur, causæ successerat. Ab eademque causa quos externos, internosve morbos Gerbezius (2) viderit: in hisque malignas febres, quas, nec semel Lanzonus (3), et lethales quidem, adnotavit, itemque ut asthma observaverit, Dethardingius (4), Cummius (5) autem, ab ipso indicatus, apoplexiam, eorum inspectis observationibus cognosces. Quamplurimas addere facillimum esset, si aut opus foret, aut non essem alias infra (6) commemoraturus. Quamobrem cum ipse quoque meas hic producere non paucas possem; duas, haud amplius, proferam, ambas uno mense februario anni 1710 in viris duobus, meis generosis civibus, habitas. Alteri ma-

---

(1) Epist. 50, n. 13.

(2) Eph. cit. dec. 3, A. 2, obs. 167.

(3) Ejusd. dec. A. 9 et 10, obs. cit. 113, et obs. 16.

(4) Append. ad dec. 3, A. 5 et 6, n. 8, in obs. parallel. ad obs. 58.

(5) Dec. 1, A. 1, obs. 58.

(6) N. 7.

nantia capitis ulcuscula, eorum prorsus similia quæ achores in infantibus vocamus, a frigidi nocturni aeris injuriis siccata erant, cum octo vix diebus exactis, maligna febri correptus est, vomitionibus, et denique singultu stipata, in qua etsi pulsus valde infimi erant, et præter ea quæ dixi, prava alia non deerant symptomata, ipse tamen bene semper sibi habere videbatur: ex eaque, frustra seniore ejus medico, et me quoque diebus novissimis accersito, quæ opportuna viderentur, præstantibus, nono morbi interiit die. Alter persimili, si cutis erosionem, et crustas spectares, affectione laborans, quæ brachia primum, mox crura quoque, denique et partes nonnullas alias cruciabat, cum de consilio nescio cujus indusio usus esset, suffitione sulphuris medicato, cutis quidem morbum omnem propemodum abegerat, simul vero rheumaticis universi corporis doloribus prehensus fuerat cum febre conjunctis, qui non modo noctu quiescere, sed et interdiu se de latere in latus convertere prohibebant, quin vel linguam ipsam, et gulam afficere incipiebant. Occursum est a nobis cito, et diligenter. Sed tamen, nisi natura adjuvisset, retropulsam materiam partim ad cutem, partim ad intestina quo per se vergebat, expellendo, neque intra mensem solutos dolores, neque intra ver proximum persanatam cutem facile vidissemus, neque ægrum deinde sospitem ad extremam usque senectutem

provectum. Verum nemini medicorum, ut dixi, ejusmodi casus non occurrerint ex illo usque tempore quo primus omnium Hippocrates (1) Atheniensem illum memoravit, qui prurigine toto corpore vehementissime cruciatus, eaque cutis crassitudine, et aspectu, ut lepram referret, cum balneis calidis quæ in Melo sunt usus esset, *a pruritu quidem, et cutis crassitudine liberatus est, verum hydropicus factus, mortuus est.* Earum autem balnearum aquas fuisse sulphureas, Martianus (2) censebat, et certe Plinius (3) sulphur *nobilissimum in Melo insula*, Dioscorides (4) autem *plurimum gigni* tradiderunt.

4. Hæc, atque ea præsertim quæ de morbis commemoravi scabiem consecutis inunctionibus abactam, eo te facile adducent, ut ex me quæras, quid igitur sentiam de minutissimis animalculis, quæ ætate nostra cum animadvertissent perindustrii viri, et unicam scabiei causam esse docuissent, docuerunt quoque, prætermissa interna curatione, quocumque anni tempore, sulphureis, aliisve quæ ipsa interimerent, exterius adhibitis esse exterminanda; sic enim sublata causa, cito et tuto scabiem evanescere, nullo incommodo, nedum morbo, insequente. Ego vero

(1) Epid. l. 5, n. 4 apud Marinell.
(2) Annot. ad hunc. Hippocr. locum.
(3) Nat. Hist l. 35, c. 15.
(4) De medic. mat. l. 5, c. 83.

ut ingenue, quemadmodum solitus sum, tecum loquar; primum admonebo, ne eruditis viris plus tribuas, quam sibi sumunt. Nam quod ad inventum attinet, nihil facilius est, quam ostendere, animalcula illa vel multo antiquioribus, quam ipsi agnoscunt, fuisse jam nota. Non iis scriptoribus dico quos ab nonnemine objectos esse video ex Daniele Sennerto (1), ubi de vermibus dorsi verba facit, et multo minus iis qui venam, ut vocant, medinensem olim memorarunt, post Velschium (2) a Wepfero quoque confirmatam, ut ex superiore III Sepulchreti sectione (3) intellexeris. Sed iis dico qui longe minora, et certe breviora animalcula, ejusmodi verbis memoravere quibus Abenzoar apud Joannem Langium (4). *Sunt* enim *cirones*, inquit Abenzoar, *pedecelli*, *Arabibus assoabat dicti, qui subter cutem et ad manus, et crura serpunt: pustulas quoque aqua plenas sub cute, ubi delitescunt, excitant: qua dissecta, prorepunt animalcula tam parva, ut vix visu, quamvis perspicaci, ægre deprehendi possint.* Formam quoque ipsorum aliis antea fuisse microscopii auxilio non incognitam, cum Borelli observationes in-

(1) Medic. pract. l. 2, p. 2, c. 24.

(2) Exercit. de vena medin.

(3) Ad obs. 26, schol. n. 5.

(4) L. 2, Epist. medic. 42.

dicant a Velschio (1) commemoratæ, secundum quas cirones *testudinum effigies repræsentarunt*, tum præsertim Ettmulleri illa confirmat cironum observatio quæ Lipsiæ I. Actor. Erudit. volumine (2) proposita, præterquam alios nominat qui prius viderint, animalcula ipsa sic descripta exhibet, et delineata, ut descriptio, et pictura perfectiores quidem paucis post annis reddi potuerint, sed tanquam novæ prorsus in medium proferri non potuerint. Potuerunt quoque præclaris explicationibus plura illustrari quæ ad scabiei originem, multiplicationem, facilemque tum per contactum communicationem, tum per certa, exterius adhibita, remedia curationem, ad aliaque attinent de hoc genere. Sed dum curatio ista exterior, interiore omissa, commendatur, videtur his doctis viris idem accidisse quod Helmontio (3) illam pariter laudanti, hanc improbanti. Helmontius enim etsi præter scabiem ab attactu, eam quoque agnosceret quæ sponte oriretur (4); tamen utriusque ut eamdem indolem, sic idem semen, sive fermentum in cute duntaxat statuebat. In qua una tanto magis hi hærere morbum omnem constituunt, quod in illa una ista nidulantur

---

(1) Exercit. cit. c. 7.

(2) An. 1682, m. septembr.

(3) Tract. 45, inscripto scabies et cæt.

(4) Ibid. n. 11.

animalcula, quæ si nulla in mundo essent, nullam quoque scabiem fore asseverant, ut quæ nunquam corripiat quemquam, nisi aliunde nactum ista animalcula. Igitur ex istiusmodi dogmatibus quid utrorumque auctoribus partim veri, et utilis, partim minus veri, minusque tuti in curatione docere contigerit, videamus.

5. Medicus prudentissimus, idemque doctissimus Ballonius (1) cum super cutis affectionibus in dogmata quorumdam incidisset cum illis consentientia de quibus modo dicebamus; ratione, experientia et Hippocratis doctrina fretus, tria cutis affectionum genera caute inter se ita distinguenda esse censuit, ut aliæ sint tanquam cutis ipsius morbi, aliæ tanquam interiorum partium abscessus, aliæ tanquam inter utrasque ambigentes. Neque signa per quæ singulas internoscamus, prætermisit: neque dubitavit, ubi cutis tantummodo morbi sint, *tunc in externum illud vitium incumbere oportere, non lacessitis per medicamenta purgantia partibus intestinis.* Quin huc facile pertinere indicavit, *latas* illas Simonis *pustulas*, quem Hippocrates (2), *ubi ad ignem inungeretur, aut calida lavaretur, opem sensisse* scripsit; *vomitum* autem *non profuisse.* Inprimis vero ad propositum facit quod ad

(1) Epid. et ephem. l. 1, constit. hyem. an. 1574.

(2) Epid. l. 6, s. 2.

verba illa Balloni adnotatum leges (1): *Dum quis cum scabioso concumbit, et cutis inficitur, malum hoc vere cutaneum est, et superficiaria curatio esse debet.* Vides igitur, quid veri, et utilis sit in una illa externa curatione, interna prorsus omissa, cum sanus aliquis a scabiosi, aut linteorum ejus, vestiumve attactu scabiem paulo ante contraxit. Sed vides simul, quid minus veri, minusque tuti ista eadem haberet curandi doctrina, si scabies non cutis unius morbus esset, sed aut abscessus, aut abscessus simul et cutis morbus. Neque enim facile assentiendum est, cum scabies nunquam, nisi a scabiosi contactu, ab ejusve animalculis nasci dicitur. Num ab illuvie? num a pravis cibis, potionibusve nunquam nascitur? Certe aliter plerisque videtur medicis, et in his Sennerto, quem epistola in Samonicum II laudavi, ipsique Samonico (2), si quod ibi ostendere, et explicare studui, revera scripsit,

Illotus sudor, vel copia inutilis escæ
Sæpe gravi scabie correptos asperat artus.

Num a morbis non oritur quibusdam gravibus, diuturnisve, crisis instar? Num, ut cæteras omittam causas, ab lanarum contrectatione morbidarum ovium? Sane quod Venetiæ olim, aut pro-

---

(1) N. 10.
(2) De medicis præceptis, c. 6.

ximæ huic regioni acciderat, de ejusmodi velleribus loquens, narrabat Virgilius (1),

. . . . invisos si quis tentarat amictus;
Ardentes papulæ, atque inmundus olentia sudor
Membra sequebatur.

Sed non fuit illa proprie scabies; fateor. Cutanea tamen erat infectio. Quo autem modo illa gravissima communicabatur; cur non et levior possit? Quin cl. Werlhofius (2), variis observationibus adductus, se libenter crediturum scribit, *scabiem humanam veram ex lana ovium, quibus parum absimile malum per pasturæ vitia ubivis frequentissimum est, primario subnasci; cum enim laneis indumentis fere omnes, et diu utamur; forsan vix pauca esse quibus non ab impurioribus ovibus, aut imperfecte sanatis aliquid immistum sit: et fortassis opifices lanificiis occupatos ideo maxime his malis laborare.* Ettmullerus autem filius Programma ediderat Lipsiæ anno 1731 *de scabie ejusque ortu ab impura lana* (3), quo eadem scripsisse, opinor, quæ anno eodem supra eodem argumento edenda misit ad Cæsaream Nat. Curios. Academiam (4),

(1) Georg. l. 3, in fine.

(2) Disquis. de variol. c. 4, adnot. 51 in fine.

(3) Apud Haller. in access. ad p. 9, methodo stud. med. Boerh. imo nunc ab eod. exhibit. inter disput. ad morbor. hist. sub n. CXCIII.

(4) Act. tom. 3, obs. 50.

pustulosam cujusdam puellæ scabiem ab lana repetens, qua pro stragulis se noctu obtegebat, cujus lanæ pars esset scabiosis ovibus tonsa. Ibidem. Coscwizium laudat, qui ob laneorum pannorum tractationem sartores præ aliis hoc morbo inquinari dixerat. Neque Æliani verba reticet, *quod qui lanam ovis a lupis dilaniatæ pexerit*, *atque ex ea vestem confecerit*, *scabiem provocaturus sit ei qui illa vestietur*, an quia ejusmodi ovis ob graviorem scabiem infirmior aut cæteras sequi impotens, aut a cæteris, ne has, quoque inficiat, abacta, sic in lupos facile incidat? Nec quia in hac civitate in qua tot homines lanificio operam dant, rarius aliquis, vel ex iis ipsis, occurrat scabiosus; ideo cl. virorum conjecturæ spernendæ sunt. Alia enim aliis in regionibus pabula sunt, aliæ aquæ et aliæ fortasse in seligendis, purgandisque lanis rationes: et nunc certe in Venetia siqua gravior ovium cutem prehendit infectio, non modo earum lanæ rejiciuntur; sed nequis facere fraudem posset, ipsarum cadavera suis cum lanis *humo tegere*, ut Virgilius (1) ait, *ac foveis abscondere*, consilium fuit quod supremo Venetiarum magistratui, præfecto publicæ saluti, obtulimus, cum super hac re hujus eximii medicorum collegii nomine anno 1724 responderemus.

---

(1) Loc. cit.

6. Sed quid, inquis, si ovium scabies ipsa quoque ab animalculis esset quæ per lanas in homines traducerentur? Nolo quærere, num post tot lanarum expurgationes, quæ ab earum infectoribus etiam adduntur, vivere illa possint, cum certe pereant humana in scabiosorum linteis per lotrices expurgatis. Malo te vicissim rogare, ut ad ea respondeas quæ ex Hoffmanni (1), et Junckeri (2) certis quibusdam observationibus consequuntur. Scribit ille ortam esse scabiem ex intempestivo acidularum aquarum usu. Docet alter, *succum betulæ majore quantitate haustum*; itemque *thermas Wolckensteinenses*, hasque *corporibus in primis floridis*, *scabiem inducere solere.* Nunc quæro ex te, putesne, in his thermis provenire, aut in eo succo, illisque acidulis inesse ista de quibus loquimur, animalcula quæ cuti adhæreant, aut quæ ex interioribus corporis cutem petant? Rursus ille prior (3), *sciendum est*, inquit, *semper facilioris esse sanationis scabiem per contagium communicatam, quam illam, quæ ex indigena sanguinis, et humorum dyscrasia*, id est sine ulla contagii suspicione, *originem sumpsit.* Probat quoque (4) Lanzoni (5), amici,

---

(1) Medic. rat. t. 4, p. 5, c. 5, obs. 3.

(2) Consp. medic. theor. pract. tab. 90, in cautel. n. 19.

(3) C. cit. thes. pathol. § 24.

(4) Ibid. § 21.

(5) Eph. N. C. dec. 3, A. 9 et 10, obs. 205.

dum viveret, nostri, observationem scabiei primis novæ lunæ tribus aut quatuor diebus sic in milite crescentis, ut eos dies in lecto traducere cogeretur singulis quoad scabie laboravit, mensibus; laboravit autem menses septemdecim. Cui observationi ex parte non absimiles afferre complures possem, a me olim adnotatas, iisque addere tum quod in scabiosis non semel vidi, ut vigente febre, pruritus cessaret; declinante autem, rediret; tum quod sacræ virgini accidisse certo scio, ut quotiescumque sanguis mitteretur, mittere autem non semel necesse fuit; scabies, quæ jam levior facta erat, mirum in modum semper cresceret. Hæc igitur omnia, atque alia, quæ sciens prætermitto, phænomena quæro ex te, ut candide mihi dicas, faciliusne tibi explicari posse videantur, si scabiem ponas ab animalculis, quam si a sanguine originem ducere. Illud denique scire velim, sicui exterior causa aliqua molestiorem cutis pruritum inducat, ut puta culicum, aliarumve ejusmodi bestiolarum injuriæ, is autem pruritui indulgens, cutem usque et usque scalpat sic ut in scabiei similitudinem ulcuscula nascantur; scire, inquam, velim, cur eidem, aut aliis nequeat ex interiore causa is pruritus fieri qui ad scalpendum adigat, et ad cutem unguibus non secus atque cum ab animalculis iis vellicatur, lacerandam?

7. Verum, ne forte credas me plus quam verum, et æquum ferat, istis animulculis adversari;

primum fatebor, non modo sæpius ab illis scabiei originem esse agnoscendam, sed et ubi minus illa esse crederes, nonnunquam revera existere adeo facile ob suam exiguitatem latere possunt, cum ab uno in aliud corpus transferuntur! Sic memini, cum in patria medicinam facerem illustri matronæ, eaque ab longo, vario et perdifficili morbo tandem convalesceret, ad alias quæ præcesserant, crises accedere scabiem visam esse, quæ repente orta, cito cutem propemodum universam occupavit, sed palmas præsertim, ut præ molestissimo pruritu dormire non posset. Cum vesiculas in iis cernerem minutas aquæ plenas, cujusmodi eæ solent esse in quibus ista animalcula nidulantur, ancillas jussi earum unam aut alteram acicula aperire in præclara luce, et siquid globosi, expressa aqua, educere possent, mihi ostendere, exquisitis, quæ forte in promptu erant, vitris instructo oculo, examinaturo. Quid quæris? Oblatum examinare diutius non opus fuit. Vivens erat animalculum, ea ipsa forma quam recentiores delineaverant. Tum aliud, atque aliud ademere, viventia omnia, et forma eadem. Cum mulierum quæ dominæ inservierant, nulla prorsus esset scabie affecta; medicus qui ante Redium et Malpighium vixisset, e putredine orta esse illa animalcula, non dubitasset: contra autem mihi minime dubium fuit, quin ancillarum aliqua alicunde aliquod, vestibus adhærens, inscia domum, ad heramque attulisset,

idque alia, et hæc cætera, ut fœcundissima sunt, brevi tempore peperissent. Neque hoc tantummodo fateor. Sed si forte velis, quod huic matronæ accidit, idem omnibus qui scabie corripiuntur, accidere, unamque hanc semper, cum scabies oritur, causam esse; equidem ipse non facile credam, a te autem tantisper credi sinam, dum nihilominus ostendam, minime tutum esse, vel sic ortam scabiem, nisi forte in corpore, ut supra dictum est, sano antea, et nuperrime per contagium infecto, neglecta interna curatione, externa tantummodo sanare. Quid enim, obsecro, est scabies, undecumque tandem orta sit, quam ulcuscula, quæ si in unum juncta essent, persæpe ulcus longe amplissimum æquarent? Quis autem medicus ulcus non dico amplissimum, sed modicum, per se natum, aut etiam cauterio, aliave exteriore causa inductum, si diutius apertum manserit, non curato prius corpore, occludat? Quid ita? nempe quia per illa emissaria corpus, si quid pravi, aut certe redundantis habebat humoris, jam diu ejicere consueverat. Cur vero non idem in scabiei non recentis ulcusculis sine mora occludendis attendamus? quæ universa cum ulceri amplissimo respondeant, tanto minus sine prævia interna curatione persanare tutum est, quanto plus humoris pravi solebant extra corpus amandare, ejusdemque, in ipsis ulcusculis tum mora, tum ab externo aere vel magis depravati, intra corpus remittere.

Scite enim, ut solet, eximius archiater Senacius (1), quod pus ab ulceribus exterioribus in sanguinem refluens, non modo pariter, sed violentius aliquando vitæ organis noceat, quam refluens ab ulceribus interioribus, inde esse docet, quod non huic, sed illi cum aere commercium fuerit. Nunquam tamen vitæ organis vehementius nocuisse crediderim, quam cum scabiosi pueri internam pericardii faciem, externam vero cordis, et ferme omnium quæ pericardio concluduntur, scabiosam effecere; revera, inquam, scabiosam; nam diligens rarissimæ observationis auctor Buddeus (2) oculis cum inermibus, tum insuper vitro instructis, ejusdemmodi prorsus esse quæ ibi, et quæ in cute erant, pustulas, suo et omnium qui aderant, judicio comperit. Et tamen corporis ambitus erat totus scabie coopertus: quid, si fuisset retropulsa? Vides igitur, quanti intersit non retropellere: nec vana dicere qui negant, scabiem semper esse unius duntaxat cutis morbum, et quod consequitur, huic uni adhibenda esse remedia, neglecta reliqui corporis curatione: quæ non modo si negligatur, sed si ita instituatur, ut naturæ motus ad cutem vergentis perturbetur; nonnunquam mors, alias alia ingruant mala. Legesis in VI Act. nat. cur. volumine totam, quæ cl. Carlii est, XVI obser-

(1) Traité du cœur, l. 4, ch. 3, n. 6.

(2) Commerc. litter. an. 1745, Hebd. 42, n. 1.

vationem. Hæc autem a me dici putato, ut intelligas, quanta prudentia in medicis requiratur, scabiosi corporis evidentia alia vitia sive primarum viarum, sive obstructorum viscerum, sive humorum copia, aliterve peccantium recte, atque ordine curaturis. Quæ inter postrema vitia, illius oblivisci nunquam oportet, quod, donec subsistit, scabie, quasi chronica quadam crisi, indiget. Exempla dabit laudata Carlii observatio (1) tum in viro qui cum a nucha scabiosam, sæpe recurrentem, efflorescentiam linimento quodam abegisset, in epilepticas convulsiones incidit; has autem illa revertens efflorescentia sustulit; tum in viro altero, et quadam femina quibus ejusdemmodi efflorescentia, a longo jam tempore manum fœdans, cum exsiccabatur, imminentem febrim prænunciabat; febris vero finem, cum redibat. Et tamen parvam occupabat corporis partem, neque in his duobus ab remedio externo repulsa fuerat. Quid ergo? ubi scabies universum tenet corporis ambitum, et non modo per se evanescit, ut in viro ex quo natus erat semper scabioso, de quo Lanzonus (2); sed unguine sulphurato, aut alio ejuscemodi abacta, ut in illo de quo Apinus (3), in iisque juvenibus de quibus scripsit Jo. Sebast. Albrech-

(1) In fine.
(2) Eph. N. C. dec. 3, A. 3, obs. 31.
(3) Dec. ead. A. 5 et 6, obs. 117.

tus (1), mirandumne erit, si cito maligna febris, aut gravia alia mala, asthma præsertim, accesserint, quæ non nisi scabie aut per se iterum, aut remediorum auxilio reversa, vincantur? Sic causam morbi ipsa indicat sanatio, facti videlicet a prava illa materia, quæ ut intus retenta nocet, ita rursus egressa liberat. Pertinent huc Ramazzini nostri (2) in multis habitæ observationes, qui scabie inunctionibus retropulsa, postmodum febre correpti, illico urinas nigras et fuliginosas reddebant; iidemque, cum scabies remediorum ope ad cutem pellentium rediisset, urinas sanorum similes excernebant; iterum autem retrocedente scabie, aut denuo erumpente, hanc reciprocam in urinis mutationem ostendebant. Quo magis medicus ille cautissimus quæ supra attuli, Hippocratis exempla, et Ballonii consilia diserte secutus, scabiem non omni tempore unius cutis morbum esse intelligebat, ideoque *solis topicis* illam semper, et sine discrimine *abigere, opus periculosæ plenum aleæ merito* censebat (3). Ramazzino medicum alterum adde experientissimum, Hoffmannum (4) *remedia* hu-

(1) Commerc. litter. an. 1742, hebd. 5, n. 1, m. mart., et an. 1743, hebd. 14, n. 1, m. februar.

(2) Constit. epid. urb. an. 1691, n. 32.

(3) Ibid. n. 28.

(4) C. 5 supra ad n. 6 cit. in meth. med. § 15, et in thes. patholog., § 19.

juscemodi morbi *externa in postremis collocantem*, prius autem *sanguinis et humorum massam viscidam, acrem, corruptam debitis internis corrigentem.* Scilicet missum in ejusmodi morbis sanguinem *tam viscidum, et in coagulum quasi densatum* deprehendere consueverat, ut *vix posset separari.*

8. At enim, inquis, neque retropulsa scabie semper nigrum lotium, neque in scabiosis omnibus istiusmodi sanguinem videmus, measque mihi objicis, alias (1) ad te scriptas, observationes: quasi vero optimum ipse in scabiosis sanguinem observassem, neque aliter in aliis peccantem, aut quasi in variis, ut varia est scabies, variæ esse non possent sanguinis noxæ, variive noxarum gradus, aut, quod potissimum attendas velim, quasi aliud tibi ostendendum suscepissem, quam minime tutum esse neglecta interna curatione, scabiem non recentem externa duntaxat abigere. Certe autem cum in pluribus scabiosis, sicuti aliorum, meique ipsius observationes testantur, non omne vitium in cute sit; quomodo tutum esse possit in omnibus promiscue cutem sanare, interiora negligere? quorum expurgatio si non in omnibus, at in iis saltem quorum naturalia emissaria non æque patent, per exulceratam cutem ex parte fiebat, aut fieri

(1) Epist. 49, n. 25.

certe poterat. Quid dici ad hæc potest? Illud, opinor, non deesse medicos qui contra testentur, quod nos tutum esse negamus, id sibi promiscue in scabioso quolibet, feliciter semper, et sine ullo quod insecutum sit, detrimento successisse. Verum ut nos eorum observationes in dubium non vocamus: ita æquum esse credimus, ut ipsi nostras, et tot aliorum medicorum, quas supra (1) indicavimus, in dubium ne vocent. Ad quas addes Hoffmanni (2) alias, et aliorum qui ab ipso laudantur (3). Quibus, et aliis quas sciens omitto, quot, et quam gravia mala sic abactam scabiem secuta sint, manifestum fit, et quod consequitur, de ea curatione quam alias alium habuisse exitum constat, quid tutissimum sit constituere.

9. Quoniam autem adversus scabiem sulphur inter cætera in usu est; de eo peculiariter nonnulla addemus. Exterius quidem in unguentis, lotionibus, et indusiis etiam adhibetur, sive ejus suffitione, ut supra (4) commemoravi, sive potius decoctione, ita ut postea ad solem aut ignem exsiccentur, medicatis; quem, ut faciliorem et multo elegantiorem, modum laudat Willisius (5),

(1) N. 2, 3 et 7.
(2) § 15, supra ad n. 7 cit.
(3) In thes. pathol. ibid. cit., § 18.
(4) N. 3.
(5) Pharm. rat. s. 3, c. 6.

quanquam an *sine malo odore*, ut ait, prorsus sit, dubito. Interius autem aliter a medicis; aliter a vulgo in usum trahitur. Et de usu quidem externo alias probando, alias improbando satis hactenus dictum est. Nunc accipe quomodo vulgus in hac quidem civitate interius adversus scabiem sulphure utatur, et quæ inde nonnunquam accidant molestiæ, et noxæ. Sulphur, in pulverem comminutum, in vinum conjiciunt non rubrum, simulque cum vino potant. Adolescentulam autem ego novi, quæ cum sumpsisset, mox tantam capitis turbationem sensit, ut sibi tunc quasi stulta facta esse videretur, ventriculi, opinor, irritatione ad cerebrum continuo propagata, haud aliter ac opii vim Boerhaavius(1) non dubitabat agere, dum in ventriculo etiamtum est, neque egere longa illa per chyliferos ductus via; nam canem qui ex devorato opio jam fere convellebatur, cum incidisset, opium adhuc in ventriculo invenerat. Utcumque id est; sulphur in ventriculum ipsum agere, si non ex utraque, continuo huc adscribenda, observatione, at certe ex altera cognosces, aut suspicaberis.

10. Mulier annos nata ad quadraginta, vino et *tabacco* magis dedita, quam mulierem deceret, et diu quidem bajulo nupta, robusto viro, sed quæ peperat nunquam, cum ad scabiem quam contraxerat, abigendam sulphur in vino non se-

(1) Prælect. ad Instit. § 857.

mel bibisset; novissime autem majori copia; mox cœpit male habere, nec semel vomuit, citoque nosocomium adiit jam febricitans; pulsu duro et contracto, et de magna querens respirationis angustia. Quamobrem datum oleum ex dulcibus amygdalis recens expressum, et sanguis est missus. Postridie cum vel major esset angustia respirationis, missus est iterum: fuitque, ut hesternus, firmo densoque crassamento, nulla tamen crusta obducto. Lactis quoque, auditam orbi causa, cyathi dati sunt duo. Sed, crescente illa spirandi difficultate, et manifestis urgentibus artuum convulsionibus, languidiore facto pulsu, mortua est ita ut totus intra quatriduum circiter inchoatus, et finitus sit morbus. Cadaveris sectio, non ut mortis causam tantummodo inquirerem, sed ut anatomes studiosos etiam erudirem; erat enim extremus ferme november anni 1744; ibidem trigesima a morte hora instituta est. Bono habitu erat corpus; sed cutis hic illic minuta scabie fœda. Abdomen autem tumidum; neque id a nimia pinguedine; hæc enim ut conditione erat optima, sic et copia erat justa; neque item ab aquæ multitudine in ventris cavum effusæ; quæ etsi non paucissima erat; extra pelvim tamen non apparebat. Verum et ventriculus et tenuia intestina, et colon ad magnos tractus; alibi enim aut naturalem latitudinem servabat, aut, quod sinisterius prope ventriculum animadvertimus, contractum plurimum erat; distenta

ipsa aere, abdomen distenderant. Omentum nulla intestina tegebat, quippe sursum rejectum, an retractum; ipsum enim, et superior illa mesocoli pars quæ transversum coli tractum sustentat, rigida erant, et rubentibus maculis hic illic, a tergo præsertim, distincta. In exteriore ventriculi facie vasa sanguifera paulo erant turgidiora. Facies autem interior qua fundus jam propius ad pylori antrum accedebat, aream ostendit circuli forma, cujus diameter digitorum erat circiter quatuor transversorum. Eam aream ab reliqua ventriculi superficie hæc distinguebant quod minus lævis erat, minusque nitida, magis autem albida, et vasculis sanguiferis, quasi ab injectione nigricantibus prædita, cum alibi lævor, nitor, minus albus color ubique conspicerentur, vascula autem fere nulla, nedum non sic expressa aut nigricantia; ut evidens esset omnibus, quantum area illa tota patebat, tantum de intima lamella ventriculi fuisse erosum. Nec præter hoc, ne in proximo quidem œsophago, aut intestinis, quidquam animadvertere potui quod erosionem, aut inflammationem significaret. Erat hic ventriculus ut æquo amplior, ita sine rugis ullis, parietibus autem valde tenuibus: et annuli pylori vix indicium aliquod retinebat.

Quorum hoc, si non a primordiis, at ab alia aliqua antiquiore læsione fuerit; cætera illa crebris, ut in bibaci muliere, distentionibus, et nuperæ etiam ab incluso aere debebantur. Quæ in

ventre adnotavi reliqua, huc redeunt. Jecinoris vesicula subsidens paucam continebat bilem. Renes laxi erant. Arteria magna angustior. Tum muliebria, ut in femina infœcunda, diligentius inspexi atque incidi. Testes erant vel magis quam ea soleant ætate, parvi et strigosi. Ex sinistro hydatis, acini uvæ mediocris magnitudine, tota exstabat. Uterus dextrorsum inclinatus, et fundo potius parvo: quo magis adnotatione digna erat cervicis, ad imum præsertim, major quam convenit crassitudo, et coronæ ipsius qua cingitur uteri osculum, parvum hic, ut in virginibus, et circuli forma. Ex hoc stillabat humor colore lacti similis, neque eo fluidor, nec fetens, copia non prorsus exigua, ut mulier fluore uteri laborasse videretur. Cujus scaturiginem fuisse altiorem ima cervice, hujus dissectio indicavit. Ibi enim cervicis vesiculæ mucum fortasse liquidiorem, nec tamen lacteum, continebant. Superius nullæ vel dissecanti apparebant. Circa medium longitudinis cervicis, duobus locis alte intra parietum crassitudinem conditam, dissecando, inveni cellulam inanem, subrotundam, parvi phaseoli capacem, sine ullis aut ibi, aut alibi erosionis indiciis. Thorace adaperto, id quod ex lumborum vertebris præsenseram leviter sinistrorsum se flectere incipientibus, manifestius cognovi, gibbam fuisse mulierem; thoracis enim vertebræ multo magis se flectebant dextrorsum. Quod si contra res se habuisset; aut si uterus,

quem dextrorsum inclinatum fuisse dixi, fuisset, ut lumborum vertebræ, inclinatus sinistrorsum; hanc ad eas feminas adjicerem, quas, de uteri inclinatione scribens, tibi alias (1) commemoravi. Sed levissima hic erat imæ spinæ inclinatio; nec quam innominata ossa, ut in illis, facile sequerentur. Cæterum non ut in ventre, sic in thorace, aut pericardio effusam aquam offendi. Pulmones anterius, et ad latera cum pleura arctissime connexi erant; tumidi præterea, sinister præsertim; sed ab aere duntaxat, et admisto humore, nusquam duri, nec magis quam æquum esset, rubentes. Cordis ventriculi concretum sanguinem habuerunt, eumdemque atrum, qualis et alibi fuit. Cranio secto, quæ intra ipsum erant, omnia laxiora visa sunt, quam octavo, haud amplius, ab obitu die, (tot enim accurata cæterarum partium dissectio abstulerat), esse debuissent. Vasa per tenuem meningem repentia, sanguine turgida; in choroidibus autem plexibus vesiculas aquæ plenas, plurimas, nec minutas, animadverti. Denique omnibus, quæ intra cranium erant, detractis, petrosi utriusque processus ea facies qua alter alterum spectat, illaque vicinia non lævis, sed inæqualis conspecta est.

11. Bajulus mulieris de qua modo dictum est, maritus, vir procerus, et quamvis subpallida fa-

(1) Epist. 48, n. 33.

cie, et corporis habitu ad macilentum inclinante, tamen robustus, eadem ferme atque illa, ætate, et pariter bibax, eadem qua illa, scabie correptus, eodemque cum illa remedio sed non pari; quod sciam, copia usus; posteaquam illa mortem obiit, sex propemodum menses satis commode valuisse visus erat, cum circa medium maium levi ad speciem febri prehensus est, sed reipsa adeo exitiali, ut non ultra biduum in nosocomio decubuerit. Primo die pulsus, cæteraque non ita mala, nisi ob anxietatem quamdam; et inquietudinem essent suspecta. Eo die idem quod plerisque aliis initio solet, datum est leve medicamentum quod blande ventriculum, et intestina expiaret. Postridie autem jam ea omnia quæ dicam aderant mala, ut uxoris memores, lac dederint. Vomebat enim: angustia illa eadem respirationis, qua uxor olim, premebatur: toto corpore convellebatur, delirabat insuper vehementissime, et inter delirandum, sibi ventriculum uri, clamabat. Per hæc ante diem a decubitu tertium vivendi finem fecit. Quam ob morbi brevitatem, facile id accidit, quod ægre tuli, ut prius dissectum esse cadaver scirem, quam hominem ægrotasse. Dissecuit tamen auditor meus, attentus et intelligens, nunc merito Feltriensium medicus Antonius Guilermius: ex quo hæc accepi. Ventre aperto, in omento, et pinguibus intestini coli appendiculis, iisque præsertim quæ propius lienem erant, sicuti etiam in adiposa, ut

appellant, renis sinistri membrana pinguedo, quæ non multa erat, fusca et sublivida animadversa est. Colon autem ipsum ab incluso aere triplo quam soleat latius. Ventriculus contractus, exterius subfuscus, interius autem, sine ulla quidem erosione, inflammatus ad palmæ amplitudinem qui lienem respiciebat. Ima ora jecinoris livida, et nigrescens, nec tamen profunde.

Thorace recluso, non minus quam diaphragma ab utralibet facie inspectum, pulmones, et cor reperta sunt secundum naturam se habentia. In cordis ventriculis mediocres polyposæ concretiones. Caput dissectum non est.

12. Quæsivi, num cutis scabiei quidquam retinuisset; item num, postquam cum uxore vinum illud sumpserat, homo iterum sumpsisset. Utrumque negatum est. Illud vero additum, vinum quo ambo usi fuerant, in vase æreo servasse. Quæ cum audissem, ut perniciosissimum hunc morbum febrem fuisse inflammatoriam, non dubitavi, sic dubitari posse vidi, an scabies depulsa quidem, sed corpore non bene curato, ea in sanguine reliquisset, quæ causa ex parte aliqua fuissent perniciei hujus tantæ, itemque cum inflammationis hujus sedes ventriculus fuerit, an ideo facilius fuerit quod jam inde ab illius vini potione nonnihil esset infirmatus. Uxoris certe ventriculus quid ab illo detrimenti acceperit, supra legisti, sive ab æreo vase noxii aliquid traxerat, sive ob admistum sulphur duntaxat no-

affecta, Harderi observationem (1); ad experimenta autem exempla illa quæ ex Fabricio Hildano, Jano Antonio Saraceno, Amato Lusitano, aliisque protulit Ettmullerus filius (2), mortis videlicet, aut gravissimorum symptomatum ab adhibito ulceribus, imò scabiei ipsi unguento quocum arsenicum junctum esset. Quo fortasse etiam pertinet vetustior Baccii (3) observatio inspersi arsenici buboni exedenti, cui inspersioni post triduum mors successit per vomitus æruginosi humoris graves adeo, ut suspicio oriretur dati clam mercurii sublimati. Certe autem pertinent recentes Goulardi (4) chirurgi experientissimi observationes, cum aliis quas ex Morando indicat, congruentes, nimirum acrius erodentium, quæ excrescenti ulcerum carni imponuntur, medicamentorum tenues particulas in sanguinem ita permeare, ut æger veneno affectus moriatur, de vera interim mortis causa nemine suspicante. Quæ omnia si perpendere volueris; inde etiam colliges, quam facilè e scabiosorum ulpusculis propriæ erodentis materiæ particulæ in sanguinem traducantur. Verum antequam de scabie scribendi finem faciam, quæres

(1) Sepulchr. in additam. ad sect. 11, l. hujus 4, obs. 13, hist. 13.

(2) Eph. N. C. cent. 3 et 4, obs. 127, in schol.

(3) De venenis, etc., ubi de venen. quæ extrinsecus, etc.

(4) Mémoire sur les maladies de l'urètre.

fortasse, cur nunquam de sebaceis cutis glandulis, secretaque ab his materia mentionem fecerim? Ego vero cum de cironibus sermo esset (1), supervacuum esse credidi admonere, non esse cum ipsis quamdam vermiculorum similitudinem, ut olim fiebat, confundendam, quando in hac anatomes luce, ad quam nonnihil augendam pro meo modulo allaboravi, vel ab junioribus video diserte scribi, *vermes, qui puerorum cutem infestant, specie fallere et filamenta esse e folliculis cutis sebaceis expressa, exploratum satis esse.* Quin etiam accepi, cum endemius sit in Finlandia morbus quem vocant *Brest*, magnas infantium strages edens, isque in perminutis consistat universæ cutis tuberculis, in quosdam quasi vermiculos se extenuantibus, nunc, inquam, accepi, illum a viris doctis ex obstructione ductuum repeti glandularum sebacearum, an quod secreta ab his materia crassior, et tenacior sit, propterea que, dum vix lentius prodit, et ferme subsistit, in filamenta formetur, non ejus solum quæ porro excerni deberet, sed et compressis ab hac proximis ubique sanguiferis vasculis, materiæ insensibilis perspirationis necessarium adeo egressum morantia. Vides igitur, cur de cironibus verba faciens, supervacaneum censuerim amplius materiam sebaceam commemorare. Po-

(1) N. 4.

tius fortassis id a me fieri aliis locis potuisset. Cum enim secretio oleosæ illius materiæ cum propter alia, tum præsertim ad mollem cutem, flexilemque servandam, et adversus erodentia corpuscula muniendam instituta esse videatur; consequitur ubi illa secretio aut sublata sit, aut depravata, fore ut ea facile oriantur vitia quæ in cutaneis infectionibus animadvertuntur. Sic in elephantiasi, ut quidam hoc nomen accipiunt inflexilis, rigidaque fit cutis: quanquam etiam sine elephantiasi interdum, velut in muliere quam olim intra hebdomadas tres sanavit, ut est apud Stalpartium (1), Jo. Fred. Helvetius, in aliaque ad Diemerbroechio (2) descripta; aliam enim, cum descriptiones inter se confero, esse arbitror et denique in Neapolitana illa cujus et morbus et curatio proposita sunt, ut nosti, a Carolo Curtio (3). Quod vero ad erosionem attinet, hanc in iis multo facilius contingere credibile est, quibus non contagio scabies oritur, sed ex erodentibus, quæ in sanguine adeo redundent corpusculis, ut vel ipsam inficiendo materiam sebaceam, non modo ineptam ad muniendum inunctione sua adversus irritantes sudoris sales, sed contra ad irritandum, et eroden-

(1) Cent. post. p. 1, obs. 43.
(2) Anat. l. 8, c. 1.
(3) Discuss. d'un raro morbo cutaneo.

dum aptissimam reddant. Cur igitur, inquis, hæc supra non attigisti? Nimirum non attigi, ne cl. nonnullos viros aut minoris facere, quam æquum sit, aut lacessere viderer, si ea aut prorsus negligerem, aut discutienda susciperem quæ ante aliquot annos illi de sebaceis glandulis, secretaque ab his materia proposuerunt. Cui discussioni insuper non est hic oportunus locus, quippe quæ et longum sermonem et tibi, nedum mihi, ingratum, propter necessariam sæpe eorum quæ alias satis superque tradidi, repetitionem, flagitaret. Quorum utrumque ex paucis quæ presse indicabo, facile conjicies. Glandulæ sebaceæ sunt, inquiunt, *in trachea, canali alimentorum, etc.* At tu lege Advers. IV, animad. 13.

Glandulas sebaceas passim per cutem disjectas *nunquam invenire* ipsis licuit. Tu vero inspicias epist anat. III, n. 3 et 4. Viderunt tamen *in cute faciei, pectoris, et brachiorum quorumdam hominum punctula nigra*, ex isque locis non modo ea punctula, sed *unguinosam quoque, teretem vermiculum mentientem, exprimi materiam*: esse igitur *in cute cava quædam minima, quæ orificio majora deprehenduntur*; sed hæc quæ viderunt, *in statu sano non adesse* contendunt. A te autem iterum quæ indicavi, aliaque meorum scriptorum loca, vel potius nasi alæ in viris plerisque, et quidem sanis, sunt inspiciendæ. Quid igitur esse, aiunt, cava ista? *Vaginam* quæ antea pili, nunc destructi, radicem complectebatur.

Hic tibi Advers. I, n. 12 (1) et Advers. IV animad. 33 (2) legenda sunt; in illis enim ego primum ex pilorum conceptaculis adversus glandulas sebaceas dubitationem indicavi, in utrisque autem quædam ipsi adversantia, aut certe ipsam limitantia non reticui: quibus nunc addas, non futura ista cava in nasi alis majora, ubi videlicet minimi erant pili. Vagina autem ista sub cute in pinguedine defixa est; *Columbi* enim *sententiam veritate niti* autumant, *omnes scilicet pilos radicem suam in pinguedine collocare.* Columbus vero neque *omnes* scripsit, neque ego scripsi, cum ejus primum quoque sententiam protuli, ut ex Advers. II animad. 5 cognosces. Ego enim non modo sciebam esse pilos a quibus totam cutis crassitudinem pervadi, ostendere non possimus; sed et Columbum ipsum videbam inter cæteros qui pinguedini affliguntur, eos diserte excepisse qui in scroto sunt: his autem adjiciendos esse alios, ut puta qui ex proximi colis integumentis, et qui tenuissimi ex auriculæ pinna, et ex lacrymali caruncula existunt. Noli tamen credere, vaginas istas pilorum quæ pro sebaceis glandulis substituuntur, ideo in pinguedine defixas poni, ut ex hac oleosam accipiant materiam. Prodire quidem ex iis vaginis materia dicitur quæ sebacea vocatur; sed oleosa tamen

(1) Versus finem.
(2) In fine.

non esse, quia lintea materia hac *copiose imbuta*, flammis *satis diu resistunt*; quasi vero præter illam nihil indusiis, aliisve linteis adhæreret ex sudoris, et insensilis perspirationis materia, aut illam quidquam præter purum oleum esse, negassemus: quorum neutrum cadere in animum poterat quotidie videntium, quam facile cutis sordes aqua abluantur. Non modo igitur per exterius, sed per interius etiam admista illam sic satis *saponaceæ indolis esse* credimus, nec tamen *ut omnes humores corporis nostri*, sed peculiari quodam modo, et hinc fieri, ut si statim atque in corpore sano secreta est, inspiciatur et contrectetur, ejusque effectus spectentur, quantum a cæteris humoribus differat, intelligatur. Hæc vero ad illam quoque materiam sebaceam transferas velim, quæ circa oculos a tarsorum glandulis, et proximæ carunculæ separatur; nam et ea cum lacrymali, jugiter secreto, humore permiscetur. Quibus in glandulis, et qua in caruncula, in eaque vicinia quid olim meus quoque labor præstiterit, possem ego quibusdam aliis dicere, qui in illis ante hos duodeviginti annos describendis anatomes historiam aut se nescire, aut si sciunt, nimis aperte dissimulare, ostenderunt. Sed nec tanti id facio, et jam tibi oblitus fortasse videor, hic, ut supra dixi, opportunum discussionibus ejusmodi non esse locum.

13. Igitur a scabie, id est a minoribus ulcusculis ad cætera ulcera transeamus. Ampliora

quam in rustico viro, nos vidisse non meminimus. Quem nudum, proliciendi sudoris causa, in gurgustiolo inclusum, chirurgi primum imperitia nimio ignis calore admoto, tum pertinacia, neglectis rustici querelis se comburi clamantis, pessumdedit. Neque enim ante eduxit, quam toto esset corporis ambitu semiustulatus. Quamobrem etsi cutis duntaxat exulcerata erat; exulcerationis tamen ipsa amplitudo hominem intra biduum, aut triduum in Bononiensi Incurabilium nosocomio, quo mox detulerant, ad mortem per assiduos incredibilesque cruciatus perduxit. Huic haud ita absimilem casum ab Ledelio (1) propositum leges; sed juvenilis ætas, promptissima curatio, nec par in omnibus, ut dolores ostendebant, cutis partibus exulceratio, disparem quoque rei exitum permiserunt. Antiquorum autem ulcerum vel sæpius quam scabiei facta a nobis in missis ad te observationibus mentio est. Ex iis duæ (2), quæ de expurgatione diximus per scabiem facta (3), peculiariter confirmant. Cum enim ulcus simul, et scabies vexarent; hac evanescente, quamvis non humida, sed sicca esset, illud multo acrius cruciare cœpit. Et vicissim, cum ulcera, id quod cicatrices in tibiis docebant, evanuissent, fœdæ pustulæ

(1) Eph. N. C. dec. 3, A. 5 et 6, obs. 51.
(2) Epist. 21, n. 30, et Epist. 4, n. 35.
(3) Supra, n. 8.

cutem ferme universam occupaverant. Quod autem de scabie dictum est, non nisi cum recens, et aliunde contracta fuerit, per exteriora tantummodo auxilia abigenda, propterea quia si aliter, exitus sic intercluderetur noxiis humoribus, tum qui per eam ejici, tum qui ab ea introrsum ferri consueverant, idem merito de ulceribus quoque cæteris statui, reliquæ nostræ satis ostendunt observationes. Diuturna enim ulcera sive per sè, sive ab arte arescentia, aut occlusa, videbis qui morbi gravissimi consecuti sint, cerebri præsertim, et nonnunquam cordis, itemque et tunc, et cum ulcera, quamvis necdum occlusa, diu tamen vexassent, animadvertere poteris, serum propemodum semper intra cranium, interdum quoque intra vertebras, aut intra thoracem et ventrem fuisse. Quas observationes ne hic repetamus, epistolas malumus in quibus plerasque relegas, indicare, nimirum IV (1), V (2), XII (3), XXV (4), XXVII (5), XLVII (6), LII (7).

14. Sed præter hæc quæ ad tibias attinent, alia

---

(1) N. 7, 13 et 30.
(2) N. 15.
(3) N. 2.
(4) N. 12.
(5) N. 8.
(6) N. 4 et 33.
(7) N. 30.

quoque alio spectantia ulcera nostris sæpe observationibus proposuimus, nunc ad abscessuum sinus, et subjectam cariem, nunc ad exulceratos tumores, et gangrænam pertinentibus. Quarum non vacat observationum loca omnia hic singillatim indicare. Juvat potius nonnulla quæ ad duo modo memorata capita referuntur, subjicere, prætermissis cæteris quæ minus opportune referri huc, video, ut cum in sectione hac Sepulchreti (1) inter ulcera producitur casus fœtus septimestris cerebro carentis, quem cum iis conferre poteris quos sic editos, ex nostris et aliorum observationibus, loco, ut putamus, ad id aptiore (2) memoravimus. Quod igitur ad primum attinet de duobus illis capitibus, nempe ad abscessuum sinus, de meis eorum curationibus unius potissimum venit in mentem, quam eo libentius hic referam, quod per id præsidium peracta est, cujus vim adversus vel minuta ulcuscula peculiarem, id est adversus scabiem de qua supra dictum est, in dubium nunc trahi ab nonnullis video, inprimisque a medico alioquin experientissimo. Senem æque generosum ac pium, Foroliviensis Ecclesiæ Archidiaconum, Ludovicum Albertinum, vere anni 1711 dysuria quædam vexare cœperat: quam cum demulcentibus lenire studerent, crus sinistrum

(1) Obs. 1, § 3.

(2) Epist. 12, n. 5 et seq., et Epist. 48, n. 48 et seq.

dolor primum, deinde abscessus corripuit. Ex hoc aperto cum pus ea copia quotidie exire diutius pergeret quæ hominem undeoctoginta annos natum quam facillime posset absumere; medicus et chirurgus occurrendum censuere, ille dato lignorum, ut vocant, decocto, hic iis abscessui adhibitis quæ ad persanandum attinerent. Jamque hujus orificium ipsum claudi videbatur, cum gravis repente febris exorta est, perturbans caput, et delirium affere incipiens. Tum ex altero pede sanguis mittitur, abscessus rursus aperitur: et sic febris quidem illa abigitur; sed ex hoc iterum tanta puris copia prodit et prodire pergit, ut de ægro desperent, nec sine ratione. Namque, ut tunc primum accersitus vidi, æger qui bono antea fuerat habitu, et pro illa ætate robustus, ossa atque pellis totus erat, et infirmissimis viribus, febricula nunquam carebat, acerbissimis subinde cruris doloribus torquebatur, ex eoque tantum ejiciebat puris, quantum facile non credidissem. Apparebat omnibus, servari hominem non posse, nisi crus convalesceret. Sed hoc quam difficile esset, inutiles hactenus omnes medicorum et chirurgi curæ, ac labores ostendebant, ad hæc gravissima ætas, fervidissimum, quod interea advenerat, mediæ æstatis tempus, et præter ea quæ dicta sunt, stomachus remediorum pertæsus. Duo tamen ex his supererant, quorum alterum, jus videlicet terrestris testudinis, senior ejus medicus lauda-

bat; alterum, nempe viperinum pulverem, senex alter medicus, quem aliunde superioribus diebus advocaverant, antequam discederet, proposuerat. Cum super utroque consulerer, primum, si stomachus ferret, non improbabam; sed ut facilius ferretur, majoremque præberet utilitatem, plus de altero, ea tamen qua dicturus essem, ratione, addendum aiebam, ipsique maxime confidendum. Scilicet quod in viperino superest pulvere, non tam profuturum videri, quam ipsam recentem viperam, si hujus dimidium carnium cum pari carnis testudinis pondere in tenui jure vitulino decoqueretur, eædemque viperæ carnes quæ decoctæ essent, mox cum saccharo, ut vocant, rosato vetere subactæ, quotidie mane ederentur, ét post eas jus de quo modo dictum est, biberetur: huc addi posse inter prandium, et cœnulam emulsionem, ut appellant, ex recentibus amygdalis, adjecto pauco saccharo quocum mista coralia essent in pulverem tenuissimum contrita. Medico non modo hæc non displicuerunt; sed, ut affecta erat ætate, et valetudine, a me simul cum ægro, ægrique consanguineis petiit, ut ipse quemadmodum censueram, ita facerem. Feci igitur, Superisque bene juvantibus cœperunt sensim cruris dolores, et pus minui ita, ut quadragesimo die ex quo hæc curatio inchoata erat, abscessus jam ferme ad cicatricem spectaret. Quanquam autem febricula jam ante abierat, et virium infirmitas, maciesque decre-

verant; tamen ut bona hæc augerem et confirmarem, ægro ultro optante, non modo annuente, decem præterea dies eadem sum curandi ratione usus. Quo tempore exacto, is qui ab extremo aprili ad medium circiter usque septembrem decubuerat, surgere cœpit, et magis deinceps magisque in dies convalescens, non modo pristinum recuperavit corporis habitum; sed illud ipsum crus unde tandiu tanta puris copia, totque cum hac alba membranarum oblonga frusta exierant, nihil quidquam nutritione, et viribus ab altero discrepans mihi ostendit, cum forte obvium haberem decembri ineunte: posteaque incolumis vixit annos aliquot, donec, me jam Patavii degente, extrema senectute confectus est.

15. Ut fuse hanc tibi curationem describerem, non una me impulit causa. Alii enim sunt qui ea viperis tribuant quæ non habent, ut vim calefaciendi et siccandi tantam, ut sitim faciant inextinguibilem, et paucos qui senibus supersunt, spiritus dissipent: quapropter prohiberi a senili ætate admonebat Claudinus (1), et tempore præsertim æstivo, et regione calida. Redius (2) quidem vel multo largiori viperarum usu nullam esse motam sitim in sene, juvenibusve, quam-

(1) Append. ad Tract. de ingress. ad infirm. sect. 6.

(2) Osservaz. int. alla vipera.

vis æstas interdum esset adnotavit. Ego ut a viperarum usu nunquam, sic etiam in decrepito hoc sene anni tempore calidissimo, et in regione potius calida neque sitim ullam, neque spirituum dissipationem, imo horum instaurationem animadverti, nec siccari quidquam, nisi eum quem siccari volebam, abscessum; reliquum autem interea corpus non modo non siccari, sed refici. Contra alii non plus a viperis expectandum aiunt, quam *a reliquis omnium animantium partibus siccatis, gelatinoso quodam, blande sulphureo et vaporoso succo præditis.* Intelligis, hæc in iis regionibus scripta esse, in quibus copia non est recentium viperarum. Quamobrem non miror, quod ibi in *atrophia*, in *phthisi*, in *scabie*, in *aliisque hujus generis malis varia ex viperis confecta medicamenta nihil præstiterint*, aut quod *nihil certe solidi quod operæ pretium faciat*, *auxilii* ab iisdem *in impuritatibus sanguinis corrigendis peti et expectari* posse, dicatur. Mihi vero, non de siccatis viperis, paratisve sic medicamentis hic sermo est, sed de recentibus; illis enim has ut prætulerim, vidisti, quippe in abscessu qui eatenus sanari non potuerat, vetustiorem quam quos ipsi laudant, illustremque auctorem secutus, Antonium Musam, qui ut in Italia degebat Augusti medicus, *cum incidisset in insanabilia ulcera, viperas edendas dabat, miraque celeritate*

persanabat, sicuti memoriæ tradidit Plinius (1). Nam quod illi addunt, *si quid boni* per ea medicamenta *præstitum fuit*, *id potius aliis admixtis ingredientibus*, *et conjunctim datis medicamentis in acceptis referri debuisse*; ut de suis illis præparatis verum fuerit, de viperis certe quas Musa edendas dabat, nec, quod sciamus, remediis aliis commistas, ne suspicaturum quidem esse te, arbitror, ut neque de illis *piscis in modum paratis*, quibus vesci miserum servum, ea ratione ab se curatum, jusserat magnus inter Græcos medicus Craterus, a quo Musam id præsidii didicisse, conjicit eruditissimus Meadius (2), nec quas eximius alter medicus Aretæus (3) *in cœna obsonio dabat* et ipse *coctas et conditas perinde*, *ac pisces*, id est *sale et oleo*, ut proclive est ex Cœlio Aureliano (4) intelligere. Galenus quoque (5) jussit viperarum venatorem iisdem uti *præparatis in olla*, *anguillarum in modum*. At enim, inquis, non his solis venatorem sanasse constat: fatetur enim, quid antea fecerit. Verum de duobus illis prioribus medicis idem non constat. Neque si sanguinis missio, atræque bilis per pharmacum detractio venatorem sanassent; post

---

(1) Nat. Histor. l. 30, c. 13.

(2) De venen. tentam. 1.

(3) De curat. tardar. ægritud. l. 2, c. 13.

(4) Morb. chron. l. 4, c. 1, vers. fin.

(5) De simpl. medicam. facult. l. 11, c. 1.

illa viperas Galenus dedisset, nec his sanationem acceptam retulisset. Idemque a me credito responsum iri, si forte idem objicias curationibus per viperas, aut per earum partes feliciter peractis, laudatisque sive a Græcis, sive ab Arabibus Galeni asseclis, sive a medicis qui propioribus sæculis extiterunt: qui tot sunt, ut singulos hic nominare tum longum esset, tum supervacuum, cum videre possis apud M. Aurelium Severinum (1). Ex quibus etsi quædam sunt quæ non facile accipias; tamen non credo, te omnia quasi fabellas, et circulatorias fraudes rejecturum, quando harum acerrimus, si quis alius, hostis Redius (2) viperæ carnes alexipharmacas esse, et « Remedium multorum morborum » diserte scripsit; ejusque sagax imitator Vallisnerius (3) quid sentiret, aperte ostendit « cum longe efficaciores in morborum curationibus Euganeas nostras viperas, quam Ferrariensis agri, et Mantuani, similiumque humidorum, et palustrium locorum esse » affirmavit, in Consiliis autem medicis et quoties mecum ægris commendaverit, memini, et tu in iis quæ edita sunt, quam sæpe præscripserit, videre potes. Quin etiam in iis regionibus ubi minus esse notum id

---

(1) Viper. pyth. p. 3, c. 7 et alibi.

(2) Opere, tom. 4, Lettera A N N, che comincia *La Vipera.*

(3) Opere, tom. 3, nel Saggio d'istor. med. alla parola *Vipera.*

remedium putasses, ex usu et fuisse et esse, comperies. Sic, exempli causa, Etmullerus (filium dico, quanquam et patrem (1), et vetustiores Germaniæ medicos laudare possem), diserte refert (2), in proxima Silesia *decoctum viperarum in jure gallinaceo ad hecticam curandam, et impuritates sanguinis lymphæque corrigendas tantum non ubique inter ditiores adhiberi.* Sic Hoffmannus ipse (3); ipse, inquam, neque enim semper in hoc sibi constitit; ubi curationem examinat, quæ illustri in viro, asthmate spasmodico et hydrope laborante, cujus quoque dissectionem proponit, perperam fuerat instituta, minus opportunum quidem non laudat tempus quo viperarum et pulvis, et juscula data fuerant: ipsa autem dilaudat; *namque crebra constat experientia*, inquit, *viperas et in pulvere, et decocto datas, virtutem possidere antispasmodicam, acres humores attemperare, transpirationem promovere, ideoque massam sanguineam ab omnibus purgare sordibus.* Sic Adolphus (4) militem proponit qui a molestissimo, et adversus auxilia omnia pertinaci malo, *continuato remediorum, viperinorum præsertim, usu liberatus est.* Sic denique,

---

(1) Schroder. dilucid. de animal. cl. 1, ubi de Vipera, et alibi.

(2) Eph. N. C. cent. 7 et 8, in Append. n. ult.

(3) Consult. et resp. medic. cent. 1, cas. 93.

(4) Act. N. C. tom. 2, obs. 158.

ne illa omittam quæ, dum hæc scribo, inter eosdem Germanos edita sunt, a me alias tibi laudatus medicus Jo. Bapt. Molinarius (1) commendans *e viperis ipsis confecta decocta; experimentis enim pluribus cum doctorum hominum, tum meis*, inquit, *comprobata sunt.* Non est opus de cultis aliis nationibus dicere, cum de Indis ipsis ex docto medico qui in Bengala annos complures moratus erat, Meadius (2) acceperit, *constantem ibi morem esse medentibus imperare diæteticum usum viperæ ejus regionis illis quos longi morbi exhausissent.* Sed barbari illi, eoque non ita solertes. Quid igitur de Meadio ipso dices, quem neque scientia, neque peritia, neque judicio, neque auctoritate ulli ex præstantissimis medicis facile postponas? Certe ille (3) de viperarum jure, gelatina, carnibus, sale volatili præclare sensit, nihilque aliud reprehendit nisi Anglorum medicorum nimiam parcimoniam in remedio hoc præscribendo *apto nato ad optimos scopos*, et cujus ipse *pulchram efficaciam viderit in obstinatis lepris.* Num dicemus, efficaciam hanc non viperis, sed admistis remediis aliis tribuere debuisse? Ipse vero nihil admiscuerat, vino tantum usus in quo duos tresve dies viperas, modico adjecto calore, maceraverat. Neque, ut tandem ad

(1) Specim. de apopl. p. 2, s. 4, n. 180.
(2) Tentam. 1, cit.
(3) Ibid.

ægrum a me propositum redeam; te opinor, facile crediturum, cum cætera quæ illi dedi, omnia a me tibi consulto memorata perpenderis, illis potius quam viperis, eam sanationem acceptam esse referendam. Quod si tibi forte dubitationis quidquam restat; alia mihi in promptu sunt felicium curationum exempla in quibus præter viperas nihil aut dedi, aut dare coactus sum. Cum enim plerumque, ut simpliciorem medicinam quoad possum, amo, viperarum carnes duntaxat, et jus præbeam speciatim adversus pertinacem scabiem, quam aliis irritis, hac ratione sic abegi, ut mundi, nitidique ægri, et pinguiores etiam fierent, tum nonnunquam accidit, ut res mihi esset cum quibusdam remedia fere omnia, nedum viperas, pertinacissime aversantibus, quibus cum auxiliari necesse esset ejusmodi præsidiis quæ sentire ipsi, et animadvertere nequaquam possent; viperis in jusculis quibus utebantur, incoctis, salubri fraude salutem attuli. In iis præsertim fuit amplissimus senator Venetus, cujus casus in plerisque erat cum proposito Archidiaconi casu (1) comparandus. Nam ipse quoque cum esset persenex, æstivo tempore ex diuturno cruris abscessu laborabat anno 1732. Nullo autem alio interno auxilio, nisi eo quo dixi, consecutus sum, ut homo id ætatis par esset

(1) N. 14.

ferendo tam longum morbum easque puris assiduas effusiones, humores autem vitiatos in melius adeo mutaret, ut sic persanato abscessu, ad pristinas totius corporis, illiusque cruris vires, et nutritionem multo quam sperari posset, citius rediret; sexque, tot enim postea vixit, annos medicinæ ope non indigeret. Num vituli, aut pullæ jus in quo, sicuti pro cæteris illis, ita pro ipso simul incoqui dimidiatam viperam jubebam, ea vi esse quis dixerit, ut quidquid inde boni secutum est, illi potius quam viperæ, sit tribuendum? Quærent potius aliqui, cur igitur quod mihi, mihi autem, imo quod plerisque omnis temporis, omniumque propemodum nationum medicis successit, non idem omnibus succedat? quasi vero præter hoc unum, remedia cætera omnibus, semperque responderent. Aliis nimirum non responderit ob id ipsum quod cum aliis atque aliis remediis commistum dederint. Aliis quod dederint non satis diu. Aliis quod in viperarum selectione decepti fuerint, non in iis captarum ubi credebant, regionibus et locis, neque eo quo oportebat, anni tempore. Aliis quod in ejusmodi ægros, in eamque morbi aut causam, aut vim, aut vetustatem inciderent, ut nulli, aut certe huic auxilio non esset locus. Alia id genus, quantum vis, adde, modo ne in scientiam, et fidem eorum cadant, quibus tamen hac in re non id satis fuit quod nunc, utinam ne nimis sæpe, et plus æquo, usitatum est, a majoribus dissen-

tire, nisi eosdem insuper circumforaneæ vanitatis, si Superis placet, arguerent.

16. Senatoris illius præstantissimi modo facta mentio rem in memoriam redigit, ad abscessus pertinentem. Docuit quidem Hippocrates (1), *dum pus conficitur, dolores ac febres accidere magis, quam jam confecto.* Id tamen ut quæ in pluribus quoque aliis aphorismis, plerumque esse verum, non semper, vel ipse epidemiorum libro IV (2) significavit, si non ubi maturos in morbis abscessus quosdam, scripsit, sine febre et facile ferri; hoc enim Martianus (3) de suppuratis, non ut Vallesius (4) de iis qui suppurantur, accipiendum esse contendit, at mox certe, utroque eorum consentiente, ubi Leambio post dysenteriam *humerum et sedem exulcerata esse,* ait, *citra febrem.* Nos quoque in eo senatore cum tibiam ab non recenti œdemate, et ab levi nupera contusione, quam exiguum ibi erysipelas, et modica febris consecuta fuerant, jam tumentem, mox quidem magis magisque intumescere videremus, nullam autem peculiarem febrem, nullos rigores, nullum doloris, caloris, pulsationis sensum æger, aut nos animadverteremus: pus tamen interea confici, suspicari cœpimus,

(1) S. 2, aph. 47.
(2) N. 22, apud Marinell.
(3) Annot. ad hunc locum.
(4) Comm. ad eumd. locum. qui ipsi est. n. 95.

nec falso, ut paulo post materiæ, sub manibus fluctuantis, non obscura perceptio confirmavit. Num igitur in senibus, num etiam in membris, œdemate affectis, pus fit sine ullis, aut cum paucioribus, levioribusque quæ pus fieri significent, notis? Utrumque interdum ab experientibus chirurgis audivi, et ubi rationem consulo, utrumque intelligi posse, video; secundum tamen magis. Neque enim senes omnes sunt laxissimis fibris, aut lentis, inertibusque humoribus. Itaque in Archidiacono de quo supra (1) dictum est, pus non conficiebatur sine doloribus, et in illo ipso de quo loquimur, senatore, cum forte eodem tempore quo prior abscessus apertus fuerat, multo minor alter inciperet ad imum femur, ubi œdema erat nullum; mox indicia quæ solent, dum pus conficeretur, animadvertimus. Posse tamen in illis etiam qui florente, aut firma sunt ætate, pus interdum fieri sine febre, idque in partibus œdemate non tumentibus, observationes aliorum ostendunt, in primisque clarissimi, meique amicissimi collegæ Pujati (2), qui, ut in Leambio Hippocrates, abscessus citra febrim confectos vidit primum quidem in anu, sed postea etiam in adolescentula: quam ne forte dicas inertioribus fuisse humoribus, ut quæ post

(1) N. 14.
(2) Dec. obs. 7, n. 3.

menses aliquot hydropica obierit; in robusto pariter viro conspexit.

17. Age nunc aliqua etiam de carie, abscessibus, ulceribusque subjecta, attingamus. Habes inter initia epistolæ XIV (1), observationes ad ejusmodi cariem attinentes. Præcipue autem hæc subest in eo morbi genere cui nomen fecerunt Arabes *ventositatis spinæ* : quanquam non semper apparet manifestissima caries, sed ossium tumor duntaxat, et mollitudo velut in duobus quæ post mortem examinavit Mauchartus (2). Eo igitur de morbo cum pariter liceat in tumoribus atque in ulceribus verba facere; propterea de illis agentes epistola L (3) cum de exostosibus quibusdam esset injecta mentio, nonnulla de carie, ejusque origine commemoravimns. Sed in Sepulchreto quoque invenies utrobique ad eumdem morbum spectantia, quorum pleraque fuerunt Patavii observata, sectione quidem II (4) quæ libro hoc IV, inscripta est de tumoribus, et sectione hac IV de ulceribus (5). Neutrubi tamen Pandolphinus qui ea de *ventositate* tractatum edidit, aut Merclinus, qui hunc tot auxit adnotationibus et observationibus, nominatur, aut

(1) N. 3 et seq.

(2) Eph. N. C. cent. 9, obs. 33 et 34.

(3) N. 57 et 59.

(4) Obs. 20 et in addit. obs. 10.

(5) Obs. 5, § 1, etc.

quidquam ex Schelhammero (1) additur, qui presse quidem, sed docte et erudite, rem tractat, observationes quoque proferens (2) quarum nonnullas in Sepulchreto non video, et in his etiam suam, tum præclare Hornium (3), a Tulpio (4) discrepantem, adversus Merclini (5) responsionem defendens (6), contendentis Corn. Celsum in loco (7) quem indicaverat Tulpius, cancri vocabulo ossis designasse morbum satis cum *spinæ ventositate* convenientem. Certe autem loci ejus lectio cancrum non de osse dici ostendit, ut recte asserit Shelhammerus: quod non vidisse Tulpium et Merclinum, ego quidem non tam miror, quam hunc quod eo in loco non est, vidisse, id est *cancrum ossis*. Ait enim, atque adeo inculcat, Celsum *hoc ossis vitium non cancrum simpliciter, sed cancrum ossis vocare;* ut hunc locum Celsi non inspexisse videatur.

18. Sed illi in nominibus, chirurgi autem aliquando, etiam seniores, et valde exercitati, in re ipsa, id est in carie quæ neque oculis neque specillis pateat, dignoscenda falluntur. Verum quidem

(1) De hum. corp. tumorib. s. 2, p. 1, n. 94 et seq.
(2) N. 98 et 99.
(3) Microtechn. s. 2, p. 1, § 33.
(4) Obs. medic. l. 4, c. 13.
(5) Ad Pandolphin. c. 7, annot. 1.
(6) P. 1, cit. n. 100.
(7) De medicina, l. 8, c. 10, edit. Almeloven, p. 532, l. 15 et seq.

est, cariem tunc indicari, si fusca vel subatra sit quæ ex ulcere prodit materia. Non tamen, si isto colore infecta non prodeat, continuo cariem subesse, negandum est. Nam si hæc parvam ossis non crassi partem occupet, carni autem subsit multæ, et amplis ulceris sinibus excavatæ; vel hæc una efficere causa potest, ne fusca exeat per ulceris orificium materia, quippe cum pauxillum quod ex osse est, plurimo pure quod ex carne effluit, permisto diluatur, et sic fuscus illius color occultetur. Quod in Veneta juniore matrona anno 1736 accidisse certo scio, cui magnus in alterius clunis latere innatus abscessus, nec nisi sero apertus, internis, externisque auxiliis incassum jam diu curabatur. Itaque puris colore minime fusco tamdiu chirurgi ne cariem suspicarentur, decepti sunt, donec per eam respondentis ossis ilium partem quæ circa ejus medium, in feminis præsertim, hisque junioribus, præ tenuitate pellucet, jam carie exesam, specillum nullo negotio in ventris cavum transire animadverterunt. Nec dubito quin osseæ illius partis tenuitas, ut in ea optima, et meliori sorte digna matrona, faciliorem puris transitum in ventris cavum reddidit, sic in aliis quibus profunda vulnera punctim ad eum locum infligantur, non difficile ensis mucronem ad intestina lædenda admittat. Contra haud raro accidit, ut specilli quo in ulcerum exploratione usi sunt, colore inspecto, chirurgi plures malum prænunciare non dubitent, haud

attendentes videlicet, ab Hippocrate (1) scriptum esse, *quibus a pure coloratur specillum, tanquam ab igne, maximam* quidem *illos partem interire*, non omnes, ibique de empyicis sermonem haberi, nec de quocumque specilli colore, sed de eo ut *pro candido et argenteo, velut plumbeum et igne perustum extrahatur, indicio puris feritate acerrimi*, ut eximii interpretis Dureti (2) verbis utar. Denique inter cætera cariei genera illa esset peculiari non modo commemoratione, sed et examine perquam digna, sub qua, cranium exedente, Slevogtii (3) *armato oculo innumerorum vermiculorum, lento humori implicatorum, congeries apparuit, quorum multi, aquæ tepidæ injecti, motitatione sua vitalitatis indicia edebant.* Sed cum ipse qui ut in mortuo hæc vidit, sic in ægro nonnulla huc spectantia animadvertere potuerat, *ætiologiam cariei* istius *verminosæ* in aliud tempus rejecerit (4); minus hic miraberis, si nos divinare nolimus.

19. Jam vero quæ ad alterum de capitibus duobus propositis (5), id est ad tumores exulceratos, et gangrænas spectant, subjiciamus. Præter eas

(1) Coac. prænot. apud Duret. l. 2, c. 16, n. 48.

(2) Ad eum locum.

(3) Dissert. de carie cran. in historiæ fine.

(4) § 26.

(5) N. 14.

quæ ad te alias missæ sunt observationes, ad tumores illos attinentes, una hæc superest, a Mediavia nostro habita extremo septembri anni 1739.

20. Juveni in altero cervicis latere tumor erat exulceratus. Quo in ulcere quidpiam arcani illius pulveris ope quem Philippus Masierius corrosivum magistralem appellare, et ipse felicissime, sed cautissime quoque, adhibere consueverat, cum visum esset chirurgo absumendum; ex eo et febris, et dolor capitis, quæ antea jam erant, aucta sunt adeo, ut neque repetita sanguinis missione, in quo crustula polyposa non deerat, neque diluentibus, cæterisque tum datis, tum adhibitis remediis decrescerent. Nam etsi dolor in ipso ulcere est imminutus; in fronte tamen, ubi acerbior erat, numquam remisit. Itaque delirans, et convulsus æger obiit. Tumor subjectum musculum nequaquam læserat. Is erat quem levatorem scapulæ vocitant, illa videlicet parte qua communibus subest integumentis. Glandulæ ejus lateris jugulares tumidæ erant, et duræ. Cerebri vasa omnia sanguine distenta : medullaris substantia, ubicumque incideres, sanguineis punctis distincta, et ipsa quidem longe mollior, quam æquum esset; cum corticalis secundum naturam se haberet. In lateralibus ventriculis multa aqua limpida.

21. Etsi caro ex ulceribus excrescens, quanto periculo in extremis corporis partibus remediis

tentetur erodentibus, præclare in primis ostendit fidelis Scriptoris Benevoli observatio (1); tamen vel aliis in locis usus ad eumdem finem ejuscemodi remediorum non sine periculo est, ubi dispositio prava sit, quemadmodum in proposito juvene fuisse, indicabat febris jam præsens, cum dolore capitis conjuncta. Sed ab hoc exulcerato tumore ad eum morbum descendamus, qui tumores inter ab rei chirurgicæ refertur auctoribus, idemque cum maxima corruptione junctus est, ad gangrænam videlicet, initium ducentes a quibusdam Valsalvæ observationibus.

22. Adolescens annum agens duodevigesimum, mediocri statura, et habitu, colore pallido, et subflavo, ex alto ædificio in peracutum lapidem cadens, simul femori cervicem frangit, simul ibidem a lapide vulneratur. Cum in S. Mariæ de morte nosocomio ex arte curaretur, non solum de pectoris pondere cum difficultate spirandi querebatur, etsi nihil sanguinei exspuebat, nullamque habebat in exterioribus thoracis partibus, quæ sub sensum caderet, contusionem; verum insuper quarto die delirare cœpit, et de dolore vulneris queri, et de quibusdam ad illam partem motibus convulsivis. Insequenti nocte eamdem partem immanis invasit gangræna, quæ circa horam proximi diei decimam quartam adeo increverat,

(1) 30.

ut a finibus abdominis e regione vulneris ad totum pedem se extenderet. Femoris cuticula multis locis, non secus *ac si vesicatoria* adhibita essent medicamenta, a seroso humore attollebatur, qui et multis locis acredine sua illam eroserat; ut magna aquæ emanaret copia. Sic æger quinto die interiit. Cadaver totum paucis ab interitu horis summa nigredine infectum est, quasi universali gangræna correptum : mox autem adeo intumit, ut triplo crassius videretur.

23. Historiam hanc prætermittendam non censui, quæ multo pessimam humorum dispositionem, et celerrimum gangrænæ progressum ostendit : tametsi Valsalva cadaveris dissectionem non addidit, credo, quia instituere non licuerit. Neque enim, modo licuisset, omissurum fuisse, indicant cum alia quæ in ejus vita narravi, tum præsertim id quod nisi ipse huc adscripsisset, non eram facile crediturus. Serum quod gangrænam fovet, tam acre est, inquit, ut cum illud alias gustaverim, non modo summam acredinem perceperim, sed hæc linguæ papillas per solidum quasi diem mordicaverit. Vide quo usque hominem impulerit sciendi, experiendique cupiditas!

Cæterum gangrænæ universalis exemplum habes apud Tulpium (1), sed in sene cujus infir-

(1) Obs. medic. l. 3, c. 46.

missimæ a longo jam tempore erant vires. Habebis quoque apud Warrenium (1), sed in febre flava, pestis genere. Interna autem gangrænarum causa non semper in solo humorum vitio consistit. Illæ enim aliquando crura corripiunt, quia magna arteria ab skirrhoso tumore in ventre comprimitur (2): quo spectat ista quam in sectione hac IV Sepulchreti (3) legeris, Hildani observatio; quanquam in ea non aorta solum, sed et proxima vena cava premebatur; facile enim in adeo proximis truncis id est. Nec tamen contra, quidquid potest venam aliquam satis comprimere, idem ad proximam arteriam æque comprimendam valet, ut cel. Swietenii (4) conjectura quantum cum veri similitudine, tantum cum ratione consentiat, ubi sinistri pedis tumorem, imminentemque gangrænam repetit ab iliaca ejus lateris vena, quam unam extremum colon intestinum, flatibus perquam distentum, pressisset. Sanguinis autem in membra importatio prohibetur, aut minuitur ab iis quæ arteriæ imposita hanc premunt; verum ab aliis insuper causis: quas inter perrara est carneæ tunicæ arteriæ ipsius gangræ-

(1) Vid. Haller. in addend. ad pag. 662, suar. accession. ad Boer. meth stud. med.

(2) Vid. acta erud. Lips. an. 1693, m. nov. in relat. chirur. Barbet.

(3) Obs. 10, § 2.

(4) Comment. in Boerh. aphor. 422 ad Bl.

na, quamvis sanæ sint circumjectæ partes, ut in *casu*, Halæ edito anno 1742 *de amputatione femoris non cruenta.* Minus rara est quæ eumdem in amputatione parit effectum, tunicarum arteriæ in osseam naturam degeneratio quæ et illarum flexilitatem tollat, et viam sanguini coarctet. Itaque Kulmus (1) censebat, ab hac esse causa, cur *ætate præsertim provecti nonnunquam sphacelo pedum absque ulla prægressa causa externa corripiantur.* Certe autem inde fuit in nobili sene, cujus historiam apud laudatum Swietenium (2) relatam invenies.

24. Porro est quoddam gangrænæ, imo sphaceli genus apud nostrates rarius occurrens, ut nec Valsalvæ unquam visum etiamtum esset, cum adolescenti mihi ex relatione aliorum narrabat, exsiccationem a pedis pollice incipientem, et sensim ad femur usque productam, ut pes, et crus totum, velut in *mumia*, sine fetore, arida essent, mortem cuidam mulieri annis superioribus attulisse. Vidit autem postea, et ego cum ipso, cum Bononia necdum discessissem, in nosocomio Incurabilium. Quin etiam inter ejus Consilia unum legi pro monacho scriptum ex morbo ejuscemodi laborante. Erat is duos supra quadraginta annos natus, obesus, humoribus ad scorbuticam dyscrasiam vergentibus, impetigini,

(1) Disput. de tend. achill. disrupto, etc., in ipso fine.

(2) Comment. cit. § 424.

et podagræ antea obnoxius, tum etiam, idque a longo tempore, crebris digiti pollicis alterius pedis suppurationibus, unde fuscum semper colorem is digitus retinuerat, donec exsiccatione corripi inciperet, lentissime per totum denique eum digitum, postea autem per totum pariter proximum digitum propagata. Qui non secus ac pollex, quem frustra amputaverant, ex quo prehensus hoc morbo fuerat, aridus semper siccusque permanserat, nisi quod nuper circa extensorem ejus digiti tendinem aliquod incipientis puris indicium fuerat animadversum. Et quanquam ut plurimum in metatarso obscura quædam inflammatio esse videbatur, erat tamen hæc sine ullo subsistentis humoris vestigio, mediocri autem cum dolore. Febris quoque non semel quidem accesserat, circa vespertinum præsertim tempus exacerbata, sed nullo unquam prævio horrore, nullo valde acuto comitante symptomate. Quæ hic tibi volui diligenter describere, ut cum iis mox possis quæ apud auctores postea legi, aut proposita mihi fuerant, exemplis comparare. Creberrima, sicubi alibi, in quibusdam Galliæ regionibus extitere. Neque enim solum circa annum 1710 sicca ista gangræna adnotata est, sed et circa annum 1676 ut in historia regiæ illius scientiarum Academiæ (1) indicatur, imo et

(1) An. 1710, botanique.

anno 1706 ut fusius ab Rudolpho Jacobo Camerario (1) videre poteris commemoratum, et rursus anno 1747, ut commentaria versans laudatæ Academiæ (2) reperies. Semper autem ibi culpa rejecta est in vitiata secalis grana, quippe in caritate annonæ a pauperibus, præter quos neminem is corripiebat morbus, in paranda farina cum integris probisque granis relicta : quæ alibi quoque, nimirum cum sylvæ Herciniæ incolas idem vexaret morbus, sunt apud Brunnerum (3) accusata. Ipsa tamen sine certa corporum dispositione tantum potuisse non crediderim, tunc saltem, cum mares solum, non feminas, si paucas excipias puellulas, in iisdem pagis eadem invaderet gangræna. Cæterum plerumque alias utrumque sexum infestabat : et alibi alio tempore aliquanto aliter, ut alios quoque occuparet artus, partesque alias, ut plurimum autem a digitis pedum inciperet : reliqua discrimina, libros et auctores quos nominavi, inspiciens, per te videbis. Ego enim ad eos casus redeo, in quibus ea grana accusari non poterant. Et Benivenius quidem (4) ubi de infelici exitu loquitur gangrænarum e digito pedis, præsertim in senibus, incipientium, aliquid huc attinens videtur indi-

(1) Eph. N. C. cent. 6, obs. 82.

(2) An. 1748.

(3) Eph. cit. dec. 3, A. 2, obs. 224.

(4) De abditis nonnullis, etc. morbor. causis, c. 71.

care, cum *incipere carnem*, ait, *paulatim nigrescere, vel liventem fieri: quin et aridam interim atque siccam.* At certius, ac apertius Hildanus (1) in septuaginta annorum viro, podagræ obnoxio, gangrænam describit post molestum frigoris sensum, et stuporem, a digitis pedis sursum paulatim serpentem sic ut pes, et crus carbonis instar nigra fierent, frigida, et supra modum sicca et extenuata sine ullo unquam dolore, pulsu autem vix nonnihil mutato, et appetitu vix depravato. Idem Smetii observationem profert (2), pedis videlicet in muliere, ejusdemmodi sphacelo correpti, ut aridus, nigerque linguam bovillam referret fumo induratam. Huc quæ Barbettus (3) de gangræna tradit scorbutica, ex parte accedunt, nimirum quod a pollice soleat initium sumere, in crustam siccam degeneret, nullo fetore sit, et dolore aliquando nullo. Nunc quæ mihi per litteras descripta sit, accipe, cum Matthæus Tornierius, spectatus dum viveret, inter Vicetinos medicus, pro Comite generosissimo me consuleret extremo februario mense anni 1720.

25. Is gracili habitu, egregio colore, alacer, promptus, vegetus, robustus adhuc erat, cum annum quartum supra octogesimum exegisset,

(1) Cent. 4, obs. chir. 92.
(2) De gangr. et sphacel. c. 7, in fine.
(3) Chirurg. p. 2, l. 1, c. 14.

nullo unquam in tam longa vita correptus morbo qui adnotatione dignus esset. Sub Januarii finem insolito frigoris sensu, post triduum autem tanto frigore prehensus est, ut lectum petere cogeretur, ibique nihilominus horas aliquot frigeret, donec calidis sæpius admotis linteis, corpus tandem reliquum calesceret: sed pedis sinistri omnes digiti, et metatarsus frigidissimi permanerent, nihil sentirent, vixque flectentium musculorum vi, quorum videlicet carnem in ipsis digitis non esse nosti, nonnihil flecterentur: et quod multo deterius erat, lividulus postridie color jam a pollice in metatarsum pergens animadvertebatur. Occursum est internis, externisque remediis. Sed quanquam in metatarso livor, et frigus nonnihil remittere visa sunt; circa finem tamen februarii, extrema digitorum jam cute erant nigra, sicca, et *mumiæ* instar dura, neque in ipso metatarso initia deerant futuri morbi, cute jam duobus locis in ejus dorso nigricante, imo in altero eorum locorum jam dura. Duriuscula quoque erat ad tarsum certo, ubi nigricabat, loco. Ipse autem tarsus novissime factus erat nonnihil tumidus, et si digito premeres, vestigium servans et dolens. Quin etiam sub planta se extulerat parva albaque vesicula, vix pauxillulum aquæ continens. Ad malleolos idem ferme qui in tarso, tumor. Crus reliquum nonnihil potius extenuatum. Inter hæc æger, etsi febris, levis quidem, a morbi ta-

men die septimo, quo primum cœperat, jugiter perstabat; pristinam alacritatem, consuetum pulsus robur, et appetitus vigorem retinebat, ut victu qui ad servandas vires homini præsertim haud ita pauca edere solito, non tenuis permittebatur, libenter uteretur. Quæ cum perlegissem, nec spem aliam reliquam esse intelligerem, nisi ut ægri vita quoad ejus fieri posset, diutius produceretur, ea continuo rescripsi, quæ hic necesse non est omnia commemorare. Fuse enim quid de præsidiis tum quæ adhibebantur, tum quæ addi possent mihi videretur, ingenue, ut par est, et consuevi facere, exposui. In hisce alteris cum quæ improbarem, aut suspecta haberem, significassem; diserte inter cætera laudavi cum Hildano (1) succum lumbricorum terrestrium ita, ut Wierus solebat, paratum, exterius, ut exsiccationis tardaretur progressus, parti adhuc sanæ adhibendum. Nec tamen reticui, nisi anni tempus præfrigido aeri ægrum pedem sæpius exponere prohiberet, perpendi illud etiam posse, utrum hoc in casu imitatione digna esset ratio quæ in eumdem finem haud infeliciter cesserat Hagensi medico Samueli Cabliau (2), qui pedem, et crus ferme totum sphacelo emortuum *penicillo majori, optimo terebinthinæ spiritu intincto attingere, vel quasi pingere* cum imperasset,

(1) L. supra ad n. 24 cit. c. 13.
(2) Eph. N. C. dec. 3, A 5 et 6, obs. 215.

assiduissime; consecutus est, ut *torridum, imo mumiæ quasi Ægyptiacæ* instar, parti adhuc incolumi, sphacelo minime progrediente, adhæreret, sicque anum nonaginta duorum ferme annorum menses propemodum sex in vivis servavit. Cum cætera facta essent quæ probaveram, aut addideram; æger, si non tamdiu quam illa, at certe diutius vixit quam ii qui aderant, sperare se ostenderant. Nam sub maii finem rursus per litteras consultus sum, quibus narrabat Tornierius, etiamtum alacrem, ut antea, pulsu non debili, suoque propemodùm roseo naturali colore ægrum esse, appetitu vigere, non sitire, lotium justa copia reddere, idque colore, et substantia secundum naturam, dura autem alvi recrementa non nisi quinto, aut sexto quoque die, ut sanus consueverat. Et morbum quidem intra eos tres menses progressum esse; at paulatim adeo, et lente, ut quinquaginta circiter dies transacti essent priusquam digiti, et metatarsus, et ad malleolos usque tarsus nigri, duri, et plane *mumiæ* similes fierent. Deinde vero cum prope malleolos nigra, et dura cutis se extulisset, sub ea forficibus ablata, ulcus inter malleolos retectum fuisse: quod esset, cum scriberet, manus latitudine, colore ad superiorem ambitum vivide rubro, nec sine dolore cum medebantur, sed malleolum externum, et tibiæ partem nigricare; ad inferiorem autem ulceris ambitum fracidam esse, et putri-

dam carnem, et nonnihil fetentem, quæ ubi paulatim, sicuti faciebant, adempta esset, ut erat illa eo loco quo tarsi ariditas, duritiesque desinebant, visuri erant, num putridi aliquid subesset, an quidquid mollis in tarso fuerat, revera in *mumiam*, ut videbatur, esset conversum. Quod ad crus attineret, anterius quidem secundum naturam propemodum, sura vero nonnihil esse subtumidum: crure compresso, aliquam in ulcus exprimi puris guttam, nunc albicantis, nunc rubro colore infecti; tamen ejus cutem naturalem calorem, coloremque servare. Ulceris pus esse variegatum: illiusque parti qua putridum esset, ea quæ putredini adversantur, imponi; qua autem vivide rubrum, lumbricorum terrestrium succum adhiberi, ut quem ibi quoque valde proficuum experirentur. Quod reliquum esset, lentam illam febriculam nunquam abiisse, imo aliquando etiam intendi: noctes aliquas inquiete traduci ob pruritum in corporis ambitu, nonnunquam ob motus spasmodicos sani cruris, denique cute quantumvis etiamtum molli; ægrum tamen ad extremam maciem esse redactum. Cum alia, tum hoc præsertim postremum vehementer displicuit, ut quod vitæ diutius protrahendæ spem valde minueret. Attamen ne seni generossimo, et medico humanissimo prorsus deessem, quorum uterque ob ea quæ antea scripseram, plus mihi quam ipse agnoscerem, tribuebant; cum ad cætera respondissem, ea po-

tissimum laudavi quæ adversus reliqua convenirent quidem, sed in primis adversus maciem. Itaque de duobus remediis quæ illo anni tempore valent plurimum, vipera et lacte, utrum mallent commendavi, illud etiam de lacte adjiciens, ut siquid utilis ex Hildano superiore consilio proposuisse me crederent, hoc etiam ex eodem auctore (1) acciperent, adversus istud ipsum morbi genus laudante non solum *muliebre lac*, sed, *si* hoc *desit*, *asininum* : a quo si ferretur, facilis postea esset transitus ad vaccinum. De his remediis duobus utrum maluerint, nescio: hoc scio, ægri vitam ad æstatis initium protrahi non potuisse.

26. Habes fuse, ut de morbo non ita apud nos frequenti, quid ad me scriptum fuerit, et quid ipse responderim. Num vero in hoc etiam gangrænæ genere locus esset proponendi interius quidem corticem Peruvianum, exterius autem aquam tepidam, cogitassem forsitan, si de illo tum extitissent observationes, quamvis alias aliter respondentes, cum ab aliis solertissimis viris habitæ, tum Bononiæ præsertim ab experientissimis illis academicis (2) repetitæ; de tepida autem innotuisset felix cl. Benevoli consuetudo ex observatione in primis illa (3) qua sic gangrænas

(1) C. 13, cit.
(2) Comment. de Bonon. Sc. Acad. tom. 2, p. 1 inter medica.
(3) 16.

vicit, non modo nigram, sed et duram cutem efficientes. Et quod ad Peruvianum quidem corticem spectat, etsi in gangræna sicca ut laudatum scio a cl. chirurgo Guisardo (1), ita ab altero ejus vim in dubium tractam esse intelligo (2); tamen quemadmodum inter cætera quæ corticis utilitatem adversus gangrænas alias ostenderunt, experimentum illud in primis attendendum videtur in quo omnia in melius vergebant dum cortex sumeretur, pejus autem dum omitteretur, et denique rursus melius, dum rursus in usum traheretur; sic non leve pondus ad eamdem in sicca etiam gangræna utilitatem monstrandam simili observationi inesse crediderim, quæ in historia exstat Regiæ scientiarum Academiæ parisiensis (3): quæ enim in pede inceperat, gangræna sicca pro alterna corticis exhibitione, et intermissione, alterne melius, pejusque habebat donec sub ejus haud amplius interrupto usu pervicta est. Verumtamen repetitum sæpius experimentum, neque in gangræna incipiente solum, sed jam perfecta, optandum hic esse vides; nec Benevoli consuetudini, ut ad remedia exteriora transeam, tunc esse locum, quando id

---

(1) Vid. apud Haller. in access. ad Boerh. meth stud. med. p. 13, c. 4.

(2) Vid. Act. Erud. Lips. an. 1751 m. jul.

(3) An. 1748.

quod durum est, non detrahere, sed vel magis siccum reddere statutum sit, ut æger diutius servetur: ad quod ea quæ emortuam partem, quasi cadaver quoddam, condire possent, sunt adhibenda. Contra etiam, atque etiam videndum est, ne facile in similibus gangrænis ad ea quæ pus moveant, descendamus, medicorum illorum memores, qui per suppurationem id quod erat in pollice pedis mortuum a vivo separare sperantes, gangrænam quam Boerhaavius (1) ibi sex menses coercuerat, ad femur usque tridui spatio promoverunt. Quin etiamsi in persimili casu optima jam esset suppuratio; ægrum tamen servari non potuisse refert cl. Dieter. Sproegelius (2), monetque, in morbis ejusmodi ne optatis quidem, et succedentibus ex sententia suppurationibus adeo facile esse fidendum. Quæ res vel una eorum spem retardare posset, qui in istiusmodi senum gangrænis emortui membri amputationem laudarent. Sed alia insuper accedunt, ut puta si quod Kulmus (3) censebat, et certe aliquando est, ab osseis factis, arctatisque superius arteriis nata esset gangræna, aut si in sanguine, ut creberrime accidit, inexpugnabilis esset gangrænæ causa, unde factum est ple-

---

(1) Vid. apud Swieten. in comment. ad illius aphor. § 424.

(2) Obs. select. § 37.

(3) Vid. supra, n. 23.

rumque, ut superstitem aut ejusdem membri, aut alterius partem mox idem morbus invaderet, sive a chirurgo amputatione peracta, ut in Hildani (1), et Tulpii (2). et aliorum observationibus, sive facta ab natura ipsa separatione, ut in epidemicis, quas supra (3) indicavimus, gangrænis a vitiatis secalis granis videre licet. Hæ igitur causæ, præter decrepitam ætatem, in ægro a me descripto, cogitare de amputando pede non permiserunt. Sed etsi extremum illud auxilii genus ferre homo persenex potuisset, neque alio idem malum paulo post rediisset, tamen difficile factu erat, ne mox novo alio aliquo de tot quibus illa ultima ætas patet, se exerente absumeretur. Ut enim morbi duntaxat unius exemplo utar, eoque ad hujus epistolæ propositum attinente; inter magis provectos auditores meos est medicus qui tres, neque ita longo temporis intervallo senes hic vidit, calcanei omnes alium ulcere, alios gangræna correptos, feliciterque persanatos, quorum omnium sanationem arenarum mictus excepit, et hunc vesicæ inflammatio, hanc autem mors. Itaque ut in ætatibus firmioribus, heroicis, quas vocant, curationibus est locus; periculo enim spes opponitur

(1) Cent. 4, obs. 92.

(2) Obs. med. l. 3, c. 47.

(3) N. 24.

longæ felicisque vitæ, sic in extrema senectute cum quod opponas magno periculo vix esse possit, senioresque tuta etiam et miti curatione sanati, mox nihilominus intereant; ab hac secunda eos curandi ratione non videtur temere esse recedendum. Vale.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LVI.

Sermo habetur de Ossium Fracturis, Luxationibus, aliisque vitiis motui officientibus.

Etsi propositos morbos Sepulchretum divisos exhibet in proximas sectiones duas V et VI, hæ tamen sunt breves adeo, ut observationes utriusque, et scholia universa foliis duobus comprehendantur: neque hæc implerent, nisi aliqua jam supra posita repeterentur; quod vel ipso initio sectionis V factum deprehendes, si observationis I § 1, eique subjecta duo prima scholii capita cum II sectionis observatione XV, § quidem 3 et apposito ad hunc scholio comparaveris. Nobis vero qui de vulneribus ictibusque agentes, sæpe ossa fracta memoravimus, potius quam eadem hic iterare, placet quidquid in Valsalvæ, aut nostris schedis superest quod ad propositos attineat morbos, his unis litteris complecti, initio ducto ab eo osse circa quod præcipue nostræ sunt observationes versatæ, cum fractum, an luxatum esset, inquireremus. Quæ res coget, ut promiscue de utroque morbi genere, non separatim verba faciamus.

2. Veteres ut cæterorum ossium, ita etiam ossis femoris caput e sua sede excidere non dubitabant, eoque minus quod etsi difficilem prolapsi repositionem, difficiliorem autem repositi con-

fractura admonitus est, primusque omnium, quod sciamus, fallaciam hanc quanto graviorem, tanto ob signorum communitatem, et similitudinem, faciliorem in femore quidem detexit. Nam generatim, sed in pueris duntaxat, indicaverat Columbus noster (1), cum posteaquam docuerat, *si hædi, aut agni, vel alterius animalis nuper nati ossicula decoxerimus, in eorum extremitatibus partes quasdam*, id est appendices, sive epiphyses, *divelli ac concidere*, essé *conspecturos*, tum, plurimis interjectis, admonuit, si *tenella puerorum ossa validius imperiti medici manu fuerint attrectata, ligamenta eo usque extendi; ut secum una appendices divellant.* Divulsionem autem, et fracturam, quantum ad institutum sermonem attinet, eodem redire, et propterea a me promiscue accipi hic posse, facile intelliges, ubi animadverteris, sive caput femoris a cervice avellatur, sive cervix a femore, in adultis utique non posse hæc sine fractura contingere, haud secus ac si cervix ipsa in medio frangatur. Sed neque in pueris, si rei effectum, et signa attendas, magni adeo referre putabis, si avulsionem a fractura non separes; nisi forte signum illud quod a sono capitur collisorum inter se ossium in hac magis, in illa minus habere locum existimes: quanquam in pueris fere

(1) De re anat. l. 1, c. 2.

avulsio accidit, non fractura, neque in adultis ipsis quantum momenti in signo illo est, cum adest, tantum quoque est, cum abest. Fractæ enim cervicis extrema rarius respondent inter se, nec semper alterum ad alterum a chirurgo admoveri licet, ut satis collidi inter se possint: nec semper potest sonus, qui levis fere, et obscurus est, satis audiri: quamobrem accidit aliquando, ut non nisi postridie, sicuti de Pareo diximus, imo ut non nisi pluribus interjectis diebus, discussaque inflammatione tandem audiretur.

3. Ex quo Pareus rem detexerat, non statim rei causas esse quæsitas, sed dissectiones quæ rem evidentibus ostenderent, expectatas esse supra diximus. Multo autem diutius expectatum esset, si primum illæ a Verneyo, ut nonnulli credunt, aut ab Ruyschio, ut alii, aut etiam ab Rolfincio essent institutæ. Quin Rolfincius ipse (1) indicavit qui triginta ante se annis illud fecisset, Casparum videlicet Hoffmannum, qui Commentariis anno 1625 editis in libros Galeni de usu Partium, cum monuisset (2), *fieri aliquando, ut fractura sit, cum putetur luxatio esse, cum videlicet femur vel in summitate, qua appendix est, frangitur, vel in ipsa cervice; illud*, inquit, *de appendicibus omnibus*

---

(1) Dissert. anat. l. 2, c. 49.
(2) Vid. l. 3, in fin.

monet Columbus l. 1. *c.* 2; *hoc ego* vidi in femore *felis:* subjecitque suam felis observationem, ex quo junior a vi externa semper claudicaverat, creditæ luxationem passæ, in qua tamen dissecta, non luxatum femur, sed femoris cervicem fractam invenit, cervicis capite in suo acetabulo etiamtum hærente. Et continuo causas addidit, cur humerus facile luxetur, femur difficulter; quarum prima est, *quia ille quidem caret hoc ligamento* terete, *hoc autem habet:* altera, quia hujus acetabulum strictius est, et profundius, tertia quia ejusdem junctura firmioribus musculis cingitur, atque instruitur. Quæ omnes causæ nunc etiam proferri solent: quanquam Rolfincius Hoffmanni observationem descripsit, eas omisit: id quod etiam ex Sepulchreto (5) intelliges, omnia quæ Rolfincius hac de re habet exhibente, nisi quod hæc tamen verba prætermittit, inter scholium, et Hoffmanni observationem interjicienda: *multoties erratum ingens hic observavimus, et simile adnotatum ab Hoffmanno.* Num autem mortuos secando observaverit, an vivos tangendo, ut in altera scholii parte Diemerbroeckius, ipse existimabis. Certe Parei in matrona illa animadversionem et monitum nemo horum memoravit. Aliud enim est quod nescio ex quo Parei capite produxit Rolfincius,

---

(1) Sect. hac 6, obs. 2, cum schol.

qui dum infantibus hanc epiphysim nutricum culpa, et junioribus levi de causa, ut ex ossium probat coctione, disjungi, inculcat se per Columbum magis, quam per Pareum, profecisse ostendit. Sed Hoffmannus in posthumo opere (1) universe confirmavit quod olim ex illa junioris felis observatione docuerat, statuitque, *maxime verum esse, fracturam potius in cervice femoris contingere, quam luxationem capitis femoris, ob ligamentum imprimis teres, quod in ipso acetabulo est:* quanquam anno 1641 ad ipsum rescribens Veslingius (2) nonnihil rem contrahere videbatur, spectans videlicet, cum id contingit non modo ligamenti robur, sed et fragilitatem ossium *quibusdam naturis insignem.* Hæc paulo fusius ad te scribenda putavi de iis qui ante nostram ætatem de re proposita mentionem injecerunt, ut quid cuique tribuendum sit, appareret, sive in præeundo, sive in agnoscendo, sive in demonstrando, sive in rei ipsius causis inquirendis. A quorum observationibus antiquior illa fortasse non discrepat Jacobi Sylvii (3) in latomo lapso ex alto qui *crus fregerat ad caput coxæ ;* cruris autem nomine quid intelligeret, cum sæpe alibi, tum ibi præsertim manifestum est, ubi (4) liga-

(1) Apolog. pro Galeno, l. 2, c. 81.
(2) Epist. 25.
(3) Observ. post isagog.
(4) Isagog. l. 1, c. 3.

mentum illud teres quod sæpius memoravimus supra, ab acetabuli fundo ortum, describens, *in medium*, inquit, *cruris caput inseritur*.

4. Eorum autem qui nostra scripserunt ætate observationes, non omnes tamen hic quidem, easque strictim indicabimus, tum quia crebrius hæ sunt in omnium manibus, tum quia præcipuæ exstant in Salzmanni dissertatione (1) anno edita 1723, qua copiose, et accurate, siquis alius, causas exposuit ob quas difficilius luxatio femoris ab ejus colli fractura internoscatur, et facilius tamen hæc, et quod consequitur, sæpius quam illa, ab externa violentia contingat. Sunt illæ observationes in iis habitæ quorum claudicatio a luxatione, non a fractura esse credebatur, aliæ autem ad Ruyschium, aliæ ad Cheseldenum, aliæ ad Erndlium pertinent, accedentibus cum Ravii approbatione aliis Borstii observationibus, qui cum octo pariter claudicantes secuisset, nunquam luxationem, sed fracturam semper, ut illi, cervicis femoris deprehenderat. Ruyschius autem, cujus potissimum, auctoritate res confirmari nostris temporibus cœpta est, et rei causas (2) simul cum observationibus protulit, et in harum quibusdam peculiare aliquid adnotavit, nimirum cervicis olim ruptæ, et comminutæ, non solum non superstites reliquias

(1) De luxat. oss. femor., etc., c. 4.
(2) Thes. anat. 8, n. 103.

fuisse, sed ejus loco aliquando (1) plura ligamenta comperta esse dura, crassa, teretia, quæ non exterius, sed interius ducta, femoris caput cum suprema ejus parte connecterent; aliquando autem (2) cum hac illud rursus conglutinatum, ferruminatumque fuisse repertum. Ad quas duas peculiares adnotationes nonnulla sunt quæ adjicias. Ad primam, Salzmannum in dissertatione alia (3), quinquennio ante eam quam laudavi, emissa, indicasse ligamenta illa dura, et crassa quæ inter caput et femur Ruyschius viderat, et ab natura in cervicis locum substituta esse non dubitaverat, ex periostio facta esse, quod a fractura laceratum, ibi non raro durius, et crassius fieri solet; ac ligamenti vicem præstare, cujus rei exemplum in fractura quadam ulnæ, et radii jam olim in eruditorum Actis Lipsiensibus (4) propositum fuerat. Sed tamen hoc saltem attendas velim, Ruyschiana ista ligamenta non ad exteriores fractorum ossium parietes, ut periostium, ubi est, solet, sed ad eorum partem interiorem pertinuisse. Ad alteram, id est adnotatam ferruminationem, sive conglutinationem fracti femoris cum suo capite, quod alioquin sejunctum in acetabulo inveniri solet, adjiciendum est, cum

(1) Thes. 9, n. 74.
(2) Ibid. n. 44.
(3) De articul. analog., etc., c. 2, § 1 et 4, et c. 3, § 2.
(4) An. 1685, m. nov.

ea accidit conglutinatio; accidisse autem non semel novimus; id deligationibus acceptum esse referendum, per quas femur ad caput appressum diutius servatum est, ægrique constantiæ in quiescendo, omnemque motum vitando. Neque tamen non clauda illa anus erat, in qua ejusmodi conglutinationem invenit Ruyschius. Etsi enim deficiente femoris collo, os totum minus extrorsum obliquum fit, eoque artus minus brevis, quam futurus fuisset; tamen sic femur femori propius est, et musculorum ipsum, et crus moventium directiones mutantur. Sed et illa claudicabat femina de qua in Erndlii indicata observatione sermo est, tametsi ipsa fracta cervix per callum, digiti pollicis latitudine sub capite exstantem, coaluerat, ut non deesse cervix videri posset, nullaque in ligamentis, vicinisque tendinibus læsio, aut præter naturam constitutio apparebat: adeo facilis est post fracturam claudicatio! Quanto autem amplior, et firmior est tota illa pars summi femoris, quacum cervix sua basi cohæret, quam cervix ipsa, tanto is coalitus de quo primum diximus, minus quam hic alter, difficilis est: cujus auget difficultatem eadem quæ facilem fracturam facit, obliqua cervicis protensio. Impulsum enim quem homine, exempli causa, ab alto in pedes cadente, recta crurum, et femorum ossa impune sæpius excipiunt, ferre vix unquam potest cervix in transversum protensa, adeo præsertim fragilis, et a capite cujus

ascensui acetabulum obstat, motum femoris, sursum propulsi, sequi prohibita. Hæ autem eædem causæ, cum musculi femur sursum trahunt, fractæ cervicis partes, rursus inter se contingentes, et coalescere incipientes, disjungunt, atque reglutinant. Et cervicis quidem hunc positum auctores vetustissimi non ignorarunt: itaque Hippocrates (1) diserte scripsit, *caput femoris, et cervicem articuli natura obliquam esse.* Aristoteles autem (2) cum femur *biceps* esse dixit, non id quod Niphus (3) interpretatus est, voluit *alterum* videlicet *femur* esse *a dextris, alterum a sinistris;* modo enim hoc satis indicaverat, sed hinc majorem trochanterem, inde cervivem in suprema femoris parte spectans, ipsum biceps esse docuit. Cur autem ita divisum sit, et cervicem habeat pene in transversum protensam, longe manifestius est, quam cur cervici fragilis adeo structura contigerit. Nam et aliis quibusdam ossibus commune, non hujus duntaxat, ut docti quidam viri aiunt, est peculiare, ut partes emittant quasdam, cum ipsis angulum intercipientes, ut puta scapulæ, et inferior maxilla. Sed emissæ ab his partes longe firmiori structura sunt, si suis cum ossibus conferantur, quam cervix femoris cum hoc comparata. Neque ipsa osse cui additur, est

(1) L. de articul. n. 63, apud Marinell.
(2) De Hist. animal. l. 1, c. 15.
(3) In expos. ejus loci.

tanto crassior, ut de ea pariter dici possit quod de extremis longiorum ossium partibus, sua crassitudine, si non structura, fractioni resistentibus.

5. Quid vero in plerisque accidat quibus cervix fracta est; ob eas enim quas diximus, causas rari omnino sunt quibus coalescat; mox videbimus, ad Salzmanni illam aliam dissertationem transeuntes, simulque eas quas in memorata hactenus referre non potuit, indicantes, non omnes tamen, plures enim apud alios exstare novimus; sed unius solum, et alterius mentionem facientes, quæ, cum hæc scriberemus, erant in manibus. Igitur ut illi quos omittimus, ita etiam experiens, industriusque chirurgus Gregorius Barbettus, sicut in apologia (1) est quam ad nos humaniter misit, idem, in dissecta a se femina vidit octoginta circiter annos nata, cui tametsi ad quartumdecimum usque ex quo ceciderat, diem, non brevior sano artu alter fuerat, cervix tamen femoris fracta erat, an, ut suspicatur, quia cum initio esset non prorsus fracta, tamdiu musculis femur moventibus restitisset? Idem tamen alteram profert observationem hominis qui a vehementi calcis ictu ad eumdem femoris articulum diu claudicaverat. In eo luxatum femur deprehendit, ut capite dorsum ossis ilium contingeret,

(1) Apologia di due Cure.

nullo teretis ligamenti vestigio superstite, orbiculari autem deformato, et acetabulo quasi deleto. Ipse autem Salzmannus qui duorum quæ singula in singulis suis illis dissertationibus egregie constituit, neutrum ingenue fassus erat sibi etiamtum contigisse, ut per dissectiones conspiceret; quinquennio post, utrumque interea ita ab se compertum affirmare potuit (1), ut quod ad primum attinet, fracturam *femoris frequentius quam* luxationem *deprehendere sibi licuisse* asseveraret: quod vero ad alterum, duo femoris luxationum exempla proferret: in quorum uno femoris caput, cervice non fracta, in altero (2) cervix, a capite, quod absumptum erat, abrupta, *ossis ilii sedi externæ paulo supra* acetabulum *insistebat, et ab attritu a longo tempore facto cavitatem quamdam et sinum velut superficialem efformaverat, unde, pede breviore licet existente, utrumque subjectum, quamvis non expedite, gressus firmare, et progredi utcumque poterat.* Nec vero exemplum de duobus his primum, aut observatio quam ex Actis Berolinensibus ipse in dissertatione (3) produxerat, et si quæ aliæ *non frequentes*, ut vere ait, istiusmodi observationes ejus similes quam paulo ante secundo loco ex Barbetto commemoravi, sententiæ adversantur

(1) Vid. in comment. imp. Acad. Petropol. tom. 3, obs. anat.
(2) Vid. etiam Act. N. C., tom. 2, obs. 101.
(3) C. 2, § 7.

suæ, quæ ex ipso dissertationis ejusdem titulo satis apparet *de luxatione ossis femoris rariore, frequentiore colli fractura.* Cum plura enim hujus exstent, quam illius, exempla in adultis quidem, et a causa externa, ut Ruyschius (1) *raro*, Ravius (2) *rarissime* luxationem accidere, confirmarint; exempla quædam contraria non officient cautæ prudentique Salzmanni sententiæ; imo si hæc nulla essent, stare ejus sententia non posset, quæ *rariorem* esse luxationem affirmat. Quin, cum enumerat (3) causas, propter quas hæc interdum contingat, ut pervulgatam ligamentorum laxitatem ab arthritide, circumjectorum musculorum, tendinumque paralysim, majorem æquo a primordiis acetabuli amplitudinem, aut capitis femoris parvitatem, item in margine acetabuli fracturam aliquam, aut defectum, aut tumores denique intra acetabulum subortos; proclive est nobis intelligere, ubi aliqua ex his causa sit non tanta quidem, ut per se adhuc possit femoris caput ex acetabulo extrudere; tunc si forte externa aliqua vis accedat, non difficile fore, ut luxatio fiat, sicut in iis pariter quibus a natura laxiora aliquanto obtigerint ligamenta, aut teres (quæ rara Nicolai (4) observatio est) prorsus nullum.

---

(1) Thes. anat. 8, n. 103, § 2.
(2) Vid. Dissert. Salzman modo cit., c. 4, § 2.
(3) Ibid. c. 3, § 5.
(4) Dec. illustr. anat. obs. 7.

6. Nunc quando nonnullæ sunt observationes commemoratæ quibus ostenditur quid in illis acciderit quorum femur aut fractum, aut integrum ex sua sede prolapsum, restitui in eamdem non potuit; subjiciendæ sunt aliæ eodem attinentes. Et Joannes quidem Salzmannus in dissertatione illa de qua supra indic..tum est, inscripta *de articulationibus analogis, quæ fracturis ossium superveniunt*, cum hoc argumentum generatim pertractet, plura habet quæ libenter inspicias, et huc transferas; sed observationes profert quarum pleræque cum ad alia attinent ossa, tum præsertim, in viventibus tactu duntaxat judice, non in dissectis cadaveribus judice etiam visu, habitæ sunt: itaque ex iis quas potissimum hic quærimus, habet nullam; nisi forte attinere huc velis Ruyschianam illam qua cervicis loco crassa quædam vincula caput cum summo femore committebant; nam quæ ex Diemerbroeckio sunt, illæ, ut supra (1) animadvertimus, ad anatomicam inspectionem non pertinent. Pertinet autem duplex in una muliere observatio quam in dissertatione legi Osteologica (2) sub præsidio celeberr. Gaubii edita, ab eodemque benigne ad me missa. Femur utrumque ex suo acetabulo exciderat. Dexteri autem caput erat integrum; sinistri carie plane consumptum. Itaque cum singula

---

(1) N. 3.

(2) De modo quo ossa se vicinis accomodant parti b. § 42.

nova acetabula, in singulis ilium ossibus, singulis illis capitibus respondentia spectarentur; acetabulum sinistrum leviter, dexterum profundius erat excavatum, vetera autem acetabula ferme deleta; ut facile posset existimari, vetera hæc orbata capitibus, quæ sua mole, et pressione, et motu ipsa conservarent, suum cavum ferme amisisse, nova autem illa sic inæqualiter esse excavata, quod capite sinistro antea exeso quam satis apprimi potuisset, corpus a dextero suffultum, eoque integro; magis magisque os ilium dexterum ad ipsum apprimendo, ut ab eo excavaretur, effecisset. Neque absimilia olim vidisse Pareum animadverti ex quodam ejus loco (3), quem operæ pretium est hic tibi describere. *Non ita raro*, inquit, *excrementitii humores in Ischiade tanta vi in hujus dearticulationis cavitatem quasi impetu quodam incurrunt, ut relaxatis ligamentis... caput ossis femoris hinc facile depellant, nunquam restituendum, si paulo diutius abfuerit: quia interim in illam cavitatem illapsus humor, mora velut in lapideum quasi concrescit, femoris vero ille articulus in vicino osse novam sibi cavitatem attrivit, veræ vero cavitatis labra, quæ cartilaginea sunt strictiora et depressiora evaserunt.* Porro has, et siquæ sunt aliæ, cum femur aut integrum, aut fractum in exteriorem incu-

---

(1) Oper. l. 17, c. 22.

buit partem, excavati interdum in ilium osse novi acetabuli observationes sine cadaverum dissectionibus posteri non minus ignorassent, quam Hippocrates in eo libri de articulis loco (1), quem si proferam secundum eam versionem quam plerique post Cornarium secuti sunt, minus facile intelligas, ut opinor, quam si ex Feliciani versione, conjuncta cum Galeni interpretatione produxero. Sic igitur Hippocrates, de femoris luxati capite verba faciens. *Cum tamen in carne, in quam prolapsus est, articulus moram invenit: et caro lentorem contraxit: dolore vacans temporis processu evadit. Cum vero dolore vacat, absque baculo, si alioqui voluerint, possunt ambulare: possunt que corpus læso crure sustentare.* Sic autem hæc interpretatur Galenus (2): *Per translationem moram. i.* τριβον *dixit a locis a viatoribus diuturna immoratione attritis, atque assuefactis.* Ejusmodi autem oratio ejus hæc est. *Cum caput femoris e propria sede elapsum in exteriorem partem, in carne firmatum fuerit: inter initia qui id patiuntur, ex compressione dolore afficiuntur: postea vero temporis processu caro ibi, non secus ac fossorum manus, occalescit. Quod cum fit, locus dearticulationi similis evadit: cum mora illa quemadmodum antea acetabulo coxæ, caput femoris utatur.* Postea vero quam

(1) N. 63 apud Marinell.

(2) In l. Hippocr. de artic. comment. l. 3, n. 93.

dixit quomodo post inflammationem humor ibi quidam *lentus ac mucosus* relinquatur; *id*, inquit, *ad motionem capiti femoris commodissimum est. Ob hanc enim humiditatem mora illa tanquam articulo utuntur.* Quid igitur in re hac veteres illi conjicerent, et quid insuper morbidorum cadaverum dissectiones ostenderint, ex eorum comparatione præclare intelligis. Hæc autem omnia in ipso epistolæ hujus initio longa oratione præfatus sum, ut paucis dilucide possim quo singulæ attineant, et quas confirment mox producendæ observationes, significare. Earum prima ex Valsalva est.

7. Mulieri sexaginta annorum, difficili respiratione cum tussi laboranti, casu os femoris luxatur. Tunc assidua accedit febris : quæ, aucta spirandi difficultate, mulierem undecimo die interimit. Ventre patefacto, jecur invenitur durum, in ejusque vesicula plures calculi. Thorace recluso, pulmones apparuerunt magnis extra, intusque nigris maculis variegati. A dextris una circiter aquæ libra; a sinistris pauxillum thoraci inerat. Concretio polyposa dilatatam cordis auriculam dexteram implebat : altera in sinistro erat ventriculo, indeque se producebat in vasa. Tandem quod ad femur attinebat, revera luxatum inventum est, laxato videlicet eo ligamento quo femoris caput intra innominati ossis acetabulum alligatur.

8. Quæ luxationem præcesserant difficilis res-

piratio, et tussis ab dilatata auricula, aqua in thorace deprehensa, et duro jecinore possunt repeti. Quæ vero luxationi successit, febris, ab dolore, et vexatione quæ luxatio attulerit vicinis partibus: a febrili autem sanguinis motu, pulmones, aliaque viscera afficiente, aucta difficultas spirandi, et mors. Sed quod luxatio sine fractura cervicis contigerit, id teretis, ut vocant, ligamenti laxitati tribuendum est, minus fortasse a natura, aut a prægressa quapiam causa firmo, et robusto, eoque ut magis a casu laxaretur, facileque cederet, jam disposito. Neque hæc observatio adversatur sententiæ Ruyschii, ut qui *raro* quidem, ut supra (1) dixi, id contingere affirmavit; non, quod aliqui ipsi affingunt, nunquam accidere negavit. Fractæ autem cervicis observationes has duas accipe, quarum prima ab exercitatis apud me discipulis, altera a me ipso habita est.

9. Vir rusticus ex arbore delapsus, femur luxasse credebatur. Quod cum in suam sedem reponere frustra chirurgi conati essent tanto majori sedulitate, quod elapsum femoris caput manu percipere sibi videbantur; forte accidit, ut juvenes illi qui me non semel audivissent docentem, quanto facilius a vi externa cervicis fractura, quam femoris luxatio, contingat, et

---

(1) N. 5.

quomodo trochanter major Pareo ipsi (1) pro femoris capite imposuisset, hæc minime reticerent, nec tamen seniores illos chirurgos a præjudicata opinione abducerent. Itaque duobus circiter exactis mensibus cum thoracis morbus hominem qui e lectulo necdum surrexerat, corripuisset, et catarrho quasi suffocante confecisset ante finem anni 1727, per dissectionem cognoscere voluerunt, ipsi, an chirurgi decepti essent. Femoris summo osse, ejusque acetabulo retectis, omnibus qui aderant, anatomes et chirurgiæ studiosis ostenderunt perfractam in medio fuisse cervicem, dimidio hujus altero ad caput, quod acetabulo inhærebat firmiter, altero ad os femoris prope trochanterem, qui in vivo homine fucum fecerat, adhærente. Ex eodem autem corpore, quod ictericum nequaqam fuerat, quot qualesque calculos, in fellis vesicula inventos, ad me attulerint, et quæ ego de iis experimenta ceperim, cum ad Schroeckium scripserim, et ipse ediderit (2) non est hoc loco repetendum.

10. Femina annos nata circiter quadraginta, pinguis, a sinistris clauda, dorso nuper ad imas costas vehementer contuso, febri correpta et intra dies quindecim absumpta fuerat, anno 1742. Quo tempore cum anatomen in gymnasio doce-

(1) Supra, n. 2.
(2) Act. N. C. tom. 2, obs. 167.

rem, ex nosocomio cadaver illuc translatum est. Ubi quod ad exteriorem illam contusionem attinebat, nihil peculiare adnotavi. Adnotavi autem alia, in primis quæ ad claudicationis causam spectabant. Eaque post nonnulla in thorace, et ventre animadversa, hic tibi, quemadmodum plurimis qui tum aderant, monstravi, diligenter describam. Cordis auricula dextera, et cava inferior vena concretiones, non sine multa alba substantia, polyposas habuere: quales uterque etiam ventriculus, sed multo crassiorem sinister: ex aortæ arcu non tres, sed quatuor nascebantur arteriæ; vertebralis enim sinistra non ex subclavia, sed inter ipsam, et carotidem ejus lateris oriebatur. In ventre genitalia, et renes, et vasa sanguifera hæc quæ adnotarem, obtulere. Testis alterius superficies maxime erat inæqualis. Uteri osculum nulla cinctum corona; ut nihil intra vaginam protuberaret. Renes autem pro mediocri mulieris statura ambo æquo longiores: sinister ad extremum inferius facie exteriore nonnihil excavatus a cicatrice, cujus ambitus ad circuli formam accedebat, diameter transversum digitum æquabat, vestigio, ut credidi, hydatidis in rene olim ex parte conditæ, reliqua exstantis. Magnæ arteriæ truncus æquo tenuior, non ipse spermaticam emittebat dexteram, quæ ab emulgente proveniebat: neque eodem quo solet, modo lumbares, neque iliacam sinistram pari ac dexteram longitudine, sed tertia parte bre-

viorem. Quod fac attendas; jam enim ad ea accedimus quæ ad claudicationis tum effectus, tum causas pertinebant. A sinistris enim, ut dixi, mulier claudicaverat, isque artus erat digitis quatuor brevior, quam dexter, et calcaneum ad exteriora conversum habebat, non minus tamen quam dexter, pinguis, imo crassior, sed ab œdemate. Iliaca igitur vena dextera æquo erat latior; at sinistra, ejusque rami, tenues adeo et pallentes, ut rem nunquam antea a me visam miratus, cavæ imum truncum aperuerim. Quo facto, vel magis miratus sum. Nam pro iliacæ ejus venæ ostio lineam inveni, ipsius coalitum indicantem, qua in linea duo, aut tria parva erant oscula, cum iliaca vena communicantia. Quam cum secundum longitudinem incidissem, et præter filamenta polyposa, quemdam fibrarum quasi fasciculum introrsum exstantem conspexissem; mox facile animadverti venæ parietes ab uno latere inter se coaluisse, sicque eum fasciculum mentiri, cujus species, manu utraque parietes distrahendo, neque enim perdifficilis erat sejunctio, prorsus evanescebat. Tum vero cruralibus arteriis, et venis a ventre usque ad poplitem utroque in femore detectis, nullum in arteriis discrimen se obtulit; vena autem, sinistræ arteriæ socia, tertia saltem parte angustior apparuit, quam dexteræ: et quamvis complicatos, et coalescere incipientes parietes non haberet; habebat tamen inter tunicas nigrum quasi sanguinem et

sanguinem fortassis, sed a longo, ut videbatur, tempore concretum. His ita perspectis, claudicationis causam, retecto sinistri femoris cum innominato osse articulo, quæsivi: occurritque os femoris cervice et capite orbatum. Et caput quidem in suo acetabulo hærebat affixum, cartilagine tamen qua horum utrumque incrustatum fuerat hic illic exesa, quin ossea capitis ipsius substantia tum qua sinistrum acetabuli spectabat parietem, tum qua cum cervice olim cohæserat, non erat integra. Cervicis autem vestigium supererat nullum, si ossea quædam fragmenta exciperes, ligamentis adnata valde crassis, et duris, in quæ capsulare quod vocant ligamentum abiisse videbatur; hæc certe a margine acetabuli ad eam partem summi ossis femoris ex qua olim incipiebat cervix, producebantur, femurque ad eum marginem alligabant. In cavo autem quod cervicis loco intercipiebant, crassiuscula inerat materia carneo colore, sed fusco, et obsoleto, non fœtida tamen, nec multa. Præter hæc, os innominatum sinistrum antrorsum magis prominebat, quam dexterum; ut proclive esset suspicari, quæ exterior violentia huic feminæ, cum tenella, aut junior esset, femoris cervicem fregerat, eamdem os quoque innominatum luxasse.

11. Si observationes has duas inter se comparaveris; in eam opinionem facile venies, ut quod

Ruyschius (1) de fracta cervice superesse nihil deprehenderit, id longo tempori tribuas, diutiusque repetitis agitationibus, et frictionibus inter se fragilium cervicis disruptæ extremorum, prætereaque exedenti vi acrium particularum, e læsis, vellicatisque membranis destillantium, et cariem mora afferentium. Quod vero de laceratis a fractura periostiis commemoravi (2), non raro videlicet duriora, et crassiora fieri, id ligamentis quoque interdum accidere, ex secunda intelligis observatione. Ex eadem quod de extenuatis habet iliacis venis, læso artui respondentibus, conferas velim cum dissectione, alias (3) ad te scripta, claudæ alterius feminæ. Reperies enim, tenuiora fuisse iliaca vasa ad claudum artum spectantia. Venam autem non modo per femur adeo extenuatam, sed in ventre coalescentibus ab uno latere inter se parietibus contractam, ad ostium autem per quod in cavam influit, propemodum occæcatam non reperies. Perrara enim est res, nec intellectu facilis, artu ex quo redibat, œdemate quidem laborante, sed tamen vivente; etiamsi a tempore non longo rem eo redactam ponamus. Cæterum in hac muliere os femoris ob alligantia vincula longe ab acetabulo recedere non potuerat. Vir autem de quo ante ipsam dic-

(1) Supra, n. 4.
(2) Ibid.
(3) Epist. 46, n. 17.

tum est, cum semper cubuisset, eo osse utendi, eique insistendi occasionem non habuit. Nunc igitur in altera muliere, itemque in altero viro, qui elapso, nec reposito femoris capite usi sunt, diutius eidem insistentes, quid deprehenderimus, exponamus.

12. Anus clauda, jam octogesimo anno erat proxima, cum apoplexia correpta, haud multo post non tam ex ea, quam ex ejus minus animadverso effectu mortua est. Nam cum, resoluta vesicæ vi qua lotium tum retineret, tum extruderet, assidentes mulieres stillicidio deceptæ, tantum lotii exire quantum jugiter in vesicam descenderet, arbitrarentur, anus autem immanem hujus distentionem aut sentire, aut significare non posset, eidem quod et aliis (1) ob eamdem fallaciam accidit, ut citius moreretur. Cadavere enim in theatrum delato, ut anatomen tradere inciperem januario mense anni 1735, ea mortis causa inter initia in conspectum venit, doctrinæque ordinem turbavit. Scilicet aperto ventre, se se obtulit vesica lotio adeo distenta, ut ad umbilicum perveniret, et illum utrumque occuparet, intestinis sursum ita compulsis, ut hinc jecur, et diaphragma altissime urgerent, inde vero lienem, et ventriculum adigerent medium versus epigastrium. Virebant autem, et grave olebant viscera pleraque; ut omnia eximi statim e ventre jusserim, et in sepulchrum

(1) Vid. Epist. 42, n. 22, ubi et hæc historia promittitur.

inferri. Quæ igitur in thorace, et collo, et artubus animadverterim præter naturæ modum se habentia, huc addam; nam, meliora interea corpora nacti, caput non attigimus. Pericardium cum anteriore magnorum vasorum, et cordis ipsius facie connexum erat, cum illa quidem per filamenta, cum hac vero per se ipsum quantum duo transversi digiti tum in longitudinem, tum in latitudinem spatii obduxissent. Quæ res fecit ut ab eo qui apoplecticæ medicus fuerat, quærerem num forte pulsus singulari aliquo modo, et præsertim intermittendo peccassent: quod ille continuo, diserteque negavit. Arteria magna interiore facie modico supra valvulas intervallo incipiebat aspera fieri, quasi fibræ secundum longitudinem ductæ, hic illic inter se disjunctæ, prominerent: ea asperitas ad duos transversos in longitudinem digitos, in latitudinem paulo minus extendebatur. Thyroidæa glandula præterquam magna erat; etiam quibusdam quasi globis anteriorem faciem habebat nonnullis locis prominentem. Inferiorum artuum sinister, quod in latus mulier claudicaverat, genu interiora, calce exteriora, spectabat: dextero brevior, et si dorsum pedis exciperes, qua parte crassior videbatur, valde extenuatus, amplaque præterea cicatrice, tanquam a magno ulcere exterius secundum longitudinem fibulæ deformis, cum dexter pulcher esset, atque egregie nutritus, venisque tam latis præditus, ut latiores in nullo artu inferiore

unquam vidisse, meminerim. Quod ut indicio erat tanto majoris copiæ sanguinis in eum artum influentis, quanto minor in oppositum influebat; sic, ut ægrius ferrem, efficiebat, humatis jam inde ab initio visceribus ventris, et vasis, non licere amplius, quomodo iliaca sinistra vena prope cavam se haberet, inspicere. Denique superiore sinistri ossis femoris junctura retecta, ejus ossis caput non ita ut solet, globosum, sed quasi complanatum, et nonnihil amplificatum invenimus, nulloque, per quod necteretur, vinculo terete instructum. Excipiebatur acetabulo minus cavo, quam secundum naturam, cartilagine tamen incrustato. Erat autem ad hujus acetabuli oram anteriorem cavum alterum, multo quam ipsum minus: cujusmodi cavum ante acetabulum femoris dexteri nusquam erat. Porro acetabulum sinistri quamvis, si ad os ilium suum, id est sui lateris referres, neque humilius, neque altius, neque posterius osse videretur, quam dexteri, si hoc quoque cum suo osse ilium comparares; plus tamen a commissura ossium pubis distabat, quam acetabulum dexteri. Nam et os ilium sinistrum multo plus ab eadem commissura distabat, quam dexterum.

13. Quæ ad cordis, et pericardii nexum attinent, nulla cum pulsuum intermissione conjunctum, eo referes ubi (1) de ejusmodi connexio-

(1) Epist. 23, n. 18.

nibus, earumque effectibus alias a nobis actum est. Quod vero ad acetabulum spectat quo femoris caput excipiebatur, non dubito quin supra (1) commemoratis cl. virorum observationibus cum hac nostra comparatis, facile agnoscas, excavatum illud fuisse a femoris capite, olim extra acetabulum naturale prolapso, cujus etiamtum vestigium in illo anterius proximo, multoque minori cavo supererat. Quod enim acetabulum novum minus esset profundum, quam secundum naturam, caput autem femoris a globoso ad planum vergeret, ex his indiciis satis intelligis, dum os contra os sive pondere apprimeretur, sive agitatum musculis ageret, alterum ab altero vicissim esse detritum, atque depressum, sicque excavatum esse acetabulum, quod si natura ipsa parasset, tum profundius, et commissuræ ossium pubis propius, et alligatum habens, per vinculum teres, globosum femoris caput effecisset. Nam quod cartilagine incrustatum esset; ibi fortasse cartilaginea natura, cum excavatio incepta est, necdum in osseam mutata; ut non inducta postea sit, sed tantum servata. Quod vero cavum illud alterum, commissuræ ossium pubis propius, vetus acetabulum esset, a natura ipsa olim paratum, et sedes ipsa indicat, nec parvitas illius repugnat, sive cum inter initia eo munere funge-

(1) N. 5 et 6.

retur, majus esse non debuit, sive etiam, ut in alveolis dentium sæpe videmus, dempto osse quod antea insertum erat, circumjecta ossea substantia crescit, et sinum implet, aut fere implet: id quod etiam in claudo viro cujus historiam promisi hic esse me absoluturum, perspexi.

14. Lanarius igitur ille, cujus alibi (1) mortiferum vulnus descripsi, in latus dexterum, ut ibi dictum est, claudicabat. Hunc æquali utroque inferiore artu in lucem editum (de noto enim viro, quod de aliis sæpenumero frustra optavi, quæ inquirebam, scire potui) cum mater tenellum adhuc, atque adeo primis vitæ mensibus e cunis eximeret, dolere artu illo dextero, animadvertit, sive eum dolorem externa aliqua, ipsi ignota, causa forte induxerat, sive interna. Post quem dolorem jam tum is artus factus est brevior; ut nemini postea, cum ingredi puer cœpit, mirum fuerit quod claudicaret. Usu autem consecutus est, ut claudicaret quidem, sed prompto gressu atque expedito. Juncturæ vitium, ex quo alterius, quantumvis modici, occasio extiterat, ut opinor, nimirum dum homo corporis pondus in firmiorem sinistrum artum inclinare nitebatur, thoracis spinam in latus illud nonnihil incurvaverat: juncturæ, inquam, vitium dexteri artus ad hunc modum se habebat. Acetabulum quod solita sede a primordiis natura paraverat, ex

(1) Epist. 54, n. 46.

dimidia tantum parte supererat, eaque anteriore: in cujus fundo substantia erat quædam subrubente, sed lurido colore, ut morbida videreretur; quam si tangeres, non ligamenti, sed glandulæ quodammodo natura esse crederes. Dimidia autem altera pars acetabuli ossea implebatur substantia, prætereaque operiebatur osse quadantenus terete, in quod superficies proxima excrescebat ossis innominati. Supra hoc vetus acetabulum, erat in facie externa ossis ilium quasi acetabulum alterum, ex substantia constructum alba, firma et ejus ex qua ligamenta construuntur, simillima, addito insuper limbo in quem non solum ab anteriore, sed ab superiore etiam parte prominebat, media inter cartilaginem ligamentumque, natura. Lævis erat hujus acetabuli facies, si inferiorem quemdam in ea locum exciperes, quem rubella non exigua tenebat substantia, pro mucilaginosa glandula facile agnita. Exceptum in hoc acetabulum erat femoris caput, nullo terete vinculo instructum, neque solita magnitudine, forma, lævitate præditum. Namque ubi a cervice exstare incipiebat, ibi quidem nulla harum deerat. Sed postquam sic aliquantum processerat, deprimebatur, et nudatam cartilagine substantiam osseam ostendebat: quæ mox in summo firma quidem, et dura et albida, sed granosa haud secus apparebat, ac in multis vesicæ urinariæ calculis superficiem videmus.

15. Si mirum forte videretur, in anu de qua paulo ante (1) dictum est, novum acetabulum cartilaginea crusta non caruisse; mirum videbitur magis, quod in hoc viro mucilaginosa glandula non caruerit, nedum limbo, sive, ut vocant, supercilio, quali naturale acetabulum instructum est. Scilicet multa fiunt quorum perobscurus quo fiunt, modus et ratio est. Neque illud admiratione caret, quod tam longo tempore vetus acetabulum, si non omnino deletum, at magis tamen repletum non sit, itemque cum tenera essent ossa, novum acetabulum non ipsum fuerit in ossa excavatum, imo ex substantia factum sit quæ cum Hippocratis et Galeni sententia (2) magis quam cum posterorum observationibus, videri potest convenire. Sed meæ partes sunt ea quæ ipse, et quicumque aderant, oculis, manibusque percepimus, sive admirationem habeant, sive non habeant, summa fide proponere; tuæ autem animadvertere, non uno modo ab natura usum membrorum amissum reparari, et quamvis modus a posteris deprehensus in aliis corporibus verus sit, non ideo in aliis alterum quem vetustiores indicaverant, esse non posse. Quod si forte alia cupis analogæ, ut vocant, articulationis exempla, sive ut cum iis conferas quæ a nobis proposita sunt, sive ut saltem plura habeas quæ Sepul-

(1) N. 12.
(2) Supra, n. 6.

chreto adjungas; supra laudatas Salzmanni præsertim dissertationes eruditissimas attente lege, aliasque aliorum, ipsiusque etiam, quas præterea indicavimus observationes: quibuscum junge quæ in scriptis exstant cl. virorum Gutermanni (1), Schlichtingii (2), Ludwigii (3); et si in artu quoque superiore novum articulum ex luxatione factum aves cognoscere, Henrici Alberti Nicolai (4). Et, ne ab inferiore de quo loquimur artu recedamus; apud secundum, et tertium illorum; itemque apud Platnerum (5), aliosque pluscula invenies ad supremi femoris aut fracturam, aut luxationem pertinentia, et hanc, ut nonnunquam, a vi externa, ut alias autem a vinculorum erosione, vel, ut sæpius, laxitate. Ab erosione quidem ut in casu Halæ edito, anno 1742 (6), et in aliis antea a Maucharto (7), et ab Schulzio (8) propositis; ab laxitate vero, ut in cl. Boetticheri (9) exemplo, quo rarius facile non offendes; erant enim a pestilenti ischiade vincula de quibus sermo est, adeo relaxata, ut *pedes ambos*

(1) Act. N. C. tom. 3, obs. 105, in fin.
(2) Commerc. Litter. A. 1741, hebd. 1. n. 2.
(3) Prog. de collo femor. etc.
(4) Dec. obs. illustr. anat. obs. 6.
(5) Instit. chir. in not. ad § 1193 et 1194.
(6) De amput. femor. non cruenta § 18, ad n. 6.
(7) Eph. N. C. cent. 9, obs. 34.
(8) Act. N. C. tom. 1, obs. 235.
(9) Eorumd. act. tom. 7, obs. 21.

ad mensuram usque spithamæ longiores, quam in statu fuerant naturali, reddiderint: quod mirabile quidem est, sed illud mirabilius, quod persanata ægra sit, *ut deinceps absque ullo incommodo libere iterum incedere potuerit.* Denique et luxationem illam huc addes, quæ a Petito chirurgo (1) indicata est, non tam a causa externa, quam ab læsione per hanc mucilaginosis acetabuli glandulis illata, ut uberius secreta mucilago teres ligamentum sensim laxando, aut abrumpendo, caput femoris non statim, sed post longum tempus extrudat.

16. Hactenus quæ graviora in summo femoris articulo offendimus, vitia accepisti. Nec leve illud erat quod, in clauda muliere animadversum, in proximas litteras differimus quibus de arthritide verba fient (2). Sunt et leviora quædam, de quibus, cum in claudicantibus conspecta sint, qualiacumque fuerint, non est hoc loco reticendum.

17. Vetula etrusca a contusione coxendicis ita claudicabat, ut diu cubare cogeretur. Accessit universi corporis dolor, et ex longo decubitu gangræna ad nates. Itaque paulatim deficiens sub initium martii in nosocomio mortua est anno 1744. Cadaver etsi ad alia quæ secundum naturam erant, et quæ huc non attinent, recognos-

---

(1) Mém. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1722.

(2) Epist. 57, n. 2.

cenda, et discipulis demonstranda non inutile mihi fuit; tamen hoc dum agerem, quædam adnotavi huc magis pertinentia. In ventre dexter jecinoris lobus summa convexa facie erat a posterioribus ad anteriora sulco excavatus adeo profundo, ut digitum posset excipere, neque alii deerant sulci hoc dexteriores: cujusmodi sulci si in mulieribus tantummodo occurrerent, suspicioni posset esse locus, an arctioribus, dum juniores sunt, imi rigidique quo uti solent, thoracis constrictionibus deberentur. Jecur ipsum intus extraque totum ex minimis albis corpusculis factum videbatur, quæ interstitiis fuscis ex subrubro flavis tenuissimis interciperentur, lienis gibba facies quasi a crassa quadam crusta albicabat; sima nigra erat. Testes strigosissimi, et in tenuem quasi laminam depressi. Uteri osculum, amplum, et quodammodo triangulare, nulla circum protuberante corona ornabatur. Fundi universa interior facies nigra, et gangrænosa. Thoracem costæ a dextris quidem duodecim, a sinistris undecim cingebant. Prima enim harum, et secunda ex uno tantum osse multo maximam partem constabant. Scilicet suo singulæ capitulo a vertebris profectæ, vix digiti spatio emenso, unum os latum fiebant, in quo nullum divisionis quæ unquam fuisset, vestigium. Id os ubi eo pervenerat, ut trium ferme digitorum intervallo a sterno distaret ex superna ora teretem oblongam cartilaginem vix dimidium latitudinis mi-

nimi digiti æquantem in sternum immittebat, reliqua autem ex parte contracum, sic tamen ut latitudinem retineret non ea minorem quæ in prima dextera costa erat, modicoque spatio inter se, et teretem illam cartilaginem relicto, per cartilaginem alteram propriam cum sterno committebatur. In pericardio aquæ copia aliqua. Dextera cordis auricula sanguine distenta. Cor ipsum vel pinguedine qua instruebatur, detracta æquo multo majus; nec solum ob latiores ventriculos, sinistrum præsertim, sed etiam ob multo crassiores hujus parietes. Alterius valvulæ mitralis pars erat ossea facta, aut certe ossiculum subnexum habebat, quasi ex pluribus factum, eoque inæquale, subrotundum, magnitudine ferme æquans apicem minimi digiti. In corde polyposæ aliquæ concretiones, et plurimus sanguis ater, qualis, sed fluidior, passim e dissectis majoribus venis effluebat. Femoris denique claudicantis supremam juncturam inspiciens, teres, sæpius memoratum, in ea ligamentum offendi minus crassum, et firmum, quam æquum sit, luridaque rubedine infectum pene totum.

18. Anus altera ab ætate jam curva, et quæ ita incedere solebat quasi claudicaret, nuper erat noctu per scalas prolapsa, caputque alliserat. Hinc mortis causa. Cum a nobis ibidem secaretur ante vernum tempus anni 1749, nonnulla sunt quæ huc spectent, animadversa. In thorace magni vasorum trunci erant adeo a sinistris; quanquam

mulier curva quidem, ut dictum est, sed gibba non erat; ut venam sine pari nunquam viderim longius sinistrorsum inflexam, ut se immittere posset in cavam. In ventre exterior renum facies non prorsus secundum naturam, quin alter parvulas quasdam insuper ostendebat hydatides, ex se nonnihil exstantes. Genitalia inspiciens, nympham sinistram neque esse, neque unquam fuisse animadverti; dextera autem erat parva. Hypogastricas arteria latiores, quam solent, et duras, imo alteram earum non sine osse qua umbilicalem emittebat. Proximas unde illæ oriuntur, cum simul inspectarem iliacas, nec dexteram sive latitudine, sive tunicarum crassitudine viderem quidquam a naturali constitutione discrepare; sinistram miratus sum cum minus latam, tum præsertim tenuibus adeo parietibus, ut vena propemodum esse videretur ab eo loco unde hypogastricam dabat, ad illum usque ubi prodibat e ventre. Quæ res ad memoriam redigebat quæ in duabus aliis claudis mulieribus (1) conspexeram: quanquam in illis non arteriæ, sed venæ angustiores erant, nec in femore quo claudicaverant, angustæ esse desinebant. Hujus autem arteria cum e ventre exierat, justam latitudinem, et parietum crassitudinem, ut cum dextera comparando perspexi, protinus recupera-

(1) Supra, n. 10 et 12.

bat. Cæterum in sinistri summi femoris junctura animadvertere nihil potui unde levem illam claudicationem repeterem, nisi forte attinere huc credas parvas, et leves duas, inter se vicinas, subfuscas quasi contusiones quæ in cartilagine, ejus femoris caput convestiente, cernebantur.

19. Fuerunt et mulieres aliæ duæ claudicantes (mihi enim accidit, ut in iis sæpius hoc vitium offenderim, quam in viris, an casu? an quod propter minus robustam structuram corporis illi magis feminæ obnoxiæ sint?) quas cum secarem, manifestiorem ejus vitii causam me deprehendisse, arbitratus sum; postea autem num deceptus essem dubitavi. Ut ut sit; observationem utramque, (nam et alia continent quæ indubia sunt, et a me tibi fuerunt inter has quæ ad claudicationem spectant, alias promissæ), hic primum exponam; tum deinde meæ dubitationis causam non reticebo.

20. Feminam claudam, necdum senescentem, hydrops confecerat circa medium decembrem anni 1746. Ex ea anatomes studiosis cerebrum, muliebria, et sinistrum, quo claudicaverat, artum in nosocomio demonstrans, hæc duntaxat quæ hic locum habeant adnotavi. Cerebrum eximendo, animadverti in crassa meninge, basim cranii convestiente, paulo ante, sed nonnihil ab externo latere, paulo, inquam, ante foramen in quod nervus opticus sinister se conjicit, aliquid restare quod, si colori crederem, particula cor-

ticalis substantiæ videretur. Sed molle non erat, neque meninx tenuis quæ e loco respondebat, lacera, imo integra, et lævis conspiciebatur. Tum diligentius attendens, globulum esse vidi, parvi uvæ acini magnitudine, subdurum, solidum, qui nulla, id quod lævor ostendebat, nisi ima parte, quoquam adhæserat; hac autem erat firmissime affixus crassæ duntaxat meningi, non ossi, quod subjiciebatur; ut censuerim ejusdem meningis excrescentiam esse, generis, sicut ejus substantiæ modus ostendebat, quasi glandulosi, initium tumoris, multum, si increvisset, non solum proximis nervis optico et olfactorio, sed et cerebro obfuturi. Ex uteri supremo exteriore fundo dexterius prominebat tuberculum figura et magnitudine eadem quæ in excrescentia illa crassæ meningis modo indicata est, solidum pariter, sed album. Huic alterum intus respondebat mollius atque humilius, manifesto ex aggerie factum ejusmodi vesicularum, ac in uteri cervice videre soliti sumus; eodem enim quo hæ, limpido muco replebantur; quod tuberculum epistola XLVII (1) hic a me proponendum esse promiseram. Utrique huic tuberculo interjecta substantia uteri sanissima erat. Cæteræ autem quæ ad genitalia attinent, partes, si testes excipias, quorum alter erat altero minor, ambo tamen

(1) N. 20.

strigosi, et inæquali superficie, et intus extraque albi, non modo erant sanæ, sed infimæ omnium haud aliter ferme ac in virginibus, se habebant. Tensa enim erat quæ dicitur furcula, angustum vaginæ orificium, et hymene instructum, nisi quod hic contra ac videre consuevimus, tanto minus propemodum latus fiebat, quanto magis ab urethræ orificio distabat, sicut alias diligentius describam. Attamen hæc femina viri notitiam habuisse non videbatur. Denique sinistrum artum inferiorem spectantibus manifestum erat, sic esse positum, ut digiti pedis alterum pedem respicerent, nec facile erat manibus in naturalem situm adducere; et mulier ea metatarsi parte quæ digitis proxima est, insidendo, ambulasse dicebatur. Verum cum pes, crus, genu, femur, quantum exterius inspiciendo judicari poterat, vitio carere, et justa longitudine singula esse viderentur; retecto superiore femoris articulo, ejus cervix brevior visa est, quam mediocri illius feminæ staturæ conveniret.

21. Anicula decrepita et clauda, viginti circiter post illam diebus, ex brachii, si recte memini, abscessu mortua est. Itaque ibidem, easdem, aliasque partes iterum dissecantes; quæ ab naturæ modo aliena essent, hæc deprehendimus: cranio exemptum cerebrum, inversumque cum inspectarem, carotidis utriusque arteriæ truncos, majoresque horum ramos animadverti firmiores apparere, invenique eorum parietes re-

vera crassiores esse factos. Contra, cum essent nervi cæteri, et præsertim quarti et quinti paris, pulcherrimi, firmi, et magis quam soleant crassi, opticos cineraceo colore, angustos, et in tenuis institæ modum depressos videbam, et medullarem illam quæ, ubi inter se accedunt, ipsis interjicitur, partem satis quidem latam, sed colore, et tenuitate nihil ab ipsis discrepantem. Ipsi vero intra orbitas progressi, etsi colore erant albo, crassitudine autem quasi mediocri; incisi tamen ostenderunt, albedinem illam, nec parvam crassitudinis illius partem meningibus deberi suis, crassioribus factis, intra quas, tanquam intra tubum quemdam firmiusculum, substantia concludebatur, in altero præsertim nervo, sanguinolenta. Cum oculus ad quem is nervus tendebat, non secus ac alter, nihil, si exterius aspiceres, vitii monstraret; ne interius quidem, cum diligenter a me secaretur, vitii ostendit quidquam; ut præclare intelligerem hunc a me alias (1) tibi descriptum, opticorum nervorum morbum non semper a vitiatis cæcisque prorsus oculis (hanc enim vetulam, quod permirum est, nisi forte altero oculo nonnihil videbat, cæcam fuisse negabant) occasionem et originem habere, ut neque a cerebro, sed in nervis ipsis aliquando primum oriri (2). Hic certe cum cere-

(1) Epist. 13, n. 7 et seq., et Epist. 52, n. 30.
(2) Vid. Epist. 63, n. 8 in fin.

brum, intra quod hos nervos ob eorum tenuitatem vix potui persequi, accurate dissecuissem, nihil in eorum via, nihil in eorum thalamis vitiatum offendi. Et quanquam hippocampos ad imam extremamque sui partem nequaquam, ut solent, se dilatantes animadverti; nullum tamen vel minimum exstabat indicium, quin sic a primordiis ipsos fuisse judicarem. Nec præter hoc, insoliti, non modo morbidi, quidquam in cerebro toto fuit, nisi quod in quarto ventriculo pro medullaribus illis fibris quæ utrinque occurrunt ut plurimum, ad nervos acusticos pertinentes, vix uno in latere una fuit, eaque exilis, et inferius quam soleat, orta et locata. In maxilla inferiore nonnulla animadverti, in hac præsertim epistola qua de luxationibus agimus, et fracturis ossium, non omittenda. Sinistrum enim illius capitulum ab uno supremæ suæ faciei latere excrescebat sursum quasi ex novo additamento, ut in partibus interioribus cranii cujusdam anus alias (1) a me visum scripsi; nam hæc quoque ossea excrescentia erat alba, et firma; præterea autem, ut reliquum illud capitulum tenui, levissimaque cartilagine incrustata. Quod additamentum si magis magisque increscendo se extulisset, non est dubium quin capitulum ex suo sinu fuisset ejecturum, aut certe maxillæ motibus valde

(1) Epist. 27, n. 2.

incommodaturum. Imo hoc facere jam aliqua ex parte cœpisse, illud fortasse indicio erat, quod interjecta inter capitulum, et sinum mobilis cartilago in medio apparuit, quasi cultro incisa duobus locis, altero secundum longitudinem, altero oblique in transversum. Dixi autem fortasse, etiam quia huic respondens in dextero articulo cartilago parvulo erat foramine pertusa, ellipsis forma, nulla membranula occluso (quo majus olim interdum visum esse scimus (2)), quod etsi in medio sed propius alterum extremum, et secundum longitudinem positum erat; tamen neutram cartilaginem hic quoque ex duabus constitisse, evidenter demonstravimus. Quoniam vero præter incisores dentes, nullus aniculæ huic restabat, cum totam eam maxillæ hujus partem, quæ cæteris olim dentibus instructa fuerat, utrinque ostenderem non modo omni alveolorum vestigio, sed et ea sui carere portione in qua alveoli quondam fuerant, ut foramina per quæ nervi egrediuntur (*mentalia* vocant) jam in summo ferme essent exteriore maxillæ margine, itaque ejus ossis altitudinem humillimam esse factam, quemadmodum præclare ab Ruyschio (3) animadversum, pictumque est; addidi hinc consequi, ut quibus hujus ossis corpus post dentium lapsum ita decrevit; in iis,

---

(1) Vid. Stephan. cit. in advers. II, animad. 28.

(2) Obs. anat. chir. 82, et fig. 65, 66.

nisi forte ob ætatem major ossis durities obstet, multo citius, atque facilius ibi ipsum totum aut a carie interdum innascente exedatur, aut a graviore ictu aliquo perfringatur.

Thorace aperto, quatuor ex aortæ arcu nascentes arterias ostendi; neque enim ex subclavia sinistra, quæ multo quam dextera, tenuior erat, sed inter illam, et sinistram carotidem, illi tamen propior, vertebralis ejusdem lateris existebat; quæ res cum mihi in femina quoque altera de qua supra (1) dictum est, et in aliis pariter (2) interdum occurrerit, non videtur inter rariores esse ponenda. Magna autem arteria inter cor, et subclaviam dexteram manifesto erat dilatata; cumque ad septum usque transversum fuisset incisa, hic illic passim majora, minorave spatia intus ostendit nonnihil prominentia, et albida, in quibus magis compacta arteriæ substantia in osseam postea duritiem fuisset mutata. Genitalia membra in summo testem alterum habuere intra quem hydatis erat non parva, ut se ad partem superficiei testis faciendam extenderet; in imo autem, urethræ orificium ex quo interior illius tunica, non secus atque illa vaginæ, aut recti intestini aliquando solet, parva sui portione quadam inversa extrorsum ab altero latere procede-

(1) N. 10.

(2) Vid. Epist. 3, n. 20, et Epist. 15, n. 26.

bat: qnod alias (1) in alia vidisse me dixi, ut de hac his litteris esse dicturum.

Artus postremo, quo claudicaverat, dexter sinistro brevior, et sicuti in priore femina introrsum conversus, eamdem vitii hujus causam quam in illa, habere visus est, nempe cervicis femoris brevitatem.

22. Et sic mihi eo quidem tempore visum est, nec fortasse omnino deceptus sum. Verum postea displicuit cervicem claudi femoris cum sani cervice non comparasse : quæ ratio una maxime demonstrasset, recte, an secus censuissem, illam esse breviorem. Forsitan enim videri brevior potuit quæ in non magnæ staturæ corpore justa esset longitudine: et tot sunt tum supra acetabulum, tum in acetabulo, tum infra acetabulum claudicandi causæ, ut cum plures abesse viderim, omnes tamen abesse, satis fortasse videre non potuerim. Juvat hic plerasque eo qui modo indicatus est, ordine commemorare. Supra acetabulum est pravus quicumque situs ossis innominati, cujusmodi situs ad cætera vitia accedebat in claudis illis duabus quas supra (2) ante alias descripsimus, in primaque præsertim. Plura autem sacri ossis ab illo osse diastasis exempla in claudicantibus pueris profert cl. Bassius (3), rationes addens ob quas illa infantibus facile ac-

(1) Epist. 50, n. 51. Vid. et Epist. 70, n. 10.

(2) N. 10 et 12.

(3) Dec. 4, obs. anat. chir. 2.

cidat, signa per quæ internoscatur, et causas quare difficile curari possit, ideoque in omnem ætatem fere permaneat, ut in Veneto adolescentulo, quem ad me consilii causa adduxerant, permansisse a pueritia vidi, censuique semper esse mansuram. Quæ si perpenderis, ubi artum artu longiorem esse, aut breviorem videris, hujusque inæqualitatis causa non sit in artu ipso manifesta, primum omnium num forte inæqualis sedes sit innominatorum ossium indagabis; eam enim acetabulum, quippe in ipsis excavatum, sequitur, hoc autem artus, ne forte illa æqualem habere sedem ponens, quam a natura, aut a vi morbi non habeant, mox in judicando, uter artus revera ipse longior, aut brevior sit, decipiaris.

23. In ipso autem acetabulo et capacitas, et figura, et teres ligamentum, et caput femoris ut multifariam peccare possint ex iis quæ non semel supra dicta sunt, intelligis. Huc addendi sunt tumores, sive in ligamento increscant, ut Fallopius noster (1) indicat, sive in alia intra acetabulum parte, ut generatim loquitur Veslingius item noster (2), ubi se cum Sala sæpius visitasse, ait, Patricium Venetum, *cui suborto intra coxendicis acetabulum tumore, caput femoris evidenter extrorsum vergebat.* Valsalva autem in consilio, quod pro nobili puero scripsit, cui factus longior

(1) Præfat. in tract. de luxat. et fract. ossium.

(2) Epist. 25.

erat sinister artus, mucilaginosam acetabuli glandulam sensim intumuisse suspicabatur, tum quia in puero cætera sano ligamenta laxata esse veri simile non credebat, tum quia facile in glandulis vitium est ut intumescant, tum quia novissime post diuturnum ab acuto morbo decubitum is artus vel multo longior quam antea deprehendebatur, quod ipse a glandulæ incremento, tandiu a femoris capite non compressæ, repetebat; quamobrem auctor erat inter cætera, ut sub dextero pede, cui stans puer plerumque et firmius solebat insistere; tanto altior calceus esset ut artu utroque æquali facto, sinistro quoque jam insisteret, glandulamque comprimeret. Re vero ipsa in milite de quo casus exstat Halæ editus, et a nobis supra (1) laudatus, substantia quædam spongiosa comperta est, quæ acetabuli plus quam dimidium replendo, inde femoris caput expulerat.

24. Denique sub ipso acetabulo longe plures sunt causæ claudicationis. Namque, ut fracturam de qua dictum est, cervicis femoris, et vitia capsularis, quod vocant, ligamenti, prætermittam; musculi primum qui femur sua in sede conservant, sive resoluti sint, nihil obstant quo minus ipsum pondus totius artus femoris ligamenta extendat, ipsiusque caput deorsum ducat, sive do-

(1) N. 15.

lore, tumore, convulsione contracti, tanto altius in acetabulo idem caput conditum appressumque servant, ut artus paulo brevior videatur. Quanta autem vi iidem musculi vel naturali voluntatis imperio interdum contendantur, casus in primis demonstrat, ab Ingrassia (1) descriptus, minoris trochanteris per nonnullos duntaxat eorum quos generosus juvenis in hastiludio præter modum contenderat, a femore avulsi: quem casum minus incredibilem faciunt Ruyschii præ cæteris icones (2), quibus eumdem trochanterem ostendit qui coctione in juvene a femoris osse recesserat. Femoris autem ipsius quæcumque fractura adeo raro sine consequente claudicatione curatur, ut Celsus (3) diserte scripserit, *ignorari non oportere, si femur fractum est, fieri brevius; quia nunquam in antiquum statum revertitur: summisque digitis postea cruris ejus insisti.* Brevius autem fit aut quia inter fracturæ extrema pars aliqua amissa est quæ in fragmenta abierit, aut quia extrema illa perdifficile ita coaptentur, ut naturalis ossis figura, et positus serventur, velut in eo præsertim femore cujus icon a Grutzmackero (4) edita est, aut quia vel probe coaptata, nisu postea musculorum dimoventur, quod in

(1) In Gal. l. de ossib. c. 20, comm. 4.
(2) Thes. anat. 5, tab. 2, fig. 2 et 3.
(3) De medic. l. 8, c. 10, sect. 5.
(4) Dissert. de oss. medulla.

obliqua atque oblonga fractura facilius accidit, cum in transversa extremum extremo obnitatur, sicque alterum ab altero in restituto positu conservetur. Ad has, aliasque ejusdemmodi causas Valsalva hanc addebat, in oblongis illis obliquisque fracturis, magna violentia atque impetu factis, posse aliquando inter duas fracti ossis partes quasdam ex musculis proximis fibras intercipi, quæ exactam coaptationem, et coalitum impediant, aut hunc etiam diu remorentur. Sed ut nihil horum quæ dicta sunt, accidat, aut non eo accidat modo quem hic intelligimus, ut brevius inde os femoris fiat; claudicatio tamen vitari non poterit, si musculi, tendines nervi a vi frangente, aut a consecutis incommodis valde infirmati, aut femur, aut subjectas femori partes justo robore aut modo nequeant movere.

25. Ipsas quoque subjectas femori partes et plerisque horum quæ dicta sunt, obnoxias esse et claudum hominem facere, manifestum est. Itaque multo pauciora de singulis me scribere satis erit, a proximo quod tamen ad femur ex parte attinet, genu incipientem.

26. Mulier cujus mentio epistola LII (1) injecta est, historia autem in hanc propterea dilata quod flectere alterum genu non poterat; cum gravem fronte accepisset ictum, quem, signa

(1) N. 9.

statim mali ominis sunt consecuta, his oblitteratis, in nosocomio levi adeo cum febre cubabat, ut die septimo victum posceret minus tenuem. Sed decimo quarto ecce gravior febris cum frigore ingruit, et mentis perturbatione, mors autem decimo septimo, nullo unquam aut hisce ultimis diebus, aut illis prioribus thoracis affecti indicio, nullaque de hoc querela. Mensis jam erat december anni 1745, quo tempore cum ibi essent discipulis more institutoque meo plura præmonstranda quæ sicuti thoracis, ventris, et artuum dissectionem requirebant, si capitis incidendi spatium non dabant; hoc minime apertum est. In illorum autem sectione hæc sunt præter naturam animadversa. Thoracis alterum cavum libras habuit ad quatuor, aquæ colore inter viridem et flavum medio, alterum multo minus, illæsis tamen in utroque pulmonibus. In pericardio humor qualis solet, nec plus eo fuit: cor autem laxum, in hujusque auricula dextera polyposa concretio alba, crassa, compacta. In ventre vix aliud adnotatum est, quam uteri in alterum latus inclinatio. Artum denique illum cujus crus, genu, ut videbatur non permittente, ne nostris quidem manibus flecti poterat, postquam cum sano comparaveram, neque aliud exterius discrimen, nisi quod rotula magis promineret, oculis potueram internoscere; experiri primum placuit, num forte extensores cruris musculi, quæcumque esset rei causa, sic contenderent, ut hoc propter ad-

versantem illorum contentionem flecti non posset. Iis igitur musculis non magno supra genu intervallo in transversum dissectis, crus illico flecti potuit. Neque tamen genu, ut rotulæ prominentia vel tum perseverans, demonstrabat, omni vitio carebat. Prominebat enim rotula, quia externus femoris condylus, ut erat a posterioribus ad anteriora longior, quod ejusdem cum externo alterius femoris condylo instituta comparatio manifestissime comprobabat, sic antrorsum vel magis quam alioquin solet, prominebat. Contra autem, laterale externum genu ligamentum multo crassius ad alterum, quam ad hoc genu, fuisse, comparando pariter comprobatum est.

27. Unde aqua illa in parte, fædusque ejus color in thoracem traduci potuerit, cum sit ea quam paulo ante designavi, epistola indicatum, cætera autem in proposita observatione satis per se dilucida sint; de genuum contrario incommodo, et de quibusdam eorum morbis quædam alia commemorabo. Genu de quo modo dictum est, flecti non poterat. Illustris autem Hallerus (1) cum in aliud incidisset quod extendi non poterat, nullam invenit causam *præter duram et pene tendineam cellulositatem*, ab ea parte, opinor, aut certe magis ab ea parte quæ in artu pos-

(1) Opusc. pathol. obs. 62.

terror erat. Rotulam in transversum, ut sæpius solet, frangi a violentis ictibus mirum non est; illud mirum, quod a violenta et subita musculorum crus extendentium seu contractione, seu resistentia, nonnunquam aut ipsa frangatur, aut validi eorumdem musculorum tendines supra ipsam disrumpantur. Cujusmodi exemplum disruptionis apud cl. Bassium (1) leges, et ante illum duo apud Ruyschium (2); apud quem (3), et Palfinium (4), ne alios nominem quam qui hæc scribenti erant in manibus, illiusmodi fracturæ observationes invenies. Semilunares quoque cartilagines quæ inter femur, et tibiam in genu articulo interjiciuntur, ab affluxu humorum excrescere nonnunquam posse, et claudicationem afferre, laudatus Bassius (5) observavit. De valgis denique ut omittam ea quæ Severinus (6) fuse scripsit, Ruyschius (7) in valgo adulto summæ tibiæ caveas, iis cartilaginibus subjectas, ad femoris condylos excipiendos non æque depressas, et, quod consequitur, utrumque illud os aliter ac secundum naturam, positum

(1) Dec. 3, obs. anat. chir. 6.
(2) Adv. anat. 2, c. 2.
(3) Obs. anat. chir. 3.
(4) Anat. du corps hum. tr. 5, ch. 17.
(5) Dec. 2, obs. 5.
(6) De recond. abscess. nat. l. 6, p. 2.
(7) Advers. 2, cit. c. 6.

deprehendit: quas res melius icon (1) monstrabit, quam descriptio. Hæc enim ideo memoravi, ut ex eorum quos laudavi, libris plenius cognoscas, indeque ea quibus internoscas, signa, et quando, et quomodo curationem suscipias, quando contra jam præteritum sit tempus quo auxiliari possis, intelligas. Attamen in nonnullis eorum quæ dicta sunt, et nominatim in rotulæ fractura, et tendinum crus extendentium disruptione quantum auxilii, præter spem, et expectationem, temporis spatium interdum afferat, contigit mihi ut annis superioribus in duobus viderem. Procerus et lacertosus vir erat alter, qui ante annos aliquot e rheda desiliens cum rotulam dexteram in transversum fregisset, chirurgorum opera frustra usus erat donec præstantissimus in hoc gymnasio chirurgiæ professor, Hieronymus Vandellius, vigesimo secundo a fractura die accersitus, superiorem partem rotulæ ad inferiorem adduxit quantum potuit, ut altera ab altera multo minori quam antea, intervallo distaret, fasciarumque ope ibi consistere coegit. Erat id intervallum transversi digiti: in illo autem natura ipsa aliquid sensim procreavit per quod rotulæ partes firmiter alligarentur inter se. Itaque homo eo artu jam libere utebatur, cum forte Venetiis in pontis cujusdam gradibus ita

(1) Ibid. tab. 1, fig. 2.

lapsus est, ut eo crure valde et violenter flexo, crepitum audiret quasi rei alicujus in genu disruptæ, et sane ea flexionis violentia ruptum est quidquid illud erat quod rotulæ partes inter se connexas servabat. Quas cum chirurgi frustra conati, sic adducere ut paulo antea erant, non possent, denique operam dederunt, ut instrumento, ad genu apposito juncturam quoad ejus liceret, firmarent, lutisque Euganeis corroborarent. Longo autem interjecto spatio temporis homo qui ab utroque lapsu magnos dolores pertulerat, nec illo artu uti potuerat, tantum consecutus est, ut eodem, omni jam abjecto instrumento absque ulla molestia utatur, sive stet, sive genu flectat, sive incedat, quod expeditissime facit, vix leviter in id latus claudicans. Quod ego genu cum diligenter contrectarem, rotulæ partes quæ inter se ferme æquales erant, alteram ab altera non exiguo intervallo disjunctam offendi, eoque multo majori cum genu flectebatur: ubi enim rotula esse debuisset, tunc ibi cavum apparebat duos circiter digitos pollices amplum in longitudinem, nec minus in latitudinem, profundum autem ad digitum transversum, ut imi femoris condylos, et supremam tibiæ oram tactu percipere liceret. Sed hunc, ut quæ dixi inspicerem, ad me adduxerat professor laudatus: qui consimilia in quodam famulo pariter, si vellem, Patavii cernere me posse, aiebat. Vir autem alter quem consilii causa, ad genu

videlicet magis roborandum, cum eodem invisi, patricius Venetus fuit. Hic post duos lapsus, a quorum primo fracta in transversum rotula, dein artis ope coaluisse dicebatur, ab secundo certe tota sursum retracta erat, jam expedite, et recte, ut cæteri homines, sine ullo fulcro per plana quidem incedebat : in scalarum autem ascensu necdum profecerat satis ; scandebat enim, sed non pariter expedite. Huic quoque, cum stabat, in ipsa rotulæ sede, inde sursum, ut dixi, retractæ, fovea in oculos incurrebat. Cujus foveæ exstantia latera, ut in priore etiam viro, non dubitavi quin laterales essent partes amplissimæ illius aponevrosis per quam musculi crus extendentes in hoc inseruntur : iisque partibus quidquid uterque sine rotula præstaret, videretur acceptum esse referendum. Scilicet utrique acciderat, ut pars intermedia aponeurosis, illæsis lateralibus disrumperetur, priori quidem ubi rotulam cui firmissime adhæret, complectitur, alteri autem, quantum ego vidi, inter rotulam, et quod in tibia exstat, tuber. Neque enim ut minus facile inferior hæc pars rumpatur, quam alios quoque, nec semel, ruptam vidisse scio, facere credo ligamentum quod plerique sub ipsa ponunt, a rotula, ad illud tuber pertinens. Certe mihi vel diligenter, et sæpius in cadaveribus quærenti, oculato esse adeo non licuit, ut quidquam discrepans a tendinea fibrarum ipsius aponeurosis natura, quod proprie ligamentum vocari posset

satis perspicue viderem. Quamobrem cum Vesalio (1) adhuc facio, diserte scribente, *patellam neque femori, neque tibiæ aliter quam tendinum beneficio committi: hocque privatim patellam sibi vindicare, quod alteri ossi ligamentorum ope non alligetur.* Quem summum anatomicum, ut se quoque hic sequi professus est Weitbrechtus (2), utinam constantius secutus esset. Verum non est hic locus quædam in eximio alioquin *syndesmologiæ* libro examinandi, sæpius ad nimiam in ligamentis ponendis facilitatem, alias ad minime necessarios dissensus, nonnunquam ad minus justum silentium spectantia. Nunc in proposito perstemus.

28. Cruris quoque ossa quantum ambulationi possint officere, et quomodo hominem claudum facere, ignorat nemo, scilicet ubi utriusque fracturæ non congrua adhibeatur curatio, et illius præsertim quod de duobus præcipuum est, tibiæ nimirum, a cujus vitiis etiam valgos homines fieri, paulo ante dicebamus. Quamvis autem ob naturalem horum ossium rectitudinem facilius sit eorum, quam curvi, et inclinati ossis, ut femur est, fracturam ita sanare, ut artus neque figura, neque longitudine dissimilis alterius fiat; tamen si fractura obliqua sit, perfacile accidit, ut is artus brevior evadat, nonnunquam et dis-

(1) De corp. hum. fabr. l. 1., c. 32.

(2) Syndesmolog. S. 5, § 13, cum not. *m*.

tortus. Quamobrem ex nostratibus quidam, hac memoria, pati maluerunt quod olim plures (1), ut sibi rursus frangerentur ossa, et dirigerentur: idque feciliter cessisse nonnullis, scio; sed contra, novi hic medicum haud ineruditum qui cum sibi cruris ossa, confervere jam incipientia, disjungi a chirurgo, permisisset; inde gravissima symptomata, et mortem accersivit. Quæ res fortasse, quo tempore confervere incipiant fracta ossa, et quo ad perfectum inter se coalitum perveniant? Res, opinor, ejusmodi est, ut si rationem spectemus, pro certo nequeat in universum definiri. Neque enim, ut gravidas seponamus, in quibus consolidatæ fracturæ ibi vix unum exemplum legimus, ubi non consolidatæ plura habemus (2); neque, inquam, consolidatio tam cito incipiet, aut perficietur in ægris corporibus, quam in sanis, neque item ex sanis pari celeritate in senibus, ac in junioribus, aut in iis omnibus quibus aut non eadem fractura sit, aut non eadem adhibeatur curandi ratio. Nec vero aliter experientia docet, si pericula quæ cl. Hamelius (3) fecit in brutis animantibus, attendamus. Namque in ægro animali quinto decimo a fractura die callum, non, ut in aliis pari a fractura intervallo perfectum invenit, sed æque im-

(1) Vid. Celsum de medic. l. 8, c. 10, prope fin.
(2) Eph. N. C. dec. 1, A. 1, obs. 25 cum scholio.
(3) Mém. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1741, mém. 1.

perfectum ac in altero, decimo die; erant autem juniores columbi, et os idem, ad eumdemque modum et fractum fuerat, et repositum, et obligatum: quibus enim arctius obligatum est, illis aut gangræna quam Celsus (1) ex nimia adstrictione prænunciat, mortem attulit priusquam apparere posset cartilaginea calli firmitudo, ut quæ ante quartum diem in cæteris animadversa non est, aut (2) ne octavo quidem die, quo in aliis esse osseus callus incipit, ullum prorsus calli initium fuit, sed ita se habebant cuncta, ut si tunc fractum os fuisset.

29. Hæc autem omnia, ut alia bene multa, explicat vir experientissimus, callum repetens, non, ut alii, ab osseis fibris se producentibus, aut ab osseo qui ab his quidem fibris destillet, succo, aut ab effuso, et adhærente fractis ossibus sanguine; sed juxta proprias observationes ex intumescente et crassiore facto ad fracturas, externo, internove periostio, laminasque suas in cartilagineam primum, deinde in osseam firmitudinem mutante. Sed de hac calli firmitudine sive ipsam juxta laudatas Hamelii, sive malis secundum minime negligendas solertis viri Dehtleefii (3) observationes explicare; haud aliter sentiendum esse non dubitabis, ac de calli initio,

---

(1) C. 10, cit. s. 1.

(2) Mém. 2.

(3) Dissert. exhib. ossium calli generationem, etc.

et complemento dictum est; nempe pro variis, quæ memoratæ sunt, aliisque ejusmodi conditionibus, quibus longius quoque, aut brevius ex quo completus fuerit, tempus addendum est, magis, minusve compactum, aut certe durum, firmumque esse posse. Et hac ego ratione puto, adversas inter se clarissimorum complurium virorum sententias esse conciliandas. Sunt enim qui scribant, pari firmitudine esse callum ac quævis pars ossis, imo, si diametro sit, ut sæpe, quam os, majori, pro diametri augmento tanto esse robustiorem, idque sapienter esse provisum, quia fracta ossa cum rarissimi secundum pristinam directionem reponantur, ibi alioquin novæ fracturæ magis essent obnoxia, ibidemque difficile iterum possent coalescere, propterea quia callus structura caret vasculari. Quæ ut seponamus, tum quia secundum Hamelii quidem observationes non ex osse, neque ex callo, sed ex periostio, ut diximus, callus videtur repetendus, tum quia non ignobilis chirurgus affirmat, fracto priore callo alterum citius quam prior, formari, illudque unum hic attendamus, callum dici non minus saltem quam os ipsum, resistentem et firmum; sunt certe alii et graves, et plures viri qui cum hac re minime consentientia proponunt. Vide enim, ut Celsus (1) ad nimium qui ossibus recte

(1) In fine c. 10 paulo ante cit.

inter se glutinatis supervenerit, callum extenuandum ea artui exterius adhibeat quæ, si ossea duritie esset callus, opitulari nihil possent, ut lenes ex oleo, sale et nitro, longasque frictiones, multa ex calida salsa aqua fomenta, malagma quod digerat, et adstrictiorem alligationem. Aut si hæc profuisse non putas, Hamelium (1) leges scribentem, aquæ stillicidium non modo ad id sæpenumero utile fuisse, verum etiam ubi nimius fuit ipsius usus, nonnunquam callum adeo mollivisse, ut duo quæ inter se coaluerant, ossis extrema per se iterum sejuncta sint. Sed fuerint ejusmodi calli aut non ita magnæ diametri, aut nimis recentes, ut bimestris ille, et parum eminens in crure junioris agni, qui callus ex interrupta intra paulo acrius lixivium ebullitione reglutinatus est apud eumdem Hamelium (2); insigni certe, et monstrosa eminentia erant illi duo, minime, ut videtur, recentes, quos ex Rolfincio Sepulchretum (3) proponit in femoribus cujusdam cadaveris, quo *post anatomen cocto ad sceleti structuram, uterque ab invicem abscedebat callus*. Præter cæteras autem digna est quæ hic memoretur, observatio, a spectato chirurgo cum Salzmanno (4) communicata. Militi fractura tibiæ

(1) Mém. 2, cit.
(2) Ibid.
(3) Sect. hac 5, obs. 1, § 8.
(4) Dissert. de artic. analog., etc., c. 2, § 7.

callo tam firmo sanata fuerat, ut huic pariter ac alteri insistens, sine ullo incommodo ambularet, cum forte octavo post mense acuta febri correptus, in idemque in quo prius cubuerat, nosocomium delatus, dum consuetis adversus febrim remediis curatur, animadversum est, quasi callo a febrili calore sensim absumpto, extrema ossis per se iterum sejuncta esse: quæ perstante febri, cum conglutinare non licuisset, mox, sublata febri, a natura ipsa sine magno vel medicamentorum, vel fasciarum apparatu, tibia in integrum restituta est. Denique calli ipsius compages in demortuis inspecta, aliquando ejusmodi est, ut quamvis diametro multo amplior, tamen longe fragilior quam os cui accrevit, inveniatur. Neque enim ex duro osse, sed ex spongiosa, qualis inter duas cranii laminas, substantia est. Cujusmodi callum in gallinæ, et anatis ala describens, pingensque Ruyschius (1), id *aliquoties in homine quoque observasse* se dicit: *ita ut haud nimis fidendum sit iis qui autumant, fracturarum callum semper tantæ esse firmitatis, ut ossa olim fracta, et ferruminata, citius (si denuo fracturam patiantur) in loco vicino, quam in dicto callo frangantur*: quin etiam inde esse non dubitat, quod aliqui *post ossium fractorum* ferruminationem facillimo negotio, imo incidendo,

(1) Thes. anat. 8, n. 49, et tab. 3, fig. 5, et catalog. rarior. Theca B, repos. 2, n. 2.

in recidivam *incidant*. Cæterum si plura exempla cupis observatæ callorum structuræ, et miræ interdum longitudinis; vix, credo, majori numero apud alios invenies, quam apud erud. Jo. Benjam. Boehmerum (1). Quem numerum, puto, augere poteris, quod ad structuram attinet, observatione cl. viri Alexandri Camerarii (2) in pueri femore; quod vero ad longitudinem, exemplo proposito ab Jo. Jacobo Bajero (3) in molitoris maxilla inferiore *a mento usque ad medium trium circiter unciarum amplitudine*.

30. Nunc ut ab iis quæ fractis ossibus non cruris tantum, sed et aliis accidunt, ad peculiares eorum fracturas redeam: unam, sed rarum quidpiam præterea continentem, observationem subjiciam.

31. Senex rusticus pinguior, dum vitem putaret, ex arbore in pedes ceciderat, et crus dexterum ita fregerat, ut ossa per vulnus quod ipsa fecerant, ab latere interno paulo supra pedem exstarent. His, utcumque potuerunt repositis, hominem in urbem, et nosocomium vexerunt frigido anni tempore, erat enim medius circiter februarius mensis anni 1736. Itaque cœli etiam injuriis accedentibus, servari non potuit, mortuusque est intra quartum a fractura diem. Etsi

---

(1) Dissert. de ossium callo.

(2) Act. N. C. tom. 1, obs. 53, vers. fin.

(3) Eph. N. C. cent. 7, obs. 4.

anatome quam in gymnasio tunc habebam, spectaret ad finem, tamen oblatam hujusmodi cadaveris viscera perscrutandi, ægrumque artum introspiciendi facultatem negligere nolui. In quibus hæc præter naturæ modum animadverti. Abdomen postridie mortis subtumidum, non aliam tamen ob causam, nisi quod aer, intestinis inclusus, hæc quoque subtumida faciebat, cum incisum esset, atque diductum, omentum apparuit sursum totum ita retractum, ut infra transversam coli partem, quam operiebat, non descenderet. Lien æquo major, et facile lacerabilis. Jecur pallidum, et quacumque parte diaphragma spectabat, arcte adeo cum hoc connatum, ut membranæ utrumque investientes, non duæ, sed una esse viderentur. Fellea cystis oblonga, et pinguis, etsi vitellino colore exterius erat, bilem tamen ex flavo viridem, eamque fluidam, non fæculentam, et calculos, in homine non icterico, undeviginti continebat. Hi erant omnes in fundo, nec alii usquam, nisi forte minimus aliquis inter cystis tunicas in glandula quapiam latebat, ut nigrum punctum indicabat quod in uno, aut altero faciei interioris loco per tunicas transpiciebatur. Sed ii de quibus dicere inceperam, subrotundi omnes, modici, nigri, superficie granosa, nihil magis quam mora matura esse videbantur. Qui a me continuo in aquam conjecti, illico omnes fundum petiere, et in eo quievere. Sed ex ea mox educti, et post aliquot

dies aquæ impositi, non projecti; paulo tardius subsederunt, bullulasque emiserunt: duobus autem post mensibus similiter impositi, diutius in summo permanserunt. Quo tempore cum ex siccis aliquem flammæ admovissem, hanc ille non concepit; scintillas duntaxat, et combustæ pennæ odorem ingratum emisit, retractusque est qualis ferme antea fuerat. Cæterorum autem fragmenta quædam bimestri in aqua maceratione nihilo molliora facta, eamdem semper firmitudinem retinuerunt. Addere hæc ad illa poteris quæ olim de felleis calculis ad Schroeckium scripseram (1). Nunc autem id accipe quod rarius esse dixi; ego certe nisi in hoc corpore nunquam vidi. Venæ cavæ inferioris truncus ubi ex iliacarum confluxu coalescebat, non dexterum, ut semper, sed sinistrum per lumbares vertebras tenebat latus, pergebatque ad lævam arteriæ magnæ donec per hujus anteriorem faciem statim sub mesenterica superiore oblique dextrorsum se inflectens, debitam sibi dexteram peteret sedem. Qua ex inflexione fiebat, ut quamvis sinistra emulgens vena ad duos tresve digitos inferius quam dextera, si cavam in rectum extenderes, in hanc influeret; ren tamen sinister non multo inferiorem sedem obtineret. Hunc ego per aortæ faciem venæ cavæ transitum cum in quocumque cor-

(1) Act. N. C. tom. 2, obs. 167.

pore miraturus fuissem; non satis mirari poteram in ejus corpore qui inter assiduos gravesque agrestis vitæ labores consenuisset. Cæterum aorta duri aliquid habuit ac suam in iliacas divisionem, itemque ad ostium mesentericæ superioris. Thorace autem aperto, etsi pulmones ubicumque pleura sive pectus, sive latera, sive dorsum, sive diaphragma convestiebat, cum ea arcte cohærerent, sani tamen sunt visi: neque in propinquo corde vitii quidquam adnotatum est. Novissime crus fractum inspexi. Non tumebat plurimum. Tibia, et fibula paulo supra eum locum ubi cum pede committuntur, fractæ erant ambæ, fractura in longitudinem, sed non recta, pergente. Sanguinis ibi circum effusi non plurimum: nec malus adhuc erat odor, aut color.

32. Hanc autem fracturam inspexi, non quod in homine, eoque sene quidquam tam cito me visurum sperarem quod ad calli initium conspicuum attineret, sed ut alia potius, in hisque illud, an si fragmentum quodpiam esset ab ossibus sejunctum, id mucoso quodam involutum esset humore, sicut id Valsalvæ schedis ab eo inventum esse legeram. Hoc quoque in ipsius quadam epistola est quod huc spectet: ubi fractura cum vulnere est, sanguinem effluere esse sinendum; sic enim et ossa, et carnes facilius junctum iri: itaque in casu sibi proposito fracti femoris, et tibiæ, ideo illud citius quam hanc, conferbuisse, quod illius fractura cum vulnere

per quod sanguis effluxerat, conjuncta erat; hujus non erat.

Nec quando adnotare hæc cœpi, illam omittam quæ mihi non vulgaris chirurgus de se narrabat. Crure fracto, ossibusque recte et repositis, et locatis, id primum animadvertisse, auctum sibi dolorem hora una exacta postquam crus deligaverant: quod cum a deligatione quæ arctior interea facta esset, posse repeti negassent id explorantes chirurgi; intellexit a stupa esse quam circumposuerant, conquassato ovi albumine imbutam, quod dum resiccaretur, fragmenta aliqua ossea ad proximas sentientes partes apprimeret. Deinde illud alterum, a levissimo quoque dum qui sibi aderant, ambularent, tabulati, et lectuli tremore, semper dolorem augeri, timoremque simul, ne is tremor ossium conglutinationi officeret. Denique cum persanatus jam esset, diuturnam valde sibi, alioquin tunc juveni, et recte valenti, reliquam fuisse in calcaneo, cum vellet incedere, molestiam, et difficultatem propterea quia satis cautum non fuerat, toto illo tam longo quo immotum crus servaverat, tempore, ne calcaneo niteretur: ex quo etiam illud intelliges, quare navi, attentique chirurgi velint fracti artus calcaneum apto foramine exceptum quod circumjecta stupa, aut linteum molle; in annuli formam convolutum, relinquat, ita quiescere, ut æger calcaneo ipso non nitatur.

33. *Luxari aliquando juxta pedem ambo ossa*

cruris, jam olim ab Hippocrate (1) scriptum est: eaque luxatio breviorem utique artum faceret; siquando ita disjungerentur, ut astragalus ascenderet inter utrumque : quod tamen fieri non posse, nisi præter symptomata longe gravissima, pes ad externum cruris latus evidentissime traductus appareat, satis est in responso quodam meo demonstratum : quod si legeris apud clariss. qui edidit, medicum; rem, opinor, ita perspicuam esse cognosces, ut de ea nihil hic censeas esse adjiciendum.

34. Hactenus de inferiore artu tam multa scripsimus, ut nisi longissimi esse velimus, pauca duntaxat de superiore, et de vertebris sint attingenda. Quorum pars tamen ad inferiorem quoque artum spectabit, ut partem eorum quæ scripta sunt, ad alia etiam ossa transferri posse intelligis. Ex iis enim illud quoque est quod ex Columbo memoravimus (2), in pueris facile epiphyses ab ossibus disjungi. Quod qui non attendat, is in illis decipi interdum potest, hujusmodi disjunctiones pro fracturis accipiendo. Experienti alioquin chirurgo id memini accidisse, qui cum ambo tumere brachia puelli nobilis videret ad carpos, tangendoque, sub fluctuante humore quodam partes ibi extremas radii, et ulnæ mo-

(1) L. de fractur., n. 14, apud Marinell.
(2) Supra, n. 2.

biles factas esse perciperet; mulierem quæ gestare illum solebat, accusavit, quasi puer ex ejus manibus excidisset, et brachium utrumque fregisset. Quod cum pernegaret illa constanter, parentes utri crederent nescii, a me petierunt, ut chirurgum audirem, et num forte deciperetur, cognoscerem. Cum illi inter petendum narrassent, puellum paulo ante graviter ex variolis laborasse, idque confirmaret chirurgus; vide, inquam, sodes, ne abscessus variolas consecuti, erodendo periostia, epiphyses illis cum ossibus colligantia, has forte separaverint; hoc enim cum ab aliis etiam internis causis, tum nominatim a *variolis sæpenumero accidere*, vidit olim Pareus, cujus hac de re locus cum in Sepulchretum quoque (1) relatus sit, miror, quomodo eruditissimos cæteroquin viros fugerit, qui de eadem re chirurgos Pareo juniores laudaverint. Quid quæris? Sic erat, ut suspicabar, chirurgo ingenue mox fatente, me vera admonuisse: quam ingenuitatis laudem non pauci alias, me non suspicante, sed demonstrante, consequi, cum facile possent, noluerunt. Cognito autem morbo, recte persanatus est ille puer. Porro de *discessu epiphysion a variolis* ut scio quædam observata exstare etiam in programmate (2), quod in meas

(1) Sect. hac 5, obs. 1, § 7, cum schol.

(2) Vid. adnot. ab Hallero ad c. 4, p. 13, meth. stud. medic. Boerhaave.

nondum pervenit manus, præcl. Weisii; sic minus dubito quin hoc tempore si quis forte scriberet *de variolarum reliquiis*, non esset facile, ut olim in eodem argumento vir alioquin doctissimus Georgius Francus (1), non rarissime contingentem epiphysium disjunctionem præteriturus. Sed nemo in pluribus plures eadem tempestate epiphyses ab ossibus ob internam, alterius tamen generis, causam disjunctas vidit, quam Poupartius (2) in magno illo scorbuticorum numero qui in parisiense confluebat nosocomium anno 1699. Ob eam disjunctionem fiebat, ut si ægri illi moverentur, crepitus audiretur ossium ex horum, et epiphysium collisu. Quæ observatio una ex illis est, perpaucis alioquin, quæ in cl. Hertii *discursu medico de crepitu ossium* desiderantur; diligenter enim colligit cætera quæ de hoc affectu scripta exstant, subinde interjectis parentis quoque observationibus, quanquam dissectionum luce caremus in causa statuenda affectionis hujus, ut in plerisque contingit. Quod si rationem attendamus; ea sæpius causa in exsiccatione quadam statuenda cum Hertio videtur, quam in humectatione et laxitate. Nec aliter mihi visum est, cum pro matrona primaria consulerer, quæ, puerperio quinto ad finem spectante, dum se ab uno in alterum latus conver-

(1) Eph. N. C. dec. 3, A. 4, obs. 1.

(2) Mém. de l'Acad. roy. des Sciences, an. 1699.

teret, molestum quemdam ossium crepitum in genibus cœperat animadvertere; dein progrediente tempore in omnibus artus utriusque superioris juncturis sic tamen, ut molestissimus esset in genibus, quippe non levi cum dolore in crurum extensione conjunctus. Quo enim modo a laxitate deducerem quod cum dolore junctum esset? Itaque cum ea commendassem interna, externaque auxilia quæ moderate humectarent, tensionemque remitterent; insequenti anno cum iterum me consuleret, nullæ amplius de isto ossium crepitu, quasi nunquam fuisset, erant querelæ; sed ut gravibus obnoxia esse hypocondriacis affectionibus ante consueverat, de his tantummodo querebatur.

35. Vertebræ frangantur facilius, an luxentur, controversia est inter præstantissimos viros, quam aliis Litteris (1) commemoravi. Et quod ad supremas illarum attinet, quare cum sæpius mihi rei indagandæ occasio in suspensorum corporibus olim non defuerit, non indagaverim tamen, ibidem indicatum est. Ex eo tempore occasio illa non est data. Quod ad cæteras autem vertebras spectat, cum Valsalva, et ego post vehementissimos ictus inspiceremus, neuter luxatas, uterque fractas deprehendimus, ut ex LIV (2) et LII (3)

(1) Epist. 19, n. 14.
(2) N. 26.
(3) N. 34.

epistola cognovisti. Quod si duæ in re ejusmodi nimis paucæ tibi videntur observationes; huc tres adde cl. Tabarrani (1), qui ea qua pollet, solertia, et diligentia cum alia, tum hoc in primis examinavit. Is non semper vertebras loco motas invenit, et cum invenit, non adeo fere motas vidit, ut luxatas dici posse crederet; semper autem fractas invenit. Nec vero hic mihi propositurum te, puto, nostrorum Weslingii (2) et Pujati (3) observationes. Illum probe memini in Dalmata dorsi aliquot vertebras leviter extrorsum dimotas; in Patavino autem omnes lumborum vertebras extrorsum notabiliter inclinatas, cum stupore partium inferiorum, vidisse. Sic etiam præcl. Pujatum in aliis, et quod ob meritum quo eum prosequor, amorem ægrius tuli, in se ipso paulatim superiores lumbares vertebras extrorsum prolapsas, nec sine crurum torporibus, observasse. At simul memini, utrumque subluxationes istas internis causis, ligamenta vitiantibus, tribuisse. Institutus autem a nobis sermo de luxationibus illis est quæ corpore, et ligamentis recte valentibus ab externa violentia dicuntur accidere: quas ipse equidem non nego; quanquam, ut in casu præsertim cl. Targionii (4)

(1) Obs. anat. post. n. 7.

(2) Epist. 25.

(3) Dec. medic. obs. 6, n. 10 et seq.

(4) Semilussaz. delle vertebre lombari nella I, raccolta d'osservaz. med.

quocumque modo intelligere coneris, perdifficiles habent explicatus; sed an sine fractura vertebrarum fiant, per mortuorum dissectiones esse demonstratum, haud satis scio. Historiam olim legi, quæ a Bellino esse dicebatur, structoris qui e tabulato corruens, lumbis percussis, an allisis, continuo pedibus sentire nihil cœpit, et vesicæ, alvique recrementa inscius egerere, atque alia pati quæ describuntur. Post quatriduum mortui tres superiores lumborum vertebræ inventæ sunt adeo luxatæ, ut ad transversum digitum in ventris cavo prominerent, ideoque magnos vasorum truncos ita comprimerent, ut oppositos eorum parietes ad mutuum usque contactum adducerent, ex quo illud inter cætera fiebat, ut venæ omnes ab utroque *summo* pede ad luxationem usque non secus sanguine essent turgidæ, et duræ, ac si per vim fuissent infarctæ. Quis de vertebrarum luxatione hic dubitet? Sed num vis externa quæ vincere ligamenta potuit, illas non fregerat? num frangendo non minus forte spinali medullæ ejusque appendici detrimenti attulerat, quam ipsa luxatio? De his vero, id est de inspectis attentius vertebris, ipsaque medulla inter tot alia quæ describuntur, ne verbum quidem. Sic in Sepulchreti libro IV, sectione quidem III (1) observatio extat Fontani; (Panaroli enim observatio quæ in sectione

(1) Obs. 28, § 1.

hac VI est de luxationibus (1), ad supremas attinet vertebras, neque, ut alibi dixi, satis constat an fuerit sine fractura, imo, ut mox indicabitur, an fuerit vera luxatio); qua in Fontani observatione legitur quidem, bajulum qui ex alto in subjectam trabem supinus ceciderat, vertebras dorsi *dislocasse*, ac *dissolvisse* unde quoad vixit, incurvato corpore terram facie spectaverit. Sed dorso mortui per anatomen retecto, cum expectas ut scias, an fractæ fuissent illæ vertebræ; de hoc nihil, sed quinque vertebras conspectas intelligis *conglobatas*, adhærentibus viscosis materiis, *in gypsum quasi calore naturali inspissante conversis*. Neque in Sepulchreto aliæ sunt præterea dissectiones, quod sciam, huc attinentes: itaque jam vides, an justa sit nobis causa optandi, ut sæpius, ac diligentius res esset a majoribus vestigata. Certe ista Fontani observatio dare potest suspicioni locum, num illæ, numve aliæ nonnunquam vertebræ, non a luxatione promineant; sed a materia quam externa, aut interna, causa circa eas cogat, et induret, unde et nervi ex iisdem orti premantur, et adsiti musculi, attollendo, aut flectendo corpori attributi, vertebræque ipsæ suis in actionibus, atque usibus impediantur, ac perturbentur. Quanto autem minus lædentur nervi, aut quo diutius protrahetur hominis vita, eo magis ansa dabitur ad

(1) Obs. 1, § 1.

hanc aliamve ejusmodi suspicionem: quam, in re præsertim insolita, eximere debebat Panarolus, cum luxatam vertebram cervicis secundam, et quidem *admodum magna luxatione*, proposuit, et hominem tamen *hoc modo per quam plurimos dies vixisse*; neque enim satis fuit dicere, illud *ex mortui sectione esse observatum*; sed accurate addendum erat, quam in partem luxata esset vertebra, et an violento ex illo casu, nisi fractam ipsam, aut ejus dentem, ligamenta saltem aliqua invenisset disrupta. Contra autem laudo præstantissimum Trevium (1), qui cum in altero vertebram lumborum primam *parum luxatam* vidisse se, scripsit, minime reticuit *corpus ejusdem* vertebræ *fractura longitudinali hiulca penitus fissum* fuisse: in altero autem *vertebræ dorsi penultimæ corpus ad conjunctionem cum ultima non solum a sua cartilagine penitus avulsum, verum etiam ibidem in aliquot frusta comminutum* ab se repertum esse tradidit. Utinam alii cum vertebram colli quintam sinistrorsum, sextam vero dextrorsum luxatam, magno inter utramque interjecto hiatu (2), aut cum ipsius colli secundam vertebram non tam in septenni puero (3), quam in milite (4) *dislocatam* offen-

---

(1) Act. N. C. tom. 2, obs. 51.
(2) Commerc. Litter. an. 1738, Hebd. 40, II.
(3) An. 1734, hebd. 11, post. n. 6.
(4) An. 1740, hebd. 52, n. 3.

derunt, tempus habuissent accurate inquirendi, num, et quid in iis vertebris, præsertim vero in secunda, fractum, aut in ligamentis disruptum esset. Quæ cum dico, neque Panaroli, neque cujusquam fidem in dubium traho; diligentiam duntaxat, cum licet, requiro; et ab iis qui in posterum in casus ejuscemodi forte incident, expecto (1).

36. Quod vero dixi de impedito musculorum, vertebras sive extendentium, sive flectentium, aut vertebrarum ipsarum motu, commune ossibus aliis est quæ mobili junctura inter se committuntur. Nam quod ad musculos attinet, videre ex nostra observatione supra (2) potuisti, crus, exempli gratia, inflexile fuisse propter nimiam musculorum ipsum extendentium contentionem, qua flectentium actio impediebatur. Et contra, ex Caspari Hoffmanni (3) observatione, et monito intelliges, crus aliquando extendi non posse, prohibentibus oppositis musculis, qui ob arctissimas deligationes chirurgorum incuria, in poplite exsiccantur denique in durum nodum. Non impeditis autem musculis impediri motum ipsorum ossium propterea quia cum plura esse deberent, unum fiunt, exempla habes in Sepul-

(1) Vid. infra, n. 37.

(2) N. 26.

(3) Comment. in Gal. de usu part. in fin. I, 8.

chreti sectione hac VI (1) non modo in genu, sed etiam in cubito, imo in omnibus a capite ad extremos usque pedum digitos universi senilis corporis articulis. Quo in sene cum vertebræ inter se non secus ac cætera ossa, coaluissent; tum in aliis senibus peculiare id vertebris fuit ex Paawi (2) observatione. Sic diu ante ipsum, in lumborum vertebris nominatim viderat Cattus (3); Falloppius autem noster (4) vertebras, *facientes gibbositatem, successu temporis ita simul ligari* scripserat, *ut una prorsus fiant vertebra, et nullum remaneat vestigium commissuræ*. Quas observationes non tam miror Sepulchreto non esse additas, quam mirabiliores, notioresque Ruyschii (5), qui in gibbosis non id modo, verum etiam hoc *pluries* animadvertit, vertebrarum antrorsum curvatarum corpora in unum adeo fuisse compacta, ut quædam ex iis corporibus in nihilum abiisse viderentur, et nonnunquam corpora quatuor an septem ejusmodi vertebrarum unum os facta, vix ut unius vertebræ corpus æquarent. Post quas, sciens omitto alias, præsertim quas alibi (6) simul cum his Ruys-

(1) Obs. 3, § 3, obs. 4, § 2 et 3.
(2) Ibid. § 1.
(3) Isagog. anat. c. 3.
(4) Præfat. ad tract. de lux. et fract. ossib.
(5) Obs. anat. chir. 67.
(6) Epist. 27, n. 32.

chianis, sed pressius, indicavi, tum Veterum, tum Recentiorum junctarum in unum vertebrarum observationes, nedum nostram qui sic conjunctas quinque lumborum vertebras, in cœmeterio hujus nosocomii repertas, et a Mediavia nostro asservatas conspeximus. Nam hactenus scripta de ossium fracturis, luxationibus, aliisque vitiis, motui officientibus satis tibi fore, arbitramur. Vale.

37. Hæc scripseram, cum inter plures dissertationes, quas benigne, ut solet, ad me nuper misit illustris vir Albertus Hallerus, unam perlibenter legi ad illa pertinentem quæ paulo ante attigi de vertebrarum luxatione, Tubingæ editam a cel. Professore Maucharto, anno 1747. In ea cum vir solertissimus *luxationem nuchæ* examinet, primum (1) *ne umbram* quidem *luxationis* fuisse, ait, in colli vertebris ullius ex omnibus, quos secuit, suspendio enectis, quamvis carnifices violentissime, ac diu antrorsum depressissent illorum capita : nec infra (2) reticet; quæ tu simul conferas cum iis quæ epistola proposuimus XIX (3); in duobus juvenibus : quorum ipse alterum persecuit, alterum cl. professor Weissius, laqueo musculos fuisse laceratos in primo sternothyroidæos, nedum sternohyoidæos, in altero

(1) § 5.
(2) § 16.
(3) § 8 et 13.

hos, et sternomastoidæos, in eodemque cricoidem cartilaginem in multa diffractam esse frustula, et asperæ arteriæ truncum a larynge prorsus abruptum. Quod vero ad externas cæteras violentias attinet, ut puta ictus, lapsus, alias ejusmodi, negat (1) ullam certam et accuratam observationem extare luxationis primæ vertebræ a capite, quantum ipse noverit, qui tamen celebres chirurgiæ, ac observationum chirurgicarum scriptores evolverit amplius quinquaginta. Secessus autem secundæ vertebræ a prima, et quartæ a quinta duo omnino producit exempla (2) digna sane quæ legantur, ut digna quoque sunt plura quæ ad luxationes harum vertebrarum pertinent, monita, ut (3) falli qui a prima secundam vertebram luxatam esse non dubitant, cum digiti apex inter utramque inseri potest, quasi vero id secundum naturam non posset, eoque magis si interjecta ligamenta vim aliquam majoris extensionis sint passa : itemque (4) secundam vertebram luxari antrorsum non posse, nisi summo, et incredibili impetu validissima ejus dentis ligamenta rumpantur, aut dens ipse frangatur. Mitto cætera, satis enim vel ex his intelligis, an jure in ejusdem vertebræ luxatione, a

(1) § 9 et 11.
(2) § 11 et 12.
(3) 15.
(4) § 10.

Panarolo proposita, questus sim (1) plura esse prætermissa. Certe autem si ponas, a capite primam vertebram non posse luxari ; obstet illa denti secundæ vertebræ necesse est sive osseo anteriore suo arcu, ne antrorsum, sive firmissimo ligamento transverso, ne retrorsum feratur, adeo cum impulsa secunda vertebra, ut hæc luxetur, nisi aut rumpantur vincula, aut dens ipse perfringatur : neque aliter fore vides, ubi animadvertas quid denti a latere sit objectum, si forte eam vertebram luxari velis in alterutrum latus. Sermo enim erat noster de veris ejuscemodi luxationibus. Quales in duobus Maucharti exemplis fuisse vellem : quanquam enim inter vertebram et vertebram potuisse, ait, pollicem immitti; tamen in primo vel ipse diserte negat (2), *veram* fuisse *luxationem*. Illudque etiam opto, ut illud exemplum primum ab ipso esset, non a vicino quodam medico; sic enim ruptorum ligamentorum, et fracti, aut non fracti ossis facta esset mentio; quæ in secundo non desideratur, in quo tamen si ipse, ut interfuit, sic dissectionem peregisset; neque dubitatio fuisset ulla de ligamentis lapsus vehementia, an cultro laceratis; et vertebris, intus extraque diligentissimo examine perspectis, multo certius nunc esset, *nullam ossium* fuisse *fracturam*. Quo ma-

---

(1) Supra, n. 35.
(2) § 16 in fin.

gis et in istis, et in vertebris omnibus ab ipso in primis sperandum est, ut pro data in posterum occasione controversia ista penitus dirimatur, simulque perficiatur anatomica de ligamentis doctrina, in qua superesse quæ post Weitbrechtum accuratius tractentur, cum ipse animadverti: tum Mauchartus singulari qua pollet in dissecando peritia et diligentia reapse in dissertatione ostendit quæ inscribitur *capitis articulatio cum prima et secunda vertebra*. Atque hæc subscribere epistolæ huic volui, ne quia rarissima sunt in Italia alterius illius quæ modo indicatam subsecuta est, dissertationis exempla; quid de supremarum vertebrarum luxatione senserit, aut viderit vir præstantissimus, ignorares. Vale iterum.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LVII.

Sermo est de Arthritide, aliisque Artuum doloribus.

Quod de supino, aut in latera impedito decubitu hac epistola non agam, perpaucas autem observationes proferam ad Arthritidem attinentes, minus te miraturum spero, ubi Sepulchreti proximas sectiones duas, remque ipsam consideraveris. Nam quod supini, aut in latere cubare homines non queant, a morbis fere est de quibus sæpe alias a me litteras accepisti, non magis eos morbos, quam incommoda quibuscum conjuncti sunt, memorantes. Quamob causam sectio quoque VII iis decubitus impedimentis in Sepulcheto attributa, perbrevis est, non quod historiæ desint ad id argumentum spectantes, sed quod omnes propemodum cum fuerint ante suo quæque cum morbo productæ, tribus verbis hic indicantur, designato loco quo, sicui lubeat, sint perlegendæ, quemadmodum a me tibi epistolæ possunt XVI, XX, XXI, XXII, XXXVIII, præ cæteris indicari. Arthritis autem cum morbus fere sit divitum, rarissime pauperum; horum autem, non illorum, cadavera anatomicis tradantur, aut siquando illorum quædam sint in-

cidenda, viscera quidem, vix unquam artus examini permittantur; hinc est, ut observationes quæ ad arthritidem proprie attineant, longe sint, quam tot aliorum morborum, in prosectorum libris pauciores. Itaque et paucæ in Sepulchreti VIII sectionem, quæ de arthritide est, referri potuerunt: quæ sectio propterea multo maxima ex parte constat e scholiis: et de paucis illis quas habet, observationibus aliquæ, jam libris superioribus productæ fuerant; quin ultimam, quæ addita est, eam a Boneto ipso in ista eadem sectione paulo ante, atque adeo proxima superiore pagina totidem verbis fuisse propositam, deprehendes, si cum observatione XI ejusque scholio contuleris. Mihi vero stat nullam repetere historiam, cum plures ex Valsalva possem, et aliquam etiam ex meis. Cum quidpiam inde opus erit ad memoriam redigere; epistolas in quibus relegas indicabo. Hic quampaucissimas, sed quas necdum miseram, habebis.

2. Mulierem ischiadici dolores sæpe torquebant ad juncturam femoris dexteram, quam in partem et claudicabat, et nonnihil gibbosa erat. Novissime paralysis primum, deinde apoplexia corripuit, atque interfecit ante finem januarii anni 1741, dum in gymnasio rem anatomicam traderem: quo cadaver e nosocomio translatum est. Ventre aperto, omentum se obtulit propemodum ad pubem usque protensum. Quod cum revolvere sursum vellemus, una colon intesti-

lum, *aut obscurum sensum* esse contendunt gypseamque illam materiam tandem ob causas alias accedentes juxta articulos quidem congeri, sed non semper, cum et aliis vicinis in locis se offerat. Nos autem in proposita muliere, quam ischiadici dolores adeo torquebant, nihil juxta articulum vitii, sed omne intra articulum offendimus. Nec vero negamus, tartaream illam materiam juxta articulos etiam concrescere, quemadmodum in sacerdote illo statim sub cute Valsalva (1) invenit in membrana, digitorum tendines obvelante. Nec repugnabimus, si forte sic velint accipere verba Aretæi (2); *in articulis quoque tophacea quædam coalescunt: ab initio quidem velut abscessus occupant: postquam vero magis spissantur, etiam concreto humore difficiles fiunt inflexiones, demum tophi solidi albi consistunt.* Quin etiam Sanctorii nostri (3) observationes indicabimus. *Ego*, inquit, *aliquando vidi in quadam antiqua gonagra phlegma gypseum molle, liquidæ calci simile, defluxisse ad cutem, qua perforata, ita liquidum egressum fuit: quo experimento excitatus, semel in quadam gonagra, ex gypsea pituita, utens stillicidio aquarum lanarum non ablutarum, in quibus malvaviscum, malvæ, et nasturtium ebul-*

(1) Epist. 40, n. 2.
(2) De sign. et caus. diuturn. morb. l. 2, c. 12.
(3) Comment. in 1, f. 1, l. can. Avic. d. 4, c. 1, t. 1.

lierant, post longum aliquod intervallum aliquam portionem illius pituitæ gypseæ sub cute existentis liquidam et mollem feci, indeque illam (secta cute) evacuavi: quod curationis tentamen omittere hic nolui; quamvis me non fugeret (1) calcariam podagricorum materiam ab recentioribus *sola aqua calida* fuisse *resolutam*, exemptam quidem, ut opinor, indeque spem esse conceptam, fore, ut largo crebroque haustu aquæ ostracodermatum, cui sapo additus sit, in arthriticorum ipsis juncturis resolvatur: quam utinam spem, justiorem futuram, si quantum illius aquæ in vesicam, tantumdem in juncturas ferretur, successus comprobaret. Damus igitur illis quos ex Sepulchreto indicavimus, juxta articulos quoque, neque id raro, tophaceam congeri materiam. Imo insuper addimus, vel longe ab articulis, ut in mamillæ tumore vidimus (2) generosi viri, cujus avum, et patrem arthritis male habuerat, nec ipsi omnino pepercerat. Sed non propterea illud quoque probare possumus quod scribunt: cum ligamenta capsularia occludant articulorum caveas, cumque *nulla* ad has *pateat via, neque vena aliqua hæc loca subeat*, non posse humorem arthriticum intra hæc perferri. Nam viæ huc eædem sunt quæ mucilagini, cava articulorum lubricanti: cujus glandulas

(1) Vid. § 11, dissert. cit. epist. 42, n. 19.
(2) Epist. 50, n. 45 et 46.

suis esse arteriolis præditas, non ratio solum, aut injectiones, sed oculi ipsi inermes commonstrant, rubellas illas tenuesque earum lacinias conspicientes. Quare ubi sanguis tartareis refertus corpusculis fuerit ut per alias arterias circa adsitos articulis tendines, atque membranas, sic per istas eadem poterit simul cum mucilagine in articulorum cavis deponere. Quæ in tophos, et lapillos concrescentia, diductis sensim ossibus, et dissolutis vinculis *frangunt articulos* ut de *lapidosa chiragra* loquitur Persius (1), sive ut de arthriticis hisce *lapidibus* ait Cælius Aurelianus (2) *articulos solvunt, et cutem distendunt, atque erumpendo prominent, et chirurgia detrahuntur*: quæ vidi omnia, præsertim in digitorum manuum articulis Patricii Veneti. Neque erit cur dubites, num revera intra ipsa articulorum cava concrescant, ubi ea legeris quæ ab Hardero (3), Schneidero (4) Dobrzenskyo (5) observata in Sepulchreto recensentur.

4. Nec tamen semper necesse est, tartarea corpuscula cum mucilagine subire cava articulorum, ut arthriticæ ibi affectiones existant. Satis est, si Boerhaavium (6) audias, ipsa mucilago,

(1) Sat. 5, v. 59.
(2) Morb. chron. l. 5, c. 2.
(3) Sect. hac 8, post obs. 2.
(4) Obs. 3.
(5) Obs. 5.
(6) Prælect. ad Inst. § 258.

si attritu congruo non attenuata, eoque non resorpta, in juncturis *stagnet diutius*, et *mora ipsa acris fiat*. Sic enim dolores facit vehementissimos : et *sæpe tanta mala a solo vitæ genere sedentario oriuntur*. Huc vero addenda sunt alia quæ nos inter causas referimus aut minoris attritus, aut difficilioris resorptionis aut utriusque, nempe frigus humidum, naturalem tonum valde lædens articulorum eo facilius quod cartilagines, et ligamenta ex quibus constituuntur, et tendines quibus plerique operiuntur, sanguiferis vasculis neque ita multis, si cum plerisque comparentur partibus, et certe perminutis prædita sunt; quo fit, ut frigori magis obnoxia sint, in iisque præsertim juncturis quæ frigoris injuriis sunt maxime expositæ, ut in pedibus: pressio, ut puta a strictioribus calceis, unde revehentium vasculorum plura aut nimis angusta fiunt, aut prorsu obcæcantur, tantoque id facilius, quod ad duriores ex quibus articulos constare dixi, partes apprimuntur; distantia a corde, unde languidior in propellendos humores impulsus: acclivis ad perpendiculum via per quam iidem sunt evehendi: ipsa dolore affectarum partium quies in qua delicati vel diutius permanent quam opus sit: lentior et viscidior mucilago sive a morbidis causis, et ingluvie in primis, baccho, venere, sive a parentibus, a quibus revehentium quoque vasculorum angustiæ, aut propellentium fibrarum imbecillitas: alia ejus-

modi. Quorum ideo complura enumeravi, quia animadverti, quosdam ex Hoffmanno (1), apud quem fere omnia hæc sunt, nulla facta ejus mentione, describentes, aliqua prætermisisse, minime omittenda, sive nihil aliud quam quod Hoffmannus, explicandum sumamus, nimirum cur pedes crebrius quam alias partes, corripiat arthritis, sive etiam cur, et vel ab initio interdum, quampiam aliam. Re enim vera, uti scriptum est a Cælio Aureliano (2); *aliquando a pedibus sumens* arthriticus *dolor exordium*, *cæteros articulos implicavit*, *aliquando in aliis incipiens*, *pedes invasit*. Qui autem articuli non modo præ aliis sunt in frequentissimo motu, sed et simul paucioribus causis obnoxii sunt ex iis quas enumeravimus, illi vix unquam, aut nunquam arthritide corripiuntur; neque enim legisse aut audivisse meminimus, illos unquam articulos correptos esse quorum obsoletam memoriam restituentes, nihil in iis ob parvitatem deesse ostendimus, quæ sunt in magnis; nam et capsulari membraneo vinculo, et glandulæ mucilaginosæ lacinia, et mucilagine evidenter præditos minimos illos proposuimus (3) qui inter cricoidem et arytænoides cartilagines intercedunt. Sed a morbidis causis adventitiis ii maxime

(1) Medic. rat. tom. 4, p. 2, s. 2, c. 11, thes. pathol. § 16.

(2) C. 2, paulo ante cit.

(3) Advers. anat. 1, n. 15.

afficiuntur qui plerisque sunt e cæteris quas nominavimus, causis subjecti, pedis videlicet articuli: quamobrem cum veteres auctores (1) arthritidem epidemicam viderunt, ut eunuchi quoque, mulieres, pueri, puellæ, itemque caprarum greges ea tentarentur; podagra illa fuit quæ promiscue per viginti annos loci incolas invasit. Minus autem mirabile fuit, notos fuisse Brasavolo (2) illustres duos adolescentulos qui annos quindecim nati, ex ea laborare cœperunt; cum ipse puellos viderim qui, infantia vix peracta acerbis articulorum doloribus prehensi, decumbebant: sed eorum ego et parentem, et avum, et proavum noveram arthritidi obnoxios.

5. Quam vero acris interdum fiat stagnans in juncturarum caveis mucilago, sanguinolentum propositæ feminæ (3) acetabulum, et erosum femoris caput satis ostendunt. Ubi autem ad eum usque gradum acrimonia pervenerit, ut hæc faciat, num ullo putas interno, externove auxilio posse ischiadem persanari? Ego certe non puto, ne si *ultimo* quidem utaris, *et in veteribus quoque morbis efficacissimo*; sic enim Celsi (4) verba legenda credo; *tribus aut quatuor locis super coxam cutem candentibus ferramentis ex-*

(1) Vid. apud Donat. de medic. hist. mir. l. 1, c. 8.
(2) Vid. ibid.
(3) N. 2.
(4) De medic. l. 4, c. 22. Vid. Epist. 6, nostram in Cels.

ulcerando, nedum aliis quæ præterea Hippocrati (1) in usu erant, mitioribus ustionum generibus, qualia, et multo plura, a Cælio Aureliano (2) memorantur, inter quæ illud quoque, Hippocrati pariter usitatum, quod præ cæteris videtur Indorum *moxæ* respondisse, apponendo videlicet fungum quemdam, huncque a summa parte accendendo: cujusmodi ustionem etsi *leni penetratione moderatam* Cælius agnoscat; omnes tamen aliis postponit remediis, quippe cum *plurima* vexatione conjunctas, et eorum usum prohibentes, *cum partes ulceratæ apposita tolerare non possint.* Verum ustioni ad laxatas partes contrahendas, corroborandasque suus est locus, et cutis exulcerationi ad noxiæ materiæ portionem aliquam ab intimis locis arcendam, et extra corpus amandandam: itaque mitius, et tempestive adhibitam non omnino in quibusdam rejiciendam censebis, præsertim ubi non veterum modo, sed etiam non ita antiquarum quæ feliciter ejus ope absolutæ sunt, curationum veniat in mentem. Neque aliter de aliis quibusdam auxiliis existimabis. *Tanta est*, inquit Arantius (3) in ischiadico dolore, *præsertim incipiente*, *enematum facultas*, *ut ipse nullo præter clysteres adhibito medicamento*, *plures graviter affectos*, *in*

(1) Vid. apud Le Clerc, Hist. de la Medec., p. 1, l. 3, c. 28.
(2) L. cit. 5, c. 1.
(3) L. de tumor. p. n., cap. 63.

pristinam sanitatem perduxerim. Et prima quidem, quæ proponit, enemata facile probabis, ab iis quæ laudat Cælius (1) sæpe a nobis memoratus, non adeo discrepantia, quibus *pariter fota atque vaporata interiora laxamento consentiant.* Sed ubi prima illa non satis fecerint, Arantius aliud præscribit, idque purgans, quod et ipse agnoscit, *validum.* Num irritationes veritus, omnino rejicies? Imo ubi eæ sint causæ, eaque corpora quæ ipse ponit, si non illo, at alio aliquo clystere uteris quo idem consequaris. Certe autem præter Arantii testimonium, si vetustiores, aut recentiores ipso medicos legas; invenies multos cum eo consentientes. Sic Montagnana (2) *dolores ischiadici*, inquit, *sapientum omnium concordia clysteribus acutis sanantur.* Riverius (3) autem ita post frequentes alios clysteres, etiam acres denique proponit, ut manifestissime cum Arantio facere, intelligas. Porro Ettmullerus (4), alios ut prætercam, non solum clysteres in primis repetitos, ait, convenire; sed hoc addit, *et quidem acres necesse est sint isti.* Quis ausit credere, tot experientissimis professoribus id non respondisse quod adeo commendant? Igitur et huic remedio suus est aliquando

(1) C. 1, cit.
(2) Consil. 257.
(3) Prax. medic. l. 16, c. 2.
(4) Prax. l. 2, s. 2, c. 3, art. 8.

locus. Alias autem illis clysmatibus quæ probabat Cælius, aut aliis aliud agentibus, in quibus profuisse interdum scio, quæ ex aqua parata erant in qua pernæ os incoctum fuerat, vel magis quam confecta ex elaboratis pharmacis, nedum ex rebus itidem vilibus. Crediderim autem, fuisse quædam ex iis composita quæ utilia essent nervis, recto intestino proximis, quos pone ischium os descendentes aliqui tanquam ischiadis sedem spectabant, præsertim ex quo Coiterus (1) scripserat, spatium inter infimam spinæ medullam, et crassam hujus meningem per quod nervi illi traducuntur, se *in arthriticis, ischiadicis, et podagricis multoties tenui sero, interim pituita viscosa refertum deprehendisse.* Quam observationem vix Arnisæi verbis, eam commemorantis, fuisse in Sepulchretum (2) relatam, minus ægre fero, quod ejusmodi humor in iis etiam reperitur, qui ex eo morbi genere non laborarunt.

6. Quod de clysteribus censui, idem quoque de exhibitis purgantibus pharmacis, et de sanguinis missione censeam, necesse est. Nam quod ad hanc attinet: ut nihil de opinione eorum dicam qui ischiadem ab irrito naturæ conatu esse credunt, superfluum sanguinem per hæmor-

---

(1) Obs. anat.

(2) Sect. hac 8, obs. 6.

rhoides expellere nitentis; certe eorumdem observationibus majores præluxerunt, in quibus Joannes Zecchius (1) qui ratione, et experientia fretus, sanguinem ex illis venis evocatum *mirum in modum ischiadicis opitulari* scripsit. Mirabiliora idem narrat de celerrimo ejusdem morbi abitu, si vena ad respondentem malleolum exteriorem secetur, confirmante haud ita dissimili Riverii (2) observatione. Vidisse hos quæ aiunt, quis inficietur? Num tamen in exsangui, et infirmissimo homine id tentes quod in robusto, et sanguinis pleno, aut a suppressis hæmorrhoidibus ischiadico facto, bene illis successisse credibile est? Purgantia quoque pharmaca scio te arthriticis illis non daturum, quorum corpus exsuccum, viresque imbecilles, nervi facile in consensum trahendi, ventriculus denique is sit qui inde capere detrimentum possit. Sed non propterea illorum quodcumque a te credi omnibus, et semper nociturum existimo. Id enim si esset; arthritidem nunquam, ne incipientem quidem, abegissent, aut arcuissent medici plerique vetustiores, ut qui purgatione in primis usos utrumque se præstitisse testantur. Ne singulos nominem, facit eorum assecla Demetrius Pepagomenus, Michaelis Palæologi Archiater,

(1) Consult. med. 43.

(2) Cent. 2, obs. med. 25.

qui, hoc jubente, libellum de podagra scripsit, tanquam *incerti auctoris*, nec seorsum a magnis voluminibus parabilem, Patavinis typis nostra memoria excusum, quando, ut de antiquiore editione sileam, Lutetiæ Parisiorum seorsum exierat anno 1558, nec sine veri auctoris nomine, quemadmodum et Audomari anno 1619, edente Joanne Bergesio, qui haud, puto, eum sibi laborem sumpsisset, ut e gallica Jamoti versione latinum faceret, si græce et latine Lutetiæ prodiisse, eleganterque a Marco Musuro latine redditum, non ignorasset. Eum igitur libellum si vel festinanter verses; quantum in arthritide et sananda, et arcenda purgationi tribuerit græcus Archiater, Græcos illos veteres medicos secutus, continuo intelliges. Sed ne forte putes, in terra duntaxat Græca id feliciter cessisse, mihique objicias magni nostro tempore nominis medicum, asseverantem catharsim omnem vel *per lenientia*, nedum per validiora medicamenta, arthriticis plurimum nocere, sive præsenti mederi, sive etiam venturo paroxysmo velis occurrere, immo se, tam in se ipso, quam in aliis facto periculo, compertum habere, illam parum adeo votis respondisse, *ut malum, quod debuerat averruncare, atque avertere, accerseret;* ne igitur hæc mihi objicias, duos ex nostratibus præclaros, cum viverent, medicos tibi opponam, ipsos quoque arthriticos, et in se ipsis purgationem expertos, Marcum Gatinariam et

Petrum Bayrum. Quorum ille (1) cum singulis per biennium mensibus semel evacuatione, singulis autem hebdomadis bis *minoratione* usus esset, sic *curatus fui*, inquit, *et pro certo nunquam passus sum* podagræ *dolores*. Bayrus autem (2) cum octies, jam, aut decies vehementissimis laborasset cruciatibus omnium articulorum, ut solam linguam movere posset, iisdemque rursus affligeretur, sumpto electuario suo caryocostino, ambulare potuit eodem die, postridie autem jam liber erat : quod etiam postea bis pari felicitate expertus est. Quin denique posteaquam eodem pharmaco ter quaterve singulis annis cum plenitudinis indicia perciperet, uti cœpisset, *sunt modo plusquam viginti sex anni*, inquit, *quibus nullo modo a dictis doloribus fui molestatus:* idque *non solum in me ipso, sed in innumeris hominibus probavi experimento:* hoc autem est illud idem electuarium quod Capivaccius noster (3) *maxime commendandum esse*, dicebat, in arthritide, *sicut experimento fuit sæpissime probatum.* Quæ fusius de Bayro memoravi, ne Gatinariæ diceres purgationes feliciter cessisse, quia tunc podagra vexari incipiebat, prætereaque toto illo biennio nihil aut

(1) Vid. apud Donat. c. 8, supra ad n. 4 cit.

(2) De medend. hum. corp. malis. enchir. dist. 19, tr. 1, c. 1.

(3) Consil. medic. a Scholz. edit. 232.

parum de vino bibit: quanquam novi ego litteratum virum, qui diu multumque, non secus ac frater, arthritide vexatus, omniaque alia expertus, in hisque annuum pro vino aquæ potum, nihil tamen proficiebat, imo debilis, macerque fiebat, donec ante suam parcam cœnam quotidie una uti cœpit ex melanogogis pilulis Langelotti, unde mucosa fere, nec ita multa, dejiciebat. Sic enim melius habere incipiens, domo prodiit: vidique ego postea sine scipione incedentem firmo gressu, atque expedito, pristinoque corporis habitu paucis, bene valentem, quo tempore non nisi quinto quoque die unam ex iis pilulis sumebat. Neque dubium est quin recentissimi medicinæ scriptores, nisi his similia nota haberent exempla, ipsi quoque omnem arthriticis omnibus purgationem vetarent: ipsi vero pharmaca quidem vehementiora, præsertim in paroxysmo, non probant, mitiora autem vel eo instante, atque adeo incipiente, nedum ad alios prohibendos paroxysmos, commendant.

7. De diæta quoque, ut vocant, lactea, certum est etiam atque etiam esse cogitandum, priusquam arthriticis imperetur; ne forte impuriori corpori, aut hypochondriacis affectionibus obnoxio, aut languido ventriculo multo plus detrimenti afferat, quam utilitatis. Quin etiam utilitatem hanc brevem esse et fugacem, vel in iis qui lac bene ferant, scripserunt medici nobilissimi, et quamprimum, eo omisso, ad sanorum

victum, quantumvis lenem, mitemque redierint, arthritidem reverti, longeque pejus, quam antea, vexare, aut ejus loco internos gravissimos oriri morbos, quos mors haud multo post consequatur. Verumtamen neque omne lac, nec quacumque ratione sumptum, hæc post se relinquat incommoda necesse est, ut puta si iis quibus conveniat, non ipsum modo, sed et cibi alii congrui quidem, nec æquo plures haud aliter ac sæpe aliis in morbis fit, eodem tempore præbeantur. Certe ex observationibus quas Daniel Puerarius, opinor, Thesauro addidit Thomæ Burneti (1), una est excell. Comitis, qui, cum ventriculus ulteriorem lactis usum non ferret, pultaceis ipse vescens, cum saccharo et lacte paratis, et gallinaceis pullis, pane lacte imbuto nutritis, paulatimque ad pristinum victum reversus, levioribus tantum, et facile abigendis articulorum doloribus, non primis illis, vivebat obnoxius. Alii autem *non pauci* arthritici cum biennium circiter lac sumpsissent, *innoxie* postea *vino*, *compotationibusque indulserunt*. Hæc ille. Cornelius autem Celsus (2) olim memoriæ litterarum mandavit, arthriticos *quosdam, cum asinino lacte poto ex toto se eluissent, in perpetuum hoc malum evasisse*. Confirmavitque Pli-

---

(1) Thes. med. pract. l. 1, s. 40 in fin.
(2) De medic. l. 4, c. 24.

oleum e radicibus arboris cinnamomi quam utile fuerit abigendis arcendisque articulorum doloribus, apparet ex *transactionibus*, ut vocant, Regiæ Angl. Societatis (1). Sic medicorum scripta versantibus quam multa, quam varia occurrunt, quæ adhibita levamen attulerint! Ut de pinguedine duntaxat dicam; ranarum, erinacei, anseris, vervecis, canis laudari, memini. Asininam quoque ab Albertino vidi nonnunquam præscribi, quam a Paulino (2) memoratam, nec tamen in hunc usum, invenies. Num propterea quod ex his aliqua nonnullis interdum profuerit, omnes omnibus semper convenire, existimabis? Certe Albertinus in ischiadico quodam asininam adhibuit, quem neque acerbissimus dolor, neque inflammatio torquebat. Alias autem ad demulcendum, quoad ejus licebat, articulorum cruciatus, haud aliis utebatur, quam quibus plerique consuevimus; in singulis tamen eo potissimum quo quisque solebat levari, ut puta frusto bubulæ recentis carnis, bis quotidie mutato, vel ut nusquam a me quidem lectum, sed Bononiensi senatori usitatum, nec sine levamine, commemorem; linteolo imbuto succo, ex foliis sambuci expresso, leviterque tepefacto, flores quidem sambuci, aut coliculos teneros, aut ipsa folia, sed cum aliis conjuncta, ad poda-

(1) Saggio delle Transaz., etc., tom. 4.

(2) L. de asino, s. 4, c. 3, § 12.

græ dolores leniendos a Græcis (1), Latinisque (2) scriptoribus proponi, scio, simplicem autem foliorum succum non memini.

9. Cæterum externa hæc, itemque interna de quibus diximus, auxilia, aliaque ab auctoribus laudata seu juverint aliquem ob eam causam quæ paulo ante indicata est, seu quod casu adhibita fuerint prope declinationem, quæ aliquando multo citius quam solet, per se advenit, sive etiam (id quod præsertim de præservantibus, quæ vocant, medicamentis dictum puta) quæ sanitas horum usui tributa est, verius fuerit exactæ victus rationi, quæ diu simul servanda injungitur, tribuenda; (quorum utrumque Cælius quoque Aurelianus (3) est suspicatus, alterum autem vel per se solum *securitatem totius vitæ* attulisse, Celsus (4), aliique testantur); illud certum est, pleraque plerosque aut nihil, aut parum adjuvisse: quædam autem in gravissimum discrimen conjecisse, aut mortis causam attulisse. Itaque si quæ commemoravimus omnia cum illius feminæ (5) morbo contuleris a quo commemorandi occasionem habuimus, facile intelliges,

---

(1) Dioscorid. de med. mat. c. 168.

(2) Scribon. comp. medic. 160. Samonic. de medic., c. 42. Marcell. de medicam., c. 36.

(3) C. 2, supra ad n. 3 cit.

(4) C. 24, supra ad n. 8 cit.

(5) Supra, n. 2.

quam pauca levamen fortasse aliquod ferre potuissent; nam perfectam quidem sanitatem, exeso in parte, et deformato osse, sperare non licebat; et contra, quam, multa quanto futura detrimento procul dubio fuissent! In quibus et illa pones quæ necdum nominavi, sed modo designabam, videlicet quæ arthriticam materiam circa articulos aut jam depositam, aut deponi incipientem, introrsum in venas repellunt, deponendamque aut tunc aut in posterum arcent, adstringendo quæ ferunt ad articulos vascula, fibrasque improvide corroborando. Inde enim exclusa quid damni afferat, vel ex utilitate intelligi potest, quam sæpius præstat, cum admittitur. Videsis, ut auditus vitia, quæ cæteris auxiliis irritis, virum generosum vexabant, adveniens podagra omnino tollere consuesset, qua abeunte, revertebantur, sicut adnotavit Reusnerus (1), utque Gerbezii (2) uxor diu, atque acerbe et ventriculo, et pectore torqueri soleret, donec erumpens arthritis extemplo liberaret. Sed quid ego ex his, aliisque, unde possem, scriptoribus ejus utilitatis exempla quæro, quam in me ipse expertus sum? Cum enim illa de qua alias (3) mentionem injeci, utriusque oculi inflammatione, et jam propemodum chemosi conflictarer,

(1) Eph. N. C. cent. 5, obs. 8.
(2) Earumd. cent. 8, obs. 6.
(3) Epist. 13, n. 24.

cæterisque incassum remediis usus, et sentirem ipse, et amici confirmarent, non esse amplius differendam sanguinis missionem, animum subiit experiri antea quam mihi vena secaretur, (neque enim unquam secta fuerat, ut neque ad hoc tempus quo undeoctogesimum annum ago, secta est) experiri, inquam, an pediluvium, cum lenibus pedum frictionibus junctum, satis levaminis afferret. Quæ cum secunda fierent vespera, ecce dolor ad ipsam pollicis dexteri cum metatarso juncturam, adventare podagram significat, quæ noctu leviter increscens, oculorum inflammationem statim minuit, et diebus insequentibus sustulit. Mitissima fuit illa arthritis, ut in homine qui nunquam antea, ut neque parentes, majoresque cæteri, morbo hujusmodi obnoxius fuerat: nec postea nisi quinto post anno, sed vel multo levius, in sinistro genu se prodidit, ut similis quidem pediluvii effectus fuerit in podagra adducenda, sed longe dissimilis in ejus vehementia, atque in juvene fuisse, video cujus in Commercio Litterario (1) historiam leges; nec mirum, cum ille, ut cætera omittam, non tepido, ut ego, sed calidiori usus esset, pediluvio. Verum arthritis quantum utilitatis affert, si ei pateant opportune articuli; tantum noxæ reliquis invehit partibus, si illi non amplius pa-

(1) An. 1741, hebd. 25, n. 1, propius fin.

teant. Quod cum liceat innumeris observationibus comprobare, quarum multas inspicere, si vis, potes in Cæsareæ Academiæ voluminibus, et præsertim Dec. 3, artic. 5 et 6, obs. 55, indicatas; unam mihi satis erit commemorare ejus quem merito sæpius laudo, Hippol. Franc. Albertini (1). Cum enim aurifex, podagra quotannis laborare solitus, petroleo, nec semel, imminente jam morbo, pedes inunxisset, hunc quidem arcuit; sed in multo graviores alios incidit qui abigi non potuerunt, nisi quamplurima ex alvo egesta materia, quæ, ut podagricam fuisse facile agnoscas, *quasi ex calce* erat *aut gypso recens coagmentato*. Ea igitur a corroboratis articulis exclusa, in partes haud raro incumbit quæ aut abdomine, aut thorace, aut cranio concluduntur, præsens periculum, et sæpe interitum afferens. Eademque accidunt ubi causa aliqua interna, et potissimum infirmæ vires obstant, ne ad articulos feratur. Quod cum potueris ex duabus, alias (2) ad te missis, observationibus arguere, tum evidentius ex hac cognosces.

10. Georgius, Cornelius S. R. E. Cardinalis, episcopus patavinus, jam olim non artuum modo, sed et renum doloribus valde obnoxius, cum ab his, nullis amplius se ostendentibus calculis,

---

(1) Comment. de Bonon. Sc. Inst., tom. 1, in opusc. de cort. peruv. haud ita procul a fin.

(2) Epist. 25, n. 40, et Epist. 40, n. 2.

jam vacaret, imminuta plurimum urinæ excretione, hydropicus fieri visus est, fiebatque fortasse, nisi valentissimo diuretico remedio dato, magna lotii vis prodiisset. Ne illo quidem tempore calculus conspectus est ullus, neque postea bene multis annis quodquam renum laborantium indicium fuit; tametsi mutatis ad celeritatem equis rheda veheretur longa etiam, et aspera via, velut anno 1721, cum hinc Romam iret, indeque Patavium repeteret. Verum non ut nephritici, sic arthritici quoque dolores semper illis annis quievere; imo subinde redeuntes, eo crebrius, graviusque cruciabant, quod propter obesum corporis habitum, inferiorum artuum robur infirmum, et augescentem ætatem, minus jam, minusque in dies uti poterat exercitatione. Huc accedebat assidua jam a longo tempore alvi adstrictio, capitis deinde, et auditus gravitas, et ad somnum proclivitas, nec rara denique animi deliquia. Per hæc cum annum vix exegisset sexagesimum quartum, nulla primum ciborum appetentia, tum arthriticus ingruit paroxysmus: jamque manus dextera, et genu sinistrum tumere cœperant, cum tristissimum accepit nuncium de lethali morbo serenissimi fratris, quem unice amabat, Joannis Venetorum Ducis. Unde magno alioqui animo virum incredibilis mœstitia cepit, moxque arthritica materia non modo ad articulos expelli desiit, verum etiam quæ expulsa erat, in venas rediit, et præ-

cordiorum augustiam, spirandi difficultatem, et super hæc repentinum quemdam insultum attulit, in quo cerebri simul, et cordis officiis propemodum deficientibus, mors instare credita est. Tunc senior ejus medicus, et qui aderant aut sanguine, aut intima familiaritate conjuncti, me in consilium propere accersunt. Invenio ægrum nonnihil interea recreatum, sed animo, nedum corpore, adeo dissimilem sui, ut id continuo me perculerit, recordantem Hippocraticæ prænotionis (1): *præter consuetudinem aliquid facere. . . malum est.* Qui enim antea in difficillimis rebus nunquam sibi, aliisque defuerat, omnem omnino spem vitæ abjecisse, ex ejus verbis intelligebam, quibus ne frustra opem sibi ferre conaremur monebat, præcipiebat, rogabat, idque a me præsertim, quem singulari, et assidua fuerat benignitate complexus, interea dum tangebam pulsus, majorem in modum etiam atque etiam petebat. Erant ii, ut tum et postea tangendo cognovi, sane pessimi, quippe imbecilli, et post ictus sæpe duos, semper autem perpaucos, intermittentes. Manifestum erat, nisi peccans materia ad articulos revocaretur, servari non posse. Nec minus tamen evidens erat difficultas summa revocandi in ea virium infirmitate, et in eo qui omnia incassum fieri, pro certo ha-

(1) In coac. n. 1, apud Marinell.

beret. Itaque in extremo discrimine versari, iis quibus debebam, seorsum dixi; idque per cursorem, dictatis a me continuo litteris, significandum amplissimis viris, fratris ejus filiis, curavi. Attamen ex iis quæ inito consilio facienda esse statueramus, nihil interea, aut post ea omissum est, quantum quidem per ægri vires licuit, ab eoque precibus obtinere potuimus. Jamque genu tumere iterum incipiebat, quo die pulsus quoque aliquanto meliores factos animadvertimus. Sed mox, natura fatiscente, rursus omnia in pejus ruere, et nequicquam nobis contra nitentibus, respirationis difficultas augeri, sopore caput gravari, convulsionibus non interiora modo, sed, et artus corripi. Per quæ sensim intra per paucos dies Cardinalis præstantissimus, pontifex optimus, litterarum fautor summus eodem fere tempore, quo serenissimus frater, optimus ipse quoque princeps, et arthritidi pariter obnoxius, bonis omnibus mœrentibus, ereptus est IV Idus augusti anni 1722.

Cadaver, ut justa more majorum fieri possent, cum esset balsamo insequenti nocte condiendum, discipulum misi, a me exercitatum, qui viscera eximeret, et singula attente perlustraret, neque enim animus tulit ut ipse adessem. Ab eo, et a medico de quo antea dictum est, mox diligenter quæsivi omnia. Quæ autem ambo retulerunt, huc redeunt. Venter præpinguis omentum, mesenterium, intestina etiam tenuia ha-

buit multa pinguedine onusta: amplum ventriculum; sed tunicis maxime extenuatis: jecur ipsum quidem recte constitutum; ejus autem vesiculam parvulam, tunicisque adeo tenuibus, et flaccidis, ut attactu rumperentur, excidente rotundo calculo, pro vesiculæ parvitate non parvo, quem unum hæc sine ulla bile continebat. Renes erant æquo majores, sed dexter maximus, ut simul cum pinguedine qua obtegebatur, capitis magnitudinem ferme æquaret. In eo lapides ad undecim, magni plerique, et ramosi. In sinistro unus, et is quoque ramosus, nec parvus. Suo colore, et ramis nihil magis hi calculi, quam nigrum coralium referebant; ad me enim attulerunt spectandos; ab iis autem non esse visos oportet, qui eorum similes fuisse, indicarunt quos Tabula III delineavit Alghisius (1). Cæterum illa quæ proxime, arcteque ipsos complectebatur, renum substantia dura erat, et callosa. Thorace recluso, nihil in pulmonibus repertum est quod esset præter naturam, sed asperæ arteriæ truncus cartilagines habuit præduras, nec facile constringenti manui cedentes. Quod vitii genus in arteriis quoque iliacis, et proximo, unde oriuntur, aortæ trunco animadversum fuerat. Neque intra thoracem deerat, sed ibi quo magis a corde recedebat aorta, eo

(1) Lithotomia.

fiebat manifestius. Eratque hæc intra thoracem multo latior, quam justum esset. In corde nulla polyposa concretio, et vix pauca sanguinis portio, ejusque spumosi. Sed neque toto corpore multum sanguinis fuit, si capitis integumenta excipias; quæ dum inciderentur, sanguis non ita paucus effluxit. Cranio aperto, præter serum quod inerat, animadversa est cerebri substantia tota majorem in modum laxa.

11. Nimis et multa, et gravia præter ea quæ manifesta erant, latebant in hoc corpore, quæ naturæ, et arti obstarent in arthritica materia ad articulos revocanda. Laxius enim cerebrum præcedentes quidem capitis et auditus gravitas, et ad somnum proclivitas, indicabant. Sed laxumne adeo factum putares ut suo præcipuo muneri ineptum fere jam esset, aptissimum vero excipiendæ arthritici seri copiæ, unde externæ, internæque illæ convulsiones, quibus præcordiorum angustia et summa, illæsis alioquin pulmonibus (intra quos nec Joerdensius (1) in casu haud absimili quidquam adnotavit morbosum) spirandi angustia debebatur. Magna autem arteria tum æquo latior, tum præduris tunicis, ut iliaci quoque rami instructa, qua vi poterat in superiores, inferioresque artus peccantem materiam impellere? Sane multo aptior erat ad san-

(1) Act. N. C. tom. 4, Append. n. 5, in fine § 5.

guinis motum subinde remorandum, unde et deliquia, et novissimus ille insultus, et pulsuum intermissio repetenda, præsertim cum infirmæ essent cordis vires, ut pulsuum imbecillitas ostendebat, nec sine causa, quippe cum illæ ab ejusmodi cerebro conservari non possent. Huc illud accedebat, quod cum imbecillum cor, duræque arteriæ vel optimo, et vivido sanguini circumagendo minime par robur haberent; erat illis circumagendus effetus sanguis, et impurus, qualem hunc fuisse commonstrant, præter vitam novissime sine corporis agitante exercitatione ductam, tot illa quæ præter naturam in ventre deprehenderunt. Nam primum ventriculus adeo laxus, tunicisque adeo extenuatis probe conficere alimenta non poterat. Tum deinde nec intestina poterant chylum perficere, in quæ nulla jam bilis e cysti influeret, a tempore autem longo nec bona, et pauca influxisset, quorum illud non parvus felleus calculus, hoc autem cystis parvitas, et diuturna alvi adstrictio significant: quæ ipsa adstrictio repurgando illa ex parte sanguini quam adversaretur, intelligis. Denique purgatio, qua si ullus, sanguis certe ejusmodi maxime indigebat, cum per cutem potissimum, et per renes fiat; per cutem hic, quiescente corpore, minus fiebat; per renes autem gravatos adeo, et ex parte callosos quis satis bene esse factam putet? Nec me fugit, qui

rei causam quamdam alibi (1) memoraverim, et in obesis præsertim confirmaverim; nec me, inquam, fugit, ut sæpe renum calculi cum arthritide conjungantur; imo ob hos quoque arthriticorum sanguinem minus expurgari, et sic arthritidis materiam augeri. Neque tamen hinc inferas, velim, in iis omnibus hanc minus posse ad articulos propelli, aut si forte ab his intro cesserit non posse ad articulos revocari. Quin memini, senatori illi Bononiensi, de quo supra (2) indicatum est, calculis quoque renum, præter arthritidem, exercito, cum forte ab hac genua, et manus intumescerent, repente autem mox tumor, et dolor sine manifesta causa pene ex toto evanescerent, et terreret omnes insequens spirandi difficultas; memini, inquam, per eadem tamen quibus hic nos frustra usi sumus, peccantem materiam ab Albertino fuisse ad articulos revocatam. Scilicet neque ætas eadem, neque mœror, neque cerebri, neque magnæ arteriæ vitia illic erant, et quanquam calculi qui subinde excernebantur, non deerant, non erant tamen cum his de quibus loquimur, comparandi.

12. Nam primum coralii formam hi referebant. Quod attendendum a te est non tam ut mireris, quam ut eorum causam, effectumque cognoscas. Leges enim in Sepulchreto esse deprehensos in

(1) Epist. 40, n. 3 et 5.
(2) N. 8 in fin.

rene calculos qui muris imaginem (1), nedum qui coralii (2) repræsentarent. Eustachius autem qui primam fere omnium coraliformis calculi observationem proposuit, satis ejusmodi figuræ causam indicavit (3). Secundum quam Piccolhominus (4) postea muris quoque formam in calculo explicavit ab se descripto. Cujus historiam si ex ipso auctore in Sepulchretum fuisset relata, lectores post quæ symptomata repertus esset, non ignorarent. Igitur ut calculorum materia in pelvi, initioque ureteris subsistit; sic in eam figuram conformatur quæ corpus, et caput muris, aut quæ caudicem coralii refert: ut vero simul in tubulis qui in pelvim confluunt, ita caudam muris, et tibias, aut ramos coralii repræsentat. Obsessis autem ab ejusmodi calculo plerisque, aut omnibus quas nominavimus, urinæ viis, compressisque minimis attiguis instrumentis per quæ ipsa a sanguine separatur, sane intelligis ut ejus secretio, atque excretio minui debeant, aut hæc etiam omnino intercipi, et nisi ab natura, aut ab arte, aut ab utraque feratur auxilium, incipere hydrops fieri, aut magna alia oriri noxa. Vides igitur, unde nasci hydrops

---

(1) L. 3, s. 22, obs. 26, § 6.

(2) Ibid. obs. 21, § 4 et seq., et s. 25, obs. 20, et s. 28, obs. 26.

(3) Vid. § 4 cit.

(4) L. 2 anat. prælect. 23.

cœpisset in proposito eminentissimo viro, cum ars remedio prævalido lotium urgens, partim obsessas vias nonnihil expedivit, partim vero, idque potissimum, necdum obsessas præter modum dilatavit, ut urina, et tum copiose, et postea sic satis efflueret, adjuvante natura quæ materiam, novos ramos calculis addituram, sæpius deinde, et majori copia ad articulos amandavit. Sed ut tubuli aliquot et patuli, et latiores servati sint; plures tamen inutiles omnino restabant calculorum ramis pleni penitus, atque impediti, et quod magis attendendum est, inutilis quoque restabat proxime ipsis circumjecta renum substantia, dura cum ipsis, et callosa ab assidua compressione reddita. Quæ res efficiebat, ut ne a maxima quidem corporis concussione molestia ulla perciperetur in renibus, præsertim cum arctissima tubulorum ad ramos calculorum adhæsione hi agitarentur, præstaret, ut in aliis præstitisse ex Sepulchreto (1) cognosces, cum magni lapides, coralii similes, *clavi instar impacti*, et immobiles renibus inhærerent. Verum tot partibus substantiæ renum callosis factis, eoque inutilibus, num horum viscerum munus detrimenti nihil cepisse existimabimus? Erant præterea hi calculi et plures, et magni, ut reliquam non induratam renum substantiam partim

---

(1) Cit. obs. 20 et 26.

prægravari, partim distrahi necesse esset. Prægravata autem, et distracta non poterat sane suo officio perfecte fungi in particulis quas alias solet, inutilibus, et noxiis a sanguine separandis. Denique erant hi calculi in renibus ejus corporis in cujus fellea cysti alter continebatur, et quod consequitur, in eo corpore quod egebat magis separatione illarum particularum, velut supra (1) indicatum est. Nec sum quidem nescius, facile posse in iisdem corporibus quæ obnoxia sunt renum calculis, felleæ quoque cystis calculos produci; imo id alia olim epistola (2) fassus sum, qua repertos in Cardinali hoc amplissimo commemoravi; nec mihi proclivius quidquam est quam non paucas proferre eorum observationes qui utroque simul in loco deprehenderint. Nam præter tot alias quas invenies a me tibi alibi (3) commemoratas, et præter insignem illam quæ a cl. Pohlio (4) indicatur, et Sepulchreto addi posset, in Sepulchreto ipso sex memini legisse, easque omnes libro III (5): quas inter Grembsii una est, hoc etiam cum proposita hic a nobis conveniens, quod intra vesicu-

(1) N. 11.
(2) Epist. anat. 1, n. 48.
(3) Epist. 37, n. 43.
(4) Dissert. de prost. calcul. affect. § 7.
(5) S. 22, obs. 1; s. 23, obs. 4, § 10; s. 24, obs. 2, § 12, obs. 6, § 4, obs. 10, secunda § 4, et s. 25, obs. 9, § 5.

lam *nihil fellis* repertum est. Sed horum nemo, quod sciam, arthritide vexabatur, et si quis vexatus etiam esset, non totalias tamen, neque tam graves vasorum, et viscerum habebat læsiones.

13. Sunt alia etiam vitia quæ aliquando in articulis se ostendunt, velut id quod in muliere conspexi, cujus dissectio non una de causa digna est quæ hic tibi describatur.

14. Anus, complurium liberorum parns, ante menses circiter tres apoplexia correpta fuerat. Hanc resolutio exceperat artus utriusque dexteri sic tamen, ut salva sentiendi facultate, moveri nonnihil possent. Novissime autem cum quidam accessisset quasi sopor, minorque ad loquendum promptitudo, in nosocomium illata, ibi sensim e vita excesserat, post initium decembris anni 1746. De multis quæ pluribus diebus secando, in ejus corpore animadverti, hæc sunt potissimum quæ huc attinent. In ventre uterus adeo brevi longitudine, ut vel exterius ab osculo ad summum fundum vix duos transversos æquaret digitos. Sed erat totus in se contractus, et conglobatus, ut parvulæ pilæ referret speciem nonnihil a fronte, et a tergo depressæ, parietibus proportione crassioribus: quorum substantiam, cum secarem, lividam conspexi; nec sanam judicavi. Alterius tubæ majus extremum non modo impervium erat, sed cum testiculo prorsus connatum, qui, ut compar, durus, et superficie quodammodo tesselata. In thorace,

grandes cor habuit polyposas concretiones. In calvariæ integumentis qua tempus sinistrum operiebant, magna exterius, interiusque apparuit sugillatio; tametsi nulla capitis allisio aut percussio, quantum perquirendo sciri potuit, nuper præcesserat mortem, aut hanc erat mox subsecuta. In toto cerebri hemisphærio sinistro contra ac hemiplexia indicaverat, nihil quidquam vitii offendimus. In dextero autem primum animadverti vasa quæ per tenuem meningem feruntur, præsertim qua capitis vertici respondebant, sanguine turgidiora: per eamdemque meningem transpici quasi aquam cum aereis particulis mixtam; quæ revera suberat, sed adeo pauca, ut ea meninx non facile sequeretur trahentis digitos. Deinde vero singulare, nec leve, offendi ipsius substantiæ cerebri vitium, idque circa verticem ad trium, aut quatuor digitorum spatium secundum capitis longitudinem, et ad totidem secundum latitudinem ubi quidem vitium erat latissimum; nam erat alicubi multo angustius. Incipiebat autem a suprema illa hemisphærii ora qua sinistro propius est, inque in latitudinem se extendebat. A superficie cerebri quam tenebat, introrsum plus digito non descendebat. Tota igitur quæ designata est, sede utraque cerebri substantia colore erat sanguineo fusco obsoleto, mollitie autem non minori, quam si diu, multumque crebris gravis cultri ictibus concisa fuisset, ac subacta, ut propemo-

dum diffueret. Neutiquam tamen fetebat. Reliquum autem cerebrum, nisi quod si cum cerebello, et oblongata medulla conferres, laxius erat; nihil diligentius quærenti obtulit quod secundum naturam non esset, ut ne in ventriculis quidem effusum serum deprehenderim, etsi pituitariam glandulam valde contractam, et subsidentem animadverti. In genu denique sinistro, ad interiora vincula, cartilagines, et glandulas frequentissimis, qui et superiora omnia viderant, spectatoribus demonstranda, inciso cum mucilaginis nihil quidquam conspicerem, attentius inspectare cœpi omnia, quæ tamen sic satis erant lubrica, vidique cartilagineam rotulæ crustam qua parte externo femoris condylo respondebat, quasi attritam, et levibus parallelis sulculis haud aliter exaratam, quam si quis scalpri aciem, ab summo ad imum sæpius ducendo, appressisset: cruscam autem condyli quem modo dicebam, qua eidem rotulæ parti obvertebatur, adeo extenuatam, ut lividula, ob transpectum per ipsam os, appareret. Præ his autem multo observatione digniores globuli plurimi occurrebant, quorum maximi quinque pares erant ferme omnes mediocribus uvarum acinis, reliqui, plures viginti, alii aliquanto, alii multo illis minores. Albi erant omnes, et lævi superficie, omnesque inter se disjuncti, intra articuli cavum prominebant, exigua sui parte adhærentes, imo continuati, minores quidem capsulari ligamento

circa hujus latera inferiora sic ut aliqua in oblongam seriem disponerentur, majores autem cartilagineæ crustæ, seu potius fimbriæ glandulæ alicujus mucilaginosæ, cartilagineam crustam arcte operientis in recessibus quibusdam ossium ad cavum articuli pertinentium. Alii autem omnino erant ossei, alii sub cartilagineo cortice osseum nucleum continebant. Cum in altero quoque genu vellem quærere, si forte inessent, meliusque originem ostenderent suam; ægre tuli jam cum plerisque aliis partibus fuisse humatum.

15. Cæterum unde exstiterint, illud certum est, sive ex mucilaginosis excreverant glandulis, secretionem mucilaginis imminuendo, nocere articulo potuisse, sive aliunde erant, si hactenus haud multum nocuerant (neque enim id scire pro certo licuit) plurimum, augescendo, fuisse nocituros. Quin siquis forte diceret, ex iis osseis globulis minimum quempiam, genu se agitante, e sua avulsum sede, atque inter condylum et rotulam interjectum, utriusque cartilaginea vitia attulisse quæ indicata sunt; non is loqueretur a veri similitudine omnino abhorrentia: quanquam memini, cum insequenti anno ibidem nescio cujus hominis genu perlustrarem, crustam ejusdem condyli cartilagineam eadem illa parte qua rotulam tangit, nonnihil quasi corrosam invenisse, non majori spatio quam quod unguis digiti minimi operire potuisset, exiguisque aliis in ea vicinia spatiolis ta-

metsi nec in rotula quidquam vitii, neque alibi in toto articulo appareret; nedum globuli extarent nulli. Quorum descriptionem eo minus censui prætermittendam, quod istiusmodi in genu morbi qui mentionem fecerit, neminem videor legisse (1). In alio tamen articulo sic satis similis, cum hæc recenserem, prodiit observatio illustris Halleri (2). Scilicet in decrepita muliere, cujus arteriæ plures, et aliquæ cordis valvulæ osseis squamis, aut harum inchoamentis non carebant, dum inferioris maxillæ cum ossibus temporum articulos introspiceret; horum alterum animadvertit *nudatum crusta cartilaginea, et meniscum pene dimidium consumptum et perforatum. Crustam quam tritus deleverat, idem tritus in globulos fere viginti mutaverat, semiosseos, et in capsulæ cavea libere collectos.* In altero articulo *mirum* hoc *spectaculum* non erat, sed omnia secundum naturam. Plura, si plura addidisset, describerem tibi, ut omnia cum mea posses observatione conferre. Verum nec ipsi pro certo resciscere licuit, ut videtur, quid inde, quantumve incommodi cepisset femina.

Sed neque ita multos legi qui id genus memoraverint corruptionis substantiæ cerebri; quod ut ferme in paucis aliis (3), sic in proposita anu

(1) Vid. Epist. 69, n. 13.
(2) Progr. de indurat. corp. hum. partib. § 5.
(3) Epist. 5, n. 6, et epist. 9, n. 16 et 18.

deprehendi. Porro nec ita frequens est resolutio in eo corporis latere quod subjectum, non adversum, sit cerebri læsioni. Itaque hanc ad paucas illas addere poteris observationes quas alibi (1) inter oppositas longe plurimas, quasi exceptionum quarumdam loco, indicavi: nisi forte læsionem hic dicas aut non repentinam, aut nimis ab iis cerebri partibus fuisse remotam, nempe ventriculis, et quæ in his sunt, protuberantiis, quibus potissimum partibus repente læsis, hemiplexia solet in adverso latere observari. Quæ tamen an dici possint de observatione illa quam a medico neapolitano Curtio propositam alias (2) indicavimus; fortasse non ita facile est constituere. Dextero enim lateri ob apoplexiam resoluto, haud ita dissimilem ejus de qua modo loquebamur, substantiæ cerebri corruptionem, non in sinistra vidit respondere, sed in dextero hemisphærio, eoque toto, ut vel meninges in mucosam essent substantiam conversæ: quanquam cum de oblongatæ medullæ cruribus quæ in protuberantias illas excrescunt, nihil aiat; dubitandi locus aliquis superesse videri possit.

16. Arthritidis de qua præcipue his litteris scriptum est, et rheumatismi tanta in multis quidem est similitudo, ut medici hunc ab illa sero distinxerint; quanquam non adeo sero, ut circa

(1) Epist. anat. 13, n. 25.
(2) Epist. 9, n. 19.

medium superioris sæculi id primum fecerint, quod aiunt aliqui Ballonii (1) obliti. Rheumatismi autem nulla peculiaris in Sepulchreto mentio fit, ne eo quidem loco ubi maxime convenisset, nempe sub finem XI sectionis libri hujus IV, qua ea pertinet ad dolores *externarum partium*. Nec miror tamen, cum vix meminerim in aliam rheumatici dissectionem incidisse quam in illam ex Drelincurtio auditam, et in Osteologia sua (2) ab Harvesio memoratam, qua dissectione Drelincurtius invenit *gelatinam concretam in superficie musculorum, duos aut tres ducatos densitate adæquantem*. Quæ observatio ad eam addi poterat sectionis quam dixi, Sepulchreti particulam, quæ et perbrevis est, et in parte constat ex productis alibi historiis, imo et in quamdam desinit, una illa eademque pagina jam propositam (3). Ego qui spectantia ad cæteras sectionis ejusdem partes alibi tractavi, ne hanc ultimam prorsus omisisse particulam videar, observationes huc adjiciam duas Mediaviæ nostri, quarum prima ad externarum partium dolores attinet; altera, nisi dissectio verum detexisset, ad easdem attinuisse videretur.

17. Juvenis aurificis lumbum dexterum cru-

(1) Vid. ejus librum de rheumatismo, et quæst. medic. illi adjectam.

(2) Disc. 4 ubi de rheumatismo.

(3) Obs. 7, § 7 et 11.

ciaverat dolor nulli remedio cedens. Anno sic exacto, sinistrum quoque lumbum jam cœperat dolor invadere, nec dolores in cervicibus deerant, qui videbantur rheumatici, cum accessit crura movendi impotentia, hydrops tympanites, et mors denique circa medium aprilem anni 1753. Cadaveris eas tantum exteriores partes incidere permissum est quæ sedes fuerant pertinacissimi lumborum cruciatus. Itaque ab ipsis detracta cute, et adiposa membrana, in cujus cellulis aliquid aquæ conspiciebatur, sublatoque amplo illo tendine unde oritur latissimus dorsi musculus, neutroque in latere ulla in eo tendine adnotata labe, cum ad crassum illud carneum corpus ventum est quod commune initium præbet sacrolumbo et longissimo dorsi musculis, ecce in eo corpore insolitus apparet color, qualem in vetustis ex nucis arbore constructis armariis videmus, nec tamen in toto eo corpore, sed ad spatium duntaxat quinque circiter transversorum digitorum secundum longitudinem pariter et latitudinem: idque a superficie introrsum adeo pertinebat, ut in subjectis quoque musculis sacro, et quadrato lumborum spectaretur. Erant autem fibræ toto eo quod indicavimus, spatio mirum in modum laxæ, et cedentes, crebrisque interjectis sanguineis grumulis disjunctæ. Et hæc quæ diximus, vitia omnia eo apparebant magis, quo musculi erant spinæ propiores: sed extra illud in lumbis spatium, nec color, nec quidquam

aliud quod præter naturam esset, in musculis est animadversum. Quin gravior odor ne ibi quidem erat, ubi illa erant vitia. Quæ in utroque lumbo omnia deprehensa sunt: sed in sinistro multo leviora.

18. Hic te duo ex me quærere posse video, alterum, unde illa esset movendi crura impotentia? alterum, unde in cervicibus dolores? Et horum quidem causam non difficile conjicies, si mearum, quas in sequentibus etiam annis confirmavi, observationum (1) memor, longissimos quorum initia vitiata hic erant, musculos a dorso per cervices in omnibus in quibus id quæsivi, perrexisse non ignoraveris. Impotentiam autem illam inde fortasse natam esse suspicari nihil vetat, quod vitia in quadratis etiam lumborum musculis, eoque graviora, quo propius vertebras animadversa, pervenire demum potuerint ad eos nervos ex quibus crurales coalescunt, nedum ad musculos ipsos psoas, ut vitia illa ab exterioribus ad interiora pergebant: neque enim ab interioribus ad exteriora processisse, illud, etsi ventrem introspicere non licuit, indicio est, quod nullæ de renibus querelæ, nullaque horum læsionis signa memorabantur, nec crura, incipiente, sed diu progresso jam morbo, sunt infirmata.

---

(1) Advers. anat. 2, animad. 15 in fin.

19. Nunc alteram accipe observationem, quæ contra, cum ad externos dolores videretur spectare, re tamen vera ad interiora spectare inventa est, eoque dignior est quæ minime prætermittatur.

20. Monachus Patavinus, annos natus minimum septuaginta, post febrem quamdam, frigore stipatam, laborare cœperat doloribus, quos a defluxionibus, ut vocitant, esse credebat. Hi musculis qui circa os alterum innominatum, et paulo supra anterius sunt, et qui per subjectum femur extenduntur, insidere videbantur, nunc molestiores, alias minus, ut incedere non prohiberent. Quos dolores cum duos tresve annos pertulisset, tandem iis ingravescentibus, confectus est circa medium quintilem anni 1737, apparente pridie quam obiret; ad inguen lateris illius tumore, in quo fluctuans materia percipiebatur. Abdomine illic inciso, ut unde materia illa extitisset, inquireretur, præter omnem opinionem ingens vis puris inter peritonæum, et os innominatum, ibi iis obtectum quos mox nominabo, musculis, reperta est.

21. Observationem hanc tanto magis a medicis esse attendendam censebis, quanto facilius possunt per speciem defluxionum imponere morbi interni, et in abscessus ejusmodi degenerare, et quanto fortasse crebrius quam opinantur, sub ejuscemodi larva iidem morbi delitescunt. Hoc certe unus chirurgus ter vidit, nempe

cl. Benevolus (1), qui pariter a Quercio idem conspectum esse addit: sciteque explicat, cujus generis tumores musculis adsiti quos psoas, aut quos iliacos internos vocamus, tum causa esse possint contractionum quæ femoribus molestæ sint, tum denique suppurati, pus queant in summa femora demittere. Sed hæc apud ipsum fusius videbis. Interea vale.

(1) Due relaz. chir. vid. I.

et denique epistola hæc ultima aut alia urethræ læsionum vestigia (1) aut ipsam qua cingitur Littrii glandula, inflammatam (2), aut Cowperi alteram glandulam induratam (3), aut strigosam (4), aut ductuum utriusque oscula non recte se habentia (5), aut obcæcata illorum oscula qui semen invehunt (6), aut seminales tandem vesiculas strigosas, et exsuccas (7).

3. Nec vero horum quæ dixi, vitiorum observationes tantummodo ad te misi; verum etiam iis præsertim duabus quas modo sæpius memorabam, epistolis XLII et XLIV fusius quædam persecutus sum quæ luem veneream comitantur, aut subsequuntur, gonorrhœam videlicet, et urethræ quas appellant caruncluas. De his enim quid alii senserint, aut viderint, et quid mihi videre contigerit in illa XLII epistola (8) non omisi. De gonorrhœa autem cum epistola sit tota XLIV, quid de singulis illius sedibus, cæteris, mihique conspectum fuerit, ordine proposui, nec quædam alia quæ ad ipsam attinerent, prætermisi. Nihil igitur eorum repetere volenti, reliquum est ut tres, aut quatuor, quæ forte supersunt observationes hic proferam ad luem

(1) N. 9 et 14.
(2) N. 15.
(3) N. 3.
(4) N. 12.
(5) Ibid.
(6) N. 7.
(7) Ibid.
(8) N. 38 et seq.

illam spectantes. Quarum duæ primæ sunt ex Valsalva.

4. Mulieri quæ annum exegerat quinquagesimum, dolor obortus est ad maxillam inferiorem, cum, multi interdum sanguinis fluxu adeo ut candenti ferro admoto hunc compescere cogitarent, ni per se tandem desiisset. Brevi post tempore dolores ad ossa vexare mulierem cœperunt : quos cum diu pertulisset, incepit, quotiescumque movebatur, queri omnia sibi ossa frangi, et sane qui aderant, tunc crepitum ad articulos audiebant. Ad hæc illud postea accessit, ut inferiorum artuum ossa flecti cœperint, quasi essent cerea, et ad levem etiam motum dolere. Mortuæ demum inventa sunt ossa innominata, femoris, tibiæ, et quæ cranii fornicem efficiunt, non secus ac si ex crassiore papyro essent, flexibilia : superficie autem spongiosa erant; ad meditullium vero quibusdam locis cariosa.

5. Unde sanguis ille multus proflueret, cujus initio historiæ fit mentio, Valsalva scribere prætermisit. Accepi autem ego ab iis qui cum ipso olim mulierem et viventem, et mortuam viderant, abscessum huic fuisse ad alterum colli latus, ut ex illo fluxisse conjiciam. Addiderunt iidem, alia quoque ossa quædam, in quibus et costæ nonnullæ, et pedum ossa flexilia in mortua fuisse, et tanquam cartilagines, cultrum admisisse: quæcumque autem ossa flectentibus, aut comprimentibus cederent, ea, dum hæc fierent,

humorem quemdam diluti instar sanguinis, emisisse. Vidi postea et ego illa ossa: nam Valsalva asservaverat, oblonga quidem in arcus modum curvata, ex iis autem quæ fecerant cranii fornicem in planum depressa, fœdo omnia, etiam quia intime purgari non potuerant, colore et odore, et contrectantium manus ungentia. Sed cum a longo jam tempore asservata essent; nonnulla quæ in recentibus atque adeo in cadavere ipso quæsiissem, videre non potui: quæ inter illud fuisset, quomodo eorum capita in articulis se haberent, id est minus, an magis essent mucilagine inuncta, ob crepitum illum videlicet qui ad articulos, cum hos ægra moveret, ab assidentibus exaudiebatur: multo autem magis quomodo se haberent genitales partes in femina quam lue venerea infectam adeo fuisse dicebant, ut inde vitium hoc tantum ossium extitisse, non dubitarent.

6. Vetustissima suppeterent mollium factorum humanorum ossium exempla, si quod Sachsius (1) videtur cum Petro a Castro existimare, hunc morbum ab *Arabibus* vocatum esse *al-Achad* et *al-Zemena, et curatum ab Avicenna*, constaret: ut constat ex Andreæ Bellunensis interpretatione quæ cum Avicenna edita est, latina arabicorum nominum adaucta (2), *Alzemena*, vel *Ze-*

(1) In schol. ad obs. 37, A. 1, Dec. 1, Eph. N. C.

(2) Ad vocem *Alachad*.

mena, esse quando æger propter mollificationem, seu paralysim pedum, aut manuum, impeditur a motu illorum membrorum; ut inscriptio illa observationis Petri a Castro *de membrorum et ossium mollificatione*, membrorum quidem resolutioni, sive, ut Avicennæ interpretes loquuntur, *mollificationi* (1), non ossium, convenire videatur. Satis tamen antiqua exempla sunt quæ olim Fernelius (2), et quem ipse laudat, Ruellius litteris mandarunt, felici etiam addita per balneas aluminosas curatione, quam ex Sachsio (3) intelliges alios quoque esse secutos. Sed quænam sic emollitorum ossium structura, naturave per anatomen reperta esset, ut illis ex casibus, quippe restituta firmitudine, scire non licuit, sic neque ex aliis qui enumerari solent, ut puta ab Jacobo Hollerio (4), a Guilielmo Fabricio Hildano (5), a Petro Borello (6), a Thoma Bartholino (7), ab Daniele Prottenio (8) memoratis, id, uti sperabam, didici. Quin illa etiam mitto quæ ad peculiarem potius certi alicujus ossis labem, quam ad

(1) Vid. c. 2, fen. 2, l. 3, can. Avicen.
(2) De addit. rer. caus. l. 2, c. 9.
(3) Schol. cit.
(4) In adjectis. l. 1, de morb. int. raris quibusd. n. 7.
(5) Cent. 1, obs. chir. 45, et cent. 6, obs. 74.
(6) In fin. Epilog. additi ad cent. 4, hist. et obs. med. phys.
(7) Cent. 6, hist. anat. 40.
(8) In Act. med. Hafn. vol. 3, obs. 24.

eam spectant quæ sit plerisque simul communis, in illisque pono quod ex nominato Bartholino in Ephemerides relatum est Cæsareæ N. C. Academiæ (1). Itaque ad eos descendens qui memoria nostra floruerunt, primum ex Italis Gabrielium (2) inveni, qui superioris sæculi anno, haud serius, duodenonagesimo (Gagliardus (3) enim anno insequenti eamdem observationem pressius describens, secum *nuperrime communicatam* esse dixit) eo igitur circiter anno, matronæ ossa dissecans, quorum nulla pristinam duritiem retinuerant, oblongiora autem fere omnia facta erant in omnem partem flexilia, hæc deprehendit in carnem non fibrosam quidem, sed rubicundam, conversa. Post hanc, non absimilem in femina altera legi observationem Courtialis (4); imo, ut ossa omnia, dentibus exceptis, quos Gabrielius non memoravit, ei flecti potuerant, ita omnia fungosas, mollesque carnes sanguinolento sero imbutas, referebant. Quanquam autem non alterius generis esse video, observationes quasdam chirurgi celebris Petiti (5), quippe quæ ossa mutata exhibent in substantiam carni similem salvis, quod ipse adnotavit

(1) Obs. 37, supra cit.
(2) Eph. N. C. dec. 3, A 2, obs. 3.
(3) Anat. oss. c. 2, obs. 3.
(4) Hist. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1700, obs. 2.
(5) Mém. de la même Acad., an. 1722.

proximis, aut interjectis cartilaginibus, sic ut ad memoriam mihi redegerint crassa illa cartilaginea ligamenta, quæ interposita vertebrarum corporibus cum hæc alte ab aneurysmate vitiata essent; ipsa quidem illæsa deprehendi (1), tamen cum Petiti illæ observationes eum morbum nunquam in pluribus simul partibus, semper autem cum tumore conjunctum proferant, a me quidem nequeunt ad eam qua de loquimur speciem referri. Sed neque aliæ plures, ut puta quæ ex Maucharto (2) est in summis ossis femoris partibus amplificatis, et adeo mollibus, ut scalpelli manubrio, imo digitis cederent, et pressæ, cruentam quamdam medullam emitterent ejus similem quæ in minutis est ossium cellulis, aut quæ bis edita est ex Nebelio (3) in multo majori ejusdem ossis parte, in amplam massam albicantem, spongiosamque conversa, nisi quod minimæ, et quamplurimæ lamellæ intra hanc divisæ supererant, et medullarium systema semilacerum et exinanitum, complectente omnia membrana alba, duriuscula, imo fere cartilaginea, quæ periostium credita est. Cujusmodi membranam ab Alexandro Camerario (4) quoque conspectam videbis; tumores

(1) Epist. 40, n. 26 et 29.
(2) Eph. N. C. cent. 9, obs. 30.
(3) Act. N. C. tom. 1, obs. 15, et tom. 5, obs. 111.
(4) Tom. eod. 1, obs. 53.

cingentem, sub quibus in rhachitico puero ossium humeri, et femoris certæ partes sic absumptæ fuerant: ut in materiam abierint fluidam, minime fetidam, albam, grumoso lacti non absimilem, quem propterea morbum *albam ossium cariem* ipse nominabat. Si Platneri dissertationem, habes quæ inscripta est *de thoracibus*, videre poteris, num forte, et quatenus, huc attineant illa quæ de ea dissertatione in Actis Eruditorum (1) legi: *ossa in ætate provectioribus aliquando præter naturam ita molliri, et cerea ac fragilia fieri, ut, quasi liquata, diffluant; quod propria quidem experientia, in osse dextro innominato viri cujusdam compertum est.* Denique, ut a diffluentibus ad scissilia ossa redeam, ill. Halleri (2) observatio exstat in fibula, quæ periostio non mutato, carneo omnino, aut molli cartilagini similis, casei fere solidioris modo scissilis facta erat tumensque; intus fetido, ulcere erosa. Quæ omnia etsi non magis quam Petiti observationes, ob alterutram, aut ob utramque, de qua supra dictum est causam, ad propositam attinent, prætermittere tamen nolui, minime dubitans quin aliquid ex iis quæ in singulis comperta sunt partibus, aliquando possis ad ea quæ in pluribus simul, aut fere omnibus occurrunt, intelligenda transferre. Nunc autem

(1) An. 1751, m. sept., p. 2, ex ejus dissertationum, p. 139.
(2) Opusc. pathol. obs. 54.

ut ad eam quam hic spectandam suscepimus, morbi speciem referamus supra memoratas Gabrielii et Courtialis observationes, ejus quæ ex Valsalva proposita est, in eo quoque consimiles, quod emollitionem ossium dolores toto corpore antecesserant; mirum certe est, post tantam, dum tres illæ mulieres viverent, morbi similitudinem, tantam in mortuarum ossibus dissimilitudinem esse repertam, ut cum in duabus carnem referrent, in una spongiosa quidem, et cariosa facta, sed ossa tamen permanerent. Multo autem major dissimilitudo (nisi forte hanc, aliasque ejus similes malis ab nimis progresso morbo repetere) in exemplo illo occurrit quod a Boerhaavio (1) commemoratum est. Nam qui emollitis ossibus, nec sine acerbissimis doloribus, vixerat, mortuus ossa habuit *pulti simillima*, *qualis* ex ossibus *paratur in Papiniana machina.* Quæ cum ita sint, probe intelligis, siquando ejuscemodi morbi recurrant, cautum esse medicum oportere in prædicenda ossium constitutione, cum post illos, in quatuor cadaveribus triplex, adeo inter se discrepans, constitutio deprehensa sit.

7. De his autem tribus, ista quæ a Valsalva reperta est, ne ad illam quidem constitutionem referri potest, quam interdum, præsertim vero

---

(1) Prælect. ad Instit. § 401.

a lue venerea, medici animadverterunt, cariem videlicet usque adeo progressam, ut ossa nullo negotio in cadavere, aut quocumque viventis adhuc hominis motu frangerentur: cujusmodi exempla, ne longius te abducam, quæ Blawius (1), aliique ediderunt, indicando, habes in Sepulchreti hac IX Sectione (2), et in V (3) hujus ipsius libri IV. In proposita enim Valsalvæ muliere ossa erant quidem in superficie spongiosa, et ad meditullium quibusdam tantum locis cariosa, sed locis cæteris ad meditullium, et tota parte inter hoc, et superficiem interjecta sine carie erant. Itaque non frangebantur, sed flectebantur, sicque non exesas multo maxima ex parte fibras, sed emollitas esse ostendebant. Unde autem hæc emollitio? Nam si carnea, aut pultacea essent facta; non deessent quos sequereris, ingeniosissimi viri, conjicientes, in locum ossearum particularum, quas vel in sanis deteri, atque abradi ab ossibus credunt, novas ejusdem ut par erat, generis non fuisse suffectas, sed longe alias, nunquam in duritiem osseam coituras. Igitur si tibi quoque lubeat conjecturis indulgere; excogitandus hic humor est, qui in ossa illatus, ipsa possit emollire. Namque extra corpus, id est cum ossa multo rigidiora sunt, non deesse qui id

(1) Eph. N. C. dec. 3, A. 7 et 8, obs. 151.
(2) Obs. 1, § 13 et 14.
(3) Obs. 1, § 2, et Schol. ad § 10.

possit, monstravit Ruyschius (1), cum ab liquore in quo costas servaverat, acidiore facto, illas adeo mollitas fuisse scripsit, ut funiculi instar contorqueri in spiræ modum potuerint: quod postea, alias in liquore acido macerando, confirmavit; redigere enim potuit (2) in formam litterarum C. et P. in Adversariis autem II (3) ab diuturna eadem maceratione non costas solum, sed generatim ossa humana mollia, et flexilia fieri asseveravit: quin diserte hæc addidit: *an non et inde ratio liquet memorabilis morbi, quo affecta virgo, in Galliis, omnia habuit corporis ossa pastæ ad instar mollia?* Sed quoniam in suis illis experimentis costas memoravit *infantum* duntaxat et hic, eadem respiciens, ossa *puerorum;* huc illa addere ossa poteris ab Hunauldio ostensa Regiæ Scientiarum Academiæ Parisiensi (4), quæ macerata in aceto, sic fuerant emollita: et quia ossa illa quibus ex corporibus accepta fuerint, non apparet, cum iis conjungere quæ de duobus eburneis cochlearibus eidem Academiæ a cl. viris Fouchyo et Geoffroyo relata sunt (5), quorum alterum in lacte diu, et, quod consequitur, in lacte acido facto, ex oblivione

---

(1) Thes. anat. 6, n. 13.
(2) Thes. max. n. 164, et thes. nov. n. 129.
(3) C. 6.
(4) Hist. an. 1742, obs. de phys. et c. 7.
(5) Ibid. et hist. an. 1743, obs. de phys. et c. 13.

relictum, flexile, ut corium, inventum est; alterum, autem quod parvum erat, et ab Academia ipsa visum, cornu instar flexibile, et pellucidum factum fuerat, cum remansisset longo tempore in embammate quod *mostarda* vocitatur. Hoc etiam, ut ad acetum ipsum redeam, attendas velim, cum per acetum mollita fuissent illa ossa quæ ostendit Hunauldius, macerando in aqua, pristinam duritiem recuperasse, in aceto autem, iterum amisisse: ex hisce autem omnibus, et ex eo quod supra (1) commemoratum est de balneis aluminosis, quæ firmitudinem amissam viventium hominum ossibus reddiderunt, novum argumentum capias multiplicis, et variæ tum causæ, tum labis per quam ossa flexilia fiant; certe enim si carnea, aut pultacea fuissent, nulli remedio esse potuisset locus. Quod si inter omnes constaret, ossa in rachiticis pueris cerea esse flexilitate, nec Mayowius, ut in Sepulchreto (2) etiam habes, esse *potius firmiora, quam in aliis*, contenderet; quædam hic externa remedia quæ ipsis profuisse dicuntur, commemorassem, et cum Hunauldii experimento contulissem. Verum cum ad ossium curvaturas, quæ in pueris illis sunt, explicandas apta quidem, sed non prorsus necessaria mihi videatur cerea ista mollities ossium, quæ satis est, multo minus quam in adultis, sicut illa ætas requirit, esse

(1) N. 6.

(2) L. 2, s. 12, in fin.

dura, ut a praevalente musculorum vi, ad unam aliquam ossium faciem attinentium, in eam torqueantur partem, quemadmodum alibi (1) indicatum est, ubi etiam de proposito, explicatoque a Meryo (2) adolescentulæ sceleto locutus sum; ideo neque ejus adolescentulæ curvata adeo artuum ossa, et humilem inde etiam staturam, licet similia his acciderint in illis quorum ossa carnea, aut pultacea facta esse dixi, neque pumilionum, sive nanorum ob intorta a rachitide ossa brevitatem huc pertinere existimavi: quanquam non cunctos qui nani sint, rachiticos esse scio. Posse enim brevissimo corpore quosdam nasci, et parum crescere, ossibus rectis, membrisque omnibus inter se proportione respondentibus, si forte dubitas; vel novissimo isto exemplo convinci potes, quod in laudatæ Academiæ Historia (3) leges, hujusmodi pueri jamjam quinquennis, neque tamen pollicibus duobus et viginti longioris. Nunc priusquam ad alia transeamus, ad eas de quibus supra dictum est, ossium flexilitatis, et fragilitatis causas, juvat has quoque adjicere. Dominicus Gagliardus (4) mollia, et, quod consequitur, fragilia ossa iis in corporibus fieri censuit, quibus minus dura obti-

(1) Epist. 27, n. 33 et 34.
(2) Mém. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1706.
(3) An. 1746, obs. anat. 8.
(4) Obs. 3, supra ad n. 6, cit.

gere; neque enim in omnibus eadem esse duritie, sed pro vario ossei succi coagmentationis, et consolidationis gradu, aliis magis, aliis minus esse dura: quod ex eo forsitan confirmare potuisset, quod in feminis multo sæpius, quam in maribus, mollia fiunt: emolliri autem illud osseum, ut vocabat, gypsum, quippe *alcalicum*, ab acidis quæ in ossium vasa irruant, indeque esse, quod *rheumaticis ac arthriticis cruciatibus*, *præsertim gallicis*, obnoxii, obnoxii quoque sint ossium emollitioni. Et sic quidem præivit iis qui postea, ut paulo ante dicebamus, per acidos liquores emolliri ossa confirmarunt. Et rheumaticis quidem, atque arthriticis non semel contigisse ut flexilia ossa fierent, docent observationes, quibus et illam addes cl. Targionii (1) in muliere, cui articularium dolorum vehementia humeros, ulnas, et radios in arcus modum contorserat. In iis autem quas Gagliardus nominavit, affectionibus esse humores acidis particulis infectos; id vero cum ab omnibus probari non possit; tu ex illo tantum accipies quantum placuerit, cætera in medio relinques. Porro quod ad ossium fragilitatem spectat, hanc non semper a carie induci, cl. Louisius (2) ostendit. Cum enim

(1) Prima raccolta d'osservaz. med. nella descriz. d'un tumore follicul.

(2) Vid. Act. Erud. an 1751, m. jun., p. 1, ubi de ejus observationib.

feminæ cadaver incideret, quæ levi nisu os humeri, mox femoris quoque fregerat ossa *non cariosa, sed sicca, et fragilia, medullam itidem siccam, friabilem, a parietibus cavitatum ossearum liberatam* deprehendit. Et erat quidem ea mulier sexaginta annos nata, sed pinguiori corporis habitu, sana præterea, et vegeta, nisi quod mammarum cancro jam ab aliquo tempore laboraverat. Nunc alteram accipe, quam promisimus, Valsalvæ historiam.

8. Bononiensem virum dolores ex lue venerea male habebant, quotidie certa periodo revertentes. Hi ad diaphysim tibiæ simul, et ad ejus malleolum, sed ad hunc præsertim, sæviebant, ubi parvus, et submollis tumor oculis, et digitis percipiebatur. Internis externisque auxiliis frustra adhibitis, Valsalva scalpello opem tulit. Nam diductis communibus integumentis, cum luteam *gelatinam* non multam, quæ inter illa et subjectos tendines interposita, tumorem efficiebat, dempsisset; postridie dolor ad malleolum non rediit. Attamen cum æger, si vicini tendines premerentur, quibusdam quasi aciculis compungi se diceret; intellectum est facile, sub ipsis partem aliquam *gelatinæ* illius latere: qua demum tota dextere, paulatimque ad os usque, salvis tendinibus, detracta, is quoque acicularum sensus evanuit. Restabat præter opinionem dolor ad tibiam; fieri enim per consensum, creditus fuerat. Itaque scalpello periostium retectum est,

neque prorsus secundum naturam inventum, ut ejus ab osse, sano alioquin, fuerit procuranda separatio. Quo facto, nullo amplius dolore superstite, facile ad cicatricem perductis vulneribus, incolumis æger dimissus est.

9. Cum hanc mihi Valsalva narraret observationem, neque enim scriptam reliquit, addidisse memini, alios quoque non dissimiles venereos tumores simili ratione se feliciter sustulisse sic ut postea neque ipsi, neque dolores redierint. Referebat autem inter gummata, ut appellant, venerea, minime necessarium ratus, ut omnia sub periostio oriantur, aut peculiari tunica comprehendantur. Nihil similius propositæ observationi quam alias quoque a nobis commemorata, Fabricii ab Aquapendente (1), nisi quod non ad malleolum, sed ad carpum erat tumor, quotidie statis quibusdam horis acerbos dolores afferens, factus, sicuti scalpello deprehendit, a concreta pauca, ut tunc loquebantur, pituita vitrea, tendines internos contingente. Ejusdemmodi autem materiam designasse credo Nicolaum Massam, cum in eorum qui viventes morbo venereo conflictati fuerant, cadaveribus, plura autem secuerat, scripsit, quemadmodum habes in Sepulchreto (2), *loca dolorosa madentia* invenisse *materia pituitosa*:

---

(1) De chirurg. oper. ubi de articulor. ust.

(2) Sect. hac IX, obs. 1, § 1.

quam Fracastorius (1) quoque ubi dolorum ex eadem lue noctu affligentium causam *factis dissectionibus* compertam proposuit, *lentoris cujusdam*, super tendines musculosque conspecti, vocabulo indicavit: *gummositates* autem *concreto phlegmate constitisse*, diserte tradidit. Nec refert quod Fabricius tumorem illum quem exsecuit, venereum esse non dixerit; nam gummata *sæpe*, non semper, ab ea causa esse agnoscebat (2). Cæterum num duo anatomici, iidemque chirurgi præstantissimi Fabricius et Valsalva, ipsi quoque tum forte decepti sint, tendines uterque, hic etiam periostium, illis cruciata doloribus fuisse non dubitantes, malim per te existimes, quam ipse dicere. Gummata autem sedem non semper inter periostium, et os habere; etsi non discedas ab Sepulchreti hac sectione; facile intelliges non solum ex Rhodio (3) qui in theatro hoc nostro *tria gummata candida*, recluso cranio, ostendi vidit ab Antonio Molinetto, *quæ inhærebant duræ membranæ*, verum etiam ex Guarinonio (4) scribente, se *vidisse gummata dicta in cerebro concreta*. Quam potissimum sedem memoro, quia hæc adscribuntur ad ejusdem observationem in qua *tria corpuscula tanquam gummata*

(1) De morb. contag. l. 2, c. 12.
(2) L. cit. ubi de Gummatib.
(3) Obs. 1, § 9.
(4) In Schol. ult. ad additam.

virentia in viri cerebro conspecta leguntur, qui ex lue de qua loquimur, epilepsiæ, et convulsionibus obnoxius, denique gravissimo sopore confectus est. Quæ causa, et qui morbi cum in historia pariter legantur, alias (1) ad te perscripta, poteris utramque inter se conferre, et quod de parvo et subrotundo illo intra cerebrum abscessu tunc in medio (2) reliquimus, iterum, si vis, perpendere, an videlicet ad gummata pertinuerit. Quod dum facies, simul capitis gummata, ut plerumque solent, sub capitis integumentis initium habentia, et cranium, nisi mature prospiciatur, exedentia, ut historia eadem ostendit, ad memoriam rediges, quando in Sepulchreto hujusmodi observationes hic desiderantur, quibus propterea alias augendum esset, in iisque illa quam una cum cadaveris dissectione produxit cel. Heisterus (3).

10. Propositis quæ supererant, duabus Valsalvæ observationibus, totidem, quæ ex meis sunt reliquæ, subjiciam, ab illa incipiens, quam potissimum requirit inchoatus de carie sermo, cranium exedente. Ut enim hæc late progrediatur, nisi tempestive occurras, vel sine cadaveris sectione et ipse conspexi, et tu intelliges.

11. Vetula decumbebat in Bononiensi Incura-

(1) Epist. 9, n. 23.
(2) N. 24.
(3) Dissert. de oss. tumorib. n. 15.

bilium nosocomio, cui venerea caries tantum de sinistro osse sincipitis, et proximo frontis absumpserat, ut per foramen digitorum transversorum quoquoversus trium cerebrum pateret, liceretque perspicere, ubi arteriam ad carpum tangeres, eodem temporis puncto hanc, et cerebrum tum se se attollere, tum subsidere. Quod, ne forte dubites: vidi saepius anno illo, si recte memini 1700: neque enim brevi tempore ibi mulier vixit; tametsi erodens vitus necdum penitus infractum esset, neque exulceratio quae circum oras foraminis exterius erat, cicatricem duceret. Ipsius autem membrana cerebri nitida et pura conspiciebatur.

12. Non me fugit, ad longe amplius spatium si caries pergat, calvariam absumi, qui, ut alios omittam, Fallopium nostrum (1) legerim scribentem, *aliquando corrumpi totum sinciput, et aliquando etiam partem occipitis, et totam interdum calvariam corrumpi, et auferri: et hoc ego vidi*, inquit, *primo in mea matertera, quae a marito acceperat morbum gallicum, et ego ei abstuli totam calvariam, et membrana tecta erat quadam pellicula, et semper percipiebatur motus pulsantis meningis.* Additque, se *habere et plurima alia exempla et hic, et alibi.* In Vetula autem illa non erat manifesta pellicula quae me-

(1) Tract. de ulcer. c. 47.

sumptum, aut perforatum, ut respondentes non meningum modo, sed et cerebri ipsius partes puri aditum darent ad lateralem usque ventriculum, dexterum in utroque, tametsi in muliere accessit tandem subjecti lateris paralysis, quæ in viro jam diu fuerat, ut plerumque tum solet, a sinistris. De quo discrimine cum satis alibi verba fecerim; tu de discrimine altero, quod huc attinet, videbis, cur videlicet erodens cariei ichor aliorum quidem meninges vitiet, aliorum vero illæsas relinquat? num quod in his apertum extrorsum habeat exitum; in illis non habeat? num quia in illis venerea sit virulentia infectus; in his non sit? Sed cum utrilibet explicationi casus non desint qui repugnent, ut primæ qui a Blawio in viro, ut secundæ qui a me in muliere propositus fuit; sane alias a certa quadam ichoris, aut corporum natura, et dispositione ipse repetas, necesse est. Ego ad meam alteram, qualis eacunque est, observationem propero.

13. Lapio annos natus ad quadraginta, venerea infectus lue, sæpe autem ebrius factus jam pridem obnoxius fuerat thoracis morbis, ob eosque alias hoc in nosocomio decubuerat. Novissime in idem reversus, præter acutam febrem, ob quam missus bis sanguis fuit, nec primum, nec iterum crusta carens polyposa, tussi conflictabatur assidua, quæ ter quaterve singulis horis adeo ingravescebat, ut ex conatu lividus fieret: purulenta expectorabat: pulsus habebat vibra-

tos. Hæc cum dies pertulisset circiter quindecim, postremo viribus sensim intra unum diem magis magisque decrescentibus, vivendi finem fecit sub januarii finem anni 1747. Cadaver, si quasdam ex thorace partes excipias, eo tempore perlustrare non potui, quippe in aliis occupatus quæ ad tradendam publice anatomen ex usu erant. Pulmones fracidi fuerunt, et grave olentes. Cor laxum. In una ex arteriæ magna valvulis arantii corpusculum multo majus, quam æquum esset. Sub eoque in ea facie qua valvula valvulas spectabat, membraneæ laminæ ex quibus illa fiebat, ad modicum tractum ita sejunctæ, ut qua hiabant, specillum immittere inter utramque potuerim. Ipse autem proximus arteriæ truncus albidis intus maculis passim distinctus, nec satis lævis, imo nonnihil inæqualis. Mox autem ad curvaturam in aneurysma distentus; ut quæ in illa valvula animadverti, minus, sicut alibi (1) dixi, mirarer.

14. Etsi ob eam quæ modo memorata est, caussam, non satis potui hanc observationem perficere; prætermittere tamen nolui, ut conjungere cum aliis possis, initio hujus epistolæ (2) indicatis, quibus non raro in lue venerea lædi pulmones, lædi arteriam magnam, et in aneurysma dilatari ostendimus. Fortasse renes quoque in

(1) Epist. 27, n. 7.
(2) N. 2.

viro isto offendissemus vitiatos. Hæc enim quatuor, pulmo, aorta, et renes cum suis appendicibus sæpius aliquanto occurrerunt nobis labefactata in iis qui lue hac diu graviterque laboraverant, quam ex plerorumque librorum lectione facile existimes. Viscus autem illud quod doctissimi olim viri præ cæteris læsum atque adeo luis hujus sedem esse tradiderant, ut ex Sepulchreto (1) vides non assentientibus tamen aliis quod indidem (2) cognosces, jecur dico, mihi unquam in iisdem corporibus vitiatum apparuisse, in præsentia non memini. Nec tamen propterea inficias ivero, quæ rarius, aut nunquam mihi, ea sæpius aliis, et quæ sæpius mihi, ea rarius aliis occurrere potuisse; neque enim aliud hic volo, nisi quæ mihi frequentius invenire contigerit, tibi indicare, probe conscius hanc luem, ut sub cujuscumque morbi larva interdum delitescere, ita quodcumque viscus posse vitiare. Quæ autem revera crebrius, quæ minus crebro afficiat, non facile ante statuas, quam multæ multorum observationes in unum conferantur. Sed mirari subit, cum infecti hoc morbo tot mortui sint, totque moriantur, dissectiones quæ adhuc exstant, minime eorum numero respondere. Et certe in hanc Sepulchreti sectionem relatas videbis non ita multas. Itaque

(1) Obs. 2, § 1, 2 et 3.
(2) Ibid. § 4, 5 et obs. 4.

sectio brevis est, eoque brevior, quod neque tota de lue venerea est, sed de plica etiam Polonica, et qua de illa est, magnam partem ex scholiis constat, quorum aliquod ne suo quidem loco legitur, ut puta quod tertium apponitur ad § 1, observationis I, in quo nihil de *tumentibus et suppuratis ossibus*, cum pertineat, quantum judico, ad § 11, tribus ab illo distantem paginis: fere omnia autem scholia a Sylvio sunt, acidam veneni hujus naturam adstruere conante, ex quibus omitti quædam poterant, nonnulla autem pro illis substitui, ut puta cum (1) bubones in glandulis inguinalibus oriri conjecit, quia *vasis spermaticis sunt viciniores*. Melius olim qui cum Brasavolo (2) *per penem*, aiebant, *pravam quamdam qualitatem ad emunctoria ascendere, et ad adenosas inguinum partes, ibique bubones excitare*. Etsi enim viam non indicabant quæ in eas glandulas duceret; non eam tamen proponebant quæ non duceret. Quæ possit ducere, indicavit denique sex annis ante quam Sepulchretum cum Additamentis, in quibus id fuerat ponendum, prodiret, Gulielmus Cowperus, sicuti in Adversariis nostris (3) legisti, ubi ad mulieres quoque eamdem conjecturam transtulimus : eaque in Consiliis ex illo tempore usi su-

(1) Schol. ult. ad § 4, obs. 1.

(2) L. de morbo gall. ubi de caus.

(3) IV, animad. 22 et 27.

mus, cum bubones propositi sunt qui præputii, et glandis erosionibus successerant, in profunda ulcera cancrosa, ut non semel vidimus, degenerantes. Nec tamen istis in scholiis desunt quæ dissectionibus deberi videantur, velut illud (1) de venerea infectione a femineis loculis *usque ad uteri cornua assurgente, illaque corrumpente, et ulcera ibidem excitante*: quod perbelle convenit cum Vallisnerii nostri (2) observatione in muliere, cujus ab eadem lue non modo loculi omnes, sed et dextera tuba tota erat exulcerata. His quæ a Vallisnerio in femineis, a Genselio (3) autem, a Saltzmanno (4), a Gasparto (5), a Petschio (6) ab aliis in virilibus etiam visceribus, in aliisve eorum partibus qui post hunc morbum interierant, conspecta sunt, tu numerum, ut dixi, non ita magnum augere poteris observationum quæ sectione hac Sepulchreti continentur.

15. Non me præterit, librum ætate nostra exiisse, *de pudendorum morbis et lue venerea* inscriptum, quo plures ad hanc spectantes etiam in cadaveribus observationes proponuntur. Num vero æque possint hæ, ac modo indicatæ, in Se-

(1) Ad § 4, cit. Schol. 1.
(2) Ist. della generaz. p. 2, c. 5, n. 21.
(3) Eph. N. C. cent. 6, obs. 84.
(4) Act. N. C. tom. 2, obs. 99.
(5) Dissert. de Exost. cran. § 8, ubi num aortæ aneurysma?
(6) Syllog. anat. obs., § 87.

pulchretum referri, non satis scio. Neque hoc eo dico, quod auctoris fidei, sed quod ejus oculis, et diligentiæ quatenus interdum fidendum sit, nesciam. Alia enim sunt quæ in aliis scriptis se vidisse affirmavit, quæ cæteri visum esse videre credunt, cum videre ipsi nunquam potuerint. Qualia neque in hoc scripto desunt, ut puta cum ait *interpositum* esse *uterum* inter rectum intestinum, et vaginæ lacunas: peritonæum *eminere superextensum* glandulis inguinalibus ab exteriore parte, id est inter ipsas et cutem: lympham *per lymphatica mesenterica derivari ad Peyeri glandulas, id est acinos intestinales:* Asellii pancreas humano quoque inesse mesenterio; ait enim in mortuis ex lue venerea esse *Asellianum pancreas ad nihilum redactum:* et alia, quæ sciens prætereo, ejusdemmodi. Interea autem dum ipse ista videt quæ cæteri non vident, contra non videt aut nescit quæ cæteri vident et sciunt, velut ubi scribit, *nil anfractuosum* in vesiculis seminalibus *contineri, cujus ratione semini mora aliqua prætendi possit*, aut ubi *de mucoso* inter cuticulam et cutem *corpore nullam*, inquit, *apud autores anatomicos, exceptis Monspeliensibus, mentionem factam fuisse invenio:* huic porro *cutis colores, in primis vero nigredinem Æthiopum primus tribuit Polfenus.* Sed qui Malpighium (1), aliosque ex eo hæc antea docentes

(1) De extr. tact. organo.

legisse non videtur, multus est in pluribus producendis scriptoribus tum medicis, tum etiam non medicis, ut confutatam ex multo pluribus, multoque gravioribus opinationem persuadeat, luem veneream antiquissimum esse morbum, nec alium denique ac elephantiasim. Quæ nunquam, opinor, conatus esset, si tum medicum doctissimum atque eruditissimum legere potuisset, a quo penitus convulsa hæc sunt, Joannem Astrucium (1): quanquam nihilominus illud mirum est, qui non ignoraret quanta olim, et quam immoderata, dum Cæsarum potentia vigeret, in Romanis lupanaribus esset nationum commistio, credidisse eamdem vel eo tempore fuisse luem, sed a medicis plures in morbos divisam, non antea pro uno morbo esse agnitam, quam eorum omnium morborum *collectio in castris ad Neapolim* animadversa est; quasi vero iis in castris major fuisset nationum commistio, quam Romæ quondam cum unum idemque scortum (id quod ipse fatetur Martialis (2) verbis) pateret Cattis, Germanis, Dacis, Cilicibus, Cappadocibus, Indis, Judæis, etc. Una tum Romæ deerat Natio, Americana: quacum qui commercium per se, aut per alios saltem habuissent, in castris illis non deerant; ut unde nova non morborum collectio, sed lues in Europam venerit,

(1) De morb. vener. l. 1, c. 1 et seq.

(2) L. 7, epigr. 29.

intelligatur. Verum non modo in his, sed et in facili alioquin annorum ab eo tempore numeratione, et meliorum medicorum inde ad nostrum usque ævum lectione parem negligentiam animadvertas, ubi mox scriptum est, luem veneream *jam ultra* 300 *annos sub tali titulo duravisse, nihilque etiam de atrocia sua remisisse*; quando inter omnes constat, Neapolitanum illud bellum non cœpisse ante annum 1494, et ab eo quem paulo ante laudavi, Astrucio (1) tot auctores producuntur, in iisque plures qui, ut celebres medici fuere, ita in omnium fere sunt manibus, quorum testimonio planum fit, hunc morbum factum esse leviorem. Post hæc, et post alia quæ brevitatis gratia omitto, in hisque proximum illum aphorismum prognosticum, *febris lui venereæ superveniens morbum solvit*, ipse existimes velim, num istius oculis et diligentiæ tantum tribuere possimus, ut omnes ejus observationes nihil usquam dubitantes, hæsitantesque accipiamus.

16. Cave credas, hæc a me ulla alia causa, quam veri studio, de auctore dicta esse neque injuria mihi, neque beneficio, dum viveret, cognito, et cujus libro sua quoque bona inesse haud nego. Noli quærere, num in ratione illa pariter qua morbum hunc esse vincendum, doce-

(1) L. cit. 1, c. 14.

bat? Ex quo enim hic medicis morbus innotuit, aliis aliam placuisse medendi rationem, et quæ olim placuerat, postea iisdem in locis esse desertam, et quæ displicuerat, substitutam, siquo in alio, in hoc certe morbo, neminem credo posse ignorare, ut siquid nunc magis probes, aut improbes, timendum sit ne alii contra improbent, aut probent non modo ex posteris, verum etiam ex iis qui nunc vivunt, in tanta sententiarum mutabilitate et diversitate. De duobus enim celebratissimis adversus hanc luem auxiliis, decocto, ut vocant lignorum, et hydrargyro quot vigent adhuc dissensiones? nec solum utrum utri sit præferendum, sed cum alterutrum prætuleris, qua hoc ratione sit adhibendum. Constat autem, inter ipsa hujus morbi initia mercuriales, quas dicunt, inunctiones in usum tractas fuisse; deinde vero iis prælata lignorum decocta; postea mercurium sumendum datum, nec propterea lignorum decocta ita exolevisse, ut in quibusdam præsertim civitatibus non retinerentur; imo, rejecto prorsus utroque mercurii usu, ipsa duntaxat servata erant, donec tandem ad alterutram mercurii adhibendi rationem, ubi lues gravior decoctis non cederet, in iisdem civitatibus reditum est. Memini, cum ego adolescentulus Bononiam petii, usque adeo jam desertum utrumque mercurii usum, ut annis octo quos ibi medicinæ studio tribui, ne unum quidem audiverim medicum, nedum vi-

derim, alterutra ratione utentem; mirum in ea civitate, in qua olim floruisset Jacobus Berengarius Carpensis, a mercuriali inunctione clarus, quam inter primos excoluit, fortasse etiam, ut plerique censent, primus excogitavit: certe si annis aliquot erat natus ante annum 1467, quod ejus locus, a me alibi (1) productus, indicare videtur, ea erat ætate cum lues venerea primum in Europa cognita est, ut vel inter illa prima initia id instituere potuerit. Quanto autem antea quam ipse Bononiam irem, mercurius et suspectus esse, et perraro ibi adhiberi cœpisset, (ut vetustiores quosdam ex Bononiensibus scriptoribus prætermittam), satis ostendit Claudini *Empirica Rationalis*(2), ubi de hydrargyri utrolibet usu, non modo de perniciosis sæpius, ideoque hic a me ne nominatis quidem, ex eo suffitibus verba fiunt. Quibus igitur præstantissimos illos medicos vidisti, inquis, remediis utentes contra veneream luem? Nimirum decoctis sive pervulgata, idque ut plurimum, ratione datis, sive alia quam Valsalvæ, nec raro, in usu fuisse vidi. Cum enim quosdam animadvertisset magnam decocti illius vim feliciter ingurgitantes, quod aquam stibiatam, sive aquam *Corsi* vocitant, in mentem sibi venisse aiebat, eadem uti haud aliter ac thermalibus aquis solemus. Itaque dedisse

(1) Epist. anat. 6, n. 2, in fin.

(2) L. 6, s. 2, tr. 1, c. 3.

primum ad duas, tresve libras, animadvertendo, an facile, et per vesicam, non per intestina, aut cutem, ut aliquando, redderetur; nam si non facile, aut si per has duas exiret vias, destitisse; sin facile, et tantum per urinæ iter prodiret, postridie pondus, et sic magis magisque in dies auxisse, donec perveniret ad libras decem. Sic autem multum, citoque profecisse; ut aliquando intra tres, haud amplius, dies vetusta ulcera sanari, gummata deprimi, ut in equite quem mihi nominavit, conspexisset. Et certe ea medendi ratione vidi ipse persanatam mulierem quæ jam biennium venerea ulcera pertulerat, magnum unum in altero genu, tria autem, an quatuor in palato, parva quidem, sed per quæ tamen alimenta ex ore in nares gravi cum incommodo transirent; itemque generosum virum, civem meum, cui ex eadem causa hypogastrium, et femora late erant, fœdeque exulcerata. Quæ cum intra ipsos potationis dies contingerent, illos adesse voluissem, qui propter celerem magnæ thermalium aquarum copiæ per vesicam excretionem, vias quasdam commenti sunt, per quas illæ, minime cum sanguine circumeuntes, in vesicam descenderent; neque enim, nisi hoc decoctum, cum sanguine circumvectum, partes omnes corporis adiisset, tam cito quæ exulceratæ, aut aliter vitiatæ erant, persanare potuisset. Cæterum quod Valsalvæ in mentem venit de ejusmodi usu aquæ stibiatæ, de ipso guajaci de-

cocto olim venerat Joanni Manardo (1), qui *inter varios hujus ligni usus*, *ego*, inquit, *eum magis probo*, *in quo ejus decoctum*, *instar medicatarum aquarum*, *imo seri a Dioscoride scripti*, *bibitur. Ab eo enim modus bibendi aquas medicatas venit*, *qui in communi usu apud Italos est*, *heminis videlicet quinis per intervalla epotis.* Quæ decocti exhibendi ratio a Massaria nostro (2) adeo probata est, ut miraretur quomodo nemo ad suum usque tempus secutus esset *tam præclarum tam illustris viri institutum*: se vero hoc non semel usum esse testabatur, *summa cum facilitate*, *et felicitate* ita ut ægri *sine multo labore*, *et paucis diebus id consecuti essent quod alii vix magna molestia*, *et longo tempore solent consequi*: nec ipsi tamen, ut locum perlegendo intelliges, quæcumque de tribus quæ paulo ante dictæ sunt, excretiones sequerentur, quidquam referre videbatur. Sed, ut illuc redeam, ab eo quo ipse Bononiæ degebam, ad hoc tempus, spatio videlicet annorum necdum quatuor et quinquaginta, mercurius quoque inter præsidia antivenerea illic denuo relatus est.

17. Non multo minori temporis spatio in hac civitate non tantam quidem, sed aliquam tamen, in iisdem præsidiis vicissitudinem animadverti. Ut enim inter medicos cæteroquin peritissimos

(1) L. 14, Epist medic. 4.

(2) Pract. medic. l. 6.

nunquam hic aliqui defuerunt validiorum potius, quam tutiorum, remediorum amantes, sic postpositam quidem plerumque decoctis, nunquam tamen prorsus desertam fuisse accepi, quam libet propemodum mercurio utendi rationem. Itaque ex quo huc veni, præter suffitus quorum mentionem audivisse non memini, plerosque alios modos in usum vocatos esse scio, in hisque mercurium vel deglutiendum exhibendi, huncque aut cum iis conjunctum quæ per a'vum ducerent, aut ita, paratum, ut salivationem, aut etiam ut diaphoresim moveret, vel cum pinguedine cuti illinendi. Verum ultimus hic modus rarior, minus rari priores tres; creberrima autem erant decocta lignorum, ut plurimum exoticorum, nonnunquam, ut pro pauperrimis, plantarum nostratium, quo in loco non est tibi reticendum, cum Vallisnerius, qui id mihi testatus est, ejusmodi homini quem diuturna venerea lues pessime habebat, decoctum præscripsisset bardanæ radicum, marubii, et viridium putaminum juglandium nucum, ingentibus obortis sudoribus hominem esse persanatum. Porro sensim, paulatimque res adeo mutatas vidi, ut nisi levior morbus sit, perraro decocta ad sudorem, creberrime autem mercurius detur ad salivationem ciendam, inunctionibus pene desertis, causantibus medicis, in his minus scire se posse quantum hydrargyri corpus subeat, minusque propterea quomodo gerere se

se oporteat. Atque utinam præsens quoque medendi ratio nunquam hic detrimenta illa gravia, et interdum funesta attulisset, quæ laudatores nescio qui inter commentitias quasdam positiones suas, et exaggeratas narrationes, dissimulant, essetque propterea cæteris perpetuo anteferenda. Sed quæ superioribus temporibus acciderunt, et quæ nunc alibi fiunt, et hic iterum fieri incipiunt, spectantes, novas hic quoque vicissitudines iterum non expectare non possunt. Non modo hydrargyri deglutiendi usus, sed et vis quarumdam illius proprietatum adversus hunc morbum non ignota olim Patavinis professoribus, si forte e minus doctorum memoria exciderant, certe excidere rursus poterunt, ubi ratio alia et medendi, et explicandi apud plerosque invaluerit. Non puto autem esse te quæsiturum, qui professores illi fuerint, cum Falloppium (1), Tomitanum (2), Saxoniam (3), ne alios nominem legisse, te sciam: quorum ultimus non uno modo exhibitum describit mercurium, id est cum catharticis, et sine his, ut *quibusdam sputum copiosum excitaret*, huncque narrat tunc Pativii in usu fuisse professori et medico celeberrimo Albertino Bottono. Nec dubium est quin ii, qui deinceps in hoc gym-

(1) Tract. de morbo gall. c. 79.

(2) De morbo gall. l. 2, c. 15.

(3) Tract. de Lue vener. c. 22.

nasio successere, ut *præcipitato* illo, quo Bottonus, mercurio non uterentur, *sublimatum* hunc, quo viventes utuntur, rite *dulcificatum*, aut in usum traherent ipsi, aut certe ex pluribus pervulgatis libris satis superque jam nossent, a claris medicis proponi ad salivationem concitandam. Vim autem proprietatum quarumdam mercurii adversus hanc luem non prorsus ignorarunt duo saltem ex nostris veteribus professoribus, Hieronymus Fracastorius, et Benedictus Victorius; hunc enim, a Papadopolo prætermissum, ante medium sæculum XVI hic docuisse ostendit Tomasinus (1); illum vero, omissum a Tomasino, Patavinum professorem, ineunte eodem sæculo, fuisse, probat Papadopolus (2). Igitur de argento vivo sic Fracastorius (3):

> *Quodque est condensum, humores dissolvit, agitque*
> *Fortius, etc.*

Victorius autem (4) sic: *sui gravitate cutim corporis penetrat, quodammodo a calore corporis actuatum*: et mox etiam, ubi corpus subiit, *gravitatis* mentio fit.

18. Prætereo quæ tanquam ex aliis, de *tenuissimis*, *minimis*, *exiguis*, ex quibus mercurius

---

(1) Gymn. Patav. l. 3, c. 8, ad an. 1532.
(2) Hist. Gymn. Patav. l. 3, s. 2, c. 11, n. 55.
(3) Syphil. l. 2.
(4) L. de morbo gall. c. 7.

constat, *particulis* noster memorabat Tomitanus (1), ut observationem, Consiliumque Trincavellii (2) pariter nostri subjiciam, simul ad morbum quo de agitur, simul ad has Aponi thermas attinentia. Pro nobili matrona consultus, quæ ad plures alios morbos luem hanc adjunctam habebat, postquam alia proposuisset, et ad duo, quæ præcipue utilia esse posse videbantur, pervenisset, decoctum ligni guajaci, et aquas thermarum, illudque adversus et luem, et morbos alios profuturum, respondisset; ubi ad aquas, et multiplicem earum usum bibendo, lavando, et excipiendo ex altiore loco stillantes descendit, cæteros quidem affectus, et eorum causas *sperare*, inquit, *possumus quod sint penitus superaturæ*: *quatenus autem ad veneream, vel gallicam luem pertinet, illi crediderim vel nihil, vel parum admodum posse prodesse: imo, si verum fateri velim, visus sum observasse, quod illis, qui hoc morbo detinentur, potius obesse, quam prodesse solent.* En observationem, modeste propositam. Consilium sequitur: *sed ut tandem quidquid in hac re sentiam, tibi aperiam; ego utroque auxilio uterer: et primum ligni decoctum experirer, postea etiam vellem, Patavium ad balneas illam duci.* Sic igitur jam tum anno 1561 Patavini professo-

(1) C. 15, paulo ante cit.
(2) L. 2, consil. medic. 63.

res observabant. Sic consulentibus respondebant. Nec si aliqui, minus in eorum monumentis versati, id forte ignorant, idcirco tenebras offundent antecessorum gloriæ, quasi nulla id, tam facili præsertim, observatione confirmassent. Quin etiam ista, quæ ex Guarinonii Consultationibus sectioni huic Sepulchreti addita est, observatio non videtur ab iis discrepare quæ adnotaverat Trincavellius; certe autem non discrepant quæ Andreas Baccius (1), scriptor de thermis celeberrimus, tradidit. Cum enim haud omnes in hoc morbo esse noxias censeat (quod et ejus et aliorum, recentium quoque, clarissimorum hominum experientiæ procul omni dubitatione credendum est) Aponenses nocere, diserte affirmat; imo *idem*, inquit, *ad Aponi balnea accidisse cuidam illustri principi novimus*, nimirum ut *immemor jam præteriti* venerei *contagii*, *vetustos sibi ex balneo consciverit dolores*. Nec fortasse a veri similitudine aliena cogitares, si ad cæteras causas ob quas ille tantus ab antiquis usque temporibus ad Euganeas thermas ægrorum concursus decrevit, hanc quoque adderes, quod eo pluribus, non ut olim prodesse, imo etiam obesse debuerint, quo magis magisque auctus est numerus hominum, inter cæteros morbos, venereum insuper sive apertum, sive

(1) De Therm. l. 3, c. 2, in fin.

occultum foventium. Quod si hic morbus, ut in Europam importatus est, sic tandem aliquando, uti sperabat Fracastorius (1), prorsus excederet, nec medici eo tempore deessent qui magnis, sed justis, laudibus ornari possent; vix dubito quin Aponensium thermarum celebritas, imminuta quidem ob alias causas, sed ob earum admirabiles facultates nunquam sublata, longe alia iterum fieret, ac sæculo hoc videmus, et diu fortasse visuri quoque sunt posteri, nisi duorum, quos nosti, amicorum singularis in horum fontium natura perquirenda solertia, in effectibus autem accurate observandis, pervulgandisque diligentia, felicia exempla ante omnium oculos proponendo, quasi nova quadam invitatione multo maximum ægrorum numerum ad salutem hic sibi quærendam alliciat.

19. Nunc quando me veri studium impulit, ut veteribus hujus gymnasii doctoribus quæ restituenda essent, ostenderem, nec illud silebo quod ad controversiam attinet, supra (2) indicatam, de luis venereæ novitate idem illos quod plerique doctiorum, sensisse, et Hippocrati, Galeno, Avicennæ fuisse cognitam negasse eo graviori auctoritate, quo magis erant in eorum libris perlegendis versati, quam successorum nonnulli quibus aliter visum est, in hisque eruditissimo

(1) De morb. contag. l. 2, c. 12.
(2) N. 15.

alioquin viro Carolo Patino. Hic enim, ut initio anni scholastici 1687 per *hoc paradoxum*, utor ejus verbo (1), proluderet, orationem habuit, ediditque, inscriptam *luem veneream non esse morbum novum*. In qua tamen nihil offendisset quod rejectum satis ab se non esset, aut facile rejici ad eumdem modum non posset, cel. Astrucius: qui (2) nunquam illam extitisse orationem ideo arbitrabatur, quod nullam ejus mentionem in nostri gymnasii historia fecisset Papadopolus, ubi de Patino satis fuse locutus (3), opera ejusdem singillatim recensuit. Papadopolus vero, doctissimus vir, et de hoc gymnasio egregie meritus, cum pro materiæ multiplicitate, et amplitudine, non satis temporis ad scribendum habuerit; non mirum est, si quædam invitus omisit in professorum quoque, alumnorumque cum vita, tum lucubrationibus præsertim recensendis, *quarum se qualem qualem, ut deprehendere licuit, catalogum nominibus singulis adjecisse*, in præfatione admonuit. Et nos quidem, quod ad artium doctores in primis attinet, ut se occasio dederit, supplere aliqua ex parte ejus scripta non omittemus, tanto autem de Patino facilius, quod inter nostros sunt libros volumina duo in quibus sua ipse opuscula disposuit eo fere ordine

(1) Pag. penult.
(2) De morb. vener. l. 8, s. 17, ad an. 1687.
(3) S. 2, supra ad n. 17, cit. c. 35, n. 159.

quo prodiere, pleraque sua manu sic emendata, et aucta, quemadmodum a typographo iterum describi volebat. Quæ igitur omisit Papadopolus, in primo quidem volumine hæc sunt. *Quod medico chirurgo liceat absque artis dedecore bestiis etiam mederi. Oratio. — De Phœnice in numismate Imp. Antonini Caracallæ expressa. Epistola. — Oratio de liberata Civitate Vienna* : quæ duæ Filiarum nomine scriptæ sunt. — *Medicinam practicam non satis æstimari. Oratio. — Quod medicus debeat esse* ΠΟΛΥΜΑΘΗΣ. *Oratio. — Commentarius in tres Inscriptiones græcas Smyrna nuper allatas.*—ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΙΑΤΡΙΚΑ, *de Medico.— Theoremata philosophico-medica de vita et morte. — Circulationem sanguinis a veteribus cognitam fuisse. Oratio. — Flores medicinæ theoreticæ. — Exercitationes publicæ de Febribus*, videlicet non Oratio, quam indicare voluit Papadopolus, sed prælectionum habendarum Synopsis. Ex altero autem volumine præterita hæc sunt: *Theses politicæ de Libertate, et Servitute. — Opiniones Medicæ de Febribus. — Idea Capitis humani. Oratio. — Oratio habita Venetiis in Academia Dodonæa. — Flores medicinæ practicæ. — Luem veneream non esse morbum novum. Oratio — Exercitationes publicæ de morbis particularibus thoracis, et abdominis. — Commentarius in antiquum monumentum Marcellinæ e Græcia nuper allatum. — In Febribus medendis inspiciendum esse lotium. Oratio. — Commenta-*

rius in antiquum cenotaphium Marci Artorii medici Cæsaris Augusti. — Exercitationes publicæ de morbis capitis. — Oratio de remediis specificis. — Flores medico-chirurgici. Cur his duobus ultimis scriptis non interjecerit Patinus, ut editionis ordo postulabat, orationem quæ seorsum apud me exstat, sic inscriptam, *vanam esse astrologiam medico plane indignam*, quam anno 1690 hic habuerat, typisque descriptam vulgaverat, non magis scio, quam cur duo de quibus dixi, opusculorum volumina neglecta adeo reliquerit, ut nisi in manus venissent meas, facile excidere et perire potuissent chartulæ quas, nullo annexas glutine, hic illic magno numero interjecerat, nonnulla in opusculis ipsis emendans, plurima autem præclare illustrans, multumque augens. Quæ nunc chartulæ diligenter a me perlectæ, et collatæ, singulæ ad singula agglutinatæ sunt loca ad quæ pertinebant, ut facile aut per me, siquando minus occupatus fuero, aut per alios ea scripta jam possint iterata editione sic proferri, quemadmodum pererudito eorum auctori placuerat. Hæ autem chartulæ spectant ad commentarios quos memoravi, nonnullæ in cenotaphium M. Artorii, longe plures in primam, et secundam ex tribus Smyrnensibus inscriptionibus, plurimæ autem in monumentum Marcellinæ. Ad quas ultimas accedit autographa, necita brevis, epistola a famigerato viro Gisberto Cupero ad Patinum missa, siquid ego judico, utroque digna.

Nec dubito, quin hanc quoque, ut una cum chartulis interjecerat, editurus fuisset Patinus, nisi arteriæ magnæ aneurysma, a quo potius quam a concreto, ut fit, intra ipsum polypo, peremptum censeo (1), ejus proposito obstitisset. Quo perfecto, ostendisset magis vir doctissimus, quanto plus in antiquis numismatibus, et monumentis declarandis valeret, quam in medico illo paradoxo vetustatis luis venereæ, Hippocratis quoque si superis placet, Galeni, Avicennæ, aliorumque locis confirmando. Vale.

(1) Vide Pastæ Epist. de cordis polypo in dub. revoc. n. 5.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LIX.

Verba fiunt de Morbis a Veneno inductis.

Sectio quæ in Sepulchreto succedit X, partim ad morbos spectat occultos et chronicos, partim ad eos qui a veneno inducuntur. Plus autem affert utilitatis in his, quam in illis hic proponendis. Illi enim aut nullis cum signis, aut cum quibusdam a suo quisque observatore traditi sunt : si nullis cum signis; vix aliquid fructus est quod capias ex apposita dissectione: sin habent signum quodpiam adjunctum, ut puta febrem, vomitum, difficilem respirationem, alia ejusmodi; sane multo utilius in eas sectiones relati essent, in quibus singula sunt ea signa peculiariter spectata. Quod ut de quibusdam factum est, in sectione hac indicatis, sic etiam de aliis faciendum fuerat, de quibus quidem licebat. Vides igitur cur hac in parte Sepulchretum non sequar, imo nec sequi possim, cum hujus generis observationes suo quamque loco in alias epistolas conjecerim.

2. In altera autem parte quæ ad venena attinet, libenter secuturus, perpauca a me (nam a Valsalva nulla habeo) aut a Mediavia nostro adnotata

exempla tecum protinus communicabo. Ejus est hoc primum.

3. Mulier annos nata ad sexaginta, jam pransa, pastillos quosdam ex amygdalis, in superiore ædium parte sepositos, clam domino, qui seposuerat, devoravit. Exacta vix hora, molesto quodam ventriculi sensu corripi cœpit, quasi flatibus vexaretur. Quo diutius perstante, et dein magis magisque ingravescente, plura et vomuit, et dejecit: sicque levari visa est. Sed mox graviore molestia, nec sine deliquiis, redeunte, tandem aliquando quid comedisset, fassa est; serius tamen, quam oportuisset. Illi enim pastilli ad interficiendos mures parati, arsenicum admistum habebant. Itaque intra horam ab eorum esu duodecimam virium potius lapsu, quam acrioribus doloribus, aut manifestis convulsionibus affecta, morte sua miserrima anus puerilis gulæ pœnas luit.

Cadaver publico jussu postridie inspectum, sectumque est, qui dies fuit circiter nonas maii anni 1727. Facies corporis posterior, ne suris quidem, et calcibus exceptis, tota erat nigra. Corpus ipsum non rigidum. Venter non tumidus: quo, et ventriculo adaperto, hujus interior facies hic illic erosa, præsertim ad antrum pylori, conspecta est, adhærente erosis partibus, inter membranea frusta, arsenico ipso. Nec duodenum intestinum erosionibus carebat. In thorace nigricantes pulmones: in corde polyposæ duæ con-

cretiones digiti forma, et longitudine; cum cæteroquin fluidus in omnibus vasis, et coccineus sanguis occurreret.

4. Ut in cæteris, sic etiam in morbis qui a veneno fiunt, neque signa, neque effecta eadem omnino in omnibus sunt expectanda. Aliæ in aliis corporibus tum fluidarum, tum firmarum partium quæ ad ventriculum præsertim attinent, constitutiones, ejusque præterea inanitas, aut plenitudo, hæcque ab unius, aut alterius generis alimentis, facere nimirum possunt, ut venena, etiamsi eadem, eodemque pondere revera sint (eadem enim possunt esse nomine, sed aliter præparata) non iisdem tamen signis, effectibusque se prodant. Arsenicum, qua voce illud potissimum intelligitur quod album est, et crystallini adjuncto sæpenumero designatur, ipsum quoque, diserte confirmantibus doctissimis viris Meadio (1), et Boerhaavio (2), factitium est; itaque aliter ab aliis potest esse paratum, ut cum apud Meadium legas, totum aqua solvi, legere apud alios possis, non modo ejus particulas, ut in proposita muliere, in ventriculo fuisse animadversas, sed etiam inde fuisse agnitum arsenicum, quod sub aqua calida restitissent ejus frustula instar alborum lapillorum, ut in illa habes Wepferi historia, quæ inter additamenta ad

(1) Expos. mechan. venenor. tent. 4.

(2) Element. chem., tom. 2, p. 2, ubi de sulph.

sectionem hanc Sepulchreti, prima est in observatione XIII. Exhibet ea historia puellum biennem a prægressis febribus maceratum, adultioresque puellas duas bene valentes, quorum ille vix duo cochlearia, hæ reliquum sumpserant de pulticula, arsenico infecta, vacuo ille ventriculo, hæ cibis pleno: ille non vomuit, hæ statim, et postea, arte etiam adjutæ, multum, et sæpius vomuerunt. Discrimina hæc diversus exitus est consecutus. Puellæ evaserunt. Puellus autem, cujus nullæ convulsiones inter cætera signa adnotantur, viribus magis magisque deficientibus periit, ventriculo intus exulcerato, pulmone ex atro livescente. Proferri ibidem videbis puerorum exempla alia, qui a devorato arsenico cum statim, aut non pluribus post horis vomuissent, et remediis adjuti essent, convaluerunt. Inter symptomata artuum tremor in uno (1) memoratur. Qui autem arsenicale pigmentum, sandaracham, delinxerat puer (2), isque undecimestris, nec nisi post quartum diem medicamentis usus, non sine convulsionibus periisse narratur. Nec puellæ (3) quæ serius vomuit ab assumpto, ut suspicabantur, veneno erodente, convulsiones terribiles omittuntur, quæ mortem antecessere. Evaserunt qui citius vomuere quadriennis

(1) Hist. 2.
(2) Hist. 8.
(3) Hist. 9.

puer (1), et supergressa annum sororcula, cujus, non illius, convulsiones adnotantur. Sed horum quoque venenum, erodens alioquin, ut videtur, ignotum fuit; ut etiam feminæ (2) de qua illæ non adnotantur; quæ, si aliud non attendas, nisi cruorem ore rejecisse, videri possit a sublimato mercurio mortua, quando non solum Ardoynus (3) vomitum aliquando sanguineum inter illius indicia proposuit, sed et Wepferus proxima observatione XIV (4) inde vidit et vomitus, et dejectiones (quas nec Ardoynus prætermisit) cruentas in cane, quem nunquam convulsum, nec a morte rigidis artubus fuisse, diserte admonuit, inflammata autem, ut ex parte femina illa, intestina, et ventriculum intus extraque habuisse, sanguinem autem neque in corde, neque ullis in vasis usquam concretum. Quæ attigi non ignarus quantum cl. Meadio (5), qui globulos mercurialium instar in arsenico pervidit, hoc cum sublimato mercurio in modo inferendæ necis convenire videatur. Sed ad ea quæ de arsenico ipso porro adjiciuntur in observatione antea memorata XIII, redeamus. Quid a devorato arsenico canibus duobus (6) acciderit, vix præter

(1) Hist. 10.
(2) Hist. 11.
(3) De venen. l. 2, c. 5.
(4) Hist. 2.
(5) Tentam. cit.
(6) Hist. 12.

mortem indicatur. In mortuis tamen quatenus inflammatus utriusque ventriculus, hujusque tunicæ in altero extenuatæ, intestina autem perrosa, et perforata in eodemque niger, et grumosus sanguis fuerit, non omittitur. Denique ut circulatores pleno ciborum pinguium et oleosorum ventriculo, arsenicum impune devorent, mox tamen clam omnibus per vomitoria rejicientes; vomitum autem præter morem differre coacti, pereant (1), non reticetur. Sed hæc omnia in Additamentis, ubi et illud: felem (2) ab arsenico pessime habentem, vomitu concitato per tabacci frustulum cum cibo intrusum, vivam mansisse. In sectione autem ipsa est illa potissimum attendenda observatio (3), quæ modo dicta confirmat. Scilicet cum in convivio edulium appositum esset in ultima mensa, quo in edulio pro farina arsenicum mistum fuerat, ex convivis qui hactenus minimum comederant, biberantque, statim a veneno sublati sunt: qui vero jam ventriculum cibo, potuque distenderant, ii vomitu sunt curati sic tamen, ut in eorum cadaveribus, multis post annis decedentium, erosionum, quæ latæ, et profundæ nihilominus fuerant, apparuerint notæ. Quod si quæ ex Pareo proxime (4) sequuntur,

(1) Vid. etiam schol. ad obs. 3.
(2) In eod. schol.
(3) § 5, in obs. 4.
(4) Ibid. § 6.

perlegas; id fortasse quod paulo ante de femina illa conjiciebam, non improbabis. Sunt præterea in Sepulchreto observationes quæ ad venena attineant, aliæ; tametsi contra ac sæpe alibi factum est, in sectione hac non indicantur. Reperies in sectionibus VII et VIII, libri III; in illa quidem septem, vel potius sex; quæ enim observatione XVII secundo loco proponitur, evidenter adeo eadem est ac quæ III de professore illo Patavino producta jam fuerat, ut mirum sit non fuisse id animadversum; in sectione autem altera, quinque, an sex, quarum prima, quæ V est, ad arsenicum nominatim spectat, cujus frustula circiter duodecim inventa sunt ventriculi tunicis tam arcte inhærentia, vix ut avelli possent, tunicis iisdem, ut in cane diximus, extenuatis, eroso præterea, inflammatoque ejusdem visceris fundo, et cadavere a tergo plane livente. Sed præter vomitiones, dejectionesque, nulla commemorantur symptomata. Observationes autem cæteræ quas in utraque sectione enumeravimus, aut ad alia, aut ad ignota venena attinent. Quorum effectus in mortuis spectati, fere ventriculi, et intestinorum inflammatio, et erosio fuerunt; in viventibus autem alia signa; sed nullum vomitu frequentius, pro quo siquando fuit, aut mox successit inanis vomendi conatus, ægri tum pejus se habuere, et citius interiere, quam ii in quibus reliqua paria esse viderentur. Quod vomitus signum cum iis quoque ad eumdem modum commune sit qui

arsenicum devorarunt; si forte quæris quodnam præterea in iis ipsis crebrius adnotatum sit; virium languorem, aut quæ hunc denotent, fuisse invenies, videlicet extremorum, aut totius corporis frigus, sudores frigidos, pallorem, ipsamque interdum syncopem. Hunc virium languorem, ab affecto stomacho pendentem, qui per nervos cor in consensum trahat, molestissima, ut opinor, præcedit, et comitatur anxietas potius, quam lancinans dolor. In iis certe quorum descripta habemus symptomata, pueris, aut canibus, clamores fuisse non legimus, anxietatem quam vix exprimere pueri sciunt, in duobus legimus. Cæterum in uno torminum indicia, et singultus, in uno abdominis tumor, in quibusdam sitis, in aliis lingua tumens, aut aphthæ in ore, aut deglutitio impedita, aut æstus, et ardoris sensus adnotantur. In quibus autem manifestæ fuerint, aut non fuerint convulsiones, supra indicatum est. Sed horum omnium symptomatum alia nonnunquam, alia haud raro ab aliis quoque venenis erodentibus contigere. Quin ubi a Sepulchreto discesseris, quo uno circa arsenici effectus, et sublimati mercurii spectato, ea quæ de clamoribus, doloribusque modo dicebam, et quæ supra de cruentis excretionibus attigi, dici posse videbantur; non dubito quin continuo aliter, et merito, sentias.

5. Igitur ut historias quas in Sepulchreto non habemus, attentius ipse perlegere, et conferre

possis, bene multas protinus indicabo, omnes pariter ad *mineralia* venena spectantes. A vitro antimonii quod aurigæ perperam datum fuerat, inter cætera, dejectiones cruentas, motus spasmodicos, et mortem denique adnotavit cl. Baeumlinus (1), abrasum vero intus ventriculum, et rubra, prope pylorum, macula tinctum. Quamvis autem canis ab eodem vitro quod Jo. Adr. Sproegelius (2) intruserat, nihil nisi validas convulsiones passus sit, dum vomere vellet, nec propter constrictum vinculo os, posset; admonuit tamen experiens vir (3), brutorum naturam *multo fortiorem, et plerumque a nostra diversissimam*, pervincere ea venena posse, quæ nostra non potest. Quin observationes (4) exstant quæ in alio cane ostendant quæ a vitro illo paralyses, convulsionesque cum ejulatibus conjunctæ, et qua ventriculi sede manifesta inflammatio orta sit, ut nisi vivens adhuc dissectus esset, graviora fortasse contingere potuissent: tum etiam mulierem proponant ab eodem ingesto vitro per enormes vomitus, mortuæ instar, humi stratam, rigidam, convulsam, et pedis alterius acerbissimo dolore, mox gangræna, et sphacelo correptam, ut quemadmodum aurigæ

(1) Commerc. Litter. an. 1739, hebd. 16, n. 1.
(2) Experim. circa varia venena, etc. exper. 41.
(3) Ibid. § 50.
(4) In Additam. ad sect. hanc Sepulchr., obs. 12, hist. 2 et 3.

illi, sic et ipsi non proximam quidem mortis causam, sed causam tamen, et occasionem id pharmacum attulerit. Tartarum vero emeticum vir alter experiens Jacobus Foelix (1) cum dedisset cani, et vomentem adhuc aperuisset, maximam ad pylorum inflammationem per aliquot pollicum spatium vidit. Non me fugit, clarissimos esse viros (2) qui arsenicales veras particulas in antimonio, necdum fuisse demonstratas, contendant: neque ego propterea exempla hæc attuli, multoque minus ex præcl. Henckelio (3) illud butyri antimonii afferam per errorem exhibiti, statim consecutis faucium et stomachi constrictione, et ardore immani; deinde vero per menses, annosque iis ventriculi affectionibus, ut planum fuerit, nisi lac illico et largiter datum (id quod ab auriga illo nimis sero, eoque frustra factum est) non tam vomitum adjuvando, quam acerrimum erodens venenum in caseosa coagula, quæ plurima egesta sunt, illigando, opem attulisset, hominem miserrima morte fuisse periturum. Vis autem adeo erodens in eo veneno non esset, nisi pararent cum mercurio sublimato. Sed hujus tamen effectus ut cum effectibus bu-

(1) Experim. 11, inter ea quæ addidit dissert. de mot. perist. intestin.

(2) Commerc. Litter. A. cit. hebd. 24, n. 1.

(3) Act. N. C. tom. 5, obs. 95.

tyri illius possis comparare, Krameri (1) curationem lege, non lacte solum, sed et admisto oleo tartari per deliquium, ut loquuntur, ad rectificandum mercurium, aliisque feliciter peractam. Oris, gulæ, et ventriculi eas erosiones fuisse intelliges, antequam remedia præberentur, unde multum sanguinis tum per vomitus, tum per dejectiones, idque sæpius, ejiceretur cum angoribus, torminibus, deliquiis, convulsionibus, aliis ejusmodi. Baccius (2) autem ab eodem sublimato mercurio, sed minori, ut videtur, pondere, et certe cum aliis sumpto, æstum ventriculi, sæva tormina, violentos vomitus adnotavit, per quos denique ichor purulentus ac *combustus*, simulque anima post triduum ejecta est. Quidnam per dissectionem, si quidem est habita, compertum sit, reticet. Sproegelius (3) vero cum sublimatum mercurium feli, et cuniculo ingessisset, illam intra quinque horæ minuta prima, hunc vix ingesto, mortua refert, nullis prægressis symptomatibus, nisi in illa convulsionibus levissimis, in hoc vomitu: additque, in illa intimam ventriculi tunicam ubivis, sed magis in fundo, inflammatam fuisse; in hoc nusquam, sed nec potuisse, prohibente brassica antea devorata; mortem autem adeo celeriter ingruisse, quod cum aqua

(1) Commerc. Litter. an. 1735, hebd. 30, n. 3.
(2) De venenis, etc., ubi an venenum nutriat., etc., n. 6.
(3) Exper., cit. exp. 26 et 29.

datum venenum, ab hac solutum, vim suam statim in nervos exercuisset. Verum cani (1) cum pariter dedisset, sed inani ventriculo; hujus villosam tunicam ubique spiculis veneni repletam, eoque partim rubram, partim sublividam offendit, ut os quoque totum vidit, imo ventriculum, inprimisque orificium ejus supremum, valde inflammatum, nigrum, et gangrænosum, tametsi vivens adhuc animal secuit postquam per horam, etamplius magnos vomendi conatus, cum inquietudine, et ejulatibus conjunctos, animadverterat. In nulla trium harum bestiarum, si primam excipias, sanguinem in corde nigrum et coactum memoravit. Jacobi autem Foelicis (2) unum modo video intrusi ejusdem veneni experimentum, sed cum pari simul arsenici pondere, sed in cane quem vix iis intrusis bis vomentem continuo secuit, et tamen vehementem reperit ventriculi inflammationem. Quam in alterius quoque canis (3) ventriculo, præsertim pylorum versus, vehementissimam autem in proximis intestinis deprehendit, sed eo leviorem, quo propius accedebat ad crassa. Hunc vero canem viventem quidem, sed non nisi postquam novies evomuerat, incidit, cum præter arsenicum nihil dedisset quod venenatum esset. Quo de veneno

(1) Exp. 28.
(2) Addit. ad dissert., cit. exp. 10.
(3) Exp. 9.

quoniam hic, ut proposita a nobis requirit historia (1), potissimum quærimus; experimenta aut per ipsum, aut per ejusdem generis alia a Sproegelio habita (2) non omittemus. Feli et cani arsenicum *album crudum* ingessit. Vomendi, aut vomituriendi conatibus, anxietatis signis, et convulsionibus, aut concussionibus animadversis, utrumque animal priusquam interiret, dissectum est, ostenditque in ventriculo, aut circa pylorum, aut ubique valde inflammato, sanguinis grumos inter rugas, aut inter villos effusi, et coagulati, qui in cane arsenicum circumdabat. Cobaltum, quod arsenici *minera* est, cum unus, et alter canis impune evomuissent; alteri (3), ne evomeret, obligato ore, vehementissimi vomendi conatus, anxietas, convulsiones, debilitas obvenere, et intra perpaucas horas mors. Huic ventriculus nonnullis locis sublividus, ubique multum inflammatus fuit, inflammata quoque intestina omnia, sed tanto minus, quanto a ventriculo magis distabant. Nec desunt in humanis corporibus funestorum sumpti cobalti effectuum observationes; ut una cl. Kundmanni (4) trium saltem mortem, inde secutam intra horas non multas, complectatur, cum omnes confestim ve-

(1) N. 3.
(2) Exper. cit. exp. 30 et 31.
(3) Exp. 35.
(4) Act. N. C. tom. 5, obs. 102.

hementissima tormina corripuissent, enormes vomitus, et frigidi sudores, dorso cadaverum livido, valde inflammato ventriculo, et ex hujus erosis vasis sanguinolento humore effluente. Eadem observatio obitum quoque proponit mulieris, post ejusmodi et tormina, et vomitus, intra paucas horas succedentem deglutito arsenico rubro. Arsenicum autem citrinum, auripigmentum vocant, quem ardoris, et erosionis sensum, et quot vomitiones, dejectionesque, et quantas permoverit, Gerbezius (1) docebit; utque totam familiam, ex qua aliqui sanguinem ex ore, et intestinis ejecere, pene interfecerit, puellam autem plane occiderit; ut minus mirum sit quod leges apud Heydium (2), elicitas ex auripigmento crystallos, gallinæ præbitas, hanc alvi fluxu confecisse. Et quamvis non ad arsenicum, sed ad plumbum spectet lithargyrium; digna tamen sunt quæ a te legantur tum ejus, aceto soluti, et cocti factum in cane a Brunnero periculum, canisque dissectio, tum ejusdem, cum bolo cocti, et acidi vini doliis injecti, Jo. Jac. Franc. Vicarii (3) habitæ in iis qui biberant, observationes. Nec minus lectu dignæ sunt aliæ, ut cl. Jo. Mat. Mulleri (4)

(1) Eph. N. C. dec. 3, A. 5 et 6, obs. 137.

(2) Obs. med. 49.

(3) Dec. modo cit. A. 4, obs. 100.

(4) Eph. N. C. cent. 5, obs. 51 in schol.

una, et cl. Just. David Hammeri (1) altera. Et torminibus enim, vomitibus, dejectionibus, anxietatibus, deliquiis, siti, quæ in prima; et ex siti, æstu, sanguineis dejectionibus, quæ in secunda leguntur; tum ex cita morte quæ in utraque; itemque ex cutis universæ maculis, totius alimentorum canalis rubentibus stigmatibus, omniumque ejus tunicarum subtili hic illic perforatione, quæ in prima, et ex cadaveris atro posterius colore, ventriculi, et intestinorum omnium magna exterius inflammatione, interius erosione, quæ in secunda proponuntur, satis constat venenum utrobique corrosivum cuncta effecisse, tametsi quodnam id fuerit, pro certo non liqueat. Certe autem a sumpto arsenico fuere et symptomata, et viscerum labes in historiis quas pressius indicabo. Preussius (2) faucium, et pectoris constrictionem, sitim, ardores, rosiones, tormina, immanes vomitus, et dejectiones memorat. Laudatus Mullerus (3) præter hæc et dolores ventris, hujus quoque statim intumescentiam, et anxietates. Mauricius Hoffmannus (4) celerem pariter, sed multo maximam ventris intumescentiam, faciei livorem, oculorum, et

(1) Commerc. litter. an. 1738, hebd. 10, n. 3.

(2) Eph. N. C. cent. 3, obs. 15.

(3) Obs. paulo ante cit. in schol.

(4) Eph. N. C. cent. 9 et 10, append. n. 1, obs. 38.

cervicis contorsiones. Cl. Heimreichius (1) continuos per horas 24 vomitus cum horrendis clamoribus, artuum tremorem, pedum paralysim. Cl. Jo. Phil. Wolffius (2) atrocissimos ventriculi et ventris reliqui dolores, cum cholera morbo conjunctos. Quem supra laudavi, Hammerus (3), et præstantiss. Quelmalzius (4), ille vehementes vomitiones, virium infirmitatem, et artuum contracturas; hic autem insuper anxietates, cardialgias, intumescentiam oculorum, et totius capitis, ventriculi, et intestinorum lancinantes, erodentesque cruciatus, ardores, aliaque adnotarunt.

Sed quoniam arsenicum in his tantum non omnibus casibus vomitiones ipsæ magna ex parte ejecere, illius vero quidquid erat reliqui, ab ipsoque inchoatas noxas blanda oleosa, lac autem præsertim, cohibuere, observationes alias, in iis qui servari non potuerunt, dum viverent, et post mortem habitas, indicabimus. Ettmullerus filius (5) de puella refert, quæ a sumpto arsenico cum multa viscida liquamina prima nocte rejecisset, mane inventa mortua est: nec tamen cadaver, præter externum quemdam lividum, et

---

(1) Act. N. C. tom. 2, obs. 10, circa medium.

(2) Eorumd. tom. 5, obs. 29 in fin.

(3) Commerc. Litt. A. cit. hebd. 27, n. 2.

(4) Commerc. ejusd. an. 1737, hebd. 28, n. 2.

(5) Eph. N. C. cent. 3 et 4, obs. 126, cum schol.

cruciatus, lipothymiæ, vomitiones. Mulier autem illa magnis præcordiorum anxietatibus correpta, et vehementibus simul ac assiduis vomitibus, et dejectionibus, denique convulsivis motibus, artus misere distorquentibus, inter acerbissimos cruciatus obierat intra horas vix decem. Et ne dubitare posses, unde hæc omnia; in utriusque ventriculo arsenicum deprehensum est.

6. Hactenus quæ ex historiis sive in Sepulchreto exstantibus, sive eidem, si volueris, adjiciendis, colligere licuit devorati præsertim arsenici signa, multo prolixius fortasse quam velles, haud inutiliter tamen, commemoravi. Nunc quæ ipse bis vidi, semel in uno, iterum in tribus, recensebo: quos omnes, cum bene pensitarem cuncta quæ postea vestigando scire potui, eo veneno affectos fuisse conjeci. Primus vir fuit robusto, et magno corpore, habituque pleniore, quem correptum febri curabam, jam remissa adeo, ut electo nonnunquam surgeret. Is vix semihora post cœnulam, in qua nihil nisi concisum panem sumpserat in jure coctum, improviso vomitu prehensus est permolesto, eoque magis quod sæpius redibat. Venit ad me intempesta nocte ex ejus domesticis unus rem narrans, et quid agendum, quærens. Ratus, molestiam inde augeri, quod inani jam ventriculo, æger vomere cogeretur, jus dari, et, si nihilominus molesta vomitio esse pergeret, enema ad avertendum impero. Quæ cum frustra

essent, redit ille; ego autem alia, et in his denique laudani opiati granum unum præberi jubeo, si non prodesset, ipse venturus. Laudano quoque post horæ quadrantem rejecto, surgo, et cum eo domestico ad ægrum eo. Inter eundum, miratus vomitum sine manifesta causa tam pertinacem, tamque gravem subito extitisse, quæro num forte aliquid æger peccaverit, et plus, aut aliud quam dictum esset, in cœna sumpserit. Negans domesticus, imo, inquit, nihil præter panem illum sumpsit in jure coctum, et pulvere quo tu jusseras, ab N. conspersum. Ego vero qui nullum pulverem inspergi jusseram, et quo esse posset animo is qui insperserat, non ignorabam, tacitus quid mihi protinus faciendum, quid silendum, quid in posterum, et quomodo cavendum esset, cogitabam. Jamque ad ægrum veneram non tam de vomitu, quam de inexplicabili quodam angore ad cordis, ut vocant, scrobiculum misere querentem, et opem quamprimum implorantem. Nulla ibi, aut in reliqua ventriculi regione tensio, nullus dolor. At singultus cum ructibus sæpe, et sæpe quædam respirationis difficultas molesta erat. Pulsus valde frequens; sed parvus potius, et debilis. Bono animo esto, inquam: quantum pravi humoris ejeceris, vides (et plurimum sane erat, viscido quo ipse abundabat, phlegmate supernatante; in imo autem erat panis quem sumpserat, nec primis vomitibus, sed aliquot post horis reddiderat) nunc optimo

humore es reficiendus: et continuo petitum ex proximo magnum vaccini lactis cyathum præbui. Quo epoto, statim a me vitam sibi esse redditam clamavit. Et profecto meliora omnia facta sunt; ut pulsus ante duas horas ad naturalem magnitudinem, et robur redierit, angor remiserit, vomitus, ne arte quidem provocando, amplius reversus sit. Lacte autem iterum, majori quam antea copia dato, ut vel ore, si res ita ferret, rejiceretur, vel intestina perliniret, atque perlueret, hoc alterum consecutus sum alvo soluta, simulque pulsu minus frequenti facto, spirandi autem difficultate et singultu, quorum utrumque jam rarius accidebat, sublatis, ut vix diebus insequentibus, semel aut iterum sint animadversa. Pultes quoque ex hordeo, aut oryza cum lacte parabantur. Seri autem quantum vellet bibendum dabatur, namque ut alvus fluebat, sitis et æstus invalescebant, quæ duo epoti seri copia levabat. Serum quoque, aut lac injectum ardoris sensum quo laborare cœperat podex, mulcebat. Ne longum faciam; intra duos, tresve dies prorsus abacta erant omnia quæ venenatum illum pulverem consecuta fuerant, nec quoad homo vixit, vixi tautem postea complures annos, ullum noxæ in ventriculo, aut intestinis relictæ vestigium ostendit. Sic viscidi quibus, ut dixi, abundabat, humores, et cita, ac sæpius repetita vomitio, et lac denique, ac serum, quorum copia quidquid veneni, aut ejus effectuum

in ventriculo, et intestinis restabat, irretiendo, diluendo, abstergendo, et per alvum educendo, sublatum est, hominem servarunt. Qua autem ratione caverim, ne pulvis ille, quem album fuisse intellexi postea, tum iterum ægrotanti daretur, aperte scribere nunc possem: diu enim est ex quo illi mortui sunt; simulque ostendere quanto in periculo aliquando sit medicus, ni se intelligere quædam dissimulet, et in quanto æger, sive quædam donec ægrotat, a medico audiat, sive non audiat: et quem tamen ad modum tum ab ægro novas insidias, tum a me ipso scelerati hominis, si per me se impediri sentiret, ultionem averterim. Verum ad ea quæ in tribus aliis vidi, in quibus eadem conjectura, sed non eadem dissimulatione opus fuit, transire jam præstat.

7. Insequentis anni, qui fuit 1711 maio mense a sacra peregrinatione domum redibat optimus sacerdos Franciscus Balduccius, cum Cæsenæ tantisper substitit, dum ipse, et tres qui simul erant, ætate, viribus, prospera valetudine non minus quam ipse, vigentes, frugaliter, et sine cunctatione pranderent. Erant ii fratris uxor, vir alter, et altera mulier. Mox a prandio e diversorio exeunt, et in viam se dant. Non multum processerant, cum sacerdotem tantus ventris corripuit dolor, ut ex equo deponi necesse fuerit. Depositus etsi multa, et sæpius tum vomeret, tum dejiceret; ille tamen dolor, cum inexplicabili angore conjunctus, increvit adeo, ut ani-

mam agere videretur. Cæsenam revectus, a medico creditur colico duntaxat dolore torqueri, propterea quia cruciatuum sedes in regione erat epicolica dextera. Itaque totum illum diem, et magnam noctis partem tot enemata, fotus, potiones, bolos tum anodinos, tum purgantes adhibet, quot medicus alter vix intra plures adhibuisset dies; incassum omnia. Nec tametsi mulierum alteram vomitibus interea, et dejectionibus, et gravibus insuper animi deliquiis correptam videret, virum autem querentem audiret de ventriculi æstu, et pondere; quidquam de veneno suspicabatur, credo, quia femina altera quæ eodem prandio usa erat, nihil prorsus mali perceperat, et caupo quoque nil in eo prandio esse potuisse quod noceret, constantissime asseverabat, et vir qui suapte sponte theriacam sumere voluerat, auctum inde æstum ventriculi senserat. Ipse ei quæ male habebat, mulieri anodynam imperat emulsionem. Sed hanc et sacerdotem morbus ipse adjuvit, cujus vi e ventriculo, et intestinis multa ejicere perrexerunt. Quibus excretionibus denique sub auroram conquiescentibus, simul omnes Forum Livii convehuntur, meque confestim accersunt, et quæ sibi acciderint, docent. Ego vero statim quæsivi, fuisset ne in prandio edulium aliquod de quo mulier quæ nil mali senserat, nil comedisset: cumque audirem fuisse pultem nimirum ex oryza, quæ primum omnium in magna patina

allata esset, fuisseque igitur in ea pulte venenum dicerem; et nos crederemus, inquiunt, si qui de ea plus ederunt, gravius; qui minus, levius detrimentum retulissent: contra autem res se habet; nam sacerdos hic, qui minimum, ut reliquorum eduliorum, sic et illius comedit, gravissime; mulier quæ aliquanto plus, minus graviter; vir qui plurimum, levissimi omnium laboravit, et laborat. Sed num, inquam, num forte contritus caseus super, ut solet, erat inspersus? Cum fuisse dicerent, et sacerdotem, quippe fastidientem, nihil ferme, nisi de illo, sumpsisse; mulierem autem multo plus de oryza, quam de caseo; virum denique vix de hoc aliquid, plurimum autem de illa vorasse; vos ipsi, inquam, vel me silente, jam intelligitis, in caseo fuisse erodens venenum, ut mures necarent, fortasse admistum, eo autem caseo minime, ut oportebat, seposito, inscium aliquem, dum in diversorio prandium instantibus vobis approperaretur, pulti inspersisse. Vera tum dicere visus sum, multo autem magis, cum longo post tempore caupo, qui hos audiret evasisse, minus sibi jam timens, mutire aliquid non dubitavit. Tunc nihilominus duæ restare dubitationes videbantur, altera, quod inter edendum odorem quidem minus gratum quemdam, puto ex pravo caseo, nullum autem insolitum saporem, nullum vel postea in lingua, aut faucibus erosionis sensum perceperant; altera, quod etsi venenum

erodens fuisse conjicerem, quodnam tamen ex erodentibus fuisset, ut peculiare opponi antidotum posset, non constabat. Verum in superiore quoque casu (1) eædem esse potuissent dubitationes. Neque enim, ut ex silentio meo tute argueris, ullum in lingua, aut faucibus erosionis fuit indicium, neque peculiariter quodnam venenum datum esset sciebam; et meam tamen erodentis veneni conjecturam lac, et serum tanta cum utilitate præbita confirmarunt, simulque ostenderunt, ubi veneni species ignota est, nec proprio ejus licet remedio uti; at eo saltem utendum esse quod illius, quippe minus ignoto, generi adversatur. Fecissemque adeo in casu hoc altero quod in priore, nisi multo plures jam prægressæ, nunc autem prorsus sublatæ vomitiones, dejectionesque, nullusque superstes angor, nulla tormina ejectum jam venenum visa essent significare. Tamen siquid forte adhuc restitaret, ut occurrerem, simulque ut sitis, et febris, quæ tantam evacuationum copiam, tantamque erant commotionem secuta, rationem haberem; seri plurimum bibendum dedi sacerdoti quidem, et mulieri. Nam viro, qui neque sitiret, neque febricitaret, neque aliud a me peteret, nisi ut ponderis sensum, ventriculum gravantis, auferrem, facile annui oleo dato amygdalino ea mente, ut

(1) N. 6.

vomitum potius, quam dejectionem, moverem eo remedio, quod siquid forte erodentium particularum reliquum esset, simul irretiendo, obliniendoque prodesse posset. Verum cum vomitus ne digitis quidem penitius in os insertis consequeretur; alvus soluta est, sensusque ponderis omnino sublatus. Cui deinde optime habenti, nihil nisi pultes ex oryza, et lacte commendavi. Quas et reliquis duobus dedi cœnæ loco, cum jam a largo seri potu febrem, sitimque levissimas factas esse animadverterem. Nox optima fuit, ut postridie mulier sine febre, aliove omni incommodo jam esset; sacerdoti autem, decrescente magis magisque et febre, et siti, nihil præterea restaret de quo quereretur; nam et sensus in mingendo ardoris qui pridie fuerat, jam nullus erat. Quibus etsi toto eo die, et proxima nocte, et insequentis diei magna parte omnia in melius ire pergebant, et alvus lubrica sine ullo ardoris sensu respondebat; non ego tamen eadem dare intermisi quæ biduo dederam.

8. Ecce autem ineunte quarto die ex quo immanis ille dolor sacerdotem prehenderat, eadem pomeridiana hora, nulla prævia manifesta causa, ad eumdem modum prehendit. Pedes initio frigebant, pulsus nonnihil contrahebantur. Præter dolorem, molestissimus erat quidam toto ventre inexplicabilis angor, a quo spiritum sibi intercipi æger maximopere querebatur, eoque potis-

simum se cogi aiebat, ut modo huc, modo illuc misere se contorqueret, nonnunquam surgeret, atque ambularet. Sed dolor tenebat regionem epicolicam dexteram, et proximam lumbi partem, inde aliquando in transversum per hypogastrium, alias in dexterum scroti latus, interdum in propinquum femen se extendens, ut nephriticus videri posset. Verum neque obnoxius homo unquam fuerat dolori nephritico, et præsenti, si vomitus, et dejectiones excipias, simillimum qui ante quatuor dies ingruerat nephriticum non fuisse, tum illa quam supra exposuimus, proxime præcedens causa, tum graves ab hac in sociis eodem tempore effectus satis ostendebant: denique urinæ nihil mutatæ et sanorum omnino similes contra atque in nephriticis solent, non ejus generis dolorem esse confirmabant. Attamen cum neque eorum quæ exterius adhiberi jusseram, quidquam prodesset; enemata autem negaret æger se posse admittere, propterea quod simul hæmorroidum tumor, et cum tenesmo tantus dolor accesserat, ut si ab immissa fistula magis exacerbaretur, par ferendo esse non posset; me necessitas urgens laxandi, et nephritici doloris similitudo ad auxilium tentandum impulit in hoc proficuum, nimirum tepidum emolliens balneum. Nec me spes fefellit. Vix enim in balneo consederat æger, cum angor primum, et paulo post dolor remiserunt. Sed e balneo egressum cum uterque rur-

sus vexarent; conciliare paulisper somnum, et sic reficere coactus sum. Itaque grano uno sumpto laudani opiati, horam unam dormivit. Experrecto, et dolore aliquanto minus laboranti, ut capere aliquid cibi jam posset, ptisanam dedi ex jure pingui, qua accepta, reliquam noctem dormivit. Postridie febricitanti, sed nullo jam cum ventris dolore, amygdalinum oleum præbui, certa autem hora clysma ex lacte, et mucilaginibus imperavi, cui ne dolor, quamvis minor factus, hæmorroidum obstaret, exigua turunda profuit, antea podici indita, illitaque ranarum pinguedine, quippe ex amici medici observatione ad dolores venarum illarum mulcendos idonea; turunda autem exempta, siphonis fistula, ut minus molesta esset, inverso pulli tenuiore intestino obducta, sicque sensim, sensimque immissa. Injecta cum horam, eoque amplius retenta ejecisset, levamen inde retulit angoris alicujus, etiamtum in ventre superstitis, et sitis. Adversus quam, et oris amarorem multa epota nucerina aqua profuit. Exinde omnia magis semper in melius verterunt. Atque iisdem fere mulier quoque adjuta est, cum flavæ dejectiones, utiles quidem, sed sitim, et leves quosdam ac vagantes ventris dolores, et tenesmum cum ardoris sensu afferentes, subinde molestæ essent. Nec sacerdos flavis dejectionibus caruit, sed minus fluidis, nullumque, nisi hæmorroidum, dolorem moventibus. In iis muci erant, qui semel in

globum compacti, cum hunc attentius inspicerem, quasi indigestum adipem; quocum tendinea permista esset substantia, referre videbantur. Is globus prodiit quarto a recidiva die cum solidis recrementis, sanguine tinctis, non admisto, sed superficie tenus asperso, ut ex hæmorroidibus esse intelligeres. Sicque hi quoque duo intra undecimum a prandio illo diem convalescentes, multos annos postca sine ullo relictæ in ventriculo, aut intestinis læsionis indicio, vixerunt. Quin sacerdos nullo alio morbo, nisi aortæ intra thoracem aneurismate, quod, sexennio post inchoatum, diu pertulit, ad extremum confectus est.

9. Nunc ut ab his ultimis incipientes, ad cætera quoque in propositis quatuor ægrotantibus observata, aliquid adnotemus; si forte in sectione hac X Sepulchreti (1) Paawium credentem animadverteris, exhibiti veneni signa fuisse immanem ventriculi cordis dexteri, et proximæ venæ cavæ dilatationem, et sanguinem in corde, venisque omnibus vi, ut putabat, frigidissimi veneni in vivente corpore concretum, quasi septima a morte hora cadaver non secuisset; noli ad ejus confirmandam opinationem, sacerdotis nostri aneurysma referendum putare. Nam dilatationes ejusmodi non cito adeo fiunt, ut vide-

(1) Obs. 4, § 1.

tur ille arbitrari, nec certe in nostro aneurysmatis incipientis signa, nisi post plures, ut dixi, annos se ostenderunt, ut si vel a constrictionibus quæ doloris, et angoris tempore contigerint, primam habuisse originem suspiceris; pro veneni tamen indicio accipiendum id contendere non possis quod a tot aliis causis tam longo temporis intervallo factum esse, cæteri queant existimare. Quod vero ad sanguinem attinet tum in venis, tum in corde ipso concretum; non raro id tibi in cadaveribus eorum inventum retulimus quos causa, longe alia ac venenum, interemerat, ut si a concreto intus sanguine, quemadmodum in subjecto scholio conjicitur, factum esset, ne cor Germanici (1) combureretur; complurium quoque aliorum corda in quibus nulla esse veneni suspicio posset, igne absumi nequissent. Quid? si huc illud addas quod solertissimo Meadio (2) placet, venena in nervos præcipue, non in sanguinem, agere; a qua sententia non abhorruisse videtur Harderus (3): nec sane de quibusdam venenis negare id potest, ut puta quæ illico interimunt, quale Vibulenus Agrippa (4) *in ipsa Curia* (non ex *annulo*, ut Bac-

---

(1) Sueton. de duodec. Cæsarib. l. 4, c. 1.

(2) Tract. de venen. passim.

(3) Sepulchr. s. cit. in schol. ad obs. 17 additam.

(4) Tacit. annal. l. 5.

cius (1) scribit, tunc alios quosdam, ut opinor (2), in mente habens) sed *depromptum sinu venenum hausit, prolapsusque ac moribundus*, ne *festinatis quidem lictorum manibus* prius *in carcerem rapi* potuit, quam *fauces jam exanimis laqueo vexarentur*, aut quale Neronis jussu *velocissimum ac præsentaneum* paravit Locusta (3) quo et porcellus *statim exanimatus* est, et Britannicus *ad primum gustum concidit;* virus enim (4) *ita cunctos ejus artus pervasit*, *ut vox pariter et spiritus raperentur.* Ipsi autem Meadio (5) nullum ad suam sententiam confirmandam aptius visum est, quam venenum illud quod, ex Nicholsii experimentis, memorat canem in ipso per gulam transitu *non integro dimidio temporis minuto* necare, imo injectum in extremum intestinum *momento* idem facere, nullis inflammationis, vel corrosionis signis exstantibus, ut minus mirari oporteat quæ de cuniculo ex Sproegelio, aut de puella ex Ettmulleri filio supra (6) adnotavimus, utroque propterea ad eumdem modum rem explicante. Quoniam tamen dum venena afficiunt nervos, motum san-

---

(1) De venenis ubi de venenor. ingest. sævitia.
(2) Vid. Plin. nat. hist. l. 33, c. 1, et annot. Dalecamp.
(3) Sueton. l. 6, c. 33.
(4) Tacit. Annal. l. 13.
(5) Tract. cit. in append. tentam. 5.
(6) N. 5.

guinis *varium* fieri, *vel intercipi*, ut Wepferi (1) utar verbis, sive ejus *circulationem nunc impeditam, nunc confusissimam* esse, contingit; continget quoque, sanguinem aliter in aliis constitutum deprehendi. Itaque Meadius (2) fieri censet, ut si universali paralysi a veneno inducta, subito circulatio sufflaminetur, sanguis in vasis perfecte fluidus perstet; alias autem (3) ut circulatione turbata, secretionibus interruptis, minimis vasculis stagnatione impeditis, quæ omnia ob affectos nervos contingunt, sanguis ipse varie mutetur, utpote qui cum sit humor ex diversis permistis compositus, mutationibus quibuscumque obnoxius est, solo mutato motu. Mutationes autem hæ sanguinis, præterquam quod neque primus, neque proprius effectus devorati veneni sunt, pro varia non modo nervorum affectione, sed et sanguinis ipsius dispositione longe aliæ in aliis corporibus esse possunt. Itaque, ne ab arsenico recedamus, mortua ob illud, mulier fluidum, ut supra (4) legisti, sanguinem habuit, atque coccineum; mortuus autem ob idem canis, quemadmodum retulimus supra (5), grumosum habuit et nigrum. Et ipse

---

(1) Sepulcr. ibid. in schol. ad obs. 3.
(2) Append. cit.
(3) Introduct. in fin.
(4) N. 3.
(5) N. 4.

memini, cum missos ab amico mures novem ex majoribus arsenico enectos dissecarem, vidisse in cunctis auriculas ambas cordis nigro sanguine distentas, sed neque coagulato, neque, ut in viventibus, valde fluido. Verum quia non ut veneni effectus, sed ut alia atque alia, ad naturales quasdam structuras attinentia, perspicerem, illas bestiolas incidebam, nihil præterea quod huc attineat, adnotatum habeo, nisi in omnibus valde plenum fuisse ventriculum, nec, quantum exterius apparebat, in ullo inflammatum, multoque minus pertusum, quorum utrumque de intestinis quoque dictum putato. Nec Heydius (1) in duobus qui idem venenum voraverant, muribus refertum limo et pane, ventriculum inflammatum aut erosum fuisse ait. Illud vero ait, cum alterum mortuum dissecaret, nam alterum viventem incidit, *nihil e vasis effluxisse sanguinis, imo e cordis ventriculis, ejus cono abscisso, ne guttam cruoris stillasse*, an quod alia in vasa secessisset, an quod concretus esset, cum verbum hac de re non addat incertum. Contra certum est ex præstantissimi Elleri (2) experimentis, cum sanguini recens educto tertiam, aut quartam partem solutionis arsenici admiscuisset,

(1) Obs. medic. 48.

(2) Hist. de l'Acad. roy. des Sc. de Berlin, an. 1752, class. philos. experiment.

illico sanguinem esse spissatum; ejus tamen globulis, si per microscopium inspiceret, maxime extenuatis, dissolutis, et quasi in motum actis: quos inter hic illic perspicue apparebant parvæ crystalli triangulares, scindentesque mucrones sagittarum referentes; ut ex his omnibus intelligeret, erosiva ejusmodi validissima venena agere destruendo non tam fluidas, quam firmas partes nostri corporis. Sed neque ille ignorabat, devoratum quidem arsenicum non ita *immediate* sanguini admisceri, et tu ea proportione demum admisceri non posse, vides. Præstabit igitur, ut ab extracto sanguine ad vivens corpus, et a canibus, et muribus ad homines redeam, et quæ in his ab devorato arsenico dissecans Ruyschius (1) invenerit, proferam. Aliquoties ille ejusmodi cadavera inspexit: et contra atque ii qui *in tali casu, solummodo sanguinem coagulari autumant*, nunquam ipse coagulatum reperit, sed ventriculum exulceratum, si satis quidem temporis ad id fuisset; ut in femina cujus ventriculi magnam partem in liquore servabat, in cujus tunica intima, variis locis ulceribus affecta, arsenicum album *hærebat*. Quod si citius interiissent, tum puncta sanguinea hic illic vidit per ventriculum disjecta.

10. Ex his Ruyschii observationibus cum iis

---

(1) Thes. anat. 8, n. 70.

quæ supra (1) memoratæ sunt, junctis, præclare intelligitur, primum ac proprium devorati arsenici, et ejusmodi corrodentium venenorum effectum edi in ipsas intimas canalis alimentorum tunicas, ventriculi præsertim, in quo primum morantur, irritatis earum nervis, ipsisque tunicis compunctis, et, si tempus detur, inflammatis, exulceratis, perforatis. Itaque in ejuscemodi infortuniis nihil accidere felicius potest, quam ut ventriculus id quod ingessit, rejiciat illico, aut certe quam citissime: unde præcipue factum est, ut qui curati sunt a nobis (2), evaserint. Quin multo felicius generoso cuidam viro accidit, ut cum pro cremore tartari binas tartari emetici drachmas sumpsisset, mox aliquot non sine præcordiorum angustiis, insecutis vomitionibus ab omni ventriculi incommodo solutus sit, censente cl. Dethardingio (3), vix nonnullis pharmaci moleculis dissolutis, et ad vomendum stimulantibus, non datum esse tempus dissolutioni reliquarum, sed omnes, quæ certe hominem tanta illa copia peremissent, fuisse rejectas. At sunt qui natura minus ad vomendum sunt prompti. Sunt etiam quibus ejusmodi in casibus contenduntur adeo fibræ orificii sinistri ventriculi, et gulæ, ut fibris resistant se in reliquo

(1) N. 3, 4 et 5.
(2) N. 6 et 7.
(3) Eph. N. C. cent. 9, obs. 74, cum schol.

ventriculo contrahentibus; nec semper succedit, ut si aliquid tunc detur, aut infundatur deglutiendum, resistentes illæ fibræ, ut Wepferus (1) docet, laxentur; sunt enim casus in quibus homo tunc deglutit, et tamen inani vomendi desiderio lacessitur (2). Illi etiam qui cito non vomunt, minus aliquando periclitantur, ut si, ventriculo pleno, venenum vorent. Itaque Baccius (3), cum suspectum convivium non potest vitari, consilium dat, ut nec sitibundi, neque famelici accedant, sed præsumpto lacte, et saturi crassis ac pinguibus cibis. Viderat enim (4), ex eodem pravo alimento, quo omnis familia usa fuerat, dominum duntaxat mori illo ipso die; nam ventre vacuo comederat; servatis cæteris qui pleno. Quæ res etsi non semper a veneno defendit, hujus saltem haud raro vim perniciosam retardat, ut in muliere vidisti a cujus casu hæc epistola inchoata est, et Capuanis quoque senatoribus ferme duodetriginta ideo serius mors accidit, quia impleti cibis vinoque cum venenum sumpsissent, sic *minus efficacem in maturanda morte vim veneni fecerant;* ut Livius (5) memoriæ historiarum mandavit. Quod si inani

---

(1) Scholio cit. supra ad n. 9.
(2) Sect. hac Sepulcr. obs. 4, § 6.
(3) De venen. ubi de particulari præserv. n. 1.
(4) Ibid. ubi venena quibus modis fieri possint irrita, n. 10.
(5) Historiar. l. 26.

ventriculo veneni pauxillulum, sed multo cum cibo, deglutiatur; mirum non est, si levius periculum fiat. Sic enim venenum aut arcetur a ventriculi tunicis, aut multis admistis retunditur. Secundum hæc, pleraque eorum quæ supra a nobis scripta sunt, explicare licet. Pleraque dixi; nam quædam sunt profecto difficiliora, illud in primis, cur sacerdotem (1) dolores non in ventriculi regione, sed in epicolica dextera corripuerint. Quod si quarto duntaxat die accidisset; conjici tum posset, quasdam veneni particulas, in primis illis coli intestini cellulis retentas, pupugisse. Mox autem a veneno sumpto, nisi ventriculum, ut in quibusdam corporibus, aut, quoniam id rarissimum est, duodenum intestinum aliquanto dexterius fuisse, aut aliud ejusmodi comminiscaris, non facile intelligas.

11. Quod vero in curatione, theriaca, aliisve ejusmodi antidotis uti, mihi ne venerit quidem in mentem, nihil miraturum te scio. Cur enim, cum erodens venenum esse censerem, oleum camino adderem, illudque magis commoverem, aut certe ejus effectus augerem? Et sane videbam de quatuor quos curavi, cum unus theriacam sua sponte sumpsisset (2), illi æstum ventriculi esse auctum: quo minus miror, puerum in Se-

(1) Supra, n. 7 et 8.
(2) N. 7.

pulchreto (1) commemoratum, cui theriaca bis data est, intra quartam horam a comesto arsenico interiisse: et si Jo. Faber (2) juveni qui *risagalli* pulvere pro cinnamomo usus erat, nihil nisi mithridatium præbuisset, certe non servasset. Servavit autem, quia simul juscula pinguia, et lac copiose exhibuit. Sic etiam ab Jo. Jod. Gysato (3) puerum et puellas duas, ingesto arsenico periclitantes, servari potuisse credo, non quod Elect. *Orvietanum*, sed quod antea lac crebro dedisset; natura autem hos omnes citis vomitionibus antea adjuvisset. Neque enim illiusmodi alexipharmaca possunt erodentes particulas irretire, aut sic obruere, ne pungendo inflamment, et exulcerent, aut exulceratas partes lenire, et abstergere, sed illis motum, et vim addere, his vero calorem, et irritamenta. Contra autem, lac, oleum, viscidula alia, tum serum, atque adeo ipsa aqua, alia irretiendo, alia diluendo, liniendo, abstergendo quantum possint, manifestum est, si ea quidem copia dentur qua vomitiones adjuvent, et siquid post has reliqui sit, diluant adeo, ut noxiam ejus vim obruant. Et veteres quidem, tametsi nonnulla quoque minus convenientia proponerent; ea tamen quæ modo laudabamus, quanti facerent,

(1) Sect. hac in Addit. obs. 13, hist. 7.
(2) Hist. hist. 12.
(3) Ibid. hist. 2 et seq.

satis Ardoynus (1) ostendit. Recentiores autem inutilibus, noxisque omissis, cætera, cum occasio tulit, suis alii scriptis, alii aliorum etiam collectis observationibus comprobarunt. Sic de lacte, præter illas quas supra (2) indicavimus, plurimæ exstant aliæ, in quibus ea præsertim est quam ex Hoffmanno descripsisse se, ait Henricus Doorschodtius (3), decem videlicet juvenum a jusculo avenaceo, cui arsenici plus ferme quam unciæ duæ cum sacchari totidem admistum fuerat, brevi male habentium, servatorum tamen per lac tamdiu exhibitum donec omnis vomendi conatus cessaret: tanta autem copia exhibendum fuit, ut *singulis vix decem mensuræ lactis suffecerint.* Sic de oleosis (et oleum sane amygdalinum iis quoque, ut aliis pluribus, datum est) quid Recentiores, non secus ac Veteres, censuerint, a viro cl. Joanne Gentili (4) propositum leges. De aqueis autem, in quibus serum, et aqua ipsa est, apud Ettmullerum disputationem inspicito, quæ inscripta est *parva magnorum morborum initia.* Habebis in ea (5) exemplum hominis, qui hausta per errorem aqua, ut vocant forti, epota mox aquæ magna vi ab omni noxa

(1) De venen. l. 2, c. 1, 2, 3, 5 ubi de curat.
(2) N. 5.
(3) Dissert. de lacte in corollar.
(4) Annotaz. alla pag. 64, v. 5, della lett. filos.
(5) § 47.

immunis est redditus. Ad quod adde alterum ex Sydenhamio (1), qui hoc uno remedio copiose dato, et per sedem injecto, eum servavit *qui haud modicam mercurii sublimati corrosivi quantitatem deglutiverat.* Et Boerhaavius (2), ubi ea proponit quæ adhibenda sunt, cum sumpti veneni species ignoratur, non modo eam Sydenhamii curationem, sed et pleraque eorum laudat quæ paulo ante dicebamus, et in ægris illis adhibuimus, ne balneo quidem, et opio denique, prætermissis, quod etiam ostendit quatenus utile esse possit. Cætera in eo quem modo indicavimus loco, apud Ettmullerum, non omittuntur : quæ ut profuerint cum venenum minus esset notum, Scretæ in Sepulchreto (3) observatio monstrat. Cum vero ejus species cognita est, quanto præstet remediis uti, ipsi peculiariter adversantibus, duæ, primum haud dissimiles, exitu autem dissimillimo docebunt historiæ, altera ibidem (4), altera apud cel. Meadium (5), si inter se conferre volueris. Cæterum ab uno eodemque veneno quam varia in tribus illis quos simul curavi (6), sint orta symptomata, nisi per

---

(1) Epist. respons. I, vers. fin.
(2) Vid. Instit. § 1129, et Prælect. ad eumd. §.
(3) Hist. 10 in cit. obs. 13.
(4) Hist. 13.
(5) Tract. de venen. tentam. 4 in fin.
(6) N. 7 et 8.

te animadvertere potuisses, hic admonerem. Sed satis de *mineralibus*, cum etiam quæ a sumpto sulphure detrimenta viderim, alias (1) acceperis. Nunc quædam de vegetabilibus venenis attexamus.

12. Paupercula, nata annos circiter sexaginta, quæ se, quæcumque ejus rei causa esset, alias voluerat in flumen dejicere, novissime cum ex rhododaphne, quem fruticem nostrates vocant *oleandro*, magnam foliorum vim decerpsisset, ex iisque contusis expressum succum, admisto vino, bibisset; tribus fere post horis a mulieribus quæ in proximis erant Zothecis, audita est vomere vehementer. Accurrunt: quid fecerit intelligunt: et sitienti aquæ cyathum præbent, post vomitum ratæ nihil mali relictum iri. Verum cum mox pessime habere cernerent, sacerdotes primum, tum deinde et nostrum, qui forte haud procul erat, Mediaviam accersunt, quinta circiter ex quo mulier succum illum biberat, hora. In respiratione nihil animadvertit quod magnopere esset adnotatu dignum, neque in facie, si fusca labra, et inferius præsertim, excipias; nam cætera aut naturali erant colore, aut vix ad pallidum nonnihil vergebant: nec frigidum corpus erat, sed duntaxat paulo minus quam tepidum. Cum feminæ, quæ adstabant, dicerent: jam nullam superesse loquendi faculta-

(1) Epist. 55, n. 9 et seq.

tem; inclamavit in aurem ægræ, quæ sopitæ instar jacebat, brachium porrigeret. Illa vero facile ad sedendum se erexit, et cum mulieres interea brachium alterum protraxissent, ipsa mox alterum præbuit. Pulsus erant parvi, debiles, subduri. Interroganti respondere conata, inconditam quidem vocem, sed nullum distinctum edidit verbum, digito humorem quem vomuerat, nec ita paucum, humi indicans. Et præscripsit ille quidem quæ continuo potanda darent. Sed frustra. Illa enim, nil ferme accipiens, quárta exinde hora mortua est, ut ab epoto succo horas vixerit haud amplius novem. Cadaver postridie, qui dies fuit XIV kal. decembres anni 1745 cum judicis rerum capitalium jussu secandum esset, eique sectioni idem præesset Mediavia, a quo mihi hæc omnia insequenti die sunt diligenter narrata; primum omnium animadversum est, nusquam in supino corpore livorem ullum, aut ullum tumorem, ne ventris quidem, apparere; in prono autem omnia a capite ad calces colore esse violaceo. Abdomine mox, et pectore apertis, intus calor etiamtum aliquis perceptus est; tametsi hora esset ab obitu decima septima. Intra illud omnia secundum naturam se habentia, et posita occurrerunt, ut nec ventriculus, nec ullum intestinum tumeret; nam quod colon in medio transversi illius sui sub ventriculo tractus ad tres quatuorve digitos deorsum se inflecteret, indeque sursum rediret, res est quæ, sicuti ex

nostris epistolis intelligere potuisti: non rarissime vel in illis offenditur, in quibus a natura potius, quam a morbo, sic esse videatur. Sed cum oculos attentius defigerent; venas quæ per ventriculum, omentum, et intestinorum partem mesenterio annexam, feruntur, valde esse distentas, animadverterunt. Dissecto ventriculo, viridem in eo humorem mediocri copia viderunt; quo abjecto, nihil usquam læsionis in deterso ventriculo repertum est, nisi quod rugæ quæ per fundum prope antrum pylori secundum longitudinem ducebantur, æquo duriores fuere. Neque præter consuetudinem quidquam in duodeno, quod aperuerant, intestino deprehensum est, etsi non sine eodem viridi humore fuit, quem in ventriculo conspexerant; an a bile, quanquam hujus vesicula moderate plena occurrit, illuc effusa, cum acidisque succis permista; nam is quem hauserat mulier, nigrum potius ab admisto vino colorem retinuisset. In thorace, dexter pulmo ad pleuram annexus, et valde a tergo rubens, aliquid intus quasi concreti sanguinis habere visus est. At sinister non modo undique solutus, sed ita in se concidens, ut si intus nihil ferme aeris esset reliquum, vix autem a tergo nonnihil rubens. In cordis ventriculis nihil prorsus erat sive fluidi sanguinis sive concreti. Cujus, cum majora vasa dissecarentur; magna copia, sed neque in grumos coacti, neque justo fluidioris, profluxit. Caput non attigere.

13. Eo libentius hanc observationem scriptis mandavi, quod hoc veneno interfectorum anatomen apud quemquam legisse non memini; sumpti autem signa ab recentiorum ullo observata. Majores vero non omnes hominibus nocere, imo aliqui prodesse scripserunt. *Rhododendros*, inquit Plinius (1) *ne nomen quidem apud nos invenit Latinum : rhododaphnen vocant, aut nerium : mirum, folia ejus quadrupedum venenum esse, homini vero contra serpentes præsidium, ruta addita e vino pota. Pecus enim et capræ, si aquam biberint, in qua folia ea maduerint, mori dicuntur.* Quibus satis similia scripsisse videbis Dioscoridem (2): neque Apuleium (3), neque adeo quem tunc fere describebat, Lucianum (4) hinc nisi bestiarum perniciem memorasse. Certe ille fruticis hujus flores, quos vulgus *rosas Laureas* appellaret, *venenum* quidem *rosarium* dixit, sed quia *cuncto pecori cibus* earum *lethalis sit.* Quin Lucianus ne cunctis quidem illis animalibus, sed asinis duntaxat, et equis perniciosum esse scripserat. Fideliter enim latine sic reddiderunt : *malus est* is *cibus asino omni, et equo : nam eum qui ex eo comederit, e vestigio*

---

(1) Nat. hist. l. 24, c. 11. (54 Hard.)
(2) De med. mat. l. 4, c. 77.
(3) Metamorph. l. 4, prope initium.
(4) In Lucio, sive asino.

emori dicunt. Contra, ut Scribonium (1) prætercam non ita obscure indicantem, ab eo qui rhododaphnes folia ad dentium dolorem mandere voluerit, salivam non esse deglutiendam, Galenus certe (2) hominibus quoque, non modo plerisque pecudibus, perniciosum esse hunc fruticem, diserte docuit. Quem secuti Arabes medici quique præcipui, quos singulos ab Ardoyno (3) productos invenies, præsidia adversus id venenum proposuere. Signa autem ejus sumpti tum ab eodem auctore (4), tum a Matthiolo (5) collecta, huc ferme redeunt, ut vehemens oriatur angustia, intumescat venter, et doleat, et fluat, inflammatio creetur æstusque universi corporis, alienatio mentis, syncope, et mors subsequatur; hæc autem, quia rhododaphne præter modum calefaciat, itemque incidat, mordeat, exulceret, resolvat. Quorum signorum, atque effectuum cum in descripta ægra, ejusque cadavere vix ullum facile agnoscas, contra autem alia, atque alia fuisse videas; te credo idem quod ego, optaturum, ut quotiescumque hoc veneno aliquis læsus est sive priscis temporibus, sive postea, eorum quæ ipsi acciderunt, scriptas

(1) Compos. med. 55, cum Rhodii not.
(2) De simpl. med. facult. l. 8.
(3) De venen. l. 3, c. 21.
(4) Ibid.
(5) Comment. in c. 12, l. 6 Dioscorid.

haberemus historias potius, quam plurium auctorum, quorum alii sæpenumero alios describunt, diagnoses hypothesibus interdum fortasse magis, quam observationibus, respondentes. Atque utinam, sicut tot aliis e vegetabilibus venenis periculum in canibus a Wepfero, ab aliisque factum est, et viventium symptomata, mortuorumque læsa viscera adnotata sunt; ita etiam in hoc factum esset, aut nobis faciendi tempus nunc esset; nihil libentius quam inter se ejusmodi omnes observationes conferremus, ut quid discriminis ab alia aut specie, aut temperatura, aut ætate, aut regione, aut plantæ parte, aut hujus constitutione, aut admisto denique humore existeret, liceret dispicere.

14. Nunc si unam hanc spectemus observationem, verisimile putabimus, egisse venenum hoc in ventriculum, ejusque nervos, et, quod consequitur, in alios cum iis cohærentes. Quid enim duriores illæ ventriculi rugæ, quid vomitus, quid expressa, ut videtur, bilis, quid amissa loquendi facultas, quid ille quidam quasi sopor, quid alia quæ nunc prætereo, nisi quarumdam internarum convulsionum contractionumque, nobis conjecturam suadeant, a quibus cohiberi quoque potuit sanguis, et externas illas ventriculi, et intestinorum venas distendere? Nec vero dicas, si ventriculo interius vellicato, illa omnia contigere; multo ipsam magis interiorem ventriculi faciem distentis vasculis inflammatam ap-

parere debuisse. Namque ita vellicari ventriculum, ut ejus nervi irritentur, ad ea quæ diximus, explicanda satis est; inflammari autem, id vero minime necessarium est. Ut enim habitam in ipso homine observationem primum commemorem, profecto coriaria, sive planta illa quæ *rhus myrtifolia Monspeliaca* C. B, vocabatur, quam cito, quam repetitam, quam horrendam, quam brevi lethalem epilepsiam excitet, clarissimus vir Sauvages (1) ostendit. Idem tamen in viri cadavere, a comestis illius baccis admodum quindecim interfecti, nullam cerebri, nullam alicujus alius partis læsionem potuit deprehendere, et nominatim ventriculi ipsius, in quo coriariæ etiamtum baccæ erant quinque, cum cæteræ, emetico dato, fuissent rejectæ. Atque ut ad plura, et pluribus in bestiis observata transeamus; certe nec pauca, nec levia passus est canis, itemque passa feles est, quorum illum datis nucibus duabus vomicis Heydius (2), hanc napelli ingesta drachma Sproegelius (3) peremit. Canis tamen *stomachus, œsophagus, et intestinum naturali constitutione gaudebant,* et felis ventriculus *naturali* erat *simillimus, nihilque erosionis simile visum est, villosaque tunica nitidissima, intestina cum visceribus reliquis sanissima.* Itaque ut Heydius ex

(1) Mém. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1739.

(2) Obs. medic. 50.

(3) Experim. circa venena, exp. 2.

sua observatione patere censuerat, veneno illo *potissimum infectum* fuisse *fluidum*, *cerebrum*, *nervosque irrigans*; ita Sproegelius ex sua hoc conclusit (1): *cum nullum*, inquit, *nec erosionis*, *nec inflammationis in animali*, *hoc veneno interempto*, *signum viderim*, *vim suam potissimum in nervos exegisse oportet*, *vellicando nerveam ventriculi membranam.* Quin experimenta etiam inspice Wepferi, Brunneri, Nicholsii in iis animalibus habita, quibus vegetabile aliquod venenum, et nonnullis eadem quæ Sproegelius, et Heydius præbuerant. Gravia in omnibus symptomata, nec multo post devoratum venenum ingruentia; non omnium tamen inflammatum ventriculum fuisse leges. In aliquo enim (2) *interna* ventriculi *superficies alba erat*, *nec ullibi vel minimum inflammationis signum apparuit.* In alio (3) *anfractus* ventriculi *albicabant*, *et si alicubi paululum magis quam alias observatur*, *rubebant*, *non tamen manifeste inflammati erant*, In alio (4) *nulla* in ventriculo *inflammationis signa observari potuerunt*, tametsi *anfractuum superficies minus alba erat*, *ac alias conspicitur.* In alio (5) denique ventriculi, et duodeni intes-

(1) § 5.

(2) In Additam. ad sect. hanc Sepulchr., obs. 5, hist. 1.

(3) Ibid. obs. 6, hist. 1.

(4) Ibid. obs. 7, hist. 1.

(5) Obs. ead. hist. 5.

tini *superficies interna prorsus albicans, et omnis inflammationis expers fuit.* In nullo autem ex iis quæ dissecuit Nicholsius (1) *ulla intus membranarum inflammatio conspicienda erat*; sed fluido, qualis et in fele Sproegelii fuit, fluido, inquam, sanguine distentæ venæ: quod adnoto, quia neque in quatuor modo commemoratis ex Sepulchreto animalibus, ullus in sanguine grumus fuit; quin eorum alicui (2) pariter ac in proposita muliere (3), *in cordis ventriculis nihil omnino sanguinis supererat.* Cæterum non eadem in omnibus quibus idem ac quatuor illis, venenum præbitum fuerat, inventa sunt: imo in pluribus ventriculi inflammatio; ut minus tibi esse mirum debeat, si eamdem in proximis saltem intestinis, aut in his simul, et in ventriculo extitisse ab alio aliquo ex vegetabilibus veneno, productis duabus historiis recentibus ostendam. Solani quem furiosum vocitant, baccæ cum perniciosos alias effectus, tum maxime in puellulo ediderunt: quem intra horas non multas miserandis modis peremptum, cum vir cl. Schreckius (4) indiceret, vidit, inter cætera, jejunum et colon intestina valde inflammata. Fungi autem, et nominatim ex ea specie quam Vaillantius sic

(1) Apud. Mead. in Append. supra ad n. 9 cit.
(2) Obs. 5, cit. hist. 1.
(3) N. 12.
(4) Commerc. Litter. an. 1743, hebd. 8, n. 4.

designavit *fungus mediæ magnitudinis totus albus*, annis superioribus prope Lutetiam Parisiorum id propemodum fecerunt quod Romæ, dum scriberet Plinius (1) fecerant, ut *familiam interimerent;* nisi natura, auxilio adjuta experientis medici Monnierii (2), qui symptomata omnia diligenter, et ordine describit, de sex qui comederant, quinque servasset. Idem virginis quæ una omnium servari non potuit, cadaver perlustrans, inter alia plura quæ apud ipsum videbis, in ventriculo circa pylorum quædam inflammationis indicia, duodenum autem intestinum vasis tunicarum omnino sanguine refertis, interius, præter leves aliquot excoriationes, purpureis maculis distinctum, in summa inflammatum deprehendit. Ego vero et intestinorum, et ventriculi inflammationem a vegetabili medicamento, sed acriori, eoque interdum perniciem haud secus ac venenum, afferente, elleboro nigro inductam conspexi. Ita autem res se habuit.

15. Vir, cujus anni, si ex facie æstimares, necdum quinquaginta esse videbantur, corpore bene conformato, subpinguis, colore laudabili, quamvis ad fuscum vergente, capillis autem et barba nigris, ob delirium quoddam melancholicum in nosocomio curatus, propediem erat discessurus, cum extractum sumpsit, quod vocant, ellebori

(1) Nat. hist. l. 22, c. 13.

(2) Mém. de l'Acad. roy. des Sciences, an. 1749.

nigri. Unde alvo soluta, plura dejecit. Sed cum mali nihil expectaretur, prima nocte, id est septima, an octava ex quo id sumpserat, hora, vomitus et ventris dolores ingruerunt. Quæ mox, calido hausto jusculo, visa sunt conquiescere circa horam noctis secundam. Quinta iterum extiterunt; iterumque minui visa sunt ita ut ante sextam lectum peteret: vomitu autem nihil rejecerat, nisi materiæ ex viridi quasi nigrescentis quantum duo, aut tria cochlearia continere potuissent. Cubans quiescere visus est; certe nullam vocem indicem doloris edidit, quam in proximis lectulis cubantes ægri audiverint. Hora tantum octava sonus quidam, ex ejus ore emissus, a ministris auditus est: ad quem accurrentes, hominem jam mortuum invenerunt. Quæ mihi, (iis forte diebus, nempe circa medium decembrem anni 1747 in nosocomio anatomen docenti) cum essent relata, quæsivi primum, quale ellebori extractum, quantumque sumpsisset. Comperi autem idem quod aliis dari ibi solitum esset, videlicet e recens evulsis, contusisque radicibus simplici aqua paratum; pondere autem semidrachmæ sumpsisse, cum persæpe quidem ad scrupuli pondus, interdum tamen iis quorum alvus non facile solvitur, ultra semidrachmam sine ulla noxa exhiberetur. Tunc autem quærenti, num aliud præterea quod nocere posset, homo accepisset, responsum est, imo in eo peccasse quod non accepisset omnia

quæ debebat. Nimirum quibus id extractum darent, eos, hoc sumpto, serum bibere: non bibisse autem hunc, post ejus mortem esse cognitum, ibi videlicet reperto sero, ubi positum fuerat, ut hauriret. His ita perceptis, duodequadragesima a morte hora sectionem aggressi sumus. Cadaveris artubus minime rigidis animadversis, venter apertus est. Ventriculum, et intestina vel exterius hic illic inflammata conspeximus; ut cum ileum intestinum alibi justa esset, alibi justo majori, aut minori latitudine; ubi æquo angustius erat, ibi pertenues tunicæ, et sine ullo rubore, alibi autem rubicundis striis distinctæ spectarentur. Tum ventriculo, et intestinis omnibus aqua immissa ablutis, et adapertis, illum cum annexa gulæ particula magna ex parte inflammatum, a sinistris tamen, non a dextris, invenimus; intestina autem hic illic, sic tamen ut minus levis in tenuibus, quam in crassis esset inflammatio, si rectum excipias, in quo spatia quædam æque manifesto, ac ventriculus, erant inflammata. Nusquam tamen in cadavere hoc toto vehemens apparuit inflammatio. Lien æquo paulo major, et sima, qua videlicet tangebat ventriculum, facie, roseo colore, totus autem adeo laxus, ut dissecti interiora pene diffluerent. In jecinore nihil adnotatione dignum, nisi forte bilis color, qui, ut per vesiculæ tunicas transpiciebatur, ex viridi pallidus apparebat. Thorace adaperto, pulmones sani, et undique soluti: neque cor, aut

vasa magna quidquam, habuere quod adnotarem, nisi quod in his parum sanguinis, in illo vix aliquid fuit levis concretionis polyposæ. Cranium cum secaretur, paucum sanguinolentum serum defluxit: paucusque mox sanguis in crassæ meningis sinibus, et majoribus per tenuem ramis est animadversus. Cerebrum, quod in eo qui melancholico delirio laborasset a primo miratus sum, laxum adeo, ut cum dextere exemptum esset, in mensaque anatomica depositum, continuo ipsum hemisphæriorum, extrorsum collabentium, pondus distraxerit partem posteriorem callosi corporis, nec tamen ab obitu dies tum erat sextus. Ea distractio non prohibuit in reliqua superiore, quæ integra erat, ejusdem corporis facie illum perspicere fasciculum qui per medium secundum longitudinem exstat, nihil ab eo quod solet, discrepantem. Mox persecando cerebrum, neque in vasculis quæ per medullarem substantiam ducuntur, neque in choroidibus plexibus defuisse sanguinem, vidi; sed eamdem ubique laxitatem animadverti, ut in cerebello quoque, et oblongata medulla, et in pineali ipsa glandula, quæ major potius, et globosior apparuit, quam consuevit. In tanta autem cæterarum partium laxitate mirabile fuit, lacunar quod dexterum, sinistrumque ventriculi tertii parietem inter se conjungit, minime fuisse distractum.

16. Ex postrema historiæ hujus parte haberes

quod exceptionis loco ad illa adderes, quæ de cerebro etiam melancholice delirantium alias (1) ad te scripsimus; nisi homo ante obitum jam sanus esse videretur. Ex reliqua autem habes quid a nigro elleboro aliquando accidat, et in ventriculo, intestinisque inveniatur. Scriptum est quidem ab nonnullis, et nominatim a Guillelmo Fabricio (2) non modo quod legerat, virum principem pharmaco, ex elleboro nigro parato, interemptum fuisse; verum etiam quod ipse meminerat, matronam corpore satis validam intra sex horas mortuam esse ex quo devoraverat pilulas capitales, quibus nonnihil extracti ejusdem ellebori admistum fuerat; tametsi vix vomitum, et dejectionem bis moverant: quam utramquo mortem non ipsi elleboro, aut ejus extracto, quo felicissime in se ipso, nedum in aliis, usus erat, sed præparantium negligentiæ, aut imperitiæ acceptam esse referendam jure censebat. Verum quæ symptomata eas præcesserint mortes, aut quæ noxa in mortuorum interioribus reperta sit, neque apud ipsum, neque apud alios legisse, nunc memini. Nam quod Ardoynus (3) symptomata ab hoc veratro enumerat immanem alvi fluxum, adustionem linguæ, eructationem plurimam et inflationem, præter alia aliis quibus-

(1) Epist. 8, n. 14.
(2) Resp. ad Doring.
(3) De venenis, l. 3, c. 13.

dam, et in his elleboro albo communia, in quibus sunt præfocatio, syncope, virium dejectio, sudor frigidus, et spasmus ab inanitione, si ex proposita observatione judicium ferendum est, magis fortasse pleraque hæc symptomata elleboro conveniunt albo, quam nigro. Certe in descripto viro non apparuerunt. At eorum quædam cum vehementi vomitione, quam recte ille albo adscribit, in iis adnotata sunt qui ab albo sumpto perierunt, ut in muliere, quæ, uti refert Joannes de Muralto (1), post creberrimos vomitus, horrendis agitata convulsionibus occubuit, utque in tenero catello de quo Wepferus (2), mortuo ad eumdem modum; quanquam canis de quo Courtenius (3) quadruplo ex eodem elleboro devorato passus quidem est vomitus, dejectiones, singultus, suffocationes, dolores etiam, ut videbatur, sed evasit tamen. Ut ut est, quæ in hoc viro acciderint ab nigro elleboro, accepisti, ut illa pariter quæ in ejus visceribus sint deprehensa. Ab albo enim elleboro ventriculum rubentem, imo etiam interne corrosum, et nigricantem repertum esse, ex catelli, et mulieris de quibus modo indicatum est, vulgatis sectionibus scire poteras. Ab nigro autem quid humanus ventriculus, et intestina detrimenti ceperint, for-

(1) Sepulchr. l. 3, s. 8, obs. 6.
(2) L. 4, s. hac 10 in Additam., obs. 8.
(3) Saggio delle Transaz. trad. dal Dereham, t. 3, c. 9, §6.

tasse, nisi ex nostra descriptione, pro certo cognoscere non potuisses. Quod si illud ex eo, ut videtur, revera acciderit, quod is vir post devoratum extractum, larga, ut cæteri, potione seri, ab Hippocrate (1) etiam post veratrum nigrum imperata, non sit usus, hinc quoque illa quæ supra (2) diximus, de seri in iis qui acre venenum sumpserint, utilitate, confirmantur. Fuisse autem virum ad inflammationem per se dispositum, nec copia, nec constitutio sanguinis ostendunt, quippe cum paucus, et fluidus fuerit. Neque enim in quibusdam negaverim, veneni effectus a corporis dispositione augeri, cum facile agnoscam, a prava ipsa corporis dispositione internum aliquando posse venenum gigni.

17. Et sane veteres quoque Medici (3) *eosdem fieri affectus* agnoscebant, *et a lethalis veneni potione, et a corruptio nequæ a corpore ortum habeat*, videlicet *posse* hanc esse adeo *vehementem, ut veneni tum qualitatem, tum vires æquet.* Neque ex posteris plerique deinceps alieni fuerunt ab hac sententia. Quam nescio an ulla confirmare evidentius possit, quam hæc observatio, mecum olim communicata ab Joanne Francisco Cicognino Foroliviensi, spectato, dum viveret,

(1) De intern. affect. n. 46, apud Marinell.

(2) N. 11.

(3) Vid. Gal. l. 6, de loc. aff. c. 5.

retro, *quasi ruina quadam*, *revolvantur*: quæ Celsi (1), Hippocratis (2) monitum secuti, sunt verba. Nefarios autem veneficos, ut nulla suo de scelere suspicio sit, affectæ valetudinis occasionem haud raro aucupari, novimus: quod et una monstrat ex superioribus nostris observationibus (3), et alias alibi factum esse antiquis etiam temporibus, animadvertimus. Sic versutissima femina, et filio magis, quam genitoribus, digna, Agrippina (4), cum maritum veneno tollere statuisset, isque valetudine adversa correptus esset, hanc sibi *oblatam occasionem* non omittendam putavit, eademque ad facinus occultandum aliis insuper non insolitis veneficorum fallaciis usa est. Ideo enim, ut opinor, venenum *delectabili cibo boletorum* infudit viro *avidissimo ciborum talium* (5), ut multum ex iis comedendo, noxam tum ex nimia copia, tum ex pernicioso fungo aliquo, boletis quasi per coqui errorem interjecto, contraxisse videretur, sive, ut accidit, *excruciarent dolores*, sive *nisus vomendi*, sive *soluta alvus*, sive etiam *febris* magis exercerent; hanc enim et plures *annos cum ipso vixisse*, et

(1) De medic. l. 2, c. 2.

(2) Sect. 1, aph. 3.

(3) N. 6.

(4) Vid. Tacit. annal. l. 12.

(5) Vid. Sueton. de duodec. Cæsarib., l. 5, c. 44.

cum illo in cœlum *venisse*, L. Annæus Seneca (1) indicavit. Hos, et alios ejusmodi casus si mecum animadverteris; simul scelestorum hominum dolos, qui medicis sæpenumero imponunt, in quibusdam ægris facilius poteris internoscere, aut saltem, atque utinam in tempore, suspicari, simul non ratione solum, sed ex observationibus etiam intelliges, certa quædam symptomata, ut sitim, et certos quosdam morbos, ut febrem, quæ ab nonnullis adesse dicuntur, si venenum ingenitum sit, adesse etiam posse, cum venenum præbitum est, imo quoque præcessisse. Itaque laudatus Sala, etsi venenum *generari sine febre* negabat; non tamen propterea in secunda responsione huic signo tantum tribuit, ut mortuum esse illum juvenem ab ingenito veneno, affirmaret. Nec vero ut idem affirmemus, cogit quod nullus insolitus odor, aut sapor, nullusve in deglutiendo, aut post deglutitionem dolor in ore, aut faucibus perceptus sit. Ut enim improbi regis Persei (2) pollicitationem prætercam veneni *quod nec in dando, nec datum illo signo deprehendi posset*, et hic quoque alia quæ dici possent, omittam, ex meis supra (3) narratis observationibus satis intelligis, vel sine iis indiciis deglutitum esse venenum. Neque contra ex eo

(1) Apocolocynt.
(2) Vid. Liv. hist. l. 42.
(3) N. 7.

quod animal quodpiam ab iis quæ vomitu rejecta sunt, devoratis male habeat, inferendum esse cum aliis, vomitum illum non ab interno, sed ab assumpto esse veneno, proposita novissime obervatio (1) satis indicat.

20. Sed et ea quæ in ventriculo mortuorum apparent, ut imponere aliquando possint, docet id quod de Falckio paulo ante (2) commemoravi. Eodemque addes quod ex Ballonio (3), itemque ex Riolano (4) in Sepulchretum retulerunt, in toxici dati suspicione, cum ventriculus exanthematis obsitus repertus esset, parum abfuisse quin constanter medici suspicionem illam confirmarent, nisi admoniti fuissent, ea exanthemata a morbillis esse, qui cum erumpere in cute quidem cœpissent, sed ob virium infirmitatem non perrexissent, ventriculum occupaverant: eamdemque suspicionem in multis subito extinctis falso inde esse ortam, quod fundi ventriculi potissimum pars sinistra intus extraque nigresceret; cùm id non veneno, sed sanguini esset tribuendum, ibi intra venulas restitanti quæ ad ramum pertinent, *vas* olim *breve* nuncupatum. Sed neque e contrario quævis in ventriculo animadversæ maculæ contemnendæ sunt. Verum

(1) N. 18.
(2) N. 19.
(3) Sect. hac 10, obs. 4, § 10.
(4) L. 3, s. 7, in schol. ad obs. 10.

inter oculos, et lucem expandendus apertus ventriculus est. Sic enim qui maculis duntaxat quibusdam aspersus videbatur, eumdem, referente Ballonio (1), minimis foraminibus pertusum deprehenderunt, veneni indiciis: quanquam tunc quoque dispiciendum ex indiciis aliis crediderim, externi, an interni. Quin aliquando non manifestum modo, sed et magnum ulcus in ventriculo reperiri potest, cujus originis prima signa toxici deglutitionem consecuta esse videantur, neque res tamen sine dubitatione esse. Sic in juvene de quo Fabricius Hildanus (2), post lautum convivium primus stomachi dolor inceperat, ex quo paulatim aucto, et acerbissimo facto cum obiisset, magnumque ulcus inventum esset, a superiore ventriculi orificio in hunc deorsum se extendens, parentes quidem id ab adhibito veneno repetebant; ipse autem Fabricius veri similius censebat, ab ossiculo aliquo acutissimo ulcus incepisse, infixo in rugam aliquam illius orificii: nam si a veneno sumpto facta esset exulceratio; ea, inquit, *potius in ipso fundo, quam in ore ventriculi, extitisset.* Attamen qui dissentire a Fabricio vellent, objicere possent duas puellas non sine veneficii suspicione mortuas, in quarum altera Joannes de Muralto (3) juxta

(1) Sect. ead. obs. 17, § 1.
(2) Ibid. obs. 5, cum schol.
(3) L. eod. 3, Sepulchr. s. 8, obs. 7.

idem orificium atra quinque stigmata inusta reperit, in altera Petrus Paawius (1) illud ipsum orificium duobus locis erosum deprehendit, atque ut virum silerent ab eodem Paawio (2) ob eamdem suspicionem apertum (nam præter orificii illius erosam substantiam, erosam quoque habuit reliquam internam ventriculi faciem), canem tamen producerent, de quo in Historiis a Wepfero (3) editis, qui cum arsenicum devorasset, postridie mortuus, atque incisus, *circa stomachum in ventriculo superficiem rubram et inflammatam* ostendit; *in fundo* autem *ventriculi et circa pylorum nullum inflammationis vestigium.* Denique ut melius appareat, quam difficile in hac materia judicium sit, videri aliquando potest in hujusmodi suspicionibus venenum ipsum in ventriculo esse deprehensum, ut in matrona de qua Bened. Silvaticus (4), *pulvisculus* ille *coloris cinericii ulceratæ ventriculi parti adhærescens* pro *luculentissimo* præbiti veneni *indicio* acceptus, vel ut in Muralti puella paulo ante memorata, pulvisculus ille alter *arenosus*, qui ex humoribus in ventriculo inventis, et mundo vase exceptis subsedit. Verum nisi deprehensus pulvis ea copia sit, ut a peritis probe

(1) L. 4, Sepulchr. s. hac 10, obs. 4, §. 7.
(2) Ibid. § 8.
(3) Ibid. in Additam, obs. 13, hist. 12.
(4) Ead. s. 10, obs. 5.

examinari, et pro veneno agnosci queat, aut nisi illius particulæ, erosis ventriculi tunicis adhærentes, ejusmodi sint, ut per se facile se prodant, ut *gilla* illa quam iis adhærentem Heersius (1) invenit, sive ut arsenici albi frustula, quæ iisdem inhærentia vidit, et vix evulsit Salmuthus (2); et in muliere quoque de qua est prima hujus epistolæ observatio (3), facile agnoverunt; nihil inde pro certo licebit pronunciari.

21. Quæ omnia, atque alia quæ Etmullerus, filium dico, in programmate perpendit Lipsiæ edito anno 1729, erudite et prudenter ostendens, quam arduum et periculosum sit certi aliquid in ejusmodi quæstionibus constituere; quæ, inquam, omnia quotiescumque mecum ipse considero, toties sentio, jure meritoque esse a me factum, cum in quibusdam dissectionibus, quas hic proponere potuissem, alibi autem ad te scripsi (4), venenum ingenitum, an ingestum esset, nolui pronunciare. In ea tamen in qua non ventriculum modo, et duodenum intestinum, sed et œsophagum erosum deprehendi (5) magis audere potuissem, si pro certo notum fuisset, nullas extitisse vomitiones per

---

(1) Sepulchr. l. 3, s. 8, obs. 8.
(2) Ibid. obs. 5.
(3) N. 3.
(4) Epist. 29, n. 18 et seq.
(5) Ibid. n. 20.

quas rejectum venenum, fortasse ingenitum, ex parte aliqua restitando, œsophagum forte læsisset. Non leve igitur veneni devorati indicium erunt ventriculi erosiones, si nulla quidem cum vomitione, et cum œsophagi tamen sint erosione conjunctæ, præsertim si in eo reperiantur, qui cum sanus hactenus fuerit, nihilque in victus ratione peccaverit, repente post ingestum quidpiam, insoliti potissimum saporis, aut odoris, stomachi doloribus, aut angoribus, aliisque sumpti veneni signis correptus, intra perbreve tempus obierit. Non levis, inquam, ex hisce omnibus, aut plerisque in unum junctis conjectura ducetur. Sed res certa erit, ubi in ventriculo, aut proximis intestinis venenum ipsum reperietur facile agnoscendum. Videsis Hoffmanni quoque (1) indicia super historiis aliquot, dignis quæ in Sepulchretum referantur: ita et symptomata, et dissectiones proponunt, minime omissis rationibus unde inter notas præbiti veneni, et nominatim arsenici, pluribus communes, huic non fuisse, illis fuisse datum venenum, intelligamus. Sed præcipuum illud dati veneni testimonium, ejus portio in visceribus reperta cum pro varia venenorum conditione, exigua copia, cum aliisque rebus mistione non sæpe occurrat; idcirco indicia aliunde quæ-

(1) Medic. rat. tom. 4, p. 3, s. 2, c. 8, in Enarrat. morb. obs. 2, 3, 4.

renda sunt, quorum, alia cum ad judices rerum capitalium attineant, a me prætermittuntur, aliud autem, ad medicos spectans, non est reticendum, quamvis per se obvium, et a me semel, iterumque animadversum. Nam præter id quod anno 1711 a me visum, et supra (1) adnotatum est, cum videlicet tres qui ex eadem pulte comedissent, omnes brevi post sumpti veneni symptomatibus laborarunt, jam antea autumno anno 1709 acciderat, ut me plures meorum civium intra paucos dies advocarent, quos cum scirem familiariter inter se versari, et convivari nonnunquam solitos: communem aliquam eorum in unum tempus incidentium ægrotationum causam suspicatus, interrogando comperi, ex quo novissime simul omnes epulati essent, primum minus bene se habuisse, mox autem ægrotare cœpisse. Quæsivi, an præter ipsos alii in eo convivio fuissent. Cum et fuisse, et quotquot fuerant, jam omnes, ne uno quidem excepto, ex morbo decumbere accepissem, nec quemquam tamen aut plus æquo, aut quidpiam minus salubre sumpsisse, autumno autem illo raros in civitate ægros esse animadverterem, vix dubitandum esse intellexi, quin pravi aliquid, et veneno simile ex errore fortuito aliquo sive epulas, sive potiones, quibus in eo prandio usi fue-

(1) N. 7 et seq.

rant, infecisset. Verum quam facile erat hoc generatim conjicere, tam erat difficile sive ex ægrotantium symptomatibus, sive ex accurata, et sæpe repetita perquisitione quidnam illud fuisset, assequi. Symptomata enim pro alia aliorum ætate, dispositione, et temperatura alia in aliis erant; quanquam in pluribus, inter cætera, alvi fluxus erant et tormina, in aliquo, sine torminibus, sinceri sanguinis dejectiones. Perquirendi autem verum ut optimam occasionem haberem, eo libentius præter eum qui prandium dederat, ancillam etiam quæ coxerat, et reliquias comederat, liberaliter curandam suscepi; uterque enim graviter, ancilla autem gravissime ægrotabat. Huic igitur non semel ostendens, quanto minus difficilis curatio esse posset, si mihi uni diceret quid per errorem admisisset, aut ab aliquo admissum esse conjiceret; nunquam exprimere aliud potui, nisi hoc unum, quo cogitaret magis, eo magis id se ignorare. Quæ cum ita essent, necessario coactus sum unicuique sic mederi, ut singulos hæc, vel illa symptomata gravius, aut levius urgebant. Quidam brevi, et facili, sed reliqui longa, et difficili curatione servati sunt, ut in quibusdam bimestris fuerit, in eo qui sanguinem dejecerat, quadrimestris. Unus ex omnibus qui morbum diutius contempserat, undevigesima ex quo cubare tandem cœperat, die febri, cum singultu convulsivis tremoribus, aliisque malignis symptomatibus juncta, frustra me, et se-

niore ejus medico, quæcumque poterat, opem ferentibus, confectus est.

22. Quæ una fuisset reliqua, ignotam illarum tot ægrotationum quærendi via anatome videlicet, eam plures, variæque rationes prohibuerunt. Quarum aliquæ alterius quoque sectionem vetuerant, quem non levis conjectura erat, ex opio, per pharmacopolæ errorem minus parce præbito, decessisse. Cujus dissectio eo nunc mihi gratior esset, quod in brutis animantibus post datum largius opium incisis observata ab experientiss. Sproegelio (1) minus convenire, video, cum iis quæ in cane adnotaverat cel. Meadius (2). Cæterum de abusu opii detestabili apud veneficos nullum a me verbum expectes in scriptis quidem. Res enim ejusmodi, a medicis alioquin non ignorandas, utinam secretis duntaxat inter se colloquiis agitassent; chartis autem non commisissent, ne quod ad curationem excogitandam scire necesse est, id a nefariis hominibus ad latenter, et impune occidendum esset detortum. Quamobrem Galenus (3) Orpheum cognomento theologum, Horum Mendesium juniorem, Heliodorum atheniensem, aliosque librorum de iis compositionibus auctores usque adeo reprehendit, ut ne illud quidem concedat, earum noti-

(1) Exper. circa varia venena, etc. Exp. 15 et seq.
(2) Tract. de venenis tent. 5.
(3) De antidot. l. 2, c. 7.

tiam medicis saltem esse necessariam, ut iis qui sumpserint, possint succurrere. Utcumque id est; sane de venenis etiam aliis sapientius quædam posteriores magni cæteroquin medici pressissent; non epistolis, atque adeo libris editis vulgassent.

23. Eorum autem qui a morsu, aut ictu venenosæ bestiæ interierint, nullas memini aut a me, aut ab amicis institutas esse dissectiones, si illas excipias quæ ad morsum attinent rabiosi canis, a me tecum alias (1) communicatas. Scilicet *Italia, frigidioresque regiones hac quoque parte salubritatem habent, quod minus terribiles angues edunt*, quam æstuosæ; ut veris Celsi (2) verbis utar. Nec fere aliter se res habet in venenatis bestiolis, quæ sunt anguibus minores; certe autem de iis in quibus ego versatus sum, minus æstuosis Italiæ partibus non vera illi Boerhaavio (3) retulerunt, qui hæc narrarunt: *in Italia, ubi magna vis scorpiorum est, neminem subire diversorium quin hospes ei lagenam oleo scorpiorum plenam indicet; quod vulneri, si quod ei bestiola inflixerit, continuo inungat, sic mortis evitaturus periculum.* Sed neque tam raros esse, exterorum quis credat in terra Italia, quam

(1) Epist. 8.

(2) De medic. l. 5, c. 27, n. 10.

(3) Prælect. ad Inst. § 1132.

Plinius (1) videtur scripsisse. *Sæpe*, inquit, *Psylli, qui reliquarum venena terrarum invehentes, quæstus sui causa peregrinis malis implevere Italiam, hos quoque* (scorpiones) *importare conati sunt: sed vivere intra Siculi cœli regionem non potuere. Visuntur tamen aliquando in Italia sed innocui.* Si ea sinerent, quæ de vulgaribus scorpiis sequuntur, non de his, sed de volucribus Africæ scorpionibus de quibus novissime dixerat, Plinium multo libentius propter ea quæ paulo ante scripserat, interpretarer. Cum vero non sinant, deesse aliquid suspicor: certe ii qui Romæ ante Plinium scripserunt, Lucilius, et Cicero, raram bestiolam exempli loco non sic memorassent, ille quidem (2) *ut scorpius cauda sublata*, hic vero (3) *serpere anguiculos, nare anaticulas, evolare merulas, cornibus uti videmus boves nepas aculeis*; sed potius *vespas aculeis* scripsisset, ut imperiti olim ediderant, aut quod *nepa* quid esset, ignorarent, aut certe quod Nonium (4) nescirent ita uti descripsimus, duo postrema Ciceronis verba produxisse, neque aliter, ut illius scribendi ordo, et sententia postulant, producere potuisse. Quod siquis tamen credat, Plinium in Italia scorpios *innocuos* esse,

---

(1) Nat. hist. l. 11, c. 25.
(2) Ex Satyr. l. 30, n. 23.
(3) De Finib. l. 5.
(4) De Propr. serm. in *nepa*.

dicere; id vero ut plurimum ita est, nec memini, in civitatibus ubi vitam egi, vel frequentissimis, medicum unquam, aut chirurgum fuisse advocatum ut vulneri, a scorpione inflicto, mederetur; nedum ex eo vulnere quemquam mortuum, ut in cadavere veneni effecta possent inquiri. Quin etiam ab nostris Falloppio et Vallisnerio idem confirmari videris. Hic enim (1) venenum *quasi innocuum* ab nostratis scorpionis aculeo prodire scripsit; Falloppius autem (2) *in nostra regione ubi scorpiones sunt minus venenosi*, non oriri tumorem in loco ab ipsis icto, ut in regionibus calidis, sed *tantum pustulas, ac tubercula parva variolis similia*. Atque ut medicorum auctoritate qui in Italia vel temporibus, vel locis, vel utrisque magis quam duo illi, distent a nobis, idem comprobemus, num Scribonium putas, si noxios in Italia vidisset scorpiones, ad hunc modum fuisse scripturum (3): *In Africa, aut sicubi scorpiones sunt noxii*, Cornelium autem Celsum (4) *inter peregrina, et aliquanto magis pestifera*, quam nostratia, scorpionis venenum positurum fuisse? Posuisse autem, non quod scorpio, sed quod perniciosus scorpio esset peregrinus mihi, quidem illa ejus verba post varia recensita remedia

(1) Opere fis. med. tom. 2, p. 1.
(2) Tract. de tumor. c. 3.
(3) Compos. medic. 164.
(4) C. 27 cit.

satis videntur indicare (1): *cognovi tamen medicos, qui ab scorpione ictis nihil aliud, quam ex brachio sanguinem miserunt.* Loco autem, non tempore, a nobis distabat Redius, distatque Gentilis, medici ambo etrusci. Quorum primus (2) idem quod Plinus, affirmabat propterea quod centies viderat scorpiorum venditores nudas manus in sacculos inserere iisdem plenos, et sæpe ictus ab iis referre, neque unquam, tametsi fervente canicula hæc fierent, cum ullo vel minimo consequente veneni indicio. Alter (3) a scorpionum ictibus funesta mala fere non oriri, nisi in Africa. Ab Italis enim scorpiis ictos aliquos esse quidem mortuos; sed pauca admodum ab rerum naturæ scriptoribus ejusmodi referri exempla.

24. Duo vir ille eruditus producit, alterum ex Ferrario, ex Lanzono alterum. In utroque vomitus, imo in altero ipse volvulus intra horas aliquot lethalis. Juvat exempla alia addere, quotquot inter scribendum occurrunt, funesta fortasse futura, nisi obstitissent remedia. Proferam autem eo libentius quod Patavii pleraque acciderunt. Cortusus noster civem hic suum, a magno scorpione vulneratum, *jam animi deliquio detentum, brevi admodum tempore revoca-*

(1) Ibid. n. 5.
(2) Esper. int. agl. Ins.
(3) Annotaz. alla pag. 66, v. 23, della Lett. filos.

vit ad vitam externo pulveris auxilio quem a Matthiolo (1) acceperat. Benivenius (2) famulum a simili ictu, quamplurimo statim frigidissimo sudore perfusum, theriaca ex generoso vino exhibita, illico liberavit. Clari Veronæ medici Petri a Castro indicem digitum pupugerat scorpius, dolore, et frigore mox totum brachium invadente, cum ipse, parum proficientibus remediis cæteris, eo liberatus est quod amicus ejus Rhodius (3) memoriæ tradidit, hoc quoque adjiciens, anno tamen insequente rediisse dolorem eodem tempore cum tumore digiti phlegmonode. Sed et se quosdam Patavii scorpiorum *ictus tumore ac dolore graves animadvertisse.* Quin ipse quoque Vallisnerius, qui, ut supra (4) dixi, illorum venenum apud nos *quasi innocuum* esse agnoverat, denique, mutata quadantenus sententia, in Specimine *Alphabetico*, quod imperfectum reliquit, Historiæ medicæ, et naturalis (5) *hyeme* quidem illud *esse innocuum*, *sed æstate vel in nostratibus* affirmavit *esse mortiferum.* Cujus tamen rei unum, haud amplius, exemplum protulit, nimirum adolescentulæ cui sub caniculæ ardoribus in collo ictæ *paulatim*

(1) Vid. hujus comment. in Dioscor. l. 6, c. 29.
(2) De additis morbor. caus. c. 56.
(3) Cent. 3, obs. med. 90.
(4) N. 23.
(5) Opere, tom. 3, p. 4, alla voce *Scorpione*.

membra fiebant gelida, neque ex multis auxilium aliud profuit, quam oleum, *controveleni* dictum, magni Etruriæ Ducis, interius, exteriusque usurpatum. Verum illud primum meminisse te velim, non fuisse hæc denique funesta exempla: deinde quid pauca adeo ad innumera alia, omnino discrepantia? quid hoc ipsum ultimum ad tot illa quæ indicavimus (1), Redii eodem fervidissimo anni tempore? Quo tametsi fatear, et venenum hoc acrius fieri, et hominum corpora ipsius noxis magis opportuna; tamen octobri mense casus accidit Petri a Castro, et circa junii finem is qui a Lanzono (2) verbis medici qui affuerat, descriptus est. Qui, et Ferrari quoque alter si funesti, et per vomitiones quidem fuere; at in hoc scorpius intra os dormientis pueri irrepserat, idque sauciaverat; in illo autem feminæ, chlorosi laborantis, extremum, dum in latrina alvum exoneraret, intestinum ferierat. Quanti autem referat ad augendam, accelerandamque veneni noxam, si non modo ictum corpus tenerius, imbecillius, ægrumque sit, sed et pars icta sit ipsa mollior, et exquisitiore sensu prædita, cum per te intelligere satis potes, tum nisi hoc ponatur aliquanto minus facile est assequi, cur non æque omnibus graves accidant non apud nos tantum, sed et apud alios; si

(1) N. 23.
(2) Eph. N. C. dec. 3, A 1, obs. 20.

Africam, et alia æstuosa loca excipias, scorpionum ictus.

25. Ubi enim attendo illa quæ apud Monspelienses habita sunt, experimenta, facile adducor ut credam non secus ac apud nos, ibi quoque scorpiorum ictus ut plurimum esse innocuos. Nec vero experimenta illa duntaxat dico quæ ibi a Courtenio (1) anno 1679 sunt instituta. Nam quod a pluribus scorpionibus lingua catelli compuncta fuerit, ejusdemque abdominis cute nonnihil diducta, musculi ipsi ab illis non semel icti, arte etiam altius appresso aculeo, venenoque e subjecta vesicula in vulnera expresso, canis tamen nihil detrimenti ceperit, ut neque columbus, sæpe ad eumdem modum a scorpione sauciatus : contra autem quod talpa, cujus latus scorpio pupugerat, continuo mortem convulsa obierit; discriminis causam afferre hanc posses, quod catellus, et columbus ab inertibus, infirmisque scorpiis, quippe ineunte januario mense, talpa autem a valido, acrique, utpote circa medium quintilem, sauciata fuerit. Pericula igitur illa potissimum specto quæ ibidem quinquaginta, opinor, post annis fecit vir cel. Maupertuisius (2). De novem canibus, tribus parvis pullis, et uno mure quos scorpii percusserant, unus omnino canis, et is quinta ex quo percus-

(1) § supra ad n. 16 cit.

(2) Mém. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1731.

sus fuerat, hora post sæpe iteratas vomitiones convulsus, mortuus est; animalia duodecim reliqua nihil omnino læsionis retulere. His tamen per eosdem, ut videtur, dies, certe autem a scorpiis ejusdem generis, ad eumdemque modum validis, acribus, ferocientibus eadem loca icta fuerant; ut hinc nulla repeti possit discriminis causa, cur unus, haud amplius, canis interierit, præsertim cum is ab uno, cæterorum aliqui a pluribus scorpiis vel multo pluries, multoque profondius defixo aculeo sauciati essent, iisque promiscue tum maribus, tum femellis, itemque recens allatis, ut neque in sexus varietatem, neque in venenum, forte in priores ictus omnino insumptum; conjicere liceat discriminis causam, sicut merito Redius (1) non in viperis solum, sed etiam in scorpiis africanis conjecit. Conjici tamen in alia, atque alia potest, et in aliquod fortasse eorum quæ a Maupertuisio indicatur. Quoniam vero tam raro accidit, ut gravem scorpiones afferant noxam; facilius crediderim, eorum plura simul convenire oportere, ut afferant, aut fortasse aliud aliquod addendum esse quod præcipuum sit. Exemplo rem declarabo.

26. Apud Veteres volucre erat animalculum, *cui nomen asilo Romanum est;* ut Virgilii (2)

---

(1) Cit. supra ad n. 23.

(2) Geor. l. 3, v. 147.

verbis utar; *æstron Graii vertere vocantes.* Idem a Latinis *tabanum* quoque esse dictum indicat M. Varro (1), sed Plinius (2) magis. Id animalculum sitne idem quod modo apud nos tabanus dicitur, si forte quæras, facile negabo: sitne vero quod Etrusci adhuc asilum vocitant, dubius hærebo. Nam id certe aut non Veterum asilus est, aut non semper idem efficit quod Veteres nobis descripserunt, ut vulnerata boum cute hos concitet in furorem. Hocque adeo verum est, ut vir præstantissimus Reaumurius (3) sibi quærendam causam censuerit, cur interdum id faciat, alias non faciat. Itaque cum ipse nullum, secus ac Vallisnerius (4), in eo acrem, quem in vulnere relinquat succum agnoscat, minime quærit, aliasne plus relinquat, alias minus: sed neque credit, discriminis causam ab altius, aut minus alte defixo aculeo esse repetendam, propterea quia hic neque tenuior est, neque minus alte defigitur, quam bubulcorum stimulus, boum cutem alte perfodientium sæpe, at nunquam idcirco in furorem agentium. Ipse igitur censet, cum asili aculeus subcutaneum aliquem crassiusculum nervum forte compungit, tum bovem

(1) De re rust. l. 2, c. 5.

(2) Nat. hist. l. 11, c. 28.

(3) Mémoir. pour servir à l'Histoire des Insectes, tom. 4, mém. 12.

(4) Opere, tom. 1, p. 4.

furere; cum eum non compungit, non furere. Ego vero ne tum quidem si essem in hujus animalculi dissectione vel maxime exercitatus, mihi tantum sumerem, ut in dissensione virorum qui pares ætate hac minime habuerunt in perdifficili insectorum historia, aliquid adversus alterutrum pronunciarem; sed potius, quod mea erga memoriam utriusque observantia postulat, darem operam, siqua fieri id posset, ut componeretur utriusque sententia, simul ad crassiusculum compunctum nervum, simul ad acrem instillatum succum respiciendo, si forte hunc ex asilo alicunde in vulnus existere, invenire possem, eaque ratione scrupulum quemdam mihi penitus evellere, factu perdifficile credenti, ne bubulci quoque stimulus in crassiusculum nervum unquam incidat, bovemque in furorem agat. Nunc vero summi viri conjecturam ab asilo ad scorpium, in quo utramque componere sententiam licet, transferentes, gravia ex ictu hujus tunc mala sequi, veri similiter suspicamur, cum crassiusculo cuipiam nervo, aut alii exquisiti sensus parti simul vulnus infligit, simulque acerrimum venenum immittit. Sane tum animalia quæ hinc mortua memoravimus (1), tum quæ Redius (2) per africanum scorpionem occidit, convulsa periere, tum convulsa quoque ea mu-

(1) Supra, n. 25.
(2) Esper. supra ad n. 23 cit.

lier de qua supra dictum est (1), tum quæcumque alia symptomata in ipsa, et cæteris etiam qui mortui non sunt, hominibus apparuerunt, facile per convulsiones licet explicare: et venena quoque alia, ictu, aut morsu venenosorum animalium communicata, per nervos potissimum nocere, laudabilis cl. Meadii (2) sententia est.

27. De immisso autem simul cum aculeo etiam veneno, nulla amplius restat dubitatio. Nam etsi posteaquam Plinius (3) *tenui fistula perforatos* esse tradiderat, *scorpionum aculeos, venenum infundentes*, et (4) hoc *ab iis candidum effundi, Apollodorum auctorem esse*; Galenus (5) extitit qui *nullum apparere foramen* scriberet, *in eorum aculeo*, ideoque *aut perquam exiguum esse id quod injioeret, aut nihil omnino*; quin etiam Redius (6) ne in majori quidem scorpio, nempe africano, ullum videre foramen potuit, quantumvis oculo exquisitissimis vitris instructo; hic tamen non modo ex Aretino antiquo scriptore (qui e Plinio exscribere potuerat) sed ex propriis multis in eodem illo scorpio observationibus, album ex aculeo prodire humorem, con-

---

(1) N. 24.
(2) Introd. ad Expos. mech. venen.
(3) Nat. hist. l. 11, c. 37.
(4) Ibid. c. 25.
(5) De loc. aff. l. 6, c. 5.
(6) Esper. cit.

firmavit: alii autem foramina, nedum foramen, perviderunt, quos inter Vallisnerius (1) in primis fuit, qui deinde, nec semel, edidit, ostenditque tum quare ab Redio visa non fuerint; quippe in ipso extremo acumine quærente, tum quare in extremo esse non debuerint, videlicet ne si veneni canaliculus ad extremum usque aculei perduceretur, hujus necessariis tum subtilitati efficeret, tum firmitudini, obturationi autem a minima quavis in quam incurreret, materiæ particula obnoxius fieret. Ne vero dubites, num foramina, eaque non in extremo aculeo, in nostratibus quoque sint scorpiis; qua ratione in his etiam perspexerit elegantissimo vir ingenio Ferdinandus Antonius Ghedinus, et ipse ad me scripsit anno 1707, et Vallisnerius communicatas a me Ghedini litteras vulgavit. Peculiaria hæc habet Vallisnerius, aculeum triangularis instar pyramidis tres facies habere: in harum singulis singula esse foramina; humorem per hæc exire quam maxime limpidum: hunc autem a canaliculo per internodia caudæ traductum, in ultimum ferri, ex quo exstat aculeus. Tu in peregrinis illis grandioribus, ex quibus ipse videtur hæc descripsisse, quærere poteris, an perpetua sint, illudque præterea quæ intima structura sit ultimi internodii. Nam

(1) Vid. loca supra ad n. 23 et 24, indicata.

præter vesiculam, quam olim indicavit Coiterus (1) scribens, *sub caudæ aculeo, quo* scorpius *ferit, vesicam veneno plenam latitare*, credibile est musculosi aliquid inesse, quo venenum exprimatur. Extima enim internodii pars id præstare per se non potest, utpote quæ corneola est, et in africano scorpione, externæ, ut Redius (2) expertus est, compressioni minime cedens. Sub crusta autem illa, quemadmodum in cancrorum videmus brachiis, includantur musculi necesse est, quibus, ut internodia cætera, sic etiam ultimum moveatur; itaque carnea, aut tendinea alia expansio, intra ultimum internodium perveniens, validiore contractione quam qua illud movet, comprimere etiam posset vesiculam.

28. Sed hoc venenum in nostratibus quidem scorpiis, aliisque non æstuosarum regionum, ut Monspeliensibus, longe minus validum est, quam in Africanis. Itaque non sicut in Africa, ita apud nos sæpius, imo raro adeo gravia ex eo occurrunt symptomata, quemadmodum supra (3) ostensum est, ut nisi plures causæ, et in his præcipua fortasse, nempe crassiusculi nervi compunctio, in unum conveniant, innocuum esse videatur. Quod ubi ponimus, facile cum cel. viro

(1) Obs. anat. ex diversis brutis.
(2) Esper. cit.
(3) N. 23 et seq.

Maupertuisio (1) in eam suspicionem descendimus, ne forte plura quæ adversus scorpionum ictus laudantur, remedia ideo profuisse visa sint, quod sæpius fuerint iis hominibus adhibita quibus vulnus quidem inflictum fuerit, sed innocuum venenum immissum. Inter ea remedia a priscis usque temporibus illud de cujus vi nominatim vir ille cl. dubitat, potissimum recensitum esse nosti, quod ex scorpione ipso petitur. *Scorpio* inquit Celsus (2), *ipse sibi pulcherrimum medicamentum est*, sive *contritus super vulnus impositus*, sive *super prunas*, ut *vulnus suffumigetur*. Verum laudati viri dubitationem videtur confirmare tum suffumigium hoc frustra adhibitum ei mulieri quæ supra (3) memorata est, ex scorpionis ictu nihilominus mortuæ, tum contusus ipse scorpius, et vulneri impositus, qui *parum profuit* Petro a Castro, cujus quoque casum retulimus (4), in eo ictis a tarantula simillimum, quod insequenti anno dolor rediit eodem tempore. Hoc enim de sauciatis a tarantula adnotavit Baglivius (5) : qui et illud *observatione constare* scripsit (6), *a scorpione* in Apulia *punctos eadem*

(1) Comment. supra ad n. 25 cit.
(2) De medic. l. 5, c. 27, n. 5.
(3) N. 24.
(4) Ibid.
(5) Dissert. de tarant., c. 9, et hist 1.
(6) Ibid. c. 7 et hist. 3.

fere pati symptomata, ac si a tarantula morsi essent. Sed nos ea symptomata, et mortes supra non recensuimus, ut qui æstuosas Italiæ partes excepimus. Profert insuper cuniculi, a tarantula occisi, dissectionem (1): nec reticet (2), ab illa ictorum *multa symptomata a depravata imaginatione pendere videri.* Hoc, atque alia quæ ad tarantulam attinent, magis explorata nos habituros speramus, siquando vir doctissimus Franciscus Seraus ea poterit quæ de insecto illo inchoata habet, perficere. Interea tamen, quod ad nostrates pertinet scorpios, non sine omni dubitatione sumus, quin plures ex iis qui ab his compuncti gravia quædam pati visi sunt, timore imaginationem turbante, non tam ex veneno quod prorsus innocuum fortasse fuerit, quam ex animi agitatione, corpus percellente, male habuerint. Hanc autem dubitationem, in qua ipsum quoque Maupertuisium (3) esse video, comprobare ex parte illud etiam potest, quod nonnulli eorum vix icti, continuo de iis queruntur quæ tam cito ne in illis quidem contigerunt qui ex veneno eodem occisi sunt, iidemque antidoto aliquo adhibito, aut dato ex his quæ vulgus, ipsique magni faciunt, aut quod medicus quispiam cui plurimum fidant, tanquam certis-

(1) Ibid. c. 10.
(2) Ibid. c. 6.
(3) Comment cit.

mali sentire, et plane sanatos esse clamant. Nempe animi, non corporis, hæc esse videtur curatio: quæ sicui forte antidoto famam conciliavit, ut immerito conciliaverit, simulque ut certiora quærenda sint, vides.

29. Sed non ut scorpionum, ita viperarum quoque apud nos sæpius innocuum venenum est: a quarum morsu plurimi interirent, aut certe gravissime laborarent, nisi multo quam scorpii, essent illæ rariores, et propter magnitudinem facilius animadverti, et caveri possent. Gravissime, inquam, laborarent, cum remedium necdum inventum sciam cui quidem possint, audeantve homines fidere, ut ab se arceant vehementissima symptomata, viperinos morsus excipientia. Laudata ut maxime ad id fuerant devorata capita, aliæve partes viperarum. Sed Redii (1), et Francinii (2) experimentis res minime respondit. Postea magnis laudibus efferri audivimus viperarum pinguedinem, multoque etiam magis vulgare oleum, si demorso loco adhiberetur. Etsi vix credibile videbatur, per angusta adeo, nec parum profunda foramina per quæ mordens vipera venenum immittit, satis aditus patere oleosis præsertim linimentis; maluimus simum, commendaverit, illico nihil amplius se

(1) Lettera sopra alcune opposizioni, etc.

(2) Lettera del Platt. fra le opere del Redi, tom. 2, dell' ediz. Veneta.

tamen judicium tempori permittere, quod ut certiorem, et utilem vim novorum remediorum, quemadmodum corticis peruviani, ita ambiguam, et periculosam, quemadmodum transfusionis sanguinis demonstravit, et ne a proposita materia longius abeamus, quemadmodum tot alia adversus venenatos animalium ictus olim commendata præsidia inutilia esse ostendit, et oblivione tanta obruit, ut, exempli causa, quod Abbatius (1) *expertum esse* scripsit, *admodum prodesse, et Patavii* quidem *expertum*, ego intra annos propemodum quinquaginta ex quo hic versor, nunquam memorari a quoquam, nedum adhiberi, audiverim. Itaque anni vix pauci præterierant, cum Regiæ Scientiarum Academiæ Parisiensi Commentaria illa(2) prodierunt: ex quibus per experimenta cl. virorum Geoffroyi, et Hunauldii demonstratum esse intelleximus, quam leves, et dubiæ istarum ex oleo inunctionum sint vires: hocque judicium *rectum esse*, vel Anglorum medicus doctissimus confirmavit Meadius (3). Qui tametsi viperinæ axungiæ probabiliorem laudem tribui posse addidit; tamen neque hanc curationem *fidam* esse, ingenue fassus est, et tu ex altero quod in memoratis commentariis morsi hominis profertur, exemplo fa-

(1) De admirab. viperæ natura, c. 31 in fin.
(2) An. 1737.
(3) Expos. mechan. venenor. tent. 1.

cile agnosces. Ipse vero præ cæteris auxiliis facile, et promptum illud commendat, quod significare supra volui, cum remedium esse inventum negavi, cui fidere audeant homines, videlicet quæ ore statim fiat, veneni suctionem. Nam etsi Celsus (1) adversus omnium serpentium morsus hanc fidenter adeo commendaverit, ut asseveraret, sic et sugentem *tutum fore, et tutum hominem esse præstiturum*; eaque ab Dioscoride etiam laudata (2), non Galeni (3) modo temporibus, sed et Aetii (4), Pauli (5), et Actuarii (6), a quibus imperatur, ut Rhazem (7) aliosque omittam, in usu fuerit; quin ut ad propiores nobis descendam; a Tagaultio quoque (8), Vesalio (9), Abbatio (10), Severino (11), Redio (12), Charasio (13), aliisque (14) probetur: etsi, inquam, tot,

---

(1) De medic. l. 5, c. 27, s. 3.
(2) De medic. mat. l. 6, c. 40.
(3) Meth. medend. l. 13, c. 6, ad fin.
(4) Tetrabibl. 4, serm. 1, c. 10.
(5) De re med. l. 5, c. 2.
(6) De meth. med. l. 6, c. 11.
(7) 8 Almans. c. 1.
(8) Instit. chir. l. 2, c. 11.
(9) Chirurg. magn. l. 3, c. 14.
(10) L. cit. c. 31 et 32.
(11) Viperæ pyth., p. 3, c. 5.
(12) Osservaz. int. alle vipere.
(13) Vid. Sepulchr. s. hac 10 in schol. ad obs. 6.
(14) Vid. Duhamel, reg. Sc. Acad. hist. l. 4, c. 6 in fin.

tantisque auctoritatibus nitatur; non est tamen facile sperandum, populum eo posse adduci, ut Celso (1) aut cuiquam credat, venenum hoc *non gustu, sed in vulnere nocere:* quamvelit, clamet Severinus (2), *exsugat nostra fide quisquis;... immunis a quaque labe, ab unoquoque detrimento, me fidejussore, futurus est exsuctor.*

30. Quanquam populum in eo sapere existimarem, si huic fidejussori minime crederet, nullo in periculo exsugentem fore (3), tametsi exsugens Celsi (4) monitum, a plerisque eorum quos laudavi, diserte confirmatum, non attenderet, *ne quod in gingivis, palatove, aliave parte oris ulcus habeat.* Quod Redius monitum, et jure quidem, meritoque tanti faciebat, ut quod ab aliquo illorum qui cum eo tunc aderant, audivisse olim memini, cum ex iis qui expressum a viperis venenum potabant, unus in illud identidem panis crustam intingeret, ederetque, increpuerit continuo Redius, ne forte crusta gingivam, ut interdum fit, vulnerante, sibi homo per jocum præsens periculum crearet. Quin etiam inter cæteras causas, quamobrem circulator commorsum sibi ab aspide brachium, imo homines duo ictum sibi a vipera digitum cum suxis-

(1) S. 3, cit.
(2) C. 5 cit.
(3) Ibid. et alibi.
(4) S. 3 cit.

sent, nihilominus mortui sint, ut Ælianus (1), Matthiolus (2), et Amatus Lusitanus (3) scripserunt, hanc ponendam esse conjecit (4), quod os illi haberent fortasse ulcusculo quopiam læsum. Hi tamen, aliique infra (5) commemorandi eventus homines terrent, dum quo alicui, quæcumque fuerit causa, accidit, idem sibi quoque accidere posse, timent, ii præsertim quibus est gingivarum laxitas aut scorbutica, aut ad ipsam accedens quando Matthiolus (6) vel sine hac animadvertit, sanguinem, a *forti* ipsa *suctione facile e gingivis manare.* Terrent etiam monita illa alia quæ plerique eorum quos probare diximus suctionem, astipulante quoque Avicenna (7), inculcarunt, ne sugens sit jejunus, utque in ore colluto oleum teneat, et quod exsuxit, continuo exspuat. Quæ monita eo magis terrent, quod doctissimus ipse Meadius (8) eadem ferme commendat, tametsi id eo dicat, *ne veneni acredo inflammet labia, linguamque* exsugentis; nec immerito, quando cum aliis viperæ venenum

(1) De Hist. animal. l. 9, c. 62.
(2) Comment. in Dioscor. l. 6, c. 40.
(3) Cent. 3 curat. med. 14.
(4) Osserv. cit.
(5) N. 33.
(6) Ad c. 40 cit.
(7) Canon. l. 4, f. 6, tr. 3, c. 1.
(8) Tent. 1, cit.

gustans, quamvis cum aqua mistum, *sapore esse acri et igneo*, percepit, *ut si lingua fervido aliquo et urente corpore pertusa esset*, hoc sensu duas tresve horas durante; quin socius qui non dilutum gustare voluit, inde retulit cum linguæ aliqua inflammatione et tumore ulcusculum, biduum permanens. Longe minus terrebantur homines, cum aut Severinum (1) legebant testantem, sapore hoc venenum esse quasi *sorbi immaturi*, ut percepit Branchinus, Pharmacopæus Senensis præcipuus, cum, ipso vidente, *lingua libaret ac degustaret*, ... *nihil exinde noxæ perpessus*; aut Charasium (2) asseverantem, *gustatum, et deglutitum; quod sæpe sæpiùs expertus erat, neque homini, neque ulli animali nocuisse*; quod denique addit; *non detrectaverit ipsemet in os proprium ingerere* vel *absque sequente, aut præcedente oris collutione*, aut Redium (3) imprimis confirmantem, *se vidisse infinitis vicibus illud lambentibus, et deglutientibus labra non intumuisse*, describentemque Jacobum illum suum, cum id non sine voluptate identidem lamberet, aut potaret, idem postridie non facturum, si oris, aut ventriculi noxam inde retulisset, aut saporem acrem, et urentem per-

(1) Cit. p. 2, c. 4 ad fin et c. 8.
(2) Vid. Sepulchr. in schol. ad Append. cit., obs. 6.
(3) Osserv. cit.

cepisset, quem contra, scribit Redius *dulcem insipidum* veneno illi esse, et *simillimum sapori olei amygdalarum dulcium*. Sed de tanto inter auctores dissensu, de uno eodemque veneno loquentes, mox erit iterum dicendi locus. Nunc illud cogita, num ex ista ipsa dissensione hominibus addi possit animus, ut suctione utantur, præsertim cum plerosque videant qui sive ex Veteribus, sive ex Recentioribus ipsam laudarunt, non uni illi fere plus fidere, quam auxilio quod minus quidem, quam oris suctio, statim in promptu est, non dissimili tamen, et certe minus suspicionibus obnoxio, cucurbitularum videlicet; nam post utrumlibet alia, atque alia remedia imperant; indicio manifestissimo, non esse igitur exsuctionem præsidium illud quo semper credi liceat, venenum e fundo usque perangusti vulnusculi, imo ex anfractibus, in quos inde prorepsisse interea potest, adsitæ cellulosæ membranæ, aliisve flexuosis semitis totum penitus eductum fuisse. Quod et de cæteris seu per syphones, seu per hirudines, seu per alia quælibet, exsugendi modis dictum putato. Cæterum quod de efficacioribus chirurgicis remediis, ut scarificationibus profundis, inustione, aut amputatione verba non fecerim, hanc causam habeto, quod hæc plerique a vipera icti aut non admittant, dum sibi eumdem quem multis a mitiori curatione fuisse audiverint; felicem exitum pollicentur aut nimis sero tandem postulent;

perrarum enim est quod scribit Kramerus (1), novisse se quemdam, cujus digito, a vipera morso, totum jam brachium inflammatum erat, jamque febris, crebræ animi defectiones, deliria, spasmi, alia ejusmodi accesserant, et hunc tamen *horis* 32 *a vulneratione jam elapsis, abscissione digiti demorsi curatum* esse. Itaque intelligis, cur hæc omiserim, mitiora pleraque consideraverim, quorum etiam infra (2) sum quædam alia memoraturus.

31. At enim, inquis, unde igitur tanta aut suctioni, aut tot aliis, etiam olim adversus viperarum ictus mitibus auxiliis laus parta esset, nisi illorum ope homines vidissent servatos? Ego vero, ut illud omittam, perraro aliquem evasisse qui non pluribus esset remediis usus, ut cui potissimum salutem deberet, difficile esset constituere; hoc certe attendendum censebo, non pauca apud eos qui periculum sæpius fecerunt, exempla occurrere bestiarum quæ nullo dato, admotove remedio, aut levia, aut nulla a viperarum morsibus mala perpessæ, aut gravia etiam, nihilominus vitam servaverint. Sic Redio (3) accidisse, nec raro, leges. Sic Parisiensium tum quos olim Hamelius (4), tum quos ego su-

(1) Commerc. litter. an. 1735, hebd. 11, n. 3 in fin.
(2) N. 33.
(3) Osserv. cit. e Lettera cit. int. alle opposiz.
(4) Reg. Sc. Acad. Hist. l. 4, s. 1, c. 1, n. 6.

pra (1) laudavi, aliæ sunt huc pertinentes observationes. Quod si horum discriminum causam quæras, multiplicem esse potuisse dicam, seu mordentes viperas, seu morsa animalia spectes, sive utraque. Utrisque communia sunt ætas, constitutio corporis, vires, anni tempus, victus et regio, a quorum varietate varius esse potest illatæ, aut acceptæ læsionis gradus. Sic, ut de regionibus dicam; vides quas Severinus (2) excipiat, ut quarum viperæ innoxio sint ictu, quanquam quod de Anglicis ipsi ab Hougtono relatam fuerat (3), cum iis quæ alii, et quæ passim cl. Meadius (4) scribit, minime consentit, præsertim ubi Redii experimenta ita sibi in Anglia respondisse ostendit, ut Verneyo antea in Gallia, aut ubi *solere ubique* confirmat, eadem mala a viperæ morsu *simili fere modo oboriri*; quamvis, id quod proposito huic nostro satis est, pro *climatum*, et aliorum ferme, quæ diximus, *diversitate*, *illa aut augeri posse*, *aut deprimi* fateatur. Posse quoque alterutrum fieri pro varia mordentis viperæ magnitudine, ira, ejusque veneni acrimonia, facile intelliges, si a majori, et magis irata plus veneni in vulnus immiti, et hoc profundius infligi cogitaveris; nam de acrimonia res vel magis est ma-

(1) N. 26.
(2) L. cit. p. 3, c. 1.
(3) Vid. et p. 1, c. 7, § 3.
(4) Tent. 1, cit.

nifesta, eamque in aliis viperis aliam esse discrepantia ostendit, de qua supra (1) dictum est, inter laudatos auctores de sapore, et effectibus in labris, et lingua, veneni hujus; neque enim quisquam ausit dubitare, quin ea quæ pro observatis a quolibet eorum proposita sunt, revera fuerint observata. Ad hæc illud quod est præcipuum, addendum est, interesse plurimum inter viperam quæ modo sæpe sæpiusque momorderit, et inter illam quæ necdum post justum temporis intervallum id fecerit. Hanc enim inter impostorum fraudes jam olim recensuit auctor libri de Theriaca ad Pisonem (2) ut viperæ antea quam ipsos, oblatas carnes, *assidue mordere* clam *cogerentur;* sic enim *venenum quod ore continent*, *ejicerent necesse erat:* unde tu e contrario unam deducere causam potes, quare nimirum jejunæ viperæ perniciosius mordeant, causisque addere quas alii excogitavere. Cæterum quod vetus ille auctor tradidit, confirmavit Redius (3), se pluries expertum scribens, ejicere viperas venenum omne, si non primo, at saltem secundo morsu, ut tertius deinde, et quartus veneno careant: et quanquam infra indicet, tertio quoque posse aliquando venenum inferri, imo

(1) N. 30.
(2) C. 12.
(3) Osserv. cit.

alibi (1) non modo experimentum proponat, unde tertium, sed et alterum, unde sextum lethalem fuisse apparet; Parisienses (2) autem unum, unde septimum, tamen si hæc etiam velis quæ rarius accidunt spectare, vides nostro proposito non officere; nam tandem ad eum morsum qui innoxius sit, perveniatur, necesse est, citius, aut serius, ut minor est vipera, aut major, vel certe ut minus, aut plus collectum habet venenati humoris, vel lentius hunc reparat, aut promptius, vel uberius in singulis morsibus effundit aut parcius, vel denique minus, aut magis acrem gignit, ut minima etiam extrema guttula id possit quod grandior solet.

32. Huc adde quæ morsi animalis peculiaria sunt, ut magnitudinem corporis, aut parvitatem, cutis duritiem aut teneritudinem, humorum inertiam aut acrimoniam, morsæ partis pauciora, aut plura sanguifera vasa, nervos, alia hujusmodi. Nam parva, si paria sint cætera, ab eadem veneni copia, et acrimonia citius interire, et ratio indicat, et Redii (3), ac Parisiensium (4) experimenta confirmant. Quapropter mirandum non est quod apud primum legimus, cum eadem vipera anates momordisset quinque, et continuo

---

(1) Lett. cit.

(2) Cit. supra.

(3) Lett. cit.

(4) Cit. supra.

tres columbos, neque anates postremæ tres periissent, primum periisse columborum; aut cum aves a viperæ morsu facillime intereant, equum, taurum, aliaque majora, et duriore cute animalia sæpissime non interire; minus enim profunda vulnera accipiant, necesse est. Nec valde mirarer, si quæ in Sepulchretum (1) relata sunt experimenta, sæpius repetita ad eumdem modum responderent; ut constaret, eas animantes citius necari quæ humoribus præditæ sunt acrioribus, et magis vividis, tardius autem quæ aquosioribus, viscidioribus, et lenti motus, ut quædam sic interfici nequeant. Et certe cum in una eademque animantium specie alia aliis esse possit humorum, imo et firmarum partium constitutio; qua ratione accipiendum censeo quod sapienter a Parisiensibus indicatum est credibile esse, ex eadem animalium specie quædam magis, aut minus graves effectus pati a vipereo veneno; ut quamvis hoc eadem immittatur copia, et morsus videantur pares, non pariter, aut non æque sero, aut cito moriantur; cum hæc, inquam, credibilia sint; hinc videtur intelligendum, quare non semper eo quo ab eadem vipera sunt morsa, ordine animalia unius speciei intereant, sed aliquando, ut de quinque Charasii (2) colombis, illud primum quod morsum exceperit quintum,

(1) In addit. ad sect. hanc 10, schol. 2 ad obs. 2.

(2) Sect ead. obs. 6, § 8.

et de tribus Parisiensium ipsorum pullis, illud tardius multo quod secundum : quanquam cum ille prorsus siluerit, eadem omnes columbæ an alia parte corporis sauciatæ sint, hi vero antea dixerint, non omnes, sed *ferme omnes* in quibus periculum fecerunt, pullos eadem parte fuisse morsos ; accedere aliæ causæ possunt quibus istam in moriendo ordinis mutationem tribuamus. Morsus enim illic exceptus ubi plura sint, et crassiora, aut perpauca, et tenuiora sanguifera vasa aut nervi, perniciosior, aut levior esse adeo potest, ut ipso prompto, et concitato multi sanguinis effluxu venenum simul eadem via rejiciatur, ut ab Redio (1) animadversum est: quæ rejectio an forte aliqua ex parte contingeret sero e vulneribus effluente, ipse cogitabis; seri enim parem effluxum Parisienses negant se vidisse in iis quæ perierunt, animalibus, ac in iis viderunt quæ sunt servata.

33. Facile hic quæres, per venas ne, ut plerique autumant, an per nervos, ut cl. Meadius (2) censet, viperæ venenum, aut noxia ejus vis in corporis intima deducatur. Cum primis ut sentias, præter cætera, fortasse illud te movebit experimentum quod in Sepulchreto (3) proponitur, ut in canibus *non semel* habitum, vide-

(1) Lett. cit.
(2) Tent. 1, cit.
(3) Schol. 2, supra cit.

licet succo venenato, e viperarum capitibus extracto, pauca aqua calida inter exprimendum ablutis, in sanguifera vasa injecto, brevi illos periisse. Verum tamen ubi animadverteris, alia etiam complura, quæ minime venenata sunt, ad eumdem modum injecta, brevi pariter mortem afferre (1); libentius perpendes quæ a Meadio pro via nervorum producta sunt. Nam et ipse antea (2) non improbabat venarum viam præsertim ubi de venenis ageretur immissis per animalium ictus, aut morsus. Sed postea mutavit sententiam, et quemadmodum sumpta, ita et per vulnus infusa venena aggredi potissimum nervos credidit, cum attendisset celeritatem illam mirificam qua viperæ caudisonæ morsus canem occidit, *non integro* videlicet *minuti temporis quadrante.* Sed et vipera vulgaris cum hominis digitum momordisset, isque, ut supra (3) commemoratum est, os vulneri *statim* admovisset, sanguinemque exsuxisset; *hoc facto repente mortuus concidit*, sive ut alibi (4) loquitur idem qui vidit, Matthiolus, *derepente in terram cecidit, ubi illico mutus factus deperiit.* Non funestus quidem, sed valde noxius, et subitus ab eadem

(1) Vid. ex gr. inter inject. Courtenii, § cit. supra ad n. 16.

(2) Vid. introd. ad tentam.

(3) N. 30.

(4) Comment. in præf. Diosc. ad .l 6.

causa in venatore quem Sommerus (1) curavit, effectus fuit. Cum enim bina digito a vipera inflicta vulnuscula sibi suxisset; *actutum intumuit lingua* æque *ac si pomum in ore* teneret cum *loquelæ et deglutitionis impedimento, obnubilatione visus, capitis tumore, et gravedine.* Nec vero quia Redii conjecturam protulimus (2), ejusmodi eventuum causam in quodpiam oris ulcusculum rejicientis; continuo credas, venenum hiantes in ulcusculo venas subiisse; in hoc enim non venulas solum, sed et nervulos injuriis veneni patere, vicissim dicere possent illi qui cum Meadio sentiunt. Et ne suctionem magis, quam morsum culpes; vel apud Parisienses lege quid Anglo illi acciderit qui in se periculum fieri voluit morsus viperini. Scilicet a demorsa manu violentus dolor per totum reliquum superiorem artum se extenderat statim, vel prius quam vipera mordere desiisset. Atque ut intelligas dolorem nervis, non ut vulneratis, sed ut veneno infectis, esse imputandum, faciet quod Meadius (3) ut *memorabilem* adnotavit, *parum latrasse canem, dum vulnus* acu chalybea acuta forma simili viperini dentis, *infligebatur, at veneno per* eamdem acum *immisso tum vero ululasse.* Sed præter celerrimam, saltem aliquando, veneni

(1) Eph. N.C. dec. 3, A. 3, obs. 152.
(2) N. 3.
(3) Tent. 1, cit.

hujus, aut ejus noxarum progressionem, minime ab lento sanguinis per venas motu repetendam, huc adde cl. ejusdem viri experimenta in sanguine humano, vitreo calente vase excepto ob adjunctum autem viperæ venenum *neque colore, neque consistentia*, quidquam mutato, ut neque tum neque postea internosci posset a pari sanguinis ejusdem portione, cui nihil fuerat additum. Neque te illud moretur quod in Sepulchreto (1) leges, in occisis hoc veneno animantibus sanguinem repertum esse coagulatum, imo in corde, et venis omnibus in *polypos admodum tenaces concretum.* In eodem enim Sepulchreto contrariæ occurrent observationes (2) reperti *fluidi magis*, *quam coagulati,* aut *summe tenuis et acris* aut *ex parte* dissoluti, *et corrupti*, et nusquam *coagulati.* Quod si quas tamen inter has animadvertes quæ grumos, et concretiones proponant; at tu sæpius laudatos Parisienses lege, qui, ut referunt, duos in Anglia columbos sanguinem habuisse coagulatum, ita se testantur in eodem, totque aliis animantium generibus nullum coagulationis indicium, sed contra fluiditatis signa in sanguine deprehendisse. Sed et Redius (3) qui tamen in quibusdam coagulationem illam invenerat, diserte negat, semper in

(1) In Addit. ad hanc 10, s. obs. 1, et schol. 2 ad obs. 2.
(2) Obs. ead. 2, et sect. ead. obs. 6.
(3) Osservaz. cit.

omnibus invenisse. Satis igitur apparet, non esse *immediatum*, ut loquuntur, et proprium viperini veneni effectum sanguinem coagulare, ut neque dissolvere, sed pro variis hujus dispositionibus, et pro variis præsertim nervorum, sanguinis motum, ut supra (1) etiam dictum est, mire perturbantium, affectionibus vario modo ipsum vitiari, ut, quod plerasque relegens indicatarum observationum, intelliges, in aliis quoque sit rutilus, et vividus, in aliis ater, et ad corruptionem pronus. Quæ cum ita sint; facile per te vides, quandocumque volatilibus corpusculis referta medicamenta, a longo jam tempore commendata adversus viperinos morsus, prodesse visa sunt, vel in eos casus incidisse in quibus sanguis ad concretionem vergeret, vel nervis potius opitulando profuisse. Quod eo magis dicendum esset, si quod in botanico viri cl. Jussieu discipulo (2) tribus in digitis a vipera vulnerato non sine eorum fere statim adveniente stupore, et tumore, nec levi, ad ipsam quoque manum extenso, feliciter successit ab exhibito, et vulneribus etiam affuso alkalico volatili remedio, cum oleo succini conjuncto, si idem, inquam, remedium, prompte in usum tractum, ut in magno brutarum animantium numero certe dicitur respondisse, ita in ho-

(1) N. 9.
(2) Hist. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1747, obs. anat. 2.

minibus saltem plerisque in posterum responderet.

34. Nec tamen propterea negandum est, vitiatum sanguinem eorum qui a vipera icti sunt, mortem accelerare; imo Parisiensibus (1) dandum est multum ad id facere, præsertim cum a gangræna infectus, quæ fere solet sauciatam partem, eique proximas corripere, eamdem labem in dissitas, intimasque partes traducit, quemadmodum in anseris corde, et jecinore ab ipsis conspectum est, ab aliisque nonnunquam fuerat in jecinore, quod *ex nigricante* flavescebat, alias in ventriculo, cujus color *quodammodo obscurus*, non sine *livoris quadam specie*, aut *magis obscurus*, itemque in mesenterio, et intestinis, in quibus *manifestior* is color, aut quæ *maculis lividis hinc inde leviter picta*, ad ingressum autem bilarii ductus, *livore*, *seu potius nigrore gangrænoso* erant *infecta*, ut perlegens indicatas supra (2) in Sepulchreto observationes, Scholiumque reperies. Interdum tamen accidit, ut non modo hæc ab aliis non adnotentur, sed ne exterius quidem livor usquam ullus se ostendat, ut in canicula Francinii (3), quæ *nulla corporis parte tumorem* habuit, *aut livorem*: verique simile est, ab irritatis venenato morsu nerveis

(1) Cit. supra, n. 29.
(2) N. 33.
(3) Lettera cit. n. 29.

ipsis qui ibi sunt, ramulis contractiones fibrarum fieri, sanguinem in proximis vasculis remorantes, unde tumoris, inflammationis, livoris, gangrænæ initium, nisi forte ea corporis, aut sauciatæ partis dispositio sit, ut quamvis alibi, ut in illa canicula nervi citissime, convelli incipiant; morsa tamen pars neque tumeat, neque liveat, aut quamvis alias celeriter adeo intumescat, ut Parisienses (1) scripserint, eodem quo mordetur, momento, initium tumoris animadverti; in illo tamen nobili juvene, cujus historiam a Charasio descriptam habes in Sepulchreto (2), *post horas demum aliquot* conspectum sit. Neque alia ferme, præter variam corporum dispositionem, causa videtur afferri posse, quamobrem tumor in quibusdam minus, in nonnullis autem adeo extendere se pergat, ut in illo eodem juvene, toto artu jam occupato, qui ictus fuerat, et proximo hypochondrio, et mamilla, oppositum quoque latus jam impetere videretur; in altero autem Parisiensium exemplo manum oppositam sauciatæ vel multo citius prehenderit, quin Falloppius noster (3), et Albertinus (4) ex viperæ ictu viderint totum corpus intumuisse;

(1) Ibid. cit.

(2) Append. ad obs. 6 hujus 10 sect.

(3) De tumor. præt. nat. c. 3.

(4) Opusc. 2, in comment. Inst. Sc. Bonon., tom. 1.

ut Dioscoridem (1) omittam, cujus verba aliter ab aliis (2) legi scio. Aliquando tamen incidunt casus in quibus si effectus explicare velis morsus veneficæ cujuspiam bestiæ non satis sit peculiarem corporis dispositionem in medium afferre, velut cum equus (3), cujus posteriorem dexterum pedem musaraneus momordisse dicebatur, intra biduum mortuus, dissecantibus videndas exhibuit non tam adiposas cellulas a pede ad cervicem usque sero flavo turgidas, sparsimque sugillatas, flaccidos autem musculos, et hæc quidem a dextris, quam pulmonem dexterum maculis distinctum nigris, et ipsam cordis auriculam dexteram flavam, seroque repletam; sanissimis vero musculis, pulmone, et auricula sinistris: quod discrimen neque a virulentia e vulnere in sanguinem immissa, neque a certa sanguinis dispositione, sed ab irritatis potius nervis dexteris, si auriculas præsertim respicias, facile deduces.

35. Ut vero in iis de quibus paulo ante dicebam, ita etiam in aliis viperini veneni effectibus animadvertendas varietates ab alterutra quam commemoravi, causa repetes. Quasdam ex præcipuis hic juvat proferre. Vomitum, si plerasque attendas indicatarum observationum, vix

(1) De Med. l. 6, c. 10.

(2) Severin, c. 1 cit. supra ad n. 31.

(3) Vid. Murry, quæst. med. Paris. propos. die ult. an. 1749, n. 4.

unquam abesse credes. At vero Paulus (1), Aetius (2), Avicenna (3), nisi in pluribus deesse vidissent, hi esse *aliquando*, ille esse *in quibusdam*, non scripsissent. Neque Courtenius (4) cum de multis loquatur canibus neque inter cætera lethargicum quemdam stuporem a non multis alioquin memoratum, ut *solitum* hujus veneni effectum reticeat, ullum de vomitu verbum facit; quod neque fit in Scholii illius 2 neque in observationis illius VI experimentis, quæ supra (5) ex Sepulchreto indicavimus : si unum excipias, cui tamen quod continuo subjicitur, diserte hæc habet : *vomitus nullus secutus*. Pariter in iisdem, et Courtenii experimentis dejectiones, quæ dignæ quidem adnotatione fuerint, proponi haud video : quarum tamen vehementia, aut peculiaris natura a pluribus observata est, et cl. Meadius (6) de cane quem hoc veneno infecerat per acum immisso, hæc scripsit : *ortæ sunt turbæ solitæ*, *vomitus*, *dejectiones*, *etc.*, et certe in tertio exemplo hominis a vipera morsi, quod a Parisiensibus (7) est descriptum, quam violenta fuerint utraque, manifestum est. Sed in

(1) De re med. l. 6, c. 12.
(2) Tetrab. 4, s. 1, c. 21.
(3) Canon, l. 4, f. 6, tr. 3, c. 32.
(4) § cit. supra ad n. 16.
(5) N. 33.
(6) Tent. 1 cit.
(7) Cit. supra, n. 29.

duobus quæ illud præcedunt, exemplis dejectiones ne nominantur quidem, ut neque olim apud Dioscoridem (1), Aetium (2), Paulum (3), Avicennam (4); quorum tres priores *tormina*, Avicenna *gravitatem in dorso*, omnes *urinæ difficultatem*, quin pro hac Aetius *cruenta lotia* et fere omnes *cruentas gingivas* commemorant. Has tamen, et urinæ difficultatem in recentioribus observationibus non videor legisse. Cruenta autem lotia in utroque Harderi (5) cane, de renibus autem, dorso, et torminibus questum esse hominem in primo illo apud Parisienses scio, ut juvenem quoque Charasii (6) de acerbis, perstantibusque circa umbilicum doloribus: in eoque etiam labrorum tumor fuit, quem Redius (7) ab Avicenna, ait, esse memoratum. Quod si hic igitur, illique alii veteres medici minus frequentia symptomata non omisere; tanto magis dejectiones videntur fuisse propositurі, si tam crebro ab ipsis essent animadversæ. Neminem autem memini sive priscorum, sive recentium qui non viderit convulsiones, easque aut nomine hoc ipso, aut convulsivorum sive motuum, sive tremorum, sive tensionum, sive horrorum non designaverit; aut symptoma aliquod, sine iis

(1) (2) (3) (4) Capitib. cit.
(5) Sepulchr. s. hac 10 in Additam, obs. 2.
(6) Supra, n. 34.
(7) Osservaz. cit.

haud facile explicandum, non protulerit. Mitto cætera quæ producere non vacat: mitto quæ produxi omnia præter vomitum, quem crebro adeo fuisse adnotatum dixi, tanto autem magis hic attendendum, quod Parisienses qui supervenire *satis constanter* agnoverunt, in ventriculo tamen ullum *ordinario* inflammationis, nedum gangrænæ indicium ab se repertum esse negarunt; ut in tot saltem quæ dissecuerant, animalibus a convulsis nervis videatur repetendus.

36. Nec vero facile dissentiendum est a doctissimo quem sæpius laudavimus, viro, cum indidem esse deducendum putat, quod morsi a vipera icterici fiant; neque enim tam cito mutare in sanguine particularum naturam, aut miscelam admistum veneni pauxillum potest, quam convulsione adstrictis in hepate bilariorum ductuum initiis, quæ a sanguine jugiter ejicienda essent bilis corpuscula, in hoc retinere. Credo autem ipsi, colorem totius cutis intra non integram horam fieri *flavum*, nonnunquam tamen; non sæpe adeo, ut ejusmodi effectum *huic veneno proprium* dicere possimus. Et memini quidem Cardanum (1) legisse mirantem, quod *persæpe in ictu oculi, icti* a viperis *contrahant talem colorem.* Sed et Donatum (2) postea legi, *raro ho-*

---

(1) Comment in Hippocr. aph. 62, l. 4.
(2) De med. Hist. mirab., l. 1, c. 9.

mines a virulento ictu *fieri ictericos* affirmantem credentemque propterea, hoc iis duntaxat accidere, quorum sanguis plurima abundet bile, quæ si flava fuerit, flavo; si nigra, nigro; si porracea, porraceo quoque colore cutem inficiat. Quo sane infectam fuisse, neque adeo cito, ex Galeni (1) exemplo constat, quod profert; citri autem colore ex altero, quod producit, Avenzoaris (2) exemplo, neque a morsu, ut in illo, viperæ, sed a veneno devorato. Huc adde observatum *flavum* icterum a punctione aranearum, ut est apud Ettmullerum (3); non semper tamen, nec omnium. Videre enim, exempli causa, potes, quam graves noxas illa attulerit de qua cl. Bernerus (4), et quam varias, et sæpe quanto perniciosiores eæ de quibus sub Etrusci phalangii nomine scripsit vir doctus Brogianus (5), cujus tractatus pervellem antea prodiisset, quam has, jam scriptas, epistolas recenserem. Ab iis illud quoque adnotavit, per quod cum phalangio Apulo, et cum eo scorpio a quo punctum Petrum a Castro fuisse dixi (6), videntur posse comparari, videlicet anno insequenti eodem tempore sympto-

(1) De loc. aff. l. 5, c. non 6, sed 7.
(2) L. 3, tr. 13, c. 6.
(3) Prax. l. 1, s. 17, c. 3, art. 4.
(4) Eph. N. C. cent. 9, obs. 49.
(5) De venen. animant. p. 1.
(6) Supra n. 24.

mata rediisse. Ab neutro tamen scriptore tot inter noxas icterum memorari animadvertes. Porro Ettmullerus etsi hæc subjicit, *ex viperæ morsu suboriri ordinario fere icterum, jam Veteres annotasse, sicut Zacutus Lusitanus l. 5 Medic. Princ. Hist. 29, refert;* hunc tamen si inspexeris, non plura de eo quidem invenies referre, quam Donatum, quem magis sequitur, quam suspicari possit qui utrumque non conferat; nec bene tamen ubi Brassavoli (1) in Tombesio observationem describit, quasi Donatus hanc produxisset, ut ad icterum ex venenato morsu spectantem. Paulus quidem (2), et Aetius (3), quos uterque laudat, de morbo regio ex venenatis ictibus fecere mentionem; quin Aetius inde etiam *contingere consuevisse*, diserte ait. Sed utriusque horum sermo est de omnibus, non peculiariter de viperæ veneno, quam etsi alter exempli causa nominat, ex ea tamen *porraceo* colore tingi cutem, docet, imo cum peculiarem de ea habet tractationem (4) *plumbeo*, Paulus autem (5) generatim ponit *coloris vitiationem*, quam Avicenna (6) *declivem* esse ait

(1) Comment. in cit. aphor. 62.
(2) De re med. l. 3, c. 50.
(3) Tetrab. 3, s. 1, c. 17.
(4) Tetrab. 4, s. 1, c. 21.
(5) L. 5, c. 12.
(6) Cit supra ad n. 35.

ad viriditatem. Atque ut intelligas, icterum non semper, et in aliis alio colore fieri; animadvertas, velim, Dioscoridem (1) scripsisse *subalbidum* inde *colorem concipi*, horum autem omnium vetustissimum Nicandrum (2),

Nigricat ipsa cutis, plumbi modo fusca colore,
Cærulea interdum est, ærisve simillima flori.

Utque ad Zacutum redeamus; habet hic alibi (3) observationem huc maxime attinentem, et quam in Sepulchretum non relatam esse miror, propter gangrænam in jecinore deprehensam. Scilicet cum messores duos, alte dormientes, eadem vipera momordisset, ambosque post horam convulsiones variæ concussissent, eorum alter *in flavissimum icterum, post decem horas; alter,* qui servari non potuit, *in nigerrimum, post 14 horas lapsus est, ita ut Æthiopis formam repræsentaret.* Quas autem icterici coloris varietates, recentiores Zacuto observatores adnotaverint, non possum dicere, cum in descriptis hominum exemplis, fortasse ob regiones, in quibus erant, minus æstuosas, ne icteri quidem mentionem factam esse meminerim, sed neque in tot brutis animantibus, quorum certe oculi, dum etiamtum viverent, aut membranæ passim

(1) Cit. supra ad n. 34.
(2) Apud Severin. viper. pyth., p. 3, c. 1.
(3) De medic. princ. hist. l. 2, hist. 115, obs. 20.

in dissectis post mortem, insolitum colorem, præsertim flavum, vel cursim inspicientibus ostendissent.

37. Habes longum, sed fortasse tuis studiis non prorsus inutilem, de vipera sermonem ex comparatis inter se iis quæ nunc forte in manibus erant non veterum modo, sed et recentium auctorum scriptis; ut non videar expectare a te posse quod olim super epistolis de aspidis veneno ad Lancisium datis (1) retuli a doctissimis, et erga me alioquin humanissimis viris, scilicet *præstitisse forte propriis experimentis* fuisse me *usum*, *quam auctoritate Aetii, et reliquorum veterum, qui in his nimis sæpe incaute procedunt*. Nempe hic usus sum recentium quoque cautissimorum hominum experimentis, quibus pariter usurus fueram in illa disputatione si ulla eorumdem extitissent. Nam mea ne in vipera quidem habui quæ ad te mitterem, quippe aliis atque aliis, cum illa instituendi tempus per ætatem fuisset, occupationibus distentus, et periculi plena tentamina antea aversatus, quam mihi, ut aliis qui diu exercitati in iis fuerant, aut nocerent (2), aut abominationem, nedum fastidium (3), crearent. Verum ut hæc me non re-

(1) In Append. ad Metallothecam Vaticanam Mercati.

(2) Vid. Gentil. Annotaz. alla pag. 73, v. 25, della Lett. filos.

(3) Vid. Redi Lett. int. alle opposiz.

traxissent; non video, quomodo ab eruditissimis illis viris possent ex me experimenta in aspidibus expectari, qui in Africa, atque adeo in Egypto nunquam fuissem. Scribit enim Strabo (1) *Egyptiam aspidem*, de qua potissimum nostra fuerat disputatio, *proprium quiddam habere præter alias aliorum locorum*. Nam quod aspides extra Africam etiam, in ipsaque Italia et prisci, et non prisci scriptores aliqui memoraverint, nimirum vulgi opiniones, et voces secuti sunt. *Quas* enim *vulgo vocamus aspides, nullam habent fere communem notam cum illis* de quibus noster fuerat sermo, ut vere Salmasius (2) censuit : et certe nec Lucanus (3) de aspide dixisset,

Ipsa caloris egens, gelidum non transit in orbem
Sponte sua, Niloque tenus metitur arenas.

neque ab Ovidio (4) sic esset designata,

Plenaque somniferis serpens peregrina venenis;

nisi *hæc genera serpentium* revera, ut Celsi (5) verbis utar, *et peregrina, et aliquanto magis pestifera essent, maxime quæ æstuosis gignuntur locis.* Nec mirum, quando vel intra ipsam Italiam ve-

(1) De situ orb. l. 17.
(2) Plinian. exercit. in Solin.
(3) Pharsal. l. 9.
(4) Métam. l. 9.
(5) De medic. l. 5, c. 27, s. 10.

nenati quorumdam animalium ictus alia vis est in aliis aut magis, aut minus calidis locis. Sic tarantula, inquit Baglivus (1), *venenifera duntaxat est in Apulia, et præsertim camporum incola; nam quæ in montibus Apuliæ vicinis reperitur, vel nullo, vel non pernicioso pollet veneno*, tantoque minus vel campestres illæ alias in Italiæ regiones translatæ, ut proposita etiam historia (2) confirmat. Non est certe apud nos ejusmodi terra, qualem apud Hibernos esse animadvertit Lombardius (3), ex ea causam repetens, cur neque ibi ulla videre animalia potuerit quæ venefica essent, et quæ ex his varia illuc attulerat ex Anglia, fere statim ac in Hiberniæ solum emiserat, mori omnia cerneret, inflata pleraque, et convulsa. At si tamen aspidibus, ex Africa huc importatis, illud duntaxat quod tarantulis, ex Apulia alio translatis, forte accidisset; nonne me mea fefellissent experimenta? Cum igitur nulla esset experiendi sine dubitatione facultas, nec, si fuisset, continuo rescribendi officium, a me non una de causa debitum, faciendi periculi spatium daret; quid mihi erat reliquum, nisi ut eorum testimoniis uterer, qui morsuum aspidis effectus aut vidissent

(1) Dissert. de taran. c. 7.
(2) C. 11, hist. 8.
(3) Eph. N. C. dec. 3, A. 3, obs. 79.

ipsi, aut eorum qui viderant, scripta legissent?

38. Hic facile ex me quæres, in disputatione illa de genere mortis Cleopatræ quæ mihi cum viro amplissimo Lancisio fuit, quid revera ipse animo sentirem, quando exercitationis causa, ut fit sæpe inter amicos, videtur illa a me suscepta, nec secundæ ejus responsioni a me repositum quidquam exstat. Ego vero in re quæ ob vetustatem sine priscorum testimoniis pro certo non posset definiri, cum forte in Vaticana metallotheca (1) ad morientis Cleopatræ simulacrum hæc ab Lancisio (quem de accepto libro certiorem facere continuo oportebat) adnotata animadvertissem: *in brachio aspis spectatur, cujus morsu* Cleopatram *occubuisse vulgaris fert opinio: quamvis alii epoto veneno mortem sibi conscivisse contendant*, suspicatus, exstare fortassis ignotum mihi veteris Scriptoris locum qui hoc tradidisset, nihil magis in utraque epistola spectavi, quam ut eum locum, si quis forte esset, ex Lancisio elicerem. Eaque mente quæ pro magis vulgata opinione proferri a me statim poterant, et confirmari, semel atque iterum ad illum scripsi. Quem locum ex ejus unis, et alteris litteris cum esse nullum intellexissem; facile ejus voluntati obsecutus sum, ut finem facerem dis-

(1) Ad fin. Armar. 10.

putandi, in controversia præsertim, ea qua par fuerit, hinc modestia, inde comitate orta, et progressa, utramque eximie laudantibus viris doctis (1): ut minime dubium sit, quin ex his aliquis a quo *acerrima* fuisse dicitur, nihil aliud, quam exprromptos utrinque, et contentos spectaverit nervos rationum. Nostrum enim utrique plurimum favet, mihi autem, quæ ejus par doctrinæ, et eruditioni humanitas est, tantum tribuit, quantum ne optare quidem ausim. Sed illuc redeo. Itaque ne tum quidem a me aliquid novandum censui, cum biennio ferme interjecto, accidisset ut addere Lancisius Appendicem deberet ad metallothecam, scripsissetque ad me, placere sanctissimo utriusque nostrum Domino, ut simul disputatio illa quam benigne perlegerat, ederetur, et licere mihi, si quid in meis epistolis additum aut mutatum vellem; quod in suis fecit ipse, significare. Parendum enim imperanti rescripsi: eo autem magis ab omnibus intellectum iri, non esse a me scriptas illas, ut vulgarentur, si ita, uti ex tempore fusæ erant, prodirent. Nec tanti sane erant quæ adjicerem; aliqua erant tamen, quæ tibi nunc indicabo, non ut postliminio controversiam instaurem, neque vulgatam opinionem pro certa statuam; sed ne forte quæ pro hac aut confir-

(1) Giornale de' Lett. d'Ital., tom. 33, p. 2, art. 8, in fin.

mari, aut dici vicissim possent, nulla prorsus fuisse arbitreris. Eorum alia sunt ab historicis, alia a medicis, alia ab utrisque, ab aliisque insuper auctoribus repetenda. Ex historicis Velleius (1), Ælianus (2), Florus (3) summo consensu, et sine ulla dubitatione, aspidis morsu Cleopatram se interemisse tradiderunt. At enim Velleius adulationis vitio supra quam credi possit, laboravit, neque inter historicos a Quinctiliano recensetur : Florus puerili desiderio mirabilia dicendi, veritatis dispendio se abripi passus est: et si ad has accusationes, a Sigonio, Lipsio, Scaligero acceptas, aliam ex Verderio (4) sumptam, adversus Ælianum adjungas; hic quoque dum alius ab Aristotele videri vult, a veritate recedit. Verum longe facilius esset singulorum laudationes ex multo pluribus proferre auctoribus, quam accusationes istas ex nonnullis perquisivisse. Illas tamen omittimus, cum ad has satis sit animadvertere, nihil ad Aristotelem attinere, quo mortis genere olim esset Cleopatra peritura, nihilque mirabilis in eo esse quod, quam, facto in damnatis periculo, nullum citius simul, mitiusque in perimendo deprehendisse venenum constabat, quam ab aspidis morsu, ea se quoque hoc

(1) Hist. rom. l. 2, c. 87.
(2) De Hist. Animal., l. 9, c. 61.
(3) De Gest. rom. l. 4, c. 11.
(4) Cension in Auctor.

ipso necasset: nihil denique adulationis erga Augustum fuisse scribendo ab hoc illam morsu potius, quam ab epoto veneno, mortuam. Nam quod Velleius non sit a Quinctiliano (1) inter Latinos historicos nominatus; nec Cæsar ipse nominatus est, credo quod laudabilia quantumvis utriusque scripta, pro justa historia, de qua ibi erat sermo, non haberet, quando sua Cæsar ipse ut Commentaria, reliquerat, Velleius autem amplius volumen non uno loco (2) pollicitus summa fere attigerat capita.

39. Sed iis tribus totidem objiciuntur historici, qui non idem confirmaverint, Suetonius (3), Plutarchus (4), Dio (5); imo his duobus contenditur, majorem esse fidem habendam, quippe Græcis, eoque in historia verum diligentius inquirere solitis quam latini, et in re præsertim ad græcum imperium attinente, si loca attendas, propioribus; si documenta, instructioribus. Non est mihi in animo illud Quinctiliani (6) commemorare: *Græcis historiis plerumque poeticæ similis est licentia*, multoque minus (7) *quid-*

(1) Instit. Orator., l. 10.
(2) L. 2, c. 48, 96, 99, 103, 114, 119.
(3) De duodec. Cæsar., l. 2, c. 17.
(4) Græc. rom. q. ill. vit. in Anton.
(5) Rom. hist., l. 51.
(6) Instit. orat., l. 2, c. 4.
(7) Juvenal. sat. 10.

mari, aut dici vicissim posse… fuisse arbitreris. Eorum alia… alia a medicis, alia ab utri… super auctoribus repeten… leius (1), Ælianus (2), Fl… et sine ulla dubitation… tram se interemisse… leius adulationis vi… laboravit, neque… recensetur : Fl… dicendi, verita… et si ad has a… …utio re-ligero accep… …ero (1), usque adversus… …aximum, res omnes alius ab… …andabat litteris Pontifex Verum… …nalium similitudinem multos ex m… …icit : *qui sine ullis ornamentis mo-sati…* *…olum temporum, hominum, locorum,* ta… *…umque rerum reliquerunt*, ut major Cato, … pictor, et Piso : quæ causa videlicet fuit cur …nos eorum scripta non pervenerint; contra, ac multa illorum qui post eos Romanas res ornatius latine scribere instituerunt. Quo ex tempore me non injuria facturum puto, si de modo rei præsertim, quam hic spectamus, neutrius partis gloriam augente, plus uni Latino credam in Romana quidem historia, quam Græcis duobus. Ad Romanam autem, an ad Græcam historiam spectet

(1) De oratore, l. 2.

gusto ... victis, et ad mortis neces-
Antonio et Cleopatra, confec-
ostendere, cum et dux uter-
li præmium Ægypti regnum
ovinciam redactum? At
erat, et Græcorum id
ium, et lingua vige-
nim negat? et Regi-
igo. Num Græca
et lingua, an
prope trecentos
abantur? cujus Reges
gyptiam quidem linguam *di-*
cedonicam reliquisse fatetur ipse
us (1), populi autem illa pars quæ *ab*
quo ex *Græcis* fuerat, et *communis Græco-*
rum consuetudinis haud immemor, jam Polybii ætate, ut Strabo (2) docet, *evanuerat*. Nam quod Plutarchus, et Dio, locis propiores, documentis instructiores fuisse dicuntur; tam longum est intervallum quod Bœotiam, et Bythiniam, unde illi erant, ab Ægypto disjungit, ut non tanto majus denique videri debeat quod inter hanc Italiamque interjicitur. At minus certe, id quod præcipue in historicis spectandum est, intervallum temporis fuit, quo propior Cleopatræ morti Velleius, quam Plutarchus; et Ælianus, quam

---

(1) In Antonio.
(2) De situ orbis, l. 17.

quid Græcia mendax audet in historia: quin ultro fateor fuisse ex Græcis summos historicos, quorum ope res etiam Romanas discamus, præsertim quod ad ritus attinet publicos. Hos enim, aliaque ejusdemmodi, ut in quadam Grotii epistola legisse videor, adnotant, traduntque diligentius exteri, quam cives, qui ceu notissima omnibus, inutiliter scribi censent. Sed et res ab Romanis gestas ex magnis illis inter Græcos historicis permultas discimus, in primis ad ea usque tempora quibus tandem Latini sua ipsi facta elegantius scribere cœperunt. Nam vel *ab initio rerum Romanarum*, ut testatur Cicero (1), *usque ad P. Mutium Pontificem maximum, res omnes singulorum annorum mandabat litteris Pontifex max.* Quorum Annalium similitudinem *multos secutos* esse dicit: *qui sine ullis ornamentis monimenta solum temporum, hominum, locorum, gestarumque rerum reliquerunt*, ut major Cato, et Pictor, et Piso: quæ causa videlicet fuit cur ad nos eorum scripta non pervenerint; contra, ac multa illorum qui post eos Romanas res ornatius latine scribere instituerunt. Quo ex tempore me non injuria facturum puto, si de modo rei præsertim, quam hic spectamus, neutrius partis gloriam augente, plus uni Latino credam in Romana quidem historia, quam Græcis duobus. Ad Romanam autem, an ad Græcam historiam spectet

(1) De oratore, l. 2.

bellum ab Augusto, victis, et ad mortis necessitatem adactis Antonio et Cleopatra, confectum, quid attinet ostendere, cum et dux uterque Romanus, et belli præmium Ægypti regnum fuerit, in Romanam provinciam redactum? At enim et Cleopatra Græca erat, et Græcorum id regnum, ut quorum imperium, et lingua vigerent Alexandriæ. Fuerit, quis enim negat? et Reginæ, et regni a Græcis vetusta origo. Num Græca propterea et leges, et instituta, et lingua, an Ægyptia, an alia post annos jam prope trecentos in eo tum regno dominabantur? cujus Reges jam antea *vel ne Ægyptiam quidem* linguam *didicisse, vel Macedonicam reliquisse* fatetur ipse Plutarchus (1), populi autem illa pars quæ *ab antiquo* ex *Græcis* fuerat, et *communis Græcorum consuetudinis haud immemor*, jam Polybii ætate, ut Strabo (2) docet, *evanuerat*. Nam quod Plutarchus, et Dio, locis propiores, documentis instructiores fuisse dicuntur; tam longum est intervallum quod Bœotiam, et Bythiniam, unde illi erant, ab Ægypto disjungit, ut non tanto majus denique videri debeat quod inter hanc Italiamque interjicitur. At minus certe, id quod præcipue in historicis spectandum est, intervallum temporis fuit, quo propior Cleopatræ morti Velleius, quam Plutarchus; et Ælianus, quam

---

(1) In Antonio.

(2) De situ orbis, l. 17.

Dio. Documenta autem num certiora Plutarchum accepisse credemus ex avo suo narrante quod a Philota audiverat familiari cujusdam ex Antonii coquis, an Velleium, tempori illi quam proximum, ex præstantibus viris qui cum Augusto fuissent Alexandriæ, sæpius audire domi, militiæque potuisse, utrobique (1), ut nobiles majores sui, non sine illustribus muneribus, et ornamentis versatum? Quod si ut huic adulatio objecta est erga viventem Tiberium, et necdum omnino pessimum, sed *inter bona*, ut ait Tacitus (2), *malaque mixtum*, *incolumi matre*, in cujus obitu suæ hujus Velleius historiæ finem fecit, mox ipsam ad Vinicium insequenti anno Consulem mittens, ita placeret Dionem, et Plutarchum accusare, non deessent Valesii, Rapinii, Bodini, Vossii, Lipsii censuræ, illum ut plagiarium, a vero deflectentem, optimis infensum, sæpe adulantem, sæpe hallucinantem, diserte arguentium, neque aliorum in Plutarchum, majorem in ipso rerum Romanarum notitiam desiderantium, nec perveterum solum, sed et earum quæ in tempora non ita antiqua inciderunt, cujusmodi exempla; ut mittam quod est apud Lambinum (3); vel uno in facto plura profert Paulus

(1) Vid. Voss. de hist. lat., l. 1, c. 24, et Beecleri indic. Vellejanum in *Vellejus*, cui adde Velleji, l. 2, c. 124, in fin.

(2) Annal., l. 5, in fin.

(3) Adnot. 16 in Cicer. orat. pro Dejot.

Manutius (1); miraturque, *tam turpiter esse lapsum*, quod et alibi (2) ait, *sæpe* eidem accidisse: quanquam mirum id esse negat Bodinus (3) *in homine Græco, qui se linguam Latinam non satis intellexisse, in Vita Demosthenis* (4), *confitetur*. Quo et illud pertinet quod ab Rhodio (5) scriptum est, Plutarchum, *Latinis codicibus usum, in rebus Romanis sæpiuscule falli.* Neque ignota sunt quæ ejusdem vel in nominibus Romanorum errata notaverat Robortellus, alibi (6) a nobis laudatus, aut quod Lipsius (7), ubi non Plutarchum modo, sed universe Græcos historicos in iis præsertim quæ ad nationes externas attinent, Romanis esse præponendos, diserte negat, *varia illos cum in rebus ipsis gestis peccasse, tum in nominibus præcipue propriis turpiter lapsos esse*, contendens. Verum nos ob cætera eximii utriusque historici, Dionis videlicet, et Plutarchi præsertim, merita, hæc objicere tanto libentius omittimus, quod neuter, ut neque Suetonius, ipse quoque tanto posterior Velleio, negat, denique id quod de genere mortis Cleo-

(1) Comment in Epist. I, l. 2, Cicer. ad Q. Fr.
(2) In Epist. 5, l. ejusd.
(3) Meth. hist., c. 4.
(4) In Procem.
(5) Not. ad Scribon. Epist.
(6) Epist. ad cel. Polen. de III, consul. Frontin.
(7) Var. lect. l. 3, c. 20.

patræ hic tradidit; sed etsi idem non affirment, plura tamen habent, ex quibus, cum medicorum, ad quos transimus, diagnostica doctrina conjunctis, Velleii sententiam tueamur.

40. Nam Dio (1) *puncturas tantum exiguas in* mortuæ Cleopatræ *brachio repertas esse* affirmat: quales et Plutarchus (2) memorat *duas*. Idemque Dio, et Suetonius (3) *psyllos* ab Augusto esse *admotos* scribunt, qui *venenum* scilicet *exsugerent*. Unde autem exsugerent, nisi ex illis venenatis puncturis? quibus quam proficuum suctio remedium sit, supra (4) ex veterum, recentiorumque medicorum sententia satis demonstratum est. Puncturæ autem exiguæ, et duæ, ut apte congruant cum iis quæ veteres idem medici summo consensu de aspidis morsu tradidere, altera ostendit epistola nostra. Cum obscuris enim vulnusculis, quæ *acu* inflicta sint, omnes compararunt, et diserte *citra tumorem* esse, fere omnes docuere, aliqui etiam *binas* esse, non omisere. Nec vero illos, tanquam sua ex aliis describentes, despicias; neque enim aliena semper, sed et propria scripserunt, quod ex attenta eorum lectione, aut ex Freindii Historia Medicinæ, ubi de singulis verba fecit, proclive tibi erit

---

(1) L. 51

(2) Vit. Anton. cit.

(3) C. 17 cit.

(4) N. 29.

cognoscere : et quæ aliena proposuere, ex observationibus fere sunt, quas nisi ipsi nobis servassent, prorsus ignoraremus, excellentium medicorum. Nec quod Dioscorides, qui eadem tamen quæ ab illis omnibus, aut ferme omnibus scripta esse, modo dicebamus, ipse quoque antea docuerat (1), aut non fuerit quem Cleopatræ familiarem fuisse accepimus, aut nullam de hac ab aspidis morsu interfecta mentionem injecerit; idcirco quæ de exigua, et sine tumore punctura scripserat, illum consequente, non credemus: quanquam et facta fortasse Cleopatræ mentio potest; ut tot alia quæ Maranta indicat (2); temporis injuria in Dioscoridis codice intercidisse; nec desunt adhuc qui Suidæ (3) credant, fuisse hunc ipsum Dioscoridem, qui *vixerit apud Cleopatram sub Antonio*, habentes, ut puto, nonnulla per quæ rationes secus censentium in dubium vocent. Verum ut hæc prætercam : non illud certe amoraturum te arbitror, quod tam perniciosi morsus tam leve, atque obscurum, quale Veteres docuerunt, videatur esse non posse vestigium, sed eo adducturum potius, quod Æliani (4) tempore jam facere conati erant, ut ipse quoque admirandæ hujus rei causam inqui-

(1) De medic. mat. l., 6, c. 54.
(2) Meth. cognosc. simplic. l. 2, c. ult.
(3) Historic. ad vocem *Dioscorides*.
(4) C. 61 supra ad n. 38 cit.

tor de Theriaca ad Pisonem (1), etsi fatetur *revera* aspides *velociter interficere, sicut sæpe ipse in magna Alexandria spectavit;* tamen non continuo inde homines cadere, satis ostendit, hæc statim subjiciens: *cum enim aliquem hoc supplicii genere condemnatum sine longo cruciatu dilationeque necare volunt, aspides illorum pectori admovent, ambulareque parumper faciunt, atque sic ipsos brevi perimunt.* Sed et Plutarchus (2) alteram ex Cleopatræ ancillis inventam refert capiti Reginæ diadema aptantem, nec loquendi facultate carentem. Utique, sed tamen *semianimem*, et quæ vix perpaucis editis voculis, continuo cecidit. Nec qui *parumper* ambulabant, idcirco non *brevi*, et *velociter* moriebantur. Et siqui diutius vitam trahebant, non illis demum mirum est ob id ipsum discolor, et virens corpus fieri potuisse: quod si hoc commune fuisset omnibus, psylli Cleopatræ non essent admoti; satis enim ejus corpus, ut Plutarchus (3) narrat, *neque deformatum, nec aliud ullum*, præter puncta illa duo, ostendens *veneni signum*, non ab aspide ictum esse demonstrasset. Verum hæc ita disputavimus, quasi ubi inter venenatum istum et mortem horæ aliquot intercesserint, fieri non possit, quin locus, per

(1) C. 8.
(2) Vit. cit.
(3) Ibid.

quem immissum venenum est, tumorem contrahat, et livorem. Tamen exstant certissima exempla quæ ostendant, vel quinque, aut sex horis interjectis, quidquam livoris, aut tumoris in eo loco non apparuisse, ut in columbis quos africani scorpii ictibus occidit Redius (1). Sed neque in cane quem Monspeliensis sauciaverat scorpius, quinta exinde hora mortuo, tumoris quidquam in sauciata parte offendit cel. Maupertuisius (2), cum alioquin tumor soleat vel apis, aut vespæ puncturam sequi; verum in cujusque ictus loco parvum tantummodo rubrum punctum: negatque, in tot animalibus quæ ad idem adhibuit experimentum, unquam aliter se vidisse. Atque ut ad animal aspidi similius, id est viperam sermonem convertam, ex iis certe quæ supra (3) scripsi, in Francinii catella nosti partem nullam corporis lividam, aut tumidam fuisse vel plures post horas ex quo lethales a vipera acceperat morsus; in nobilis autem juvenis (4) digito quem altero duntaxat dente vipera ita vulneraverat, ut gravissima sint consecuta symptomata, post horas demum aliquot tumorem apparuisse, cum ad id usque tempus nil nisi *punctura* cerni posset *non major ea quam infligit*

(1) Esper. int.' agl' insetti.
(2) Comment. supra cit. ad n. 25.
(3) N. 34.
(4) Histor. ibid. indicata.

acicula, foramine in superficie minimo apparente, cum levissima rubedine, adeo ut solo colore innotesceret. Quod si interdum non plus a vipera est; quanto minus esse ab aspide illa poterit, cujus, veneni vis ut celerrime ad cerebrum repit, sic tempus sauciato locó non relinquit, ut liveat, et in tumorem se attollat.

42. Nunc quid Plutarchus, et Dio, si cum aliis præterea conjungantur auctoribus, nobis suppeditent, videndum est, unde facilius tueamur sententiam magis vulgatam. Igitur ex Plutarcho (1) hoc primum habemus, Cleopatram, neque stupido, neque humili animo feminam, cum priusquam in Augusti potestatem veniret, quid sibi imminere posset, prospiceret, mori potius, quam ex regina servam fieri, et ante victoris currum per triumphum duci statuisse. Hac mente vim ingentem venenorum parasse, et de singulorum effectibus in capite damnatis periculum fecisse, nempe ut sibi illud seligeret, per quod non modo sine dolore, sed et celerrime obiret, ne forte, si mors tardaret, invita remediorum ope vivere cogeretur. Quodnam igitur ex omnibus elegisse credemus? Mineralia certe repudiasset, quippe utrique ejus voto adversantia, si tunc illis inter venena usi essent, quod factum non memini legisse, præsertim cum artificia illa chy-

(1) Vita cit.

mica necdum essent nota per quæ perniciosæ eorum vires acuuntur. Ex vegetabilibus, et ex animalibus in usu erant, nec ars varia deerat, ut quam celerrime necarent, quarum una ex Suetonio (1) intelligitur, cum venenum intra quinque horas occidens, mox a Locusta *iterum ac sæpius recoctum;* credo, ut multo maxima parte dissipata aquearum particularum, veneficæ confertiores forent, *statim exanimavit.* Quod venenum sive ex vegetabilium, sive ex animalium, sive ex utrorumque succis constabat, tametsi Cleopatræ notum fuisset, ut facile notum erat quod ex animalibus eductum efferæ nationes adhibebant ad tingendas sagittas, quale apud Scythas Plinius (2) memorat, *irremediabile*, quantum ipse ait, et *mortem illico afferens levi tactu;* tamen ut mortis celeritatem probaret, cruciatum brevem illum quidem, sed acerbissimum, aversaretur, cujus indicia cruciatus ex convulsionibus, ut opinor, vehementibus cognovisset, quas ut Locustæ illud venenum statim consecutas esse, ex eo conjicio, quod lethalem ejus effectum per speciem comitialis morbi, cui Britannicus esset obnoxius (3), statim Nero occultari posse credidit: Nicholsii autem aquam, ex lauroceraso paratam, rapidis-

(1) De duodec. Cæsar., l. 6, c. 33.
(2) Nat. hist., l. 11, c. 53.
(3) Vid. Tacit., annal. l. 13.

sime quidem perimere; sed non sine vehementibus convulsionibus, refert Meadius (1); denique ex Reaumurii (2) experimentis constat, leviter puncta animalia sagittarum mucrone, venenata compositione quadam illito ab incolis oræ Maragnoniæ, cito quidem interiisse; sed quod diserte de urso narratur, ante mortem se concussisse, atque agitasse. Ob has igitur, aut similes causas factum esse existimo, quod Plutarchus narrat, ut Cleopatram, venenis primum aliis frustra tentatis, utpote quæ minus ambobus suis responderent votis, ad animalia, quod et Dio (3) scribit, conversam, et per multos dies frustra pariter expertam, comperisse tandem, per *solum ferme aspidis morsum* se posse voti utriusque compotem fieri. Quæ si omnia attenderis, facile intelliges cur, rejectis aliis quæ illico necarent venenis, quorum aliqua in promptu habuisse infra (4) ostendemus, longe credibilius sit, aspidis prætulisse morsum, præsertim cum cætera quæ de puncturis exiguis illis duabus et de admotis psyllis supra (5) dicta sunt, apprime conveniant. Nam quod doctus vir iis qui minus attente legant videri fortasse potest istis de psyllis ita sensisse, quasi ab Augusto illu-

(1) In Append. post tentam. 5 de venen.

(2) Hist. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1747, obs. anat. 1.

(3) L. 51 cit.

(4) N. 44.

(5) N. 40.

dendi tantum studio, fuissent adhibiti; satis est Suetonium (1), et Dionem (2) inspicere, ut eo animo id ab Augusto factum plane cognoscamus, quo Cleopatram *servari triumpho magnopere cupiebat*, et quo postquam per psyllos *qui venenum ac virus exsugerent*, servari vidit non potuisse, *magnopere doluit*, *omni se triumphi sui gloria spoliatum esse ratus*. Quod si ipse qui statim adfuit, et corpus inspexit, et qua erat potentia, et ingenio tum perquirere ex omnibus, tum dispicere omnia potuit, illam aspidis morsu enectam credidit, ut refert Plutarchus (3); *nam in triumpho, Cleopatræ imaginem tulit cum aspide mordicus affixa*; cur non quod ipse, nos quoque credamus? præsertim cum alia insuper accedant quæ ex Plutarcho eodem, ex Dione, ex aliisque etiam medicis, auctoribus continuo proferemus.

43. Quid enim potius significat quod pro certo tradit Plutarchus (4), eodem quo Cleopatra obiit, die, atque adeo paucis ante obitum horis illata ad ipsam ex agro cista, *ficuum plena*, et *foliis* operta, nisi quod postea dictum esse ait, aspidem in cista fuisse abditam, idque etiam ex aliis refert Dio (5);

---

(1) C. 17, cit. supra ad n. 39.
(2) L. 51, cit.
(3) Vita cit.
(4) Ibid.
(5) L. 51, cit.

tametsi *in urna* dicat *illatam aspidem*, *aut inter flores quosdam*, auctor autem libri de Theriaca (1) *contectam ficubus et uvis*. Quæ cum attendo, illud simul videor posse conjicere, nempe cujus generis aspis fuerit. Cum enim tria esse genera traderent (2), alias ptyades, alias terrestres, alias chelidonias appellantes, primas autem *bicubitales*, alteras interdum *quinque cubitorum longitudine*, tertias *cubito* duntaxat *majores* inveniri docerent; has ultimas non modo ut facile reperiendas, quippe circa fluviorum ripas, proximi *præsertim Nili*, latibula habentes, itemque ut celerrime præ cæteris necantes; ab harum enim *ictu mors præsentissima adest*; verum etiam ut quæ propter suam brevitatem multo facilius sub floribus, foliisque abdi possent; has, inquam, cum Cleopatræ opportuniores, tum præcipue ad fallendos qui januam custodiebant, aptiores fuisse non dubito. Consentit autem pervetustus, doctusque artifex simulacri Vaticani, qui ut moribundam Cleopatram perite expressit quasi placide dormientem, ita et brevem aspidem brachio adjunxit, eique sinistro, credo, hoc quoque a prisco aliquo scriptore accipiens, a quo et Orosius (3) historicus alioquin sæculi quinti, videtur accepisse. Verum sive res ad eum mo-

---

(1) C. 8.
(2) Vid. Aetii, c. 20, suprà ad n. 41 cit.
(3) Historiar. l. 6, c. 17.

dum se habuerit, sive, ut alii ferebant apud eumdem Plutarchum (1), *servata aspis* fuerit *in vase quodam inclusa, et per fistulam auream a Cleopatra provocata*; utralibet narratio eo demum tendit, ut aspidi se mordendam præbuisse censerent. Vides igitur, ut quæ Plutarchus, aliique referunt, cum iis congruant quæ Velleius, atque alii, initio laudati, tradiderunt. Eamdemque sententiam sibi magis placuisse satis ostendit, quem paulo ante memorabam, libri de Theriaca (2) auctor. Qui sive Galenus fuit, sive alius Galeni certe contemporaneus, ut qui *non multis ante se annis fuisse* Andromachum, scribat (3), *Marcum autem Antoninum paulo ante Romanum imperium summa integritate administrasse* (4): non est a nobis contemnendus, utpote qui, si ætatem spectes, neque Dione junior, nec tanto denique Plutarcho posterior fuit, quippe imperante Hadriano et Plutarchum vixisse, et Galenum esse natum constat; si vero experientiam attendas, unus ex omnibus quos produximus, diserte ait, ut supra (5) legisti, se Alexandriæ sæpe vidisse, quomodo, et quam celeriter interficiant admotæ aspides. Nec quia ptyade, quod tamen ab superiorum nemine traditum inveni;

(1) Vita cit.
(2) C. cit.
(3) C. 5.
(4) C. 2.
(5) N. 41.

usam esse Cleopatram scribit, id eo voluisse factum intelliges, ut a ptyade conspueretur; *tardius* enim inde *mors consequitur*, ut proditum ab Aetio (1) est, sed ut morderetur; nam et mordet, ut idem subjicit, et mordendo, ut Galenus ait apud Paulum (2) *celerrimam mortem inducit.* Imo nisi forte Paulus alium aliquem in libris qui interciderunt, spectavit Galeni locum; hunc ipsum de Theriaca librum pro Galenico habuerit necesse est, et hinc sumpserit quæ ut a Galeno dicta, proponit, videlicet tria illa aspidum genera, et in his ptyadis, ut sputo dissitos assequatur, ingenium, et hac se occidentem Cleopatram. Utrobique enim hæc habentur. Sed quod in libro de Theriaca regina dicitur *sibi* ptyadem *admovisse*, id Paulus de morsu accipiendum esse, jure quidem meritoque non dubitavit; nam admovere, ut inspueret quæ eminus solita sit, minime necessarium. Quæ vero mox de celeri damnatorum interitu per admotam pectori aspidem in eodem libro illo subjiciuntur, ea fortasse Paulus cum superioribus connectenda arbitratus, pictorum, sculptorumque licentiæ præeuntem Galenum induxit, quasi reginam scripsisset, ptyadi *sinistram mammam admovisse, et ab hac commorsam periisse.* Quod ne credamus, Plutarchus et Dio faciunt, negantes,

(1) C. 20 cit.
(2) De re med., l. 5, c. 18.

ut supra (1) vidimus, in mortuæ corpore signum usquam ullum apparuisse veneni, præter duo exigua in brachio puncta. Quæ res ad id etiam valet, ut merito ab eodem libri de Theriaca auctore factum esse cognoscamus, cum aliam quorumdam narrationem iis verbis retulit ex quibus ipsi minus probatam esse intelligimus, de *magno* videlicet, *ac profundo vulnere*, quod *brachio suo dentibus intulerit* Cleopatra, et de *veneno, quod prius ex aspide paraverat, in pixide quadam ad se allato*, et mox ei *vulneri infuso*.

44. At exigua ista in brachio puncta, ut de magno, profundoque vulnere narrationem refellunt; sic, inquis, aptissime congruunt cum alia, quæ etsi non apud ejusdem libri auctorem, at apud Dionem (2) exstat, aliorum narratione. Scilicet acu qua capillos componere solita esset Cleopatra; inter eosque gestare, tunc detracta, et præsentissimo veneno inuncta brachium sibi pupugisse. Tu vero fac Redium (3) legas, ubi experimentis edoctus admonet, si vulnus quod infligis, angustum sit, difficile esse venenum immittere: et qualecumque vulnus sit, non ita celeriter mori animalia per quorum vulnera viperinum injicias venenum, ut quæ vipera ipsa momorderit. Et post hæc cogita, num credibile sit, incerta et minus celeri moriendi

---

(1) N. 40 et 41.
(2) L. 51, cit.
(3) Lett. int. alle opposiz.

ratione uti illam voluisse, quæ certam, celerrimamque mortem quærebat. Nec tamen de sic immisso veneno, sed de epoto nostra erat potissimum disputatio. De quo cum in tot narrationibus nulla usquam, ut supra (1) diximus occurrat mentio; ne forte illuc trahi posse putes hunc Plutarchi (2) locum: *venenum Cleopatram habuisse compertum est in laminula quadam concava, quam sub crine occultabat*, fuisseque illud suspiceris aut ejus simile quo illitis sibi convivalis coronæ floribus, hisque mox in scyphum conjectis, *eductum custodia bibere jusserat, illico expirantem*, ut est apud Plinium (3), aut ab eo non diversum quod non multis ab reginæ obitu, lustris Alexandria Hierosolimam, ut Josephus (4) tradidit, missum est ad Herodem necandum, id est *aspidum virus, aliorumque serpentum succi*, quo epoto veneno quidam *capitis damnatus statim mortuus* est; ne igitur hæc suspiceris, non illud ex eodem Plinio (5) proferam: venenum aspidum *potum quantalibet copia, non nocet. Non est enim tabifica vis: itaque occisa morsu earum animalia, cibis innoxia sunt*, quæ cum Redii aliorumque in viperino veneno expe-

(1) N. 38.
(2) Vita cit.
(3) Nat. hist., l. 21, c. 3.
(4) De Bello Jud., l. 1.
(5) Nat. hist., l. 29, c. 4.

rimentis (1) consentiunt: neque alia in universum dicam, quæ in mea altera ad Lancisium epistola attigi, unde conjicias, id venenum ad idem potius quo Dio crinalem acum inunctam scripsit, attinuisse; nihil videlicet, sicut aperte retulit, nisi per vulnus nocente. Unum modo ex Dione eodem, et Plutarcho adjiciam, unde continuo præclare intelligas, non ex sumpto quod in concava lamella sub crine gestaret, veneno Cleopatram interiisse. Dio enim (2) pro certo narrat, priusquam se occideret, Epaphrodito, cui mandata erat ejus custodia, epistolam ad Augustum perferendam dedisse, ut is *occasione epistolæ reddendæ e medio removeretur, eoque digresso, rem propositam esse exsecutam.* Plutarchus (3) pariter sine ulla dubitatione tradiderat, se interfecturam, tabellas ad Augustum ferendas dedisse, *et cæteris omnibus a se præter duas mulieres dimissis, januam clausisse.* Quid, amabo te, ut ex lamella venenum sumeret, attinebat Epaphroditum cæterosque e medio removere, et januam claudere? Num, cum dormire noctu crederent, non poterat, nemine advertente, lamellam sibi e capillis detrahere, ex eaque venenum sumere? Aliud igitur, quod non nisi remotis arbitris, id prohibituris, fieri posset, sibi tunc faciendum

(1) Supra, n. 30.
(2) L. cit. 51.
(3) Vita cit.

constituerat *asperas* videlicet *tractare serpentes*, *ut atrum* non ore, sed *corpore*, uti Horatius (1) loquitur, *combiberet venenum*. Cujus ego testimonium gravissimum credo cum aliis de causis quas datis ad Lancisium epistolis indicavi, tum ob eam præsertim quod ille, ut verbis utar minoris Plinii (2) *quæ statim cum maxime vera memorantur, audiverat, est persecutus*.

45. Num tamen erat aliud præter aspidum tractationem, quod, remotis arbitris, ut se veneno inficeret, potuerit Cleopatra facere, et fortasse fecerit? Nam forte, cum hactenus scripsissem, in locum incidi græci quidem, sed gravis, et Velleio contemporanei auctoris, qui locus in hac controversia non videbatur omittendus. Strabo (3) enim hæc scripsit: *ipsa se* Cleopatra *clam admoto aspidis morsu, vel veneno delibutorio confecit; nam utroque modo dicitur*. Apparet ergo, si veneno isto voluit corpus sibi perungere, debuisse antea januam claudere, et neminem apud se præter ancillas retinere. At tu priusquam hoc dicas, Plutarchum (4) lege. Videbis, eo die reginam balneo usam, corpus, ut tum solebant, nemine admirante, aut prohibente, unguento quo vellet, ungere potuisse,

(1) Carm., l. 1, od. 37.
(2) L. 6, epist. 16.
(3) De situ orbis, l. 17.
(4) Vita cit.

tum prandisse, et magnifice quidem (unde novum capere argumentum posses, non se igitur veneno mox devorando, aut potando necare constituisse, quæ per tot facta pericula ignorare non posset, quantum præsumptus cibus, ingesti veneni vim aut impediat, aut tardet (1)) dum pranderet, cistam illam, ficubus et uvis plenam, ut jussisse antea videtur, cum aspide fuisse illatam; tunc vero denique et tabellas obsignatas ad Cæsarem dedisse, et remotis arbitris, januam clausisse. Igitur ex hac ipsa rerum serie intelligis, num veri similius sit unguento venenato, an aspide se interfecisse. Huc adde, qui tam attente, et caute eam custodiebat Epaphroditus, ut captæ *vestem*, quod supra Plutarchus tradidit, continuo *excuteret, ne quid sub ea occultaret veneni*, illum unguentarias pyxides sine diligenti examine, et exploratione non fuisse facile relicturum, aut quod multo promptius, et tutius erat, in alias innoxio unguento quantivis pretii plenas mutaturum, quando ei mandaverat Augustus hoc *maxime, ut provideret, ne illa sibi mortem inferre posset; cæterarum rerum omnium facultatem permitteret.* Unum igitur reliquum est, ut conjicias pauxillum fuisse venenati istius unguenti, ut in lamella illa *concavâ*, de qua supra (2) dictum est, *sub crine occultari* potuerit.

---

(1) Vid. supra, n. 10.
(2) N. 44.

Sic enim *in famosa* quoque *veneficiis Martina, subita morte*, cum Romam accusata adduceretur, *Brundisii extincta*, apud Tacitum (1) legitur, *venenum nodo crinium ejus occultatum, nec ulla in corpore signa sumpti exitii reperta esse*. At si forte sic conjicias: argumentum redit quod supra (2) contra eorum opinionem adductum est qui ea lamella venenum inclusum fuisse contenderent, quo Cleopatra devorato se interfecisset. Cum enim unguenti pauxillum non toti corpori perungendo, sed certis duntaxat partibus, ut puta naribus, aliisque ejusmodi, satis esset; quid referebat interdiu januas claudere, et arbitros amovere, ut id faceret quod noctu, cum dormire videretur, nemine suspicante, facere potuisset? Accedunt tot alia, quæ iterare non oportet, cum unguento illo minime, cum aspidis autem morsu apprime congruentia, admoti psylli, binæ in brachio animadversæ puncturæ; cætera, inter quæ sunt perantiqua simulacra, quibus nonnihil tribuendum est, illudque præsertim quod disputandi occasionem attulit, in quo aspis est sic brachio alligata, ut ipsa vinculi constrictione irritari, et ad mordendum incitari videatur. Nec te illud moretur quod objicitur, quasi nemo audere potuisset aspidem vinculo ad

(1) Annal., l. 3.
(2) N. 44.

brachium astringere, ne se potius, quam illud, morderet. Quid enim aliud illæ quærebant ancillæ duæ, nisi ut eodem simul cum domina fato interirent, contubernalis Eunuchi exemplum secutæ, quem Dio (1) refert, statim ac ea capta fuit, *serpentibus se se ultro mordendum præbuisse*. Reliqua autem quæ de molli, timidoque mulierum animo de una aspide ad tres mulieres morsu interimendas non satis apta, et si quæ ejusmodi alia aut ex Redio, aut aliunde objici poterant, tum editis antea epistolis, tum hac quoque mihi videor diluisse.

46. Hæc habui quæ ad easdem illas epistolas adderem, non ut iis quæ contra ingeniose, et docte a viro amplissimo scripta sunt, anteponerès, sed ut collatis inter se utrisque, facilius tibi esset dispicere, an pro ea saltem parte steterim quæ a veri similitudine non longe denique in disputatione hac abhorreat. Quæ etsi per se non magni momenti est; ob ea tamen quæ ejus causa tum ex historia, tum ex re medica, tum aliunde etiam, proferre oportuit, tibi cui potest esse aliqua fortasse ex parte utilis, legendi fastidium, ut opinor, mihi certe extremum hunc scribendi laborem allevavit; ut quibus verbis, a me sæpius laudatus, auctor libri de Theriaca (2) suam Pi-

(1) L. 51 cit.
(2) C. 8.

soni de Cleopatræ interitu narrationem absolvit, iisdem propemodum et mihi licere credam hanc tibi ejusdem argumenti tractationem concludere: *hæc non sine animi voluptate tractavi, ut tuo disciplinarum omnium desiderio satisfacerem.* Vale. (*)

(*) « Illud simulacrum, de quo Morgagnus loquitur (p. 354, 372, 380, et seq.) vidimus Lutetiæ, dum hujus in urbis Museo prostarent signa antiqua, ex Italiæ Museis allata. Non Cleopatram refert illud marmor, sed Ariadnem, a Theseo in Naxo insula desertam. Opus quidem græcum est, et diu ante ætatem in qua vixit Cleopatra, sculptum fuerat. Aspis illa, hujus statuæ brachio alligata, est quoddam armillæ genus, quo matronæ brachia exornare solebant. Hæc armilla anguem repræsentat brachio illigatam, ac summo artificio bis circumvolutam. Caput anguis sursum de industria vergit; cauda vero seorsum descendit. Materies aurea fuit; nec *constrictione irritari*, ut ait Morgagnus, *et ad mordendum incitari videtur;* contra vero illam placide et eleganter colludere dicas. Ista ergo Morgagni nostri de simulacro illo ac de Cleopatræ aspide dissertatio cadit imbellis et supervacua; nec inde ulla de aspidis veneno certa opinio colligi potest. »

Huic adnotationi quam amice dedit doctissimus Auvray, in collegio Henrici IV provisor, quædam addere non superfluum erit.

Hæc aspis Veterum, cui terror et vulgi præjudicata opinio tam noxias præbuerunt qualitates, nunc rectius cognita, est viperæ species quam in volumine Historiæ Naturalis Ægypti tabula septima delineare curavit D. Geoffroy St.-Hilaire, et quam, post Forskal, designavit sub peculiari nomine, *vipera haje.*

Quamvis hæc vipera sit in Ægypto summe venenifera,

attamen ejus morsus nec subitam aut velocissimam, nec statim somniculosam, affert mortem. Stipatur quoque, ut docent observationes quædam, in istâ regione collectæ, partis demorsæ tumore et ecchymomate, variegati coloris plus minusve intenso et diffuso. Itaque quocumque modo casum inspicias, multæ magnæque dubitationes exsurgunt de causa mortis Cleopatræ per morsum aspidis. Et, ut videmus quotidie, non nisi magna cum cautione fidendum est relationibus vulgi, semper et ubique amantis prodigiorum; sed redeamus ad medicinam.

In Italia, Gallia, multisque aliis Europæ regionibus occurrunt viperæ; earum morsus, ut numerosis constat Fontanæ experimentis, non, nisi parva, necant animalia. In homine vero morsus unius viperæ variis stipantur symptomatibus topicis et generalibus, sed nunquam afferunt mortem et facile sanantur animi quiete et paucis remediis.

Inter remedia, veluti specificum, huc usque decantata fuit ammonia pura, vel succinata, guttatim in cyatho vini aut cujusdam infusi theiformis epota: sed, ut me docuit experientia, remedia quæcumque diffusibilia et quidem acida eamdem habent facultatem; sic in uno casu, magno cum successu dedi guttas triginta aut quadraginta ætheris sulfurici; in altero, acidi sulfurosi eamdem quantitatem in aquæ simplicis cyatho. Et, si res postulant, repetitis vicibus, cum infuso theiformi, sambuci, borraginis. Per hunc curandi modum, diæta, sudore et copioso potu omnia brevi evanuerunt symptomata.

(*Adnotatio Editor.*)

FINIS LIBRI QUARTI.

DE SEDIBUS

ET

CAUSIS MORBORUM

PER ANATOMEN INDAGATIS.

LIBER QUINTUS,

Quo plura adduntur ad singulos quos quatuor superiores Libros attinentia.

CELEBERRIMO VIRO

JOANNI FRIDERICO

MECHEL

ILLUSTRI ANATOMICO ET MEDICO

JOANNES BAPTISTA MORGAGNUS, S. P. D.

Qui ex tuis primis ad me litteris, Berolini datis die 23 julii, anno 1754, quanto minus opinatum, tanto pluris æstimabilem nuncium acceperim, REGIAM *istam scientiarum* ACADEMIAM *perbenigno omnium consensu me inter suos honorarios sodales retulisse, et abs te, vir illustris, tunc petierim, ut inclyto eidem cœtui gratias meis verbis ageres quas posses cumulatissimas; nunc pariter rogo, ut pro tua eximia erga me humanitate, quam vel ante ista pro me officia ex laudatissimis tuis scriptis perspexeram, meos hosce libros velis, exiguum quidem, sed quo majus in præsentia dare non possum, memoris obsequiosique animi signum, Academicis sapientissimis offerre. Satis mihi, superque fuerit, si propter ea quæ ex vestris, vestrique similium summorum virorum observationibus sæpius indicavi, omni certe commendatione dignissima, æqui bonique feceritis non tam cætera quæ a me sunt, quam pro-*

positum ipsum meum. Præcipuum autem, si quæris, hoc fuit, ut me meliores anatomicos excitarem ad id publici boni causa præstandum, ad quod vir experientissimus Richardus Meadius excitare voluit medicos exemplo suo. Mori enim, ut scis, noluit, quin antea colligens quæ longo usu cognoverat hominibus profutura, monita, et præcepta medica tanquam legatum, *ut verbo ipso ejus utar, relinqueret. Utinam anatomici quoque senescentes quæ inter dissecandum vidissent ad morborum causas spectantia, colligerent, ederentque, ne laborum, molestiarum, atque adeo periculorum suorum longe melior fructus secum periret.*

Tanto enim utilior *hæc anatomes pars est,* quanto ad causas morborum dignoscendas magis idonea, *quemadmodum magnus et medicus, et anatomicus censebat, ut nosti, Bartholomæus Eustachius* (1), *sero conquerens, tot annos non in hac potius secunda, quam in priore anatomes parte, quæ sana corpora examinat, tantumque studium posuisse. At enim secunda sine priore stare non potest, nec sine priore cognoscere licet partium usus ad medendum adeo necessarios; quasi vero et secunda ex certæ partis læsione cum certæ functionis impedimento conjuncta, ad veros usus non modo confirmandos, sed et*

---

(1) De Renib. c. 45.

illustrandos, imo nonnunquam inveniendos, ad falsos autem refellendos mirifice non inserviret. Nam quod secunda sine priore stare non possit, nos quidem ultro fatemur, qui aliquando vel nobiles medicos, nedum vulgares chirurgos, vidimus hoc, vel illud viscus, propter mutatam morborum vi, sedem, figuram, et cum colore speciem, non agnoscentes, quod nos ex nexibus, et vasorum origine, quodnam esset continuo indicavimus, mox per dissectionem demonstrantes. Quin omnibus qui satis sint in priore anatome exercitati, proclive esse existimamus errores graves, et in graviores inducturos dignoscere, qui ob ejusdem exercitationis defectum in quasdam irrepserunt, quæ in Sepulchreto leguntur, observationes: et bene de anatome secunda meritos Peyerum (1), *et ante hunc, Thomam Bartholinum* (2) *laudamus, qui aliorum observationibus hujus generis, observationes anatomicorum longe esse præferendas admonuerunt, et felices tum fore artes confirmarunt, si soli de illis judicarent artifices. Sed cum hæc de priore anatome fatemur, simul contendimus, verum esse quod initio ponitur vetusti libri, qui* de anatomia parva *inscribitur, perperam alioquin inter galenicos inserti, priorem videlicet institutam fuisse a medicis propter secundam.* Quoniam interio-

(1) Meth. hist. anat. med.

(2) Consil. de anat. pract. et cæt. n. 12.

rum membrorum corporis humani passiones erant ignotæ, placuit veteribus medicis, *ille auctor inquit*, ut per anatomen brutorum animalium, interiorum partes manifestarentur. *Aut si hoc omittimus, illud certe negari non potest, priorem anatomen ob id potissimum ab hominibus permitti, a principibus autem etiam protegi adeo, et promoveri, quia pro secunda est necessaria. Permagni enim cum singulorum interest, tum universorum, internas morborum causas et sedes a medicis non ignorari, seu singulos illi, seu totas ex infelici hæreditate familias vexent, seu civitates occupent et provincias. Medici autem vel summi fatentur, vix tres, aut quatuor ex omnibus esse morbos qui suum habeant signum* παθογνωμονικὸν, *ita videlicet proprium, ut ab aliis cunctis distinguat; cæteros autem non nisi per conjuncta plura signa internosci propterea quia fere non ex simplici sunt causa, et quæ unam tantummodo partem afficiat. Valde igitur avent primum singularia illa signa, et maxime propria, si fieri potest, augere; deinde vero, si id non possint, at ex conjunctis pluribus, ut dictum est, signis quæ in quoque morbo præcipua sint, constituere. Animadversum est enim sæpius, quæ præcipua, et ferme propria crederentur, reipsa non esse, cum sine ipsis eædem intus læsiones repertæ sint quas designare illa putabantur, aut cum longe aliis læsionibus signa eadem.*

Hæc, atque alia, quæ tibi, vir doctissime,

non secus ac mihi, et legere, et audire, et videre non raro contigerit, et in iis occurrentes aliquando morborum causæ novæ prorsus, et inauditæ justas medentium querelas confirmant de abditis morborum causis, et sedibus non satis adhuc perquisitis. Quod cum minus certe anatomicorum negligentiæ, quam rei ipsius naturæ immensæ propemodum, et interminatæ imputandum sit; nihil propterea fieri humano generi utilius potest, quam si primum quicumque anatomen colimus, omnes, id quod tu strenue facis, et ipse pro mea virili parte facere non prætermisi, omnes, inquam, conatu unanimi connitamur, ut quanto plures id genus observationes possimus, in publicum bonum conferamus: tum deinde; ne in posterum accidat quod non semel antea accidisse, dolendum est, ut cum auctoribus observationes intereant; prosectores cunctos rogemus, ut quas prius non ediderint, senescentes colligant, atque edant si non meum, at Meadii certe, qui imitatione dignus est, exemplum sequentes, nec pauca tamen, ut ille, sed omnia quæ diligenter observarint, summa cum fide proponentes. Sic enim, aut non aliter, posse tandem aliquando fieri sperandum est, ut posteris tantus suppetat numerus observationum, quantus, si ab solertibus, attentis, et studiorum labori assuetis viris morbi symptomata in earum singulis, et partium læsiones, tum in aliis omnibus haud dissimilis generis et illa, et hæ inter se conferantur, quan-

decesserat, circa initium decembris anni 1744, quo ibi tempore studiosis adolescentibus partes quasdam humani corporis ostendebam. Plura, ut solitus sum, diligenter sciscitatus, vix hæc scire potui, ante dies triginta apoplexia correptum, nuper demum sine ullo sensu, et motu, oculis valde rubentibus, in eum locum fuisse illatum.

Cranium dum circumsecabant, thoracis viscera, paulo ante detracta, inspiciens, in pulmonis dexteri suprema parte duritiem animadverti qualis a vetere morbo relinqui solet. Continebat autem mediocre tuberculum in quo materia purulenta. Cor polyposas habuit concretiones, nihilque adnotandum præbuit, nisi valvularum semilunarium aggeres crassiores factos, et albicantes.

His amotis visceribus, ad retectum interim cerebrum oculos, manusque converti. Exteriore meninge detracta, unum discrimen apparuit inter sinistrum cerebri hemisphærium, et dexterum, quod hujus superficies posterior nigricare in medio, et multum rubere videbatur. Nigrities autem a vasis erat quæ per tenuem meningem repunt, nigro sanguine valde ibi distentis; rubor a sanguine qui inter illa vasa, tanquam per exsudationem, effusus, spatia, vasis interposita, quasi crusta longe tenuissima, occupasse videbatur: vel potius, quoniam nihil ibi revera effusi invenire licuit, a sanguine vascula omnia mini-

AD AMICUM

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LX.

Spectat ad Apoplexiam.

Credebam me tibi satis jam superque fecisse, et quod in extrema superiore epistola non reticueram, novissimo de his quidem rebus scribendi labore perfunctum esse. Ecce autem litteræ tuæ, quibus ita gratias agis, ut simul non obscure significes, expectari a te observationes illas meas quas suo quamque loco inserere non potuerim, quippe habitas posteaquam singulas absolveram epistolas, ad quas attinerent: idque esse a te satis intellectum, non modo quia nosti quotannis alia a me, atque alia cadavera perlustrari, verum etiam quia nonnullas ex hujusmodi observationibus, a me tibi subinde inter scribendum promissas, necdum accepisti. Quid dicam? Jus postulas, ab homine præsertim, nisi remittere ultro velis, promissorum servantissimo. Fac igitur saltem, ut eadem qua priora, comitate hæc quoque excipias, quæ, ut potero, addam, initium repetens a morbis cerebri, et primum quidem ab eorum gravissimo, apoplexia.

2. Senex apoplecticus in nosocomio Patavino

dies? Noli existimare, sic rem statim ac apoplexia ingruit, se habuisse. Multo sane est verisimilius, tunc ex intimo quopiam disrupto vasculo non multum exstillantem sanguinem illam sibi caveam parare cœpisse, ipsam vero non illico ad eum modum, ad quem nos conspeximus, amplificasse; sed paulatim porro exstillando, id paulatim quoque fecisse, donec tot viis spirituum perruptis, et tot aliis suo aucto pondere, et mole compressis, externum omnem sensum motumque et postremo internum quoque sustulit, mortemque sic attulit: vel, quod facilius crediderim, novo demum quacumque de causa accedente impulsu, pluribusque simul disruptis vasculis, repentina, magnaque eruptione hæc quæ ultimo dixi, non ita pridem effecisse. Utralibet ratione cogitanti proclive erit tibi non modo quod quæris, sed illa etiam intelligere, cum signa quædam primum existunt quæ sanguineam minentur apoplexiam, quam utile sit alimentorum, acribus præsertim, tenuibusque particulis abundantium, copiam minuere, ab nimiis corporis, animique motibus abstinere, sanguinem educere, ubi vero ejusmodi ingruerit apoplexia, tanto magis illum imminuere, et, quod alias videor ad te scripsisse, ea vitare auxilia quæ commovere, et agitare intempestive ipsum possint, ut remedia, volatilibus corpusculis fœta, et quæ vomitum cient, sternutationem movent, alia ejusmodi.

4. Agricolam in idem intulerant nosocomium, cum ibi docerem ineunte anno 1748, media ætate hominem, subpinguem, apoplexia, quæ tertia esse dicebatur, forti adeo correptum, ut e via in qua ceciderat, ab nosocomio non ita dissita, in hoc protinus exceptus, jam stertens, totoque corpore resolutus, ut nullum usquam sensus, aut motus indicium daret, pulsibus autem sic exilibus, ut mittere sanguinem non sint ausi, intrà septem an octo horas interierit. Quarto post die hæc mihi omnia narrata sunt, simulque cadaver ad dissectionem oblatum. Quod priusquam attingerem, frustra quæsivi, quo tempore, quibus præcedentibus causis, aut comitantibus signis, aut relictis noxis duæ illæ quæ prægressæ dicebantur, fuissent apoplexiæ; nihil enim de illis, aut de hac ultima præter ea quæ dixi, rescire potui. Attamen cum vasa circa caput turgida conspicerem, et in subpingui corpore tam violentam apoplexiam fuisse audirem; confertissimæ studiosorum coronæ dicere non dubitavi, mirum fore, si a sanguine illam fuisse non ostenderem. Calvaria igitur continuo adaperta, cum id fieret, multoque magis cum cerebrum eximeretur, niger non paucus sanguis defluxit; evidens autem erat, etiam ex infundibulo exire. Ejusmodi sanguis non modo vasa omnia distenderat quæ per tenuem meningem, cerebrum et cerebellum convestientem, feruntur, verum etiam sub hac in medio hemisphærii

sinistri, inter vasa effusus erat non ita multus: multus autem in ventriculis omnibus. In lateralibus enim præter grumum qui duas, ne dicam tres, uncias pondere æquare videbatur, fluidus sanguis reliquam partem ferme omnem eorum ventriculorum, et tertium insuper, quartumque occupabat. Cum unde erupisset inquirerem, sic reperiebam. Sinistri ventriculi superficies posterior, et thalami qui in eo erat, nervi optici sua inæqualitate lacerationem prodebat: quam multo magis prodebat superficies ventriculi dexteri, utpote quæ non modo ubique erat inæqualis, verum insuper vix ullum vestigium servabat thalami sui, nullum autem prorsus striati corporis, cujus sedem tenebat substantia quædam lurida, colore ex subrubro, et subflavo quasi misto, mucosa, plane corrupta, sine ullo tamen gravi odore. Ventriculi utriusque cavum erat amplificatum, septum lucidum perruptum, fornicis vestigium nullum, plexuum choroidum vix ullum, idque a sinistris duntaxat, nec turgidis vasculis, sed pallentibus. Quarum rerum nulla esse poterat admiratio, ubi tanta effusi sanguinis copia fuerat, quantum diximus, et ex eo concreverat amplus ille grumus qui dexteram sinistramque cavi partem, sed hanc magis, tenuerat. Ob eam igitur effusionem sanguinis tantam ne hoc quidem sum miratus, quod ventriculi tertii latera non ita perspicue apparuerint, sive a compressione, sive a distractione, sive etiam a lacera-

tione subsederant; nam ipsa quoque natium et testium proxima superficies ita lacerata erat, ut dignosci eæ protuberantiæ non possent. Ad hæc quæ præter naturam in capite conspecta sunt, duo supersunt quæ addam, nimirum vertebralem arteriam sinistram, antequam in basilarem conflueret, subduram, crassam, albam ex dimidia fuisse parte: molares autem posteriores, inferioresque dentes plerosque aut truncos, nigrosque etiam in radicibus fuisse, ut a dextris, aut penitus excidisse, ut a sinistris, idque a tempore non ita brevi; nam alveolorum, ne indicium quidem restabat ullum, imo ipsum osseum maxillæ corpus jam se ibi contraxerat, subsederatque. Et ne a capite osseum ejus fulcrum productamque in hoc cranii caveam disjungam; cum vertebras cervicis omnes, pluresque thoracis reseratas, inclusamque medullam spinalem inspicerem, vidi inter hanc et piam, quam vocant, meningem in superioribus quidem thoracis vertebris ad spatia non modica effusum sanguinem, huncque a facie posteriori, ab eademque meningem illam ita e carneo rubentem colore, nullum ut sanguiferum in ea vas a capite ad thoracis fere medium agnoscere liceret, cum ab anteriori facie arteria quæ simplex per medium ferebatur, distenta sanguine conspiceretur. Sed et crassa meninx qua vertebrarum interna latera convestiebat, a subsistente sanguine quasi nigricabat. Thorax, quem, ut quædam ex

paulo ante scriptis, diebus insequentibus perlustravi, cor habuit in homine subpingui non pingue; quod cum sanguine atro, et concreto haud multo, continebat paucas, et modicas concretiones polyposas, in dextero tamen ventriculo paulo majores, ut una pulmonarem subiret arteriam. Cordis substantia erat valde laxa. Coronaria vena, qua basim cordis a tergo cingit, æquo latior: pulmonaris arteria non ipsa quidem latior; sed tenuiores habere parietes, ut valvulas quoque, visa est: amplior vero sinus cordis sinister qua venosos e pulmone excipiebat ramos. Valvulæ alterius mitralis imus limbus crassior fuit: semilunarium aggeribus non magnæ, sed crassiusculæ, increverant osseæ concretiones. Magna tamen arteria illuc usque unde sinistram emittebat subclaviam, sana. Inde vero albas ostendere in facie interiore, et posteriore præsertim, maculas non raris locis, incipiebat: quarum nonnullæ, et prima potissimum, in osseam squamam degeneraverant. Respondebat illa prima canali arterioso, ibi olim patenti, nunc, ut solet, occluso; nisi, quod in hoc homine, raro exemplo, ejus, unde incipit, orificium in arteria pulmonari hians vidi, ut specillum immittere ad sesquilineam Bononiensem potuerim. In ventre quæ præter naturam essent, hæc adnotavi. Renis utriusque superficies fuit quasi tuberosa; sed leviter: alterius insuper quodam loco subsidebat, qui locus ambitu circumscriptus erat circuli, cujus

diameter transversum digitum æquabat; suberat renis substantia, ibi duriuscula, ad modicam tamen altitudinem. Iliacæ arteriæ ambæ flexuosæ, atque, ut sic dicam, varicosæ ferme instar splenicæ arteriæ: in sinistra vidi lamellam osseam. Cætera quæ in cadavere hoc perlustravi, fuerunt intra naturæ modum.

5. Unde potissimum tanta sanguinis copia in laterales cerebri ventriculos erupisset, plexuum choroidum universalis propemodum destructio indicat, quorum vasa forsitan hic illic dilatata, repente dissilierint. Potissimum dixi; nam vasa quoque alia quæ per ventriculorum lateralium superficies ducuntur, in harum dilaceratione, quam sanguinis, e plexibus effluentis, impetus non solum, sed et copia distrahens fecerit, ipsa pariter dilacerari simul debuerunt. Veri autem simile est, sanguinis majorem partem e vasis dexteris exiisse; nam a dextris laceratas omnes superficies, et plexum totum absumptum vidimus, Nec vero quod magnus ille sanguinis grumus in sinistra magis, quam in dextera parte fuerit, obstare id credas huic conjecturæ; sed potius favere. Prima enim, et major resolutio cum in latere corporis fieri consueverit quod cerebri hemisphærio opponitur magis læso; credibilius est, hominem sinistrorsum cecidisse (1), ideo-

(1) Vid. Epist. 2, n. 25, et Epist. 3, n. 14.

que sanguinis majorem copiam perrupto lucido septo, e ventriculo dextero in sinistrum defluxisse. Casum autem in sinistrum latus illud etiam indicat quod sanguis sub tenui meninge effusus in sinistri fuit hemisphærii parte, non dexteri. Cujus in eo quoque major læsio fuit, quod pro striato corpore mucosam habuit substantiam. Cujusmodi mutationem in substantia cerebri, alias (1) ad te scripsimus, non semel a nobis fuisse deprehensam. An vero bis prægressæ in hoc homine apoplexiæ ista mutatio effectus ex parte fuerit, an vasorum dilatatio, an laxiores redditæ certæ quædam cerebri partes, cum pro certo definire non liceat, ad tertiam præstat apoplexiæ sanguineæ historiam transire.

6. Mulier pinguis, et semper, quantum noti meminerant, clauda, annos nata quinque et octoginta, quæ olim nupta vigesies pepererat, apoplectico insultu correpta primum fuerat æstate proxima, altero autem diebus decem priusquam tertio conficeretur. Omnes ad eumdem modum inceperant, vomitu præcedente. Sed duo illi priores brevi, et sine remediis, nullaque relicta paralysi soluti fuerant. Hic autem novissimus intra horas sexdecim peremit illatam in nosocomium sine ullo sensu, et motu, si respirationem, pulsusque excipias; quorum hi absque ullo vitio

(1) Epist. 9, n. 16 et seq.

erant et prementibus digitis resistentes; illa autem sine stertore pectus alterne attollebat, et ventrem. Calendis februariis anni 1754, cum in gymnasio jam ventris viscera propemodum omnia ex alio cadavere demonstrassem; hoc deinceps uti ad reliquam anatomen absolvendam incepi. In ventre hæc præter naturam animadverti. Vasorum magnorum trunci ambo latiores visi sunt, præsertim ut in muliere. Quod si ad tot uteri gestationes referas; non eodem referes certe ossium inchoamenta; imo osseas squamas quibus passim arteria aorta, natæque ex hac iliacæ, et bini in quos hæ singulæ dividuntur, rami interiore facie distinguebantur. Quæ si ab ætate fuisse dixerimus; ætatis dicemus fuisse morbum. At neque ab ætate, neque ab uteri gestationibus profecto fuit vitium reni sinistro innatum, quod tibi alias (1) me pollicitum esse memini, in cujusdam vetulæ, hujus videlicet, historia expositurum. Ren ille a primo videri poterat præter omnem modum longus. Sed paulo attentius defixis oculis, transpicere aquam licebat, quæ inclusa ejus augebat longitudinem. Oculorum judicium tactus, et multo magis ipsa dissectio mox confirmarunt. Nimirum sic educta est aqua subflava, quæ vase excepta, omnibus qui aderant, visa est pondus æquare unciarum

(1) Epist. 38, n. 41.

quatuor. Hæc sub propria renis tunica qua superius ejus visceris extremum convestit, hanc ad eum modum sursum versus expanderat, ut producti renis speciem effingeret. Crassior facta erat expansa tunica, intusque exstantes plicas, et quasi, institas firmas, sed abnormiter positas, ostendebat. Testis uterque sphærulas habuit quasi geminæ lineæ Bononiensis diametro, intus cavas, sed prorsus inanes, quarum parietes intus extraque albicantes, crassiusculi, et firmi adeo, ut in una præsertim sphærula quæ extrorsum protuberabat, ossei viderentur; quamvis firmitudine revera essent inter cartilagineam, et nerveam media. Thorax pulmones exhibuit, quorum dexter lateri adhærebat, sanos; tametsi in bronchiis multa inerat crassa, sed fluida sic satis, materia. In corde omnia secundum naturam, si valvulam semilunarem unam excipias, cujus summi limbi particula prope aggerem jam ferme erat ossea. Proxima tamen pars aliqua arteriæ magnæ; nam reliquam in thorace quidem non dissecui, nihil quidquam ossei habuit. Diaphragmatis centrum, ut vocant, nervum nec figura erat qua solet, neque amplitudine; foramine autem non uno, sed tribus pertundebatur: quod tamen alias quoque, nec semel, vidimus (1), duobus scilicet, quæ majori attigua erant, minoribus ad duas

(1) Epist. 5, n. 9.

ex jecinore venas traducendas spectantibus, quæ si in cavæ truncum infra diaphragma, ut plerumque solent, non, ut hic, supra se immisissent, non tria, sed unum fuisset in tendine illo foramen. Artus quoque superiores peculiare quiddam habuere. Cum enim longum palmarem musculum in brachio dextero non ita ut ad originem solet, crassum, et carneum, sed vel ibi tenuem, et ferme tendineum esse animadvertissem; retectum autem in sinistro, esse ad originem conspicerem duplo quam dexterum, crassiore carne, et longius descendente; quis hujus discriminis effectus, et quæ ex parte causa fuisset, suspicatus, ex anus domesticis quæri jussi an forte pro dextera manu, uti sinistra consuevisset, qui sic reapse consuevisse retulerunt. Verum huc magis spectant quæ in artubus inferioribus claudæ hujus feminæ deprehendi. Claudicaverat in latus dexterum : neque causa in luxationem, quæ nulla erat, neque in acetabula referri poterat, quippe quæ inter se comparata, nec sede, nec positu, nec profunditate quidquam discriminis ostendebant. At si femorum ossa inter se conferres, evidens inter utrumque apparebat discrimen, ex quo intelligeres artum dexterum sinistro breviorem, ut reapse erat, esse debere. Os enim femoris dexterum tanto erat brevius sinistro, ut si utrumque juxta poneres, summa capitis illius pars infimæ hujus parti responderet. Causa autem hujus brevitatis erat

major illius ossis, quam hujus, curvitas, eaque manifestissima. Nec præterea deerant in illo osse vitia alia, ut minor capitis ad imum latitudo, subsidentia nulla inter majorem trochanterem et cervicem, et quemadmodum hæc, ita ille æquo erat crassior; ut, si mulier unquam gracilis fuit, potuisset cuipiam exploranti chirurgo ista crassitudo imponere pro luxatione. Erat item os illud femoris a cervice ad longitudinis suæ saltem medium justo crassius, et curvaturæ convexam partem ad externum latus conversam habebat, et, quod consequitur, ejus condylorum posterior facies sinistrum femur spectabat, ut crus quoque, et pes non possent recte esse posita. Quæ omnia cum attenderis; facile intelliges hæc artus inferioris vitia aut a primordiis, aut ab infantia exstitisse; itaque non mirum esse, quod mulier semper claudicasset. Caput denique, cujus potissimum causa hanc tibi dissectionem descripsi, adapertum est, detractaque crassa meninge, vasa quidem per tenuem ducta sanguine distenta conspeximus; sed nihil hujus, aut seri effusum usquam repertum est, donec cerebri, cujus substantia erat firma, sinistrum hemisphærium secando, ad hujus ventriculum perventum est. Tunc enim prodire cœpit cruentum serum, nec paucum, ex non pauco videlicet sanguine qui in eo ventriculo concreverat. Ejusmodi serum in ventriculo quoque dextero, et in transitu, quem vocant ad ventriculum quartum, inveni-

mus, sed nullam usquam pro certo læsionem, unde sanguis erupisse videretur: quanquam latuisse in sinistro ventriculo arbitramur. Tunc cultro ad cerebellum, quod undique integrum exterius apparebat, translato, ecce intra ejus dexterum lobum caveam, neque ita parvam, offendimus sanguinis in grumos concreti plenissimam.

7. De claudicationis expositæ causis satis modo dictum est. De aliis alias et diximus (1), et dicemus (2). De duabus autem quæ hanc ultimam præcesserant, apoplexiis illud credibile est, reliquisse utramque in cerebro, et cerebello eas dispositiones quæ, nullis præsertim remediis adhibitis, faciliorem aditum paraverint tertiæ, ut disruptis internis vasis mulierem necaret. Quæ quoniam vasa non intra cerebellum duntaxat, sed intra cerebrum quoque perrupta sunt, ut effusus in utroque sanguis ostendit; duo idcirco quæ ex dissectione hac deduci potuissent ad cerebellum attinentia, incerta ac dubia reddiderunt; nempe an læsionem alterius ipsius lobi resolutio in opposito corporis latere consequatur, itemque an a cerebello pulsus pendeant, et respiratio. Quid enim si tantummodo cum mors instaret, illa in cerebello cavea ab irrumpente sanguine producta esset? vel quid, si resolutio quæ

(1) Epist. 56, passim.
(2) Epist. 69, n. 2, 10 et seq.

utrinque fuit, a sanguine in utrumque cerebri lateralem ventriculum effuso esset repetenda? Verum de utraque illa quæstione dilucidius agendi alia, quæ ad te scribetur, nostra observatio (1) occasionem præbebit. Nunc vero ne forte suspiceris sanguineam illam, quæ celerrime necat, apoplexiam sine disruptione vasorum esse non posse; tribus quæ cum hac disruptione propositæ sunt, totidem quæ sine illa aut celerrime, aut satis cito necarunt, protinus subjiciemus.

8. Vir, ut videbatur, quadragenarius, cum anno 1756 ante januarii finem Mediolano pedibus Patavium venisset, lassus adeo, ut mox nosocomium peteret, in quod ob lassitudinem, non ob febrem ullam, exceptus est, dum ibi extra lectum adhuc, sedens cibum caperet, forti apoplexia repente perculsus, sine ullo externi motus et sensus indicio, nocentibus potius, quantum visum est, quam opitulantibus venarum sectionibus, intra biduum vivere desiit. Cadaver nobis ad persequendam publicam anatomen datum est. Quod dum faceremus, antequam aperiendæ calvariæ tempus adveniret, hæc pauca adnotavimus. In ventre fellea vesicula bile turgebat. In thorace, figura cordis, qualem in homine alias vidisse non memini, referebat illam quam rudes pictores nobis effingunt, quasi cor-

(1) Epist. 62, n. 15.

dis latus dexterum curva linea finiretur, summa videlicet basi, et mucrone infimo dextrorsum prominentibus. Quin eamdem insolitam curvaturam septum ipsum cordis sequebatur. Cor parvum erat potius, quam magnum; sed valvulas, aliasque ejusmodi partes vel infra hanc proportionem parvas habebat. Magna arteria postquam sinistram subclaviam emiserat, intus ad aliquem tractum erat aspera ob prominentes fibras, tanquam intima deesset tunica. Cranii demum fornice, et crassa meninge amotis, vasa quidem per tenuem conspeximus nigro sanguine perquam distenta, ut et minima quoque illa quæ per medullarem cerebri substantiam confertissima ferebantur, sed nihil usquam effusi sanguinis deprehendere potuimus; tametsi quod lateralibus ventriculis serum inerat, nec ita paucum, esse vidimus sanguinolentum, in plexibus autem choroidibus qua in ascensus fine se inflectunt, hydatides, in altero præsertim, non parvulas.

9. Has certe in aliis pariter quos apoplexia non sustulit, sæpe ibi conspicere soliti sumus: serum autem, dum cerebrum in quo conferta vascula sanguine distenta sint, persecamus, vix fieri potest quin ab hujus guttulis illabentibus, etiam perpaucis, sanguinolentum non appareat. Quod si forte in sero aut per acrimoniam irritante, aut per copiam, etiam non magnam, compressiones cerebri augente, causam hujus apoplexiæ ex parte aliqua velis agnoscere secundum ea quæ de

serosis apoplexiis agens, alias (1) ad te scripsi, non repugnabo; difficile enim interdum est ab illis sanguineas separare, et de certis quibusdam historiis utrum ad genus attineant, pro certo constituere. Fac tamen, ut conjecturas quæ utrinque esse possunt, ante perpendas, atque ubi cerebri vasa externa simul, et interna sanguine sunt maxime distenta, velut in proposito viro, vide ne nimis facile neges, causam præcipua ex parte a sanguine esse repetendam. Ad lassitudinem autem illam magnam, longi itineris laborem consecutam, eo anni tempore peracti, num aliquid conferre potuerit hominis constitutio, quem insolita illa forma cordis, et læsio illa intima aortæ indicat, fortasse robustissimum esse non potuisse, ego quidem in medio relinquo: lassitudinem tamen universi corporis cerebri quoque robur, et ejus vasorum minuere, eoque illud compressionibus, hæc distentionibus opportuniora facere posse, non dubito.

10. Femina, eadem facile qua is vir, ætate, non multis post eum diebus in nosocomium excepta, indeque, ubi intra biduum decessit, in anatomicum theatrum illata est. Mortis causa apoplexia fuerat ejusmodi, ut quarto ab hujus initio die cum in nosocomium advecta est, tunc certe nullum facultatis sentiendi, aut

(1) Epist. 4.

movendi retineret indicium, vixque oculos aperuerit, dum plantis candentes laminæ ad excitandum adhiberentur, sed frustra, mox enim clausit. Cadaver, si crus alterum exciperes ulcere deformatum, nihil exterius quod docendi usui repugnaret, usquam ostendebat : sed et interius vix aliquid in iis quas perlustravi, partibus ab naturæ norma alienum offendi. In aortæ enim trunco qui per ventrem descendit, leves intus alicubi erant albedines, quæ futuras olim osseas squamas indicabant: quarum una jam erat, sed parva. Tuba falloppiana sinistra medio in itinere cum teste cohærebat : hic erat, si cum dextero conferres, minor, paucosque intus habebat albos globulos, quorum unum dissecans, ex compacta substantia factum vidi, ad centrum cava. At dexter, cujus magnitudo vel juniori conveniret, nullos globulos, vesiculas nullas continebat, superficie tamen erat tuberosa, et, si oculos defigeres, non sine cicatricularum indiciis. Illud quoque in hujus cadaveris dissectione animadversum est, membranas passim scalpello magis quam æquum est, etsi pinguedo non deerat, fuisse resistentes. Calvaria denique reclusa, omnia intra hanc vasa, ne plexibus quidem choroidibus exceptis, inveni sanguine turgentia. Sed præter aquæ pauxillum in ventriculis lateralibus, nihil usquam vitii in cerebro, cerebello, medulla oblongata, quoquoversum persecando, potui deprehendere.

11. Si omnia quæ aut in vivis præcesserant, aut in mortuis conspecta sunt, inter se conferre volueris; minus, opinor, miraberis, quod mulier hæc mortem obierit tardius, quam vir de quo ante ipsam dictum est, multoque etiam tardius uterque eorum, quam vir alter de quo statim dicetur.

12. Tonsor, annos natus quinque et quinquaginta, capite maxima ex parte calvo, bibax adeo, ut ebrius domum deductus sit ad vesperas 16 januarii die, anno 1757, postridie mane inventus est mortuus, humi jacens inter lectum et parietem, prope fractam matulam, nulla tamen corporis parte læsa. Hoc ad ejus anni publicam anatomen inchoandam cum uterer, hæc quæ præter naturam essent, animadverti. Ventre aperto, amplus ventriculus in conspectum venit, cujus interior facies vini colore infecta erat. Omentum multa pinguedine refertum, ut plerorumque intestinorum externa tunica, et mesenterium, in quo glandulæ quædam majori quam ea ferat ætas, magnitudine. Bilis e flavo fusca, reliquerat per cystis faciem interiorem multa alba quasi arenæ granula, sed quæ, inter digitos conterendo, minime erant dura. Renum, quorum alter altero longior fuit, superficies non sine vitiorum vestigiis quibusdam, inter quæ erat sub tunica fovea adhuc parva, humore plena. Vesica lotio distenta adeo, ut pubis ossibus, nec paulo, summa ejus pars altior esset. Quam, ut credibile

erat, sæpe in vivo quoque præter modum fuisse expansam, sic mirum non fuit, solita non esse forma: etsi enim ad imum paulo erat latior, quam ad summum; tamen cylindrum potius, aut prisma, quam aliam figuram, primo aspectu referebat. Urethra intus ubique alba, nec paucioribus tantum, et minoribus, quam solet, canaliculorum nostrorum osculis prædita, verum insuper caruncula seminali quasi diffluente, ut in hac nihil perspicue ostendi potuerit, et cum præterea ipsius omnino deesset rostrum, proclive esset existimare, majori olim labe nec carunculam, nec urethram reliquam, caruisse. Arteriæ magnæ, qua per vertebras lumborum decurrit, interior facies ossium inchoamenta ostendebat, iliacæ autem lamellas habebant prorsus osseas; eoque duriores, quo magis in externas, internasque divisæ ad inferiora accedebant, ut crurales quoque passim, et inter femoris condylos ad poplitem jam exceptæ, duræ essent, et rigidæ, viderenturque arteriæ quo longius a corde remotæ descenderent, eo magis esse huic vitio obnoxiæ. Et supra ventrem certe ubi aorta inferiores emittebat intercostales, apparebant ossium inchoamenta, sed prorsus levia. Præter quæ nihil in thorace, nihil in reliquo corpore, si quæ dicentur excipias, vitiorum animadverti. Cranii enim fornice, et exteriore meninge ademptis, quorum utrumque crassius fuit, ut hæc, etiam qua inter cerebellum et cerebrum se in-

terponit, scalpello magis quam consuevit, resisteret, cum omnia diligenter perlustrarem, nihilque eorum quæ intra calvariam sunt, sine dissectione prætermitterem; non modo quidquam seri aut sanguinis effusum, sed vitium omnino ullum præter id quod dicam, non deprehendi. Nimirum vasa quæ per tenuem meningem feruntur, referta adeo erant sanguine, ab eoque dilatata, ut nunquam magis vidisse meminerim. Distenta quoque erant quæ choroides plexus faciunt, et quæ per lateralium ventriculorum parietes ducuntur, ubi aquæ aliquantum erat, præsertim a sinistris.

13. Observationem hanc cum ea conferas velim, quam habui in Petro Fasolato (1). Plura in utraque reperies quæ conveniant inter se, et plura pariter in iis quæ ad illam adnotavi, et hic non vacat repetere, ad hanc explicandam. Adjicere tamen quædam licet, hominis hujus peculiaria. Fuerat hic bibax, et quod non difficile inde consequitur, sæpe ebrius: quæ res quantum ad copiam sanguinis augendam, et ad vasa quæ intra cranium sunt, infirmanda valeat, facile intelligis. Huc adde ossea illa in arteriis inferioribus vitia, quæ ut sanguinis deorsum motui officiebant, ita sursum majori copia ferri cogebant. Sed illud præcipue addendum est, in tanta

(1) Epist. 3, n. 26.

ista ultima ebrietate cum homo cubaret, atque dormiret, ad pristinam sanguinis copiam multum ex iis accedere cœpisse quæ ingurgitaverat, ex vino præsertim, cujus accessionis cum tantam partem vesica excepisset, ut plus posse admittere non videretur, neque homo, quippe ebrietate et somno oppressus, mingendi necessitatem sentiret, qua ratione locum in vesica iterum paravisset reliquæ lotii materiæ, interea in alveum sanguinis advectæ; cum hæc, inquam, ita se haberent, accidere debuisse, ut ab ea retenta materia vasa magis distenderentur, eaque potissimum quæ intra calvariam sunt, nempe jam diu antea infirmata, et in decubitu præsertim, repletioni magis obnoxia. Videsis, ut ferme pariter Lowerus (1) a decubitu, somnoque post largiores statim potationes, priusquam maxima epoti liquoris copia per vesicam prodierit, ortos explicet graves, ut sæpe viderat, cerebri morbos, et in his nominatim apoplexiam.

14. Credo igitur hominem a me propositum, quod nimis sero vesicæ plenitudinem senserit, dum matulam tandem capere vellet, aut potius cepisset, lotiumque ex nimis distenta vesica, quod facillimum non est, ejicere conaretur, in eo ipso nisu qui sanguinem magis in vasis capitis moratur, forti apoplexia correptum, cecidisse.

---

(1) Tract. de corde, c. 2.

Scilicet ad eum distentionis gradum pervenire denique potuerunt externa, internaque vasa quæ intra calvariam sunt, ut quidquid ipsa concludit, vehementissime comprimerent. Quoniam vero et his, et aliis sæpe ad te litteris ab ejusmodi compressionibus petita causa est apoplexiæ; cave suspiceris, obstare nobis cl. Laghii (1) experimenta, quibus per instrumentum illud sane elegans, a nobilissimo, eodemque ingeniosissimo comite Gregorio Casalio excogitatum, ostendit, in canibus cerebrum posse comprimi ad Londinenses lineas minimum sex absque ullo in illis molestiæ indicio: quin ubi queri incipiunt, paulatim mox quiescere, nisi compressio augeatur: nec prius quasi apoplexia prehensos cadere, quam compressionis gradus ad pollicem circiter pervenerit. Alia enim est illa compressio, alia ista de qua hic quidem nos loquimur. Illa exiguæ adhibetur cerebri parti; nostra circum undique, imo etiam ubique interius, simul cerebro, cerebello, et oblongatæ medullæ, ut in eo de quo agimus, homine. Quod siquando in aliis non ejusmodi fuit; at alia addidimus, eamque intra cranium certe posuimus undique clausum, et resistens, non ex parte ulla apertum: quanquam feminæ illi de qua Regiæ Scientiarum Academiæ Parisiensi retulit Poupartius (2), dimi-

(1) De Sensibilit., etc., serm. 2.
(2) Hist. an. 1700, obs. anat. 20.

dium calvariæ deerat, et tamen cum crassam meningem apice digiti leviter aliquis tetigisset, eam attulit molestiam, ut mille faculæ ante oculos obversari viderentur, magnumque edere clamorem cogeretur. Tu vero experimenta illa, quantum ad me attinet, accipito, iisque utitor cum ad alia, tum præsertim ad hoc sine admiratione agnoscendum, posse certo compressionis gradui absque molestia ferendo cerebrum par esse, eidemque ita auctæ, ut molesta esse incipiat, paulatim, modo non crescat, assuescere, donec illud denique addatur, sub quo succumbere necesse sit.

15. Hactenus (alias enim ad hunc morbum attinentes observationes præstabit ad Hemiplexiam (1), et ad Aphoniam (2) differre) hactenus, inquam, de apoplexia. A qua mox ad alios cerebri affectus pergemus. Vale.

---

(1) Epist. 62, n. 7, 9, 11.
(2) Epist. 63, n. 13.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LXI.

Pertinet ad Deliria quæ sine febri contingunt.

Gravis certe is est cerebri morbus de quo nuper ad te scripsimus, apoplexia. Sed gravis quoque, atque adeo miserabilior est ille de quo scripturi nunc sumus, sine febre insania. Quæ ad hanc pertineant, tres adhuc dissectiones habemus.

2. Mulier stulta, post varios casus, media, ut videbatur, ætate, in hoc obierat nosocomio, ineunte anno 1746. Ne mihi deessent quæ ibi de re anatomica tunc ostenderem, quæsivi, an cadaver ad id esse posset idoneum. Cum accepissem, ob maciem summam, itemque ob magnam, fetidissimamque ad os sacrum gangrænam, vix thoracem, et caput idonea fore, cætera omnia humari jussi, caput duntaxat cum thorace, si modo hic sine pure esset, cujus tanta illa macies suspicionem faciebat, servari. Thorace igitur aperto, cum suspicionem haud vanam fuisse appareret, quippe altero pulmone magna ex parte puris pleno, his quoque visceribus sepulturæ datis, capitis sectionem aggressi sumus. Cranio recluso, illud unum in meningibus animadversum est, tenuem vix apprehensam, et tractam, facillime

sequi, et ex anfractibus cerebri educi. Subfuisse igitur aquam, non erat dubium, cujus etiam in ventriculis copia modica inventa est; sed plus ex vertebrarum tubo profluxerat. Et tamen cerebri, et cerebelli substantia utraque durior procul omni dubio fuit, quam solet. Choroides plexus decolores quidem conspexi; sed qua rimæ imponuntur ventriculi tertii, erant per sua vascula cum illius oris firme adeo conjuncti, ut nisi postquam sunt ea vascula diligenter soluta, rima nihil prorsus hiaret. Præter hæc, quidquam adnotatione dignum non occurrit, nisi pinealis glandula, quæ visa major, et longioribus radiculis medullaribus ad suam sedem annexa, eademque mucosior.

3. Cum de stultis alias scriberem, meminisse potes, quæ in iis vitia, ab aliis, et a me præsertim animadversa, memoraverim (1) ad pinealem glandulam attinentia : quæ in aliqua etiam alia epistola (2) non reticui. Prodiit postea Justi Godofredi Gunzii Prolusio (3), quæ utinam illo tempore exstitisset. Ut enim eruditissimus fuit, plerosque eorum laudavit qui de vitiis ejus glandulæ fecerunt mentionem; itaque meam in iis auctoribus producendis qualemcumque operam

---

(1) Epist. 8, n. 14 et 16.
(2) Ut 59, n. 15.
(3) De lapillis gland. pineal. in quinq. mente alienat. invent.

minuisset, sive, quod ad stultos, sive quod generatim ad eos spectat qui lapillos arenulasve in illa glandula habuerunt (1). Sed tamen id accidit quod in ejuscemodi rebus est facillimum, ut aliquis eorum qui a me nominati sunt, ipsum fugerit, et vicissim ut alii ex illis qui ab ipso adducuntur, me fugerint, non alios fere nominare solitum, nisi qui inter scribendum succurrunt. Huc illud accedit, cur me meæ illius operæ minus pœniteat, quod ex ea, cum meis quas aut simul, aut seorsum proposui, observationibus conjuncta, proclive est intelligere, non modo non contigisse aliis quod præclaro contigit inter viventes anatomico, *ut in omnibus cadaveribus hominum adultorum*, *morbo defunctorum*, pinealem glandulam *pluribus* arenulis *refertam* invenirent; verum hoc etiam, non esse cur ex ejus glandulæ aut integritate in non stultis, aut vitiis in stultis speremus amplius posse Cartesii sententiam de sede in ea cogitantis animæ confirmari. Certe ego tibi tredecies saltem a me perspecta in illa, aut ad illam glandulam vitia descripsi. Novies (2) videbis, hæc fuisse sine stultitia. Contra videbis, stultitiam fuisse in aliis (3) quorum illam glandulam nihil quidquam

(1) Epist. 5, n. 12.

(2) Epist. I, n. 14; III, n. 14; V, n. 11; VI, n. 12; VII, n. 15; X, n. 17; XI, n. 11; XIV, n. 35; XVI, n. 24.

(3) Epist. VIII, n. 4, 8, 11.

vitii habuisse, ex silentio ipso meo intellexeris. Fere enim semper cum cerebrum disseco, nedum in stultis, pinealem glandulam attente solitus sum intus extraque inspectare, et si quidpiam adnotatione dignum habeat, in Adversaria, ex iisque in descriptiones referre.

4. Quæ mea ferme perpetua consuetudo satis ostendit, non esse a me quidem laudabiles Gunzii adhortationes expectatas; sed diu antea tum quæ secundum naturam, tum quæ præter hanc essent in pineali glandula, simulque, ut nosti, in reliquo et cerebro, et corpore, et quæ in viventibus præcessissent, quantum quidem videre, et scire licuit, in meis observationibus non fuisse neglecta: quanquam cum eam glandulam memorandi occasio incidit, non alia volui, nisi quæ proposito satis essent, attingere: nec me adhuc pœnitet, ob eas rationes quas an ipse prorsus dissolverit, non est hic videndi locus, de ejus natura glandulæ ita esse locutum, ut viderer, num ab reliqua substantia cerebri nil plane differret, dubitare. Nulla certe alia in tota hac substantia particula est quæ crebro adeo, ac illa glandula, peculiaribus sit vitiis obnoxia, et arenulas præsertim, lapillosque contineat. Quod tu vitium etsi cum stultitia, et sine hac quoque deprehensum fuisse, supra intellexeris; nolim tamen obliviscaris, non sæpe adeo inveniri cum uno alio aliquo morbo; ac cum stultitia, conjunctum. Cui rei ostendendæ si forte non satis

essent quas et proposui alias, et indicavi (1), observationes; at sunt quas addas apud Gunzium. Non eas dico, in quibus alienatam mentem fuisse, ita ipse conjicit, ut, si velis, negare liceat. Sed alias dico, in quibus manifesta, et vera stultitia fuit, tum ex laudatis auctoribus acceptas, tum præsertim ipsius proprias, ea cura scriptas, ut dignæ, siquæ aliæ, sint quæ Sepulchreto adjiciantur. Eas si perlegeris, fac inter cætera animadvertas, lapillos quos in pineali glandula deprehendit, eos etiam flavos fuisse, aut subflavos, tum quæ alia fuerint vitia, mox a nobis quoque commemoranda, ab eodem in stultorum cerebro, non modo in ea glandula, conspecta, quæ in proposita muliere qualia fuerint vidisti, ut infra (2) in altera videbis.

5. Vir quadraginta circiter annos natus, ex quo remex in triremibus fuerat, primum hypochondriacus, deinde stultus est factus, sed læte stultus, idque annos ad decem, tandem ex cachexia toto corpore subtumidus, non sine difficili respiratione in nosocomio mortuus circa primos januarii dies anni 1750, hæc quæ ad morbos attinent, nobis animadvertenda reliquit. Thorax multam habuit aquam, et duriorem quamdam pulmonum partem. Caput cum amputarent, vix aliquid aquæ e cranio effluxit, quod etiam cum

(1) Epist. 8, n. 16.

(2) N. 7.

hoc circumsecarent, animadverterunt, itemque cum cerebrum eximerent. Quod ego certis de causis non nisi tertio, an quarto ex quo exemerant, die non potui dissecare, ut neque potueram quæ ventre continebantur, inspicere. Cerebrum igitur diligenter perlustrans, si omittam illud quod dubium fuit, pinealis glandulæ parvitatem; non alia quæ huc spectent, deprendi, nisi medullarem utriusque hemisphærii substantiam duriorem, tractum autem per mediam faciem superiorem callosi corporis secundum longitudinem nonnihil prominentem, non hic unum ab initio ad finem usque, sed quodam loco duplicatum.

6. De duritie videbimus postea. Nunc quod ad callosum corpus attinet, consideremus. Vir cl. Joannes Fantonus, ad quem suam de sede cogitantis animæ in calloso corpore dissertationem Lancisius scripsit, sicuti in viro quodam (1) minime stulto pinealem glandulam *triplo crassiorem* conspexerat, ita alterum (2), cujus in corpore calloso tumorem durum, juglande majorem, deprehendit; diuturna quidem in vertice cephalæa, et epilepticis insultibus vexatum, sed vix tandem postremis mensibus absurda locutum esse adnotavit, neque id semper, sed tantum sæpe, idque, cum vehementius ille dolor urgeret. Nos

---

(1) De Obs. med. et anat. Epist. 8, n. 3.

(2) Epist. 5.

vero in illo eodem calloso corpore multo leviora animadvertimus. Pro tractu enim illo de quo novissime dicebamus, in aliis unico, et simplici, in aliis duplici, ut Lancisius *nervulos longitudinales* duos vocaret, quemadmodum alias (1) memoravimus, duo in stulto, nec parum profundi sulci nobis occurrerunt (2). In alio videbis Gunzium (3) animadvertisse tum Lancisii nervulos, tum sulcum *flexuose procedentes*, et qui *hinc inde quasi deficere viderentur*. Et Lancisius ipse in fatuo illos adnotaverat *non qua solent ratione inter se parallelos* fuisse. Num ergo in ejusmodi rebus stultitiæ causam agnoscemus? Dubitandi ratio non jam inde mihi est quod suspicatus sim aliquando, tractus ibi illos, et sulcos non ab natura ipsa utilitatis ullius causa, sed aut a compressionibus formari utriusque hemisphærii cerebri, ubi dexterum sinistrumque inter se accedentia in imam desinunt oram, et corticalem faciem in medullarem illam mutant quæ lacunaris instar, ut alibi dilucidius ostendam, se dextero sinistroque lateri imponit callosi corporis, aut quod nuper solertissimo quoque viro in mentem venisse vidi, pulsationibus deberi arteriarum quæ in longitudinem pariter eidem mediæ callosi corporis superficiei incumbunt. Utri-

---

(1) Epist. 8, n. 6.
(2) Ibid.
(3) Prolus. supra ad n. 3, cit.

que enim suspicioni adversari videntur humiliores, tenuioresque illi paralleli tractus qui hinc et hinc ad medium ducuntur ejusdem superficiei, quorum conformatio ab illis de quibus suspicabar causis repeti non potest. Quin etiamsi utraque, et secunda præsertim suspicio staret, ac licere aliquis crederet ab diverso arteriarum ductu diversam conjicere, et noxiam constitutionem intimam corporis callosi; is tamen quomodo per hæc stultitiam non innatam, sed adventitiam explicaret? Dubitandi igitur ratio aliunde mihi est, animadvertenti videlicet, non solum perraro in stultis abnormes illas superficiei corporis callosi conformationes reperiri, verum etiam esse a me visas in pluribus quorum mens fuerat sanissima. Itaque cum de his amplius videndum censeam; ad illud quod mihi in stultorum cerebro, si non semper, at ferme semper occurrit, et quod vel in duabus fuit propositis observationibus, transibo.

7. Femina major triginta annis, ab ortu usque stulta, et quæ novissime nihil alimenti capere volens, in nosocomio decesserat eo tempore, quo ibi solitus sum intermissas paulisper anatomicas exercitationes persequi, id est sub initium januarii 1757. Ventris partes examinanti, (nam quæ ad thoracem attinent, ex aliis cadaveribus antea ostenderam) nihil mirabilius visum est quam florentem adhuc ætate stultam, virginitatem, quantum apparuit, servasse. Neque

enim ad vaginæ orificium, quod, ut in virgine, angustum erat, hymenis annulus defuit, lato quidem foramine, sicut in maturioribus solet, nusquam tamen ruptus. Quo magis mox hæsi, cum vaginam conspicerem, perpaucis exceptis ad infimam partem rugis, tota reliqua facie lævissimam. Uteri osculum, et ipse uterus sana, et quæ virgini convenirent. Tubarum neutra specillo vel tenui, per majus orificium immisso, ultra medium earum longitudinis viam dedit. Testis uterque duriusculus, alba, et inæquali superficie, nullam intus vesiculam habuit. Cranio autem comprehensas partes attente persecans, omnes secundum naturam inveni. Quod si peculiariter quæras de corpore calloso, et de glandula pineali; in illo tractus unus, et simplex, hæc majuscula quidem, et ex fusco quasi subflava, sana tamen erat. Unum igitur adnotatione dignum fuit, quod cerebri, et cerebelli substantiam ubicumque inciderem, manifesto duriorem offendi.

8. Nempe hoc illud erat quod etiam in duabus propositis observationibus, imo in cæteris stultorum ferme omnibus, a me quidem habitis, fuisse dicebam. Relegesis Epistolam VIII (1), videbis in cunctis quos ad id tempus secueram, rem ad eumdem modum se habuisse. In quibus

(1) N. 14.

autem idem ab aliis compertum esset, ibidem (1) reperies. Addere nunc poteris Gunzium (2), qui in duobus *siccum* cerebrum vidit, atque *compactum*, eaque *firmitate*, ut pro sanissimo non posset habere. Huic tamen non contigit certe, ut neque aliis illis, quod sciam, idem quod mihi acciderat, ut plures stultos dissecando, in omnibus durius cerebrum invenirent. Sed et mihi tandem accidit, quemadmodum Epistola legeris LIX (3) ut in eo qui delirio quodam melancolico laboraverat, valde laxum deprehenderem, an quod delirium fuisset levius? an quod jam esset curatum? quanquam mea parvi refert utram ob causam, an ob aliam sic fuerit, cum cerebrum in stultis laxum qui conspexerint, non reticuerim (4), et durum sine stultitia esse posse, non dissimulaverim (5), ubi illud quoque diserte addidi, crebram adeo in hoc morbi genere observationem cerebri duri non esse quidem negligendam, sed tamen, quod nunc confirmo, non videri ipsam esse præcipue spectandam. Eo autem minus spectandam credent siqui doctum virum sequentes, cui placet stultitiæ causam deducere a sanguine crassiore facto, et viscidiore, lentius-

(1) N. 17.
(2) Prolus. supra cit.
(3) N. 15.
(4) Epist. 8, n. 18.
(5) Ibid.

que propterea per intimas cerebri arteriolas pergente, hasque distendente, et per harum distentionem substantiam medullarem cerebri attiguam comprimente, minusque aptam sic efficiente ad solutos usus præstandos, siqui igitur ad hæc addent, pressam a distentis arteriolis cerebri substantiam sic quidem compingi ac constipari, et, quod consequitur, duriorem fieri; verum stultitiæ causam a mutata quocumque modo illius substantiæ intima dispositione, non ab duritie quæ ex accidenti mutationem hanc comitetur, esse repetendam. Cæterum non sæpe adeo in stultorum cerebro ut durities, ita vasa præter modum sanguine distenta reperiantur, si forte velis ex nostris observationibus existimare; fac relegas: et quando viri alii docti non desunt qui a polypis intra cerebri sinus concrescentibus maniam esse posse autumant, eaque mente duas tresve producunt cerebri, et viscerum maniacorum dissectiones, has tu quidem accipias velim, quibus numerum observationum augeas huc attinentium; sed quod ad polypos attinet, non tam quæras, an mihi unquam in stultorum sinibus occurrerint, quam eorum memineris quæ alias (1) a me accepisti de polypis non nisi in moribundo, aut mortuo homine agnoscendis. Verum jam ad alia veniamus.

---

(1) Epist. 24.

9. Etsi non omnes delirant hydrophobi, ut VIII Epistola (1) ostensum est; in eadem tamen, ne a Sepulchreti ordine recederemus, post maniacos de hydrophobis verba fecimus. Idem in hac quoque faciemus. Et quoniam hoc temporis intervallo non accidit, ut eorum cadavera incidere possemus; aliorum, quæ tunc non exstabant, observationes in iis habitas commemorabimus. Quas utinam plenas dedissent: quod nonnullis institutum aliis causa alia aliqua non permisit. Et amplissimo quidem viro Senacio (2) susceptum scribendi propositum non concessit, nisi ut hoc unum diceret, se pericardium vidisse in homine ex rabie mortuo adstrictum adeo, et cordis faciei annexum, ut ab hac separari non posset. Alexander autem Bruce in dissertatione(3) Edimburgi edita anno 1755, cl. Rutherfoerdii observationem referens in vivente, et mortuo hydrophobo *nosocomico*, posteaquam cætera proposuit, et in his crassa intestina aere mirum quantum distenta, ileum leviter inflammatum, rarisque livoribus, ut jecinoris quoque portionem, affectum, et cum reliquis ventris visceribus extra suam sedem compulsum, in thorace autem nihil insoliti; cum expectas cerebri, laryngis, pharyngis constitutionem, hæc, legis,

---

(1) N. 19 et 22.
(2) Traité du cœur, l. 2, ch. 1, n. 1.
(3) De Hydrophobia.

inspici, a consanguineis prohibitum esse. Ob eamdem fortasse causam factum crediderim, ne de tribus hisce partibus quidquam scripserit is, quem ante diem obiisse ægre tuli, Morandus Morandius (1), cum quasdam suas eodem morbo confectorum dissectiones illo ipso anno vulgaret. In uno enim nihil memoratum video, nisi musculos thoracis aliquot externos, internosque inflammatos, imo gangrænæ, et quasi putredini proximos. In duobus autem de iis musculis nihil attigit; sed ventriculum, et intestina fuisse dixit, gangræna affecta, et nigra graveolente bile conspurcata, vesicam, et cavernosa penis corpora inflammatione correpta, ex membranis multas aridas, tensasque, multasque alias arcte, ut in peripneumonia, cum visceribus cohærentes, pinguedinem quasi nullam, omentum propemodum arefactum, venas denique sanguine prorsus plenas quam fluidissimo, arterias autem omnino vacuas contra, atque alii, id quod minime ignorabat, sed non omnes, in aliis hydrophobis conspexerant.

10. Quæ observationes, si spectes quod in singulis deest, continuo ostendent, per ipsas non augeri earum numerum, quas VIII Epistola (2) nimis paucas adhuc esse querebamur. Si tamen spectes quod singulæ in cadaverum vel quibus-

(1) Della Cura preservat. della rabbia canina.
(2) N. 32 in fin.

dam tantum partibus compertum proponunt, idque cum tot conferas cujusquemodi observationibus, quarum summam eadem illa Epistola (1) partite atque ordine indicavimus; fore utiles saltem videbis ad tantam inter hydrophobos varietatem, quantam ibi ostendimus, comprobandam: nec mirum, cum vel paucæ hæ quas nunc addidimus, ita discrepent inter se, ut quod habent aliquæ, non habeant reliquæ, aut certe non omnes. Quo magis autem novis observationibus varietates illas video confirmari, eo magis intelligo, non aliunde æque verisimilem conjecturam de hydrophobiæ causa peti posse, ac unde cum gravissimis viris tunc (2) petii. Quomodo enim communem omnibus deglutiendæ aquæ difficultatem, exempli causa, a sanguinis vitio repetam, quum in aliis aliter se habentem conspici sciam? Quin e venis emissus illius hydrophobi quem Edimburgensis dissertatio (3) proponit, *per totum morbi decursum bonus fuit.* At si ab hoc veneno peculiarem quamdam mutationem in cerebrum, nervosve inductam suspicer, unde ad convulsiones ciendas externas, internasve facile adigantur; nihil ferme jam obstabit quo minus et difficultatem illam deglutiendi communem omnibus, et tot illas pro alia aliorum

(1) N. 30, 31.
(2) N. 32.
(3) Supra ad n. 9 cit,

disposítione non modo in viventibus, sed et in mortuis varietates explicem : quod si a me satis non esse tunc factum videatur ; poteris laudatam dissertationem perlegere, quæ cum eamdem conjecturam sequitur, tum per hanc fusius in viventibus præsertim, satis autem in demortuis omnia exponit.

11. Vides, quatenus cerebrum, et a veneno hoc quidem, affici suspicer; ne forte cum iis facere me credas, qui imaginationis vi morbum hunc omnem tribuerunt. Equidem non is sum qui a concepto terrore augeri illum posse negem. Sed neque is sum qui a terrore ipso fieri censeam. Quo enim modo a terrore in compluribus factus esset (quorum casus aliquot infra (1) commemorabo) qui cum animal a quo morsi fuerant, esse rabidum ignorarent, alia omnia cogitantes, repente se teneri jam morbo de quo ne suspicati erant quidem, per manifestissima et mox funesta signa ostenderunt? Admissum igitur venenum, quacumque id ratione agat, pro morbi causa est agnoscendum. Quod sane quo magis latenter, et insidiose vim suam conservat, et tandem exerit, eo magis ne admittatur cavendum est; et si forte admissum fuerit, diligenter priusquam vires suas exerat, impugnandum. Itaque si quæstio incideret, an carnes rabie affecti animalis eadem inficere comedentes

(1) N. 15.

possint, minus me moveret Scaramuccii (1) exemplum de porci, a rabioso cane demorsi, carne innoxie sumpta, etiamsi constaret in sue illo rabiem fuisse jam manifestam, quam moveant contraria exempla, et nominatim Bauhini (2), accedente insuper Lemeryi (3) observatione canis rabientis a comesto sanguine qui hydrophobo detractus fuerat. Neque enim quod coctus non fuerit, ut carnes solent, rem valde mutat, cum longe alia, atque adeo extrema ignis vis requiratur, ut virus pertinacissime inhærens, prorsus abigi potuisse credamus. Etsi vero quæ ex Zacuto (4) producuntur, observationes sanguinis rabiosorum canum, gladio quo ii transfossi fuerant, sic adhærentis, et venenum conservantis, ut inde immissus in vulneratos vel multis post annis rabiem induxerit, etsi, inquam, mirabiliores sint, quam ut omnes adhibere fidem queant; tamen credibiliorem, ni fallor, aliam legisse videor apud cl. Brogianum (5), admonendosque esse prosectores non negaverim, ut in cadaveribus hydrophoborum perlustrandis, attente caveant, ne manus sibi forte compun-

(1) Eph. N. C. dec. 3, A. 9 et 10, in Append. sub. n. 6.

(2) Apud Stalpart. cent. 1, obs. 100, in Schol., haud procul a fine.

(3) Hist. de l'Acad. roy. des Sciences, an. 1707, obs. anat. 1.

(4) Apud Stalpart. schol. cit.

(5) De veneno animant., p. 2.

gant, neve has, si casu ulcusculis affectas habeant, temere illorum aut sanguine, aut succo alio aliquo audeant inquinare.

12. In his vero aliisque cautionibus, ne tam dirum admittatur venenum, si forte in alteram partem peccandum est, satius fore nimis esse cautos quam parum, nemo inficiabitur qui cogitet quam difficile, incertumque sit, postquam admissum est, ipsum ante pervincere, quam bibendæ aquæ difficultate, et formidine se prodat. Cum enim huc pervenit; raræ adeo sunt felices, stabiles, perfectæ, certæque curationes, ut illud quod fit ut plurimum, spectantibus verum adhuc videri possit quod de medicina suo tempore aiebat Ovidius (1),

nec formidatis auxiliatur aquis.

Quo magis ne eo perveniat, optandum est. Et balneum quidem, alibi adeo laudatum, cum ibi, ut alias (2) vidimus, tum apud nostrates quoque, plerosque invenit, qui ei non fidant. Itaque non defuerunt qui ad argentum vivum, aut ad ea quæ ex ipso parantur, confugerent. Quos alii, hac præsertim ætate, sequentes, etiam inter Italos, eadem uti cœperunt præservandi ratione. Sic Morandius (3) observationes plures hujus

(1) De Ponto, l. 1, elec. 4.
(2) Epist. 8, n. 26 et 29.
(3) Supra ad n. 9, cit.

genereris protulit suas. Mercuriale tamen remedium cum aliis conjunxit, quæ alexipharmaca sunt: quin et *moscam* addidit postea, Sinenses imitatus, idque, ut præservatio, quemadmodum ipse ait, esse posset *tutior*. Quæ tot res, et cucurbitulæ in nonnullis vulneri initio adhibitæ, imo candens ferrum, in omnibus fere, alte impressum, non modo apud medicos dubium relinquunt, cui potissimum auxilio salus sit accepta referenda, verum etiam demorsi hominis, iisdem usuri, animum et pavidum faciunt, et incertum, num sic quoque in tuto futurus sit, dubitantis præsertim an qui servati dicuntur, venenum revera contraxissent, et in hydrophobiam essent pro certo incursuri. Quæ dubitatio etsi de omnibus justa non sit; attamen ipsa animi suspensio in re gravissima tantum molestiæ afferat, necesse est, ut vel hujus unius fugiendæ causa, nulla in vitando rabiosum virus cautio nimia videri cuiquam debeat.

13. Nec remedio, cum Regia Scientiarum Academia Parisiensi (1) communicato, etsi non ad præservationem solum, sed etiam ad curationem mire profuerit, tantum tribuendum est, ut in eo acquiescamus, antea quam constet in omnibus, idque longo decursu temporis, idem præstitisse. Diuturno enim periculo facto, compertum est,

(1) Hist. de l'An. 1749, obs. anat. 4.

multa quæ olim in honore fuerant, hujusce generis auxilia non respondere. Itaque Academia pro ea qua pollet sapientia, in re *tanti momenti* non omittendum censuit, ut communicatam secum historiam ederet, suum tamen judicium non interponeret. Historia autem illa digna certe est quæ legatur, quippe exacte perscripta, et illud adversus dubitantes confirmans, vera scripsisse qui ab rabido cane venenum sine vulnere, sed per affusam duntaxat spumam, immissum interdum fuisse tradiderunt: quorum nomina ubi posses legere, alias (1) indicavi; addes autem præter cæteros cl. professorem Ticinensem Mazzucchellium (2). Utinam veniat tempus quo aut illud, aut aliud aliquod pariter simplex remedium satis sit usu multiplici comprobatum, aut etiam auxilium id quod vir doctus Arrigonius (3), hæc dum scriberem, proposuit, arteriotomiæ in dorso pedis ea ratione institutæ qua ipse est solitus, et felicis exitus adjecta observatione ostendit. Quæ etsi una est, nec sine aliis peracta remediis quæ alii quoque, et in his Morandius, exhibere consueverunt; tamen a te libenter legetur, ut tres aliæ pariter quæ ad maniacos spectant, auxilio eodem sanos e nosocomio dimissos, si unum excipias, quem sanitati jam restitutum, importune

(1) Epist. 8, n. 21.

(2) Apud Morandium paulo ante cit.

(3) Dissertaz. della mania, etc., p. 3, c. 2.

intra dies quinque phlegmon occidit. A metacarpo enim quem antea, dum furens vehementius se agitabat, circumjecta ferrea vincula contuderant, incipiens, ad brachium inde, et a brachio ad humerum magno impetu et celeritate se extenderat. Quod dum leges, Valsalvæ consilium, a me tibi alias (1) memoratum, laudabis, firmis quidem vinculis eos qui furiunt, sed minime duris, continendi. Cæterum quod ad eam attinet arteriotomiam, nolo te ignorare, cum studiosi Juvenes a me petiissent, ut arteriam in illa ipsa tarsi parte ubi incidenda est, retegi juberem, vidisse nos, eam non sub communibus solis integumentis, verum etiam sub tendinibus, digitos extendentibus, in eo certe corpore jacuisse.

14. Antequam scribendi finem facio, placet casum non omittere, quem Patavii, anno 1754, observavit medicus, cujus mihi fides spectatissima est. Non ille quidem ad hydrophobiam prorsus attinet; accedit tamen, et plura habet quæ attinere videantur, quemadmodum ex brevi ejus narratione, et perpaucis, quas addam, animadversionibus cognosces. Felis ab adveniente catello timens, ne fœtui quem enixa erat non ita pridem, noceret, adversa occurrit. Felis dominus catellum in ulnas recipit. Improba

---

(1) Epist. 8, n. 5.

autem felis imum crus domini dentibus, et unguibus invadit, et paulo supra tarsum anterius sauciat. Homo diebus tribus primis quidquam mali neque sentit, neque metuit, quippe cum felis neque antea, neque postea ullum dedisset rabiei indicium. Sed quarto a morsu die tanta illum circa præcordia anxietas corripuit, ut cum amplius par ferendo non esset, ad medicum qui hæc mihi omnia narravit, confugeret, opemque flagitaret ea contentione, iisque oculis, et vultu, ut proximi furoris metum incuteret. Itaque confestim hirudinibus, et cucurbitulis ad vulnera admotis (quibus postea diu impositus, sic ægro cupiente, lapis est ille exoticus quem *cobram* vocant) et sanguine, ut pulsus requirebant, de superiore, et inferiore artu opposito, nec semel, detracto, et multa aqua sæpius data, quam homo sine ulla repugnantia, et difficultate potabat, cum per hæc, aliaque nihil omnino proficeretur, imo vaniloquia accederent, unum modo auxilium fuit quod anxietates levaret, aquæ balneum ita, ut quotiescumque illæ gravius urgerent, in hanc æger ultro se conjiceret, quod sæpe (erat enim calidum anni tempus) faciebat. Postremo febre non levi, nec longa tamen, prehensus, cum multum sudasset, quartodecimo a morsu die jam sanus esse videbatur. Sed in pleniluniis deinde singulis, ab demorso loco, quem, nimis cito clausis vulneribus, lividus, quasi ut solet in sugillationibus, color cingebat, sentire cœpit irri-

tationes quasdam ascendere, quæ cum ad præcordia pervenissent, summas anxietates easdem illas quæ prius fuerant, inferebant; a quibus non poterat, nisi per venæ sectiones, liberari. Postquam ad eumdem modum, eodemque tempore hæc ad duodevigesimum usque mensem redierant, cœperunt quarto quoque duntaxat plenilunio redire: quod tempus jam quarto a morsu anno, hæc dum scriberem, adhuc servabant.

15. Si canes excipias, non sæpius fere quam a felibus hydrophobiam, aut graves, ad hanc accedentes, noxas illatas memini legere. Quod si canibus duntaxat, et felibus illi dati essent folliculi qui graveolentem quemdam humorem ad anum emittunt; non levis hinc confirmatio repeti posset conjecturæ eorum qui inter causas cur rabidi fiant canes, obstructionem recensent *sacculi;* imo sacculorum; duo enim sunt qui fetidam illam materiam continent, *quæ humorum acerrima pars esse videtur*, ut si *in sanguinem resorbeatur*, *vel ex eo rite minus secernatur*, summo cuique morbo pariendo idonea sit. Et magna certe irritandi vi esse præditam, cum alias, tum præcipue tunc intellexi, cum mustelam persecans, et ex istis sacculis, quos proportione grandiores habebat, humorem effundens, continuo nares perculsas sylvestri quodam acuto odore sensi, ut nulli alii magis assimilandus, quam accensi sulphuris, videretur. Verum non

mustelis tantum, sed tot aliis, animalibus hi obtigere, quot vel antequam alii in aliis et nominatim Peyronnius (1) in *moschifero animali*, indicassent, in Adversariis nostris (2) jam legeris; ut mirum non sit, scriptum esse postea a præstantibus viris, *in quadrupedum pene toto genere*, aut saltem, quoniam plures tamen species sunt excipiendæ, *maxime*, ut cl. Fantonus (3) loquitur, *in digitatis quadrupedibus et carnivoris reperiri.* Illa igitur causa rabiei seposita, si rem tantummodo spectemus, vix dubium est, quin post canes, feles præ cæteris, ut dicebam, hydrophobiam inferant, aut noxas ad hanc proxime accedentes. Tria habet exempla Scaramuccius (4) in duabus videlicet feminis, et in presbytero: bina Brogianus (5), alterum in sacerdote, in viro quodam alterum: unum Lindernius (6): et, ne longius faciam, unus Stalpartius (7) novem produxerat a felibus rabie infectos, eaque occisos, quorum primum ipse viderat, reliquos Amatus, Hildanus, Zacutus memoraverant. Neque apud Patavinos exemplum defuit annis superioribus

(1) Mém. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1731.
(2) IV, Animad. 29.
(3) Dissert. Anat. renov. 4.
(4) Supra ad n. 11, cit.
(5) P. 2, ibid. cit.
(6) Commerc. litter. an. 1735, hebd. 11, n. 2.
(7) Cent. 1, observ. 100 et in schol.

in nobili viro, qui, ut Brogiani sacerdos, invisentes rogabat, ut longius absisterent, ne ipsos morderet, sic confirmans quæ non unus ex medicis admonuerat, non omnes hydrophobos delirare. Sed et pleraque ex indicatis exemplis si inspicere volueris, insuper cognosces accidisse non semel, ut nemo posset a terrore natum esse morbum contendere, ut qui ignaros felem esse rabidam quæ ipsos invaserat, multis post mensibus prehenderit, ut in Stalpartii, et Hildani observationibus. Quin ignari quoque fuisse videntur viri duo, ab Lindernio, et Brogiano memorati, secundus præsertim, quippe a fele quam percutiebat, demorsus; ut ira potius, quam rabie, quemadmodum in casu a me exposito (1), concita fuisse videretur. Ad eumdem autem casum quadantenus id pertinet quod in Scaramuccii presbytero accidebat, ut faucium angustia, a qua cito evaserat, rediret *per multos annos eodem anni tempore* quo fuerat a rabida fele impetitus, sola dentium impressione relicta, sine cutis laceratione. Sed attinent magis duo alia auctoris ejusdem exempla. Scilicet in femina, de qua, et de aliis similibus Epistola VIII (2) nimis presse indicavi, prima hydrophobiæ signa se prodiderunt, cum a vulnere jam occluso *quasi radium aliquem inflammatorio sensu per bra-*

(1) N. 14.
(2) N. 21.

chium versus pectus moveri sensit. In viro autem qui unus de tribus, ab eodem cane demorsis, postquam duo ob eam causam obierant, quatuor circiter annos vixit ex vulnere, cui ferrum candens impressum fuerat quotannis; nunquam enim ad cicatricem pervenerat, multum sanguinis exibat per illud tempus quo morsus inflictus fuerat, *usque dum in tibia, ubi vulnus contigerat, vena dissecta fuit.* Et quando jam de rabido quoque cane mentionem fecimus, præter alias observationes huc attinentes, legas velim quam ad Hildanum (1) Roscius scripsit. Videbis, quot, et quam gravia, nisi quod aquæ potio nunquam recusata est, matrona pertulerit post acerbissimum brachii dolorem, quod septimo ante anno rabiosus canis momorderat, itemque post annos totidem principio malorum semper ducto ab eodem brachio, et deinde interjecto sexennio, tum anno duntaxat uno, insequente autem anno bis et ter proximo sic tamen, ut quo crebiores, eo breviores essent insultus. Fuerant post acceptum morsum auxilia plura confestim adhibita; sed post hæc vulnus ad cicatricem perductum. Quæ res cum male cesserit feminæ quoque ex Scaramuccio commemoratæ, contra autem valde profuerit viro, de quo ex ejus observatione dictum est nunquam vulnus coaluisse; facile

(1) Cent. 1, obs. chir. 86.

apparere potest egregium esse eorum omnium monitum, qui diutius apertum servandum, et si forte citius clausum sit, reserandum statim esse docuerunt. Quas sicut alibi (1) laudavimus, ita in exposito a nobis casu fuisse factum, vellemus.

16. Cæterum ut idem casus, cum aliis qui alias (2), et modo præsertim producti sunt a nobis, conjunctus, quæ de hujus veneni per nervos communicatione, et convulsiva natura conjecimus, non leviter confirmat, sic levamen unicum ex aquæ balneo cum iis consentit quæ de hujusmodi auxilii usu non prorsus contemnendo censuimus (3): multæ autem sudorum profusionis utilitas ea comprobat quæ de hac Veteres et Recentiores docuere. Quorum præcipuos, ne hic singillatim nominem, satis illa quam supra (4) laudavi, Edimburgensis dissertatio indicabit. Vale.

(1) Epist. 8, n. 26.
(2) Ibid. n. 21 et 32.
(3) Ibid. n. 29.
(4) N. 9.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LXII.

Spectat ad Epilepsiam, Convulsionem, Paralysim.

NUNC quæ supersunt accipe de iis quæ ad reliqua tria gravia cerebri, et nervorum mala pertinent, Epilepsiam, Convulsionem, Paralysim. Et de epilepsia quidem nullam haberem quam hic adderem, observationem, nisi eam perire nollem quæ mecum Venetiis circa annum 1708, communicata est a spectatis, et tibi alias laudatis amicis duobus Alexandro Bonis, et Joanne Hieronymo Zanichellio.

2. Adolescens annos natus duodeviginti, nulla prævia manifesta causa, febre prehenditur, nec de ullius partis, nisi capitis dolore, molestiaque conqueritur. Accedunt epileptici insultus, qui mortem afferunt intra horam a febris initio vigesimam quartam. Cranio aperto, nihil usquam vitii repertum est, si mucosum excipias serum quod super anteriorem cerebri partem inter crassam tenuemque meningem congestum, has multum diduxerat, illudque compresserat. Et ventriculus quidem apparuit inflammatus, et lumbricorum teretium glomeramen in primis intestinis compertum est. Sed nullum rerum harum indicium fuerat.

3. An tantus fuit capitis dolor, ut ventriculi, et intestinorum dolorem, quemadmodum Hippocrates (1) loquitur, *obscuraret?* Certe alterum ejus aphorismum (2) confirmavit mors, convulsiones in febricitante supervenientes consecuta. Sed ut hæ ægrotationem, non ita brevem futuram, fecerunt brevissimam; quidnam fecit, ut ipsæ essent adeo vehementes? Num lumbrici, tenuia intestina irritantes? Crederem, si ulla in ventre molestia dolorem capitis antecessisset. Hunc vero quæ causa effecerat? An febris? Sed quæcumque ejus causa fuerit, si vehementissimum agnoscimus, remoratum ab eo in meningum vasis fuisse sanguinem, et hinc serum illud effluxisse, non mirabimur. Cujus vel minori copia posse epilepsiam fieri, cum alia Epistola (3) indicaverimus, non opus est hic illa iterare quæ ibi potes relegere. Quod si Bohnium (4) inspicias, ubi in dissecto ab se decenni puero *ex cephalalgia primo immani, hinc, epilepsia, et torpore omnium sensuum* defuncto, quid sibi apparuerit, proponit; facile intelliges quid de sero, aut si mavis lympha vel non effusa, sed circa anfractus cerebri in vasis remorante, censuisse in ejusmodi casu vir doctissimus videatur.

---

(1) S. 2, aph. 46.
(2) Ibid. aph. 26.
(3) IX, n. 10 et alibi.
(4) Dissert. de trepanation. difficult.

4. Ad convulsionem transeamus. Nam epilepsia quidem esse nequit sine convulsione, at convulsio sæpissime est sine epilepsia, velut in eo quoque fuit, cujus tibi historiam continuo subjiciam.

5. Foricarius annorum, ut videbatur, circiter quinquaginta, robustus, boni coloris, atque habitus, vel potius plethoricus, bibax, et sæpe ebrius, nosocomii latrinas intempesta nocte, ut solent, suis cum ministris expurgabat. Quibus identidem, ut ea sordida ars requirit, ultro citroque commeantibus, cum forte ille solus esset, de improviso spectrum, albis indutum, sibi videre visus est, et illico toto corpore contremiscens, simulque oris distortione captus, sic ab redeuntibus ministris repertus, et ad lectulum perductus fuit. Datis continuo antispasmodicis, et cardiacis, cum remisissent tremores, viresque pulsibus rediissent, sanguis eadem nocte e brachio ad selibram missus est. Mane autem tantumdem ex altero brachio detractum est, cum tremores jam magis remisissent, et expansi, febrilesque essent pulsus. Sed et postridie vena in pede secta est, levamine aliquo, sed brevi, a singulis venæ sectionibus relato, sanguine autem, præsertim in prima, spumoso, pernigroque exeunte, cujus crassamentum fuit duriusculum, serum paucum. Perstabat febris, et pro clonicis jam tonicæ convulsiones subinde toto corpore vehementer urgebant. Loqui homo non poterat quæ intellige-

rentur, idque ex eo tempore quo ministris suis quid sibi contigisset, narraverat. Se tamen cognoscere, et internoscere adstantes, ostendebat: et gestu, cum poterat, gravantem capitis dolorem molestum sibi esse indicabat. Per hæc, quibus frustra interna alia, externaque opponebantur remedia, intra sex, an septem dies confectus est pridie cal. februarias anni 1747. Cadaveris, ut publicam anatomen absolverem, in gymnasium postridie illati, brachia quidem erant non rigida, sed manuum digiti rigidissimi. Penis et scrotum, sed cute tenus, nigricabant. Ventre aperto, et omento, cujus exigua pinguedo erat, sublato; colon intestinum, quod ab aere incluso fere ubique, nec tamen nimis, tumebat, animadverti sic incedere, ut postquam ad jecur ascenderat, inde se demitteret infra umbilicum ad duos tresve digitos ab dextero hujus latere; hinc vero cum in suam rediisset sedem, eamque, ut solet, transversum sub ventriculo, obliquum autem in sinistra hypochondrii sinistri parte, et rectum per totam anteriorem faciem subjecti renis servasset, inde rursus in idem hypochondrium regrederetur, unde iterum descendens, pelvimque subiens, sine ullo flexu in rectum intestinum abibat. Tenuia intestina, si tractus eorum quosdam, et in his partem ilei non parvam exciperes, quæ intra pelvim valde profunde se demittebat, erant aere distenta, ibique per eorum tunicas flavedo qua intus infecta erant, transpi-

ciebatur. Scilicet bilis quæ cystim hepaticam ferme implebat, ut exsudans, intestina proxima fecerat exterius flava, sic influendo, fecerat etiam interius. Jecur vero subcæruleo fuit colore, uti et lien; sed etsi ad illius crepidinem is color saturatior erat, nusquam tamen ultra superficiem pergebat, ut neque in liene. Hic modicus, jecur autem magnum; sed sanum viscus utrumque. Thorace recluso, pulmones, qui vix alicubi, idque a tergo, ad pleuram adhærebant, erant potius turgidi, et quibusdam locis majusculas ostendebant aereas, nonnihil superficie reliqua altiores, inquibus manifesto apparebant inclusæ quasi vesiculæ. Nullus omnino intermedius lobus fuit a dextris, sed ita res ibi se habebat, ut a sinistris. Pericardio inciso, nullam in eo humoris guttam inveni, faciemque ejus interiorem hactenus humidam, ut non prorsus cordi adhæreret, quamvis alicubi jam quasi adhærere inciperet. In corde parum omnino sanguinis fuit; an quod dum majora sub diaphragmate secarent vasa, antea defluxisset, præsertim cum passim in hoc cadavere sanguis animadversus sit fluidus? Concretiones tamen duas polyposas deprehendi, quarum una ex auricula dextera in venam cavam superiorem, altera, quæ paulo erat spectabilior, ex ventriculo ejusdem lateris in pulmonarem arteriam pergebat, teres nec digitulo crassior. Cranium denique, et crassa meninx cum secarentur, nihil occurrit adnotatione dignum. Sed

tenuis vasa habuit sanguine adeo plena, ut vel minima, quasi ab injectione ubique apparerent. Plena in ventriculis quoque, imo etiam intra ipsam medullarem cerebri substantiam erant: et cum initium spinalis medullæ, quod cum oblongata extractum fuerat, lente comprimerem, sanguinem animadverti non solum ex ejus medullæ rima, verum etiam ex sectione substantiæ ipsius quæ rimæ propior erat, prodire. In laterali ventriculo utroque copiam aquæ limpidæ non ita modicam; rubentes tamen choroides plexus, et in his non vesiculas ut sæpius, sed minimas particulas rubras conspexi, easque solidas, ut glandulosæ viderentur. Cerebrum, et cerebellum naturali erant firmitate; sed laxus fornix, laxaque medullæ oblongatæ crura, et mox truncus; sed hæc facie duntaxat interiore. Nec vero hoc prætermittam, quod, ut quædam alia ex hac dissectione tibi descripta, ad ea quidem pertinet quæ minus sunt consueta, sed ab ortu tamen, non a morbo repetenda; cerebri anteriores lobi, qua inter se contingunt, ad medium ferme altitudinis partem aliquam habebant superficiei, alioqui intestiniformis, ita factam ut eorum alter ibi exciperetur, alter exciperet.

6. Quid terror, etiam vanus, possit, producta monstrat historia. Vides, ut illico et clonicæ, et tonicæ, ut ad os, convulsiones a perturbato spirituum motu obortæ sint, quæ sanguinem in vasis, cerebro inservientibus, remorando, sicque

effusionem seri inducendo, novas facile attulerint causas ob quas convulsiones ipsæ ad mortem usque perstarent; nisi forte mavis limpidam illam aquam in laterales ventriculos esse effusam e compressis insuper vesiculis, quæ in choroidibus plexibus, ut sæpe videmus, antea exstitissent, quarum disruptarum in se contractæ reliquiæ illa fortasse quasi glandulosa corpuscula repræsentaverint, qualia, nec dissimiles ob causas, iis quoque anatomicis apparere olim potuerint, a quibus ejusmodi glandulæ iisdem in plexibus agnitæ sunt. Quibus ego de rebus, ut quæ mihi pariter venerunt aliquando in mentem, etsi tibi fortassis non prorsus repugnarem; illud tamen quod de remorato sanguine dixi, tanto credibilius est, quanto is majori, quippe in bibaci, et plethorico, erat copia, et quanto in ægrotante evidentius fuit levamen, quantumvis breve, quod ex singulis venæ sectionibus relatum est; in mortuo autem vasorum, etiam minimorum, cerebri manifestior distentio, ut vel ex hujus appendicis, medullæ spinalis compressione intellectum est; perraro enim ex ipsa ejus medullæ substantia licet sanguinem exprimere. Adde huc acres ex tam sordida arte in hominis sanguine particulas, ut posita hujus mora exeuntes, irritare magis, et vellicare potuerint. Verum de epilepsia, et convulsionibus satis, præsertim cum de opposito malo, paralysi plura supersint quæ huc adjiciamus.

7. Vetulam octoginta annis minorem, sed majorem septuaginta, repente apoplexia gravissima corripuerat. Continuo in nosocomium intulerunt stertentem, pulsu debili, et quod huc maxime attinet, artu utroque dextero resoluto. Ibi intra biduum eadem qua primum apoplexia ingruerat hora mortua est post medium martium anni 1750.

Cranii fornice postridie ibidem circumsecto, cum effluxisset nihil; priusquam ille attolleretur, magna audiente studiosorum juvenum corona, dixi, (etsi ob ignotum mihi ejus vetulæ temperamentum, et genus tum victus, tum morborum quibus fuisset obnoxia, non auderem, quam inventuri essemus apoplexiæ causam pro certo definire); tamen non inficiaturum, vel in muliere id ætatis, esse posse a sanguine, præsertim cum ab hoc valde tumerent in collo venæ, et fortis fuisset apoplexia: cæterum, quæcumque fuisset causa, dummodo in organica conspicua læsione consisteret; ex paralysi dexterorum artuum conjici probabilius posse juxta Valsalvæ tot observationes, et meas, in sinistro cerebri hemisphærio apparituram. Tunc avulso a subjecta meninge cranii fornice, cum in ea morbosi nihil; mox autem per meningem tenuem repentia vasa pleraque vidissem nigro sanguine turgida et aliquid cruentæ aquæ circa inferiores oblongatæ medullæ fines animadvertissem, ad cerebri, quod erat firmum, cum cerebellum esset laxum,

dissectionem ventum est. Primum autem aperto laterali ventriculo dextero, non pauca cruenta aqua se obtulit, quæ res videri poterat aliquid indicare quod paulo ante memoratis observationibus non responderet. Sed cum in toto eo ventriculo nihil disruptum, aut laceratum, nisi lucidi septi quamdam partem conspicerem, ad sinistrum ventriculum recludendum perrectum est. Qui totus partim eadem cruenta aqua, partim vero, præsertim posteriora versus, nigro non pauco sanguine, eoque concreto, erat plenus. Sicque intellectum est, aquam illam cruentam serum fuisse e concrescente eo sanguine expressum, quod sibi per septum, ventriculis interpositum, ab sinistro viam fecerat in dexterum qui nihil habebat adnotandum, nisi choroidem plexum pallidulum, multisque, sed parvis, hydatidibus, qua antrorsum inflectebatur, distinctum. At in sinistro ab erumpente sanguine læsus adeo fuerat choroides plexus, ut quemadmodum se haberet, satis perspicere non licuerit. Eruperat autem sanguis ex ampla, cui adhærebat, fovea, excavata in dilacerata parte ferme tota striati corporis quæ ab hujus longitudinis medio ad posteriora extenditur, et in simul lacerato contiguo nervi optici thalamo propemodum toto; vix enim parva hujus portio, eaque lurida, reliqua erat quæ ad oram est ventriculi tertii, pleni eadem illa aqua sanguinolenta : ab altero autem thalami ejusdem latere non ipsum dun-

taxat, sed et aliquam attiguam partem hemisphærii sinistri erumpens sanguis dilaceraverat. Cætera quæ intra cranium erant, cum diligenter persecuissem, omnia intra naturæ modum deprehendi; ut ne arteriæ quidem duri quidquam haberent, cum cæteræ pene omnes, et vel ipsæ per collum carotides non sine lamellis osseis in hac vetula invenirentur. Sed neque in ostendenda, dissecandaque diebus insequentibus in sua sede spinali medulla quidquam offendi quod esset præter naturam. Thoracis quoque, et ventris viscera nihil obtulerant adnotatione dignum, si colon excipias, quod ab sua sub ventriculo sede inflectebat se deorsum in arcus modum, nec breve ad spatium; eratque, ut ventriculus pariter, valde contractum. Animadversum etiam est ad alteram axillam corpusculum, forma et magnitudine lupini, ambigua inter hos lapidemque natura, quod nisi pleuræ magis, quam axillaribus glandulis, vicinum fuisset, fortasse ex earum aliqua factum esse existimasses.

8. Dissectio hæc, ut tot aliæ, simul Hippocratis aphorismum (1) *solvere apoplexiam fortem impossibile*, simul Valsalvæ dogma de quo sæpe, ut supra diximus, comprobavit, tum insuper quam exitialis sit effusio sanguinis per striata corpora, aut proximos thalamos, aut eorum saltem vici-

(1) 42, s. 2.

niam. Quæ omnia proxima quoque confirmabit historia.

9. Femina jam cana, ibidem circa medium decembrem anni 1756 ex eodem morbo intra paucas horas mortua erat, paralysi in dexteris artubus adnotata. Cerebrum in sua sede incisurus, iis, qui post a me habitam de universis ossibus exercitationem plures substiterant, studiosioribus adolescentibus, cum idem quod in superiore muliere prædixissem, tum crassa meninge amota, visa per tenuem discurrentia pleniora sanguine a sinistris ostendi, ubi et quidpiam sub ea apparebat quasi *gelatinæ* simile. Deinde cerebrum secans, cujus erat substantia firma, cerebelli autem mollissima, cum paucam aquam in lateralibus ventriculis conspexissem, nihil autem in hemisphærio dextero, ut neque ulla alia in parte ex his quæ calvaria continentur, offendissem quod ab naturæ norma recederet; sinistro hemisphærio alte secundum longitudinem dissecto, nigrum, concretumque sanguinem ad duas, ut omnibus visum est, uncias deprehendi. Erat iis ad latus striati corporis, et sub hoc ipso intra medullarem substantiam effusus: quam etsi laceraverat, nullam tamen sibi viam inde aperuerat per quam in proximum ventriculum aut extra cerebrum perveniret. Nihil præterea, quippe aliis occupatus, in hoc cadavere dissecui.

10. Hactenus scripseram calendis januariis anni 1758, cum postridie, ut interruptas anato-

micas exercitationes resumerem, in nosocomium redeunti continuo alia habendæ ibi observationis occasio se obtulit, ad laudatas Valsalvæ adjungendæ.

11. Mendicus quinquaginta circiter annorum, cujus spina sic præter naturam se habebat, quemadmodum infra describam, cum in foro esset, ante mensem apoplexia ictus ceciderat, dexteris ipse quoque artubus resolutis, et ore distorto. Illico in nosocomium excepto cum venæ sectiones, et alia quæ solent, essent administrata, hactenus profecerat, ut loqui aliquid posset. Interpositis diebus iterum apoplectico insultu corripitur; iterumque medicis auxiliis levatur. Denique tertio insultu conficitur. Calvariam circumsecando, ex mox a crassa meninge, quæ arctius illi adhærebat, avellendo cum effluxisset nihil adnotatione dignum, et ipse auditoribus, qui confertissimi aderant, quæ solitus sum, prænunciassem, exitus prænunciationem confirmavit. Nil enim usquam per sectionem deprehensum est, quod intra cranium peccaret, nisi cerebri hemisphærium sinistrum. Cujus intima pars medullaris, laterali ventriculo adjacens, a sanguine disjecta, tantum hujus nigri, et semiconcreti continebat, quantum mediocre cochleare vix caperet. Hujus autem hominis spina sic erat inflexa, ut in nullo magis vidisse meminerim. Ad infimam enim thoracis vertebram adeo flectebat se dextrorsum, ut angulum faceret

deorsum versus recto minorem, simulque et illius vertebræ, et quatuor, an quinque, ipsi impositarum corpora sinistrorsum convertebat, ut hæc non anteriorem thoracis parietem, sed prorsus latus sinistrum spectarent. Et descripta quidem flexione multo erat minor quæ in vertebris universis lumborum, et quæ in superioribus thoracis, imisque cervicis conspiciebatur. Sed tamen erat manifesta utrobique spinæ inclinatio arcum referentis, cujus convexitas in lumbis ad dexteram, concavitas ad sinistram; in superiore autem dorso, proximisque cervicibus illa ad sinistram, hæc ad dexteram pertinebat. Denique ligamentum quod intra primam colli vertebram secundæ processum, quem dentem vocant, dimidiati annuli instar a tergo amplectitur, animadverti cum dente, præsertim a dextris, connatum, fortasse ob assiduum aut certe creberrimum colli positum, sic facto homini commodiorem.

12. Prava adeo, quam descripsi, Spinæ figura, quantum inflectebat adhærentem arteriam magnam, tantum expedito sanguinis cursui inferiora versus obstabat. Itaque efficiebat, ut plus ex ipso cerebrum peteret, hocque ad sanguineam apoplexiam disponeret. Quæ tamen ne citius occideret, tum illæsæ duæ illæ in ventriculorum basi protuberantiæ, tum oportunæ venæ sectiones præstiterunt, quibus nimirum factum est, ne læsio in illas usque procederet, nec sanguinis effusio, nisi lente, et parce, et per intervalla fieret.

13. In eo autem cerebri hemisphærio quod paralytico opponitur corporis lateri, in hoc quidem apoplexiæ genere labem quam sæpissime deprehendi, non hæ solum observationes, sed et aliæ plurimæ confirmant nostræ, quarum etsi plerasque alibi (1) indicavimus, aut proposuimus, aliquæ sunt tamen quæ supersint, ex iisque una quam proximis Litteris (2) ad te mittemus. Nec tantum nostræ, sed etiam aliorum, pariter alibi (3) indicatæ, ad quas addes laudatam a cl. Sulzero (4) ex Archibaldo Adams, et quas *olim in nosocomio non semel* ab se habitas esse testatur Meadius (5), et eam tandem quæ simillima nostrarum experientissimo viro occurrit M. Antonio Caldanio (6), cum post fortem apoplexiam, et totius lateris dexteri paralysim, sinistrum vidit striatum corpus pro dimidio erosum, grumosique sanguinis plenum.

At enim sunt etiam observationes resoluti lateris non oppositi, sed illi cerebri hemisphærio subjecti, quo in hemisphærio erat labes. Sunt

---

(1) Epist. 2, n. 10 et seq. III, n. 2, 3, 14 et seq. V, n. 7. XI, n. 10 et 12. LI, n. 43.

(2) Epist. 63, n. 12.

(3) Vid. easd. Epistolas.

(4) Actione cerebri decuss., § 8.

(5) Monit. med., c. 2, § 2.

(6) Lettera sull' insensitiv., etc., § 51.

vero, nec Valsalva (1) inter suas dissimulavit, nec ego (2) inter meas dissimulo. Quin imo in epistolis anatomicis (3) produxi septem ex aliorum libris acceptas. Quibus si forte accensere velis quamdam ex præcl. Bergenio (4), et unam, aut alteram quæ apud laudatum Sulzerum (5) est, non repugnabo: rogabo tamen, ut quæ ad earum plures possunt regeri, perpendas: quod et ego (6) ad quasdam feci, ut Sulzerus (7), qui epistolas meas anatomicas non viderat, postea ad alias, etsi nonnullas esse credas, quibus nihil opponi liceat; tum exiguum harum numerum cum innumeris propemodum Valsalvæ, et aliorum conferas. Sic enim continuo intelliges, utris a medico ea quæ ut plurimum fiunt, ut debet, spectante, utris inquam, magis fidendum sit, nec in theoria tantum, sed et in praxi, ut si præsertim, quod sæpe nominatus Sulzerus (8) indicat, terebra calvariæ percussæ, ob sanguinem, aut pus sub hac effusum, sit adhibenda, et ad signa accedat alterutrius lateris resolutio, a qua

(1) Tract. de aure hum., c. 5, n. 5.
(2) Epist. 57, n. 14, 15, et Epist. anat. 13, n. 23 et 25.
(3) Ibid. eod., n. 25.
(4) Ventriculor. lateral. cerebri nova tab. not. *d d*.
(5) § 13.
(6) Vid. Epistolas indicatas.
(7) § 16 et seq.
(8) § 21.

nimirum compressionis cerebri, et quod consequitur, effusionis circa hoc sedes indicetur.

14. Et quod ad cerebrum quidem attinet satis dictum est. Quid vero, si noxa ad cerebellum attinet? num si in alterutro, aut ad alterutrum hujus lobum ea sit, hemiplexiam inducet, et si inducet, in opposito ne, an in subjecto, corporis latere? Hoc ego problema epistola anatomica XIII (1) proposui: nec me pœnitet consuetudinis meæ, quam tunc servans, nolui ex una observatione quidquam definire; imo eam posse multifariam explicari fassus, alias, et generis alius expectandas esse monui. Nam incidi postea in unam minus recentem, legique alteram novam observationem, in quarum utraque ei lobo cerebelli in quo læsio erat, hemiplexia respondebat subjectorum artuum, non adversorum. Quas tibi aliis litteris (2) significavi: quanquam iis varietatibus admonitus quæ nonnunquam contra ipsum Valsalvæ dogma, tot alioquin constantibus exemplis comprobatum occurrerunt, tutius consilium esse censui, ne ex duobus quidem præpropere quidquam constituere, sed alia, atque alia; quod priusquam suum dogma vulgaret, Valsalva fecit, his antea addere, quæ idem ostenderent. Non sum nescius si velis omnia, ut par est, perpendere, rarius hæc quam quæ

(1) N. 23.
(2) Epist. 52, n. 27.

ad cerebrum attinent, exempla occurrere, ut cognoscere potuisti ex iis quæ ad observationem quamdam meam adnotavi (1), in qua non parvam caveam intra alterum lobum cerebelli deprehenderam, eamque sanguine plenissimam; et cognoscere ex altera poteris, ibi, et alio quoque loco (2) tibi promissa, quam protinus communicabo.

15. Vir annos natus circiter duodequinquaginta, cum vel magis quam ars ejus requireret, quæ erat coquinaria, accensis carbonibus uti, et propius adstare capite consuesset; de hujus acutissimis doloribus jam ante annum conqueri cœperat. His accessit utriusque pariter inferioris artus debilitas tanta, ut neutro amplius posset insistere. Qua re, illisque doloribus et febricula, quæ his se addiderat, cubare coactus, et denique medicum advocare, sanguine primum e brachio, tum e pede emisso, ea quoque de causa quod subdelirio identidem laboraret; febricula quidem solutus est; at cætera omnia perstiterunt. Medico dimisso, cephalicis quæ hic imperaverat, remediis uti perrexit; sed frustra adeo, ut postquam mensem jam quartum domi decubuerat, cunctis quæ dixi, malis afflictus, et propterea in nosocomium denique illatus, ibi dies vixerit non amplius decem. Pulsus erant tensi, et vibrati, cætera mediocres, nunquam febriles. Respiratio

(1) Epist. 60, n. 7.
(2) Epist. 52, n. 26.

naturalis, ut alimenti quoque appetitus. Nec quamvis artus inferiores essent, quod ad motum attinet, resoluti; superiores, aut aliæ ullæ corporis partes ejusdemmodi affectione tentabantur. Interdiu plerumque somnus; noctu autem subdeliria. Inter cætera, quantumvis supervacua, auxilia, cum venæ in brachio sectio, et paucis interjectis diebus, in pede quoque facta esset; forte accidit, ut nocte insequente obiret, nullo defectionis toto eo die indicio dato: quin prandio ita, uti consueverat, usum, et prima nocte etiam parte cœnulæ, de improviso animadversum est, animam agere. Cum mente per intervalla vigeret, neque enim vigebat ut plurimum, tum domi non semel sorori, tum in nosocomio aliis dixerat, optare se, ut suo post mortem cranio aperto, atrocis morbi causa perquireretur. Id a me postridie factum, qui dies fuit VI idus januarii anni 1754 inspectantibus pluribus qui absoluta anatomica exercitatione, in nosocomi schola substiterant.

Caput dum amputarent, et calvariam secarent, aqua effluxerat. Priusquam cerebrum inciderem et magis postquam incideram, ostendi obliquum fuisse huic homini cranii cavum, ejusqué sinistrum latus, ad posteriora præsertim, magis, nec ità paulo, distare a medio, quam dexterum. Vasa quæ per meninges, et per lateralium ventriculorum parietes repunt, plus habebant sanguinis quam æquum sit: quod etiam de vas-

culis quæ per medullarem cerebri substantiam traducuntur, sanguinea puncta magis conspicua significabant. Erat ea in hemisphæriis quidem substantia durior. Contra fuit laxum corpus callosum, fornix autem, et tractus medullaris qui ante columnas ejus basis ducitur, multo laxiores, eæque columnæ laxissimæ; ut dissoluta earum substantia videretur. Corpus quoque striatum sinistrum laxius, quam dexterum. At lucidum septum satis firmum. Ventriculis tribus anterioribus multum inerat aquæ limpidæ, in eaque alæ plexuum choroidum, nec tamen pallidæ, natabant. Pinealis glandula, aqua eadem distenta, cum facile inter attollendum mediam illorum plexuum partem, disrupta esset, nihil de se præter exiguam basis particulam reliquit, suæ sedi affixam. Ventriculus tertius visus æquo brevior; at æquo longior certe apparuit quartus, postquam cerebellum per medium, ut solet, dissectum, et ad latera diductum fuerat. Quod cum ita, ut dico, secarem, id offendi quod superficies, consuetæ similis, ne suspicari quidem sinebat. Scilicet vix cultro ad digiti transversi profunditatem perveneram, cum insolitam resistentiam percipiens, substiti, et eam quam dissecueram, partem diducens, magnopere miratus sum, nullum in sectionibus indicium medullaris arbusculæ apparere sed ejus loco strias parallelas medullares inter corticalem substantiam ductas, quibus ex striis nihil usquam ramusculorum emittebatur. Tunc

acutiore, et validiore cultro connixus, quidquid ex medio cerebello supererat, ad quartum usque ventriculum dissecui, vitiumque illud ob quod potissimum hanc tibi observationem describo, cœpi conspicere. Erat non mollis, nec bicolor, nec profundis creberrimis sulcis intercisa substantia; sed skirrhosa, unius coloris, qui ad carneum dilutissimum accedebat; et quasi ex corpusculis subrotundis constans, inter se ita compactis, ut nullum usquam interstitium, nulla membrana, nulla sanguifera occurrerent vasa. Hujusmodi vitium hinc dextrorsum nonnihil, inde vero per totum pene cerebelli sinistrum lobum se extendebat. Si enim exciperes hujus lobi superficiem, quæ ex naturali fiebat substantia, nonnullis locis exigua, ad infimam autem faciem nulla; reliquam omnem partem idem prorsus vitium tenebat, et ad imum præsertim arcte se cum dura meninge nectebat; ut ex eo loco ortum, indeque in cæteras quas diximus, partes propagatum credi posset. Lobus autem dexter etsi ex molli erat substantia, eaque duplici corticali videlicet, ac medullari; tamen in transversum dissectus, non eam ostendit utriusque dispositionem, quam in aliis solet, sed evidenter ab ea discrepantem, quamvis non adeo ut media illa cerebelli pars, quæ ubi mollis erat, et ex duplici substantia facta, sectiones obtulit ab iis quas semper conspicimus, ita diversas, ut paulo ante indicatum est. Nec plura quæ ab naturæ

norma aberrarent animadvertere potui, etsi omnia diligenter, et in sua quodque sede persecui. Nihil præterea in hoc cadavere inspiciendi tempus fuit.

16. Cerebelli hic skirrhus quo ex loco videri possit incepisse, dictum est. Num vero ideo a sinistris inceperit, quod cranii cavum ibi præter modum esset amplum, non magis dicam, quam unde originem habuerit insolita medullaris substantiæ per dexterum lobum, et mediam illam cerebelli sedem dispositio. Sic enim ab ortu usque rem fuisse, credibile in eo non videtur qui sine ullo capitis incommodo annos vixerit septem et quadraginta. Veri potius simile est, ut ad alia transeam, skirrhoso increscente vitio, cum minus minusque sanguinis in totam illam cerebelli partem admitteretur, in qua nulla amplius conspicerentur de tot vasis quæ alte inter segmenta (hic prorsus oblitterata) in omnibus passim descendunt, tanto plus sanguinis in cerebri tum extima, tum penitiora vasa propulsum esse, indeque et dolores, et creberrima subdeliria, et denique, cum multa simul aqua in cerebrum defluxit, mortem provenisse. Quæ eo facilius omnia accidere potuerunt non modo ob artem hominis, et minus cautam in ea exercenda consuetudinem, verum etiam ob pravam illam, ad quam hæc accesserant, cerebri dispositionem, quæ a cranii abnormi figura indicatur, sive hæc intra uterum, sive in ipso exitu ab utero fiat.

Sæpius enim accidere hanc, credo, cum in difficili partu infantis caput diutius in angustiis moratur, imperitæ autem, socordesque obstetrices postquam rudi, et inæquali pressione arreptum, et violenter protractum deformarunt, mox nesciunt, aut minime curant apta, blandaque contrectatione in naturalem formam restituere. Quantum vero tunc detrimentum capiat tenella cerebri et cerebelli structura, neque tunc solum, verum etiam deinceps, cum intra male conformatam calvariam crescendo, ad hujus figuram accommodare se cogitur, profecto etiam me tacente, satis intelligis. Nec quia cum similem, nisi quod amplius erat ad occiput non a sinistris, sed a dextris cranii cavum, in viro alio conformationem deprehendi (1), cerebri morbis obnoxium hominem fuisse non scivi, ut neque senem in nosocomio a me dissectum sub initium anni 1755, cujus frons a dextris, occiput autem a sinistris adeo prominebant, ut longior cranii axis valde esset obliquus; idcirco non fuisse obnoxios facile existimes; neque enim omnia quæ ignotos plebeïos homines in vita male habuerint, facile est post eorum interitum scire. Quin potius in feminis duabus quomodo se habuerit cerebrum, vide, quarum alterius (2)

(1) Epist. 53, n. 26.
(2) Epist. 1, n. 14.

calvariam, ut in viro, alterius (1), ut in sene, male conformatam offendi, et quam atroces capitis dolores primam vexaverint, lege, ad quorum diuturnitatem quantum conferat vitiosa capitis figura, de aliorum quoque sententia (2) cognosces. Huc adde puellum (3) cujus posterior pars cerebri non ad sphæræ, sed potius ad cubi superficiem accedere videbatur, convulsivis motibus peremptum, et mulierem (4) cui cranii cavea pro longitudine erat angustior, apoplexia, nec semel fortasse, correptam, certe autem ab eadem occisam. Quod si forte dixeris, accessisse ad pravam capitis dispositionem alias causas, easque externas; nempe idem quod ego de proposito coquo, dices.

17. Cujus cerebelli skirrho, si neglectis omnibus quæ in cerebro erant, vitiis, quasi nulla eorum initia ante paralysim contra ac capitis acutissimi qui hanc præcesserant, dolores indicant, esse potuissent; si illi, inquam, skirrho unice, et per se paralysim velis imputare; haud videberis meminisse, non eum duntaxat artum inferiorem qui skirrho erat subjectus, sed utrumque pariter fuisse resolutum: quæ res nimirum facit, ut illud

(1) Ibid. eod., n. in fin, et Epist. 12, n. 2.
(2) Epist. 1, n. 15.
(3) Epist. 10, n. 9.
(4) Epist. 3, n. 6 et 7.

quod dixeram (1) per alias observationes adhuc esse confirmandum, per hanc certe confirmari ne possit. Idemque prohibuissent alia in duabus observationibus in quibus alterutram cerebelli partem effuso intra ipsum sanguine, vel affuso erodente pure aut magis, aut unice læsam Epistola II (2) et XIV (3) proposuimus. In altera enim ullane hemiplexia fuerit, animadverti non potuit in altera certe nulla fuit.

18. At enim, inquies, descripta coqui historia illud saltem confirmabit quod adversus tot illa quæ a Willisio fuerant cerebello attributa, nunc passim proferunt viri docti. Cum tanto enim visceris illius vitio, respiratio, et alimenti appetitus in coquo erant naturales, pulsusque ipsi tensi quidem, et vibrati, cætera mediocres. Ego vero sicuti non omnia quæ de cerebello Willisius scripsit, agnosco; ita aliquando vereor, ne forte nonnulli cerebello nimium detrahant. Quapropter si aliquid pro hoc viscere, præsertim antequam objecta in ipsum adeo crevissent, in meis ad te litteris (4) attigi, in eam partem accipias velim, ut existimes, non aliis omnino repugnandum, sed caute et pedetentim in hujus quoque doctrinæ mutatione esse a me ince-

(1) N. 14.
(2) N. 22.
(3) N. 3.
(4) Epist. 2, n. 24.

dendum, censuisse. Nec aliud me consilium permovit, ut cum de cerebelli vulneribus scribendum fuit (1), ea ne prætermitterem quæ tunc legisti, ut neque ea quæ ad læsiones ejusdem attinent, quæ non illico, ut vulnera, sed tempore aut minus, aut magis longo fiunt (2), ut præ cæteris skirrhi. Quæ cum relegere possis, non hic iterabo. Noli autem putare cum in cerebello vitium hoc tantum offendi quod tibi accurate, ingenueque perscripsi, me non minus quam te in perlegendo, fuisse miratum, hominis tamen respirationem, et pulsus ita, ut diligenter quærendo comperi, se habuisse. Certe enim plus ante hæc novissima tempora ei visceri tributum esse perspexi, quam conveniret, laudandosque illos esse egregios viros, qui non tantum esse ipsi tribuendum, monuerunt. Minus quidem, ut aliis quibusdam corporis partibus alia in re, ita in iis quæ dicta sunt, cerebello deferendum esse apparet, quam superiori tempore. Videndum tamen quatenus: idque puto melius quam nos, posteros esse constituturos. Vale.

---

(1) Epist. 52, n. 27.
(2) Ibid., n. 26.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LXIII.

Attinet ad Cæcitatem, ad Aphoniam, ad Anginam.

Etsi præter eas, quas ante edideram (1), non unam ad te misi (2) ex meis cæcitatis observationibus, unam vero, haud amplius, quæ ad aphoniam (3), itemque unam quæ ad anginam (4) attineret; tamen sic accidit, ut ex iis etiam quas postea habui, singulas possim nunc tibi describere quæ ad singulos hos duos ultimos affectus pertineant, cum plures suppetant quæ spectent ad cæcitatem, a quibus propterea initium ducetur.

2. Anus cujusdam oculus inter non paucos alios quibus anno 1747 ad anatomen publicam uteremur, oblatus est mihi, quem eo libentius dissecarem, quod cæcum fuisse indicabat ejus figura non satis sphærica, corneæ autem maxima pars a magnis albis maculis valde opaca. Tunicæ scleroticæ choroides ~ctius quam solet adhærebat, præsertim posterius. Crystallini humoris

(1) Epist. anat. 18, n. 22, 38 et 40.
(2) Epist. 13, n. 8, 9 et 15.
(3) Epist. 14, n. 35.
(4) Epist. 44, n. 3.

anterior facies in medio erat inæqualiter excavata, idque altiuscule: reliquæ humoris ejusdem partes, quanquam luci objectæ, flavum succinum referebant; sanæ pro ea ætate erant tamen. Iridem cum vellem a cornea dimovere; totam auferre non potui, a medio præsertim. Cum enim ab una parte ad medium usque, imo ultra medium corneæ adhæreret, nusquam arcte adeo ac in medio adhærebat, ubi illa corneæ facies erat inæqualis, et lamellam habebat quasi abscedere incipientem, et introrsum nonnihil exstantem, cum facies exterior lævis esset, neque in eadem præter minutissima quædam quasi puncta, eaque subobscura, aliud possem animadvertere.

3. Quæ cum ita se haberent, nec ullæ usquam in exteriore oculi facie cicatrices conspicerentur, non secus atque in altero quem cl. anatomicus incidit Phil. Conr. Fabricius (1), alia quidem, digna quæ a te legantur, habente; sed in sede excavationis humoris crystallini cum hoc nostro conveniente; non ita difficile mihi erat vitia quæ descripsi, omnia ad interiorem, quæ olim præcessisset, causam, sive ea inflammatio fuisset, sive alia, referre. Contra in oculo quem anno insequenti pariter in gymnasio secui, anceps hæsi, an omnia quæ continuo dicam, ejusmodi causæ essent imputanda.

---

(1) Progr. quo obs. anat. recens., anno 1754.

4. Viri oculus habebat corneam a longo, ut videbatur, tempore opacam, et geminæ cicatricis tenuia quidem, sed evidentia, vestigia retinentem. Crystallinus humor cum tunica modo dicta connexus erat, nec tamen durus, quanquam decreverat adeo, ut vix quarta ejus pars superesset. Uvea non pessime; at vitreus humor, et retina multo pejus se habebant. Nervus opticus, tenuior factus, pro medulla substantiam arcte compactam, albidamque continebat toto eo tractu quo intra orbitam fuerat. Ab orbita autem interius qualis fuisset, cum cerebrum præpropere humassent, scire non potui.

5. Hoc autem quam ægre tulerim, et cur tulerim, ex iis quæ tum in epistolis anatomicis (1), tum alias (2) ad te quoque scripsi, facile intelliges. Quo magis, principio saltem, gavisus sum, cum in nosocomio anno proximo 1749, sub initium januarii, occasio mihi se obtulit eum nervum a cæco oculo intra cranium persequendi. Quæ observatio, cum una sit de duabus quas tibi olim (3) indicavi, et cum alteram quidem postea (4), hanc autem necdum miserim, nunc diligenter describetur.

6. Viro olim, cum puer esset, variolæ oculum

(1) XVIII, n. 40.
(2) Epist. 13, n. 7.
(3) Ibid. n. 10.
(4) Epist. 52, n. 30.

dexterum male adeo affectum reliquerant, ut nihil videret. Parentes autem diu lambendo hactenus profecerunt, ut tandem aliquid, sed vix, subvideret. Neque ab illo tempore ad mortem usque, ad annum videlicet quadragesimum, plus unquam vidit. Et sane is oculus non modo erat altero minor, sed cornea etiam ipsa; in qua nullum cæteroquin apparebat læsionis vestigium, ut albedo quæ pone illam erat, præclare transpiceretur; corneam alteram non æquabat. Scleroticam igitur cum a tergo vix incidere cœpissem, limpida aqua statim effluxit, in quam pars magna vitrei humoris videri poterat abiisse, cum pars reliqua, naturali quadantenus similis, annexa, ut solet, crystallino humori restitisset, qui illam cum retrorsum traherem, secutus est. Is parvus erat secundum omnes dimensiones, crassitudine autem vel paulo minor quam ejusmodi oculo conveniret. Facie anteriore in medio erat albus, sicuti per corneam transpexeram; cætera albidus; et, cum inter digitos leviter comprimerem, mollis. Cum vero ejus tunicam incidere cœpissem, continuo aqua erupit, nihil purulenti habens, imo pura, et limpida, eaque copia pro parvitate crystallini, ut hic statim ad multo minorem crassitudinem redigeretur. Quidquid de substantia ipsius reliquum fuit, lentis pristinam figuram retinuit; et, cum per diametrum dissecuissem, utraque sectio quamdam quasi seriem minimarum nigrescentium parti-

cularum ostendit, quæ per medium recta ab uno ad alterum sectionis extremum ducebatur, cum ubique alibi color obsolete albidus appareret. Cætera in oculo non male adeo se habebant. In palpebra superiore sebaceæ glandulæ, quas in priore viro (1) vel pulchriores, crassioresque conspexeram, in hoc, propter variolas fortasse, minus quam solent, conspicuas animadverti: duas tamen inter se proximas perspexi, quæ summum versus se decussabant: quod adnotare hic volui, ut ab nonnullis, qui minime, opinor, attendentes, cum icon rerum minus bene antea pictarum proponitur, hasce ex eo potissimum corpore esse describendas in quo magis eleganter se habeant, cum in mea, quasi non una, sed multiplex fuisset, varietates quas sollicite enumerant, desiderarent, hanc tamen quam modo dixi, visam non esse intelligeres. Verum ad illud cujus præcipue gratia hanc tibi exscribo observationem, veniamus. Nervus, ad descriptum oculum pertinens, opticus intra orbitam quidem sub crassioribus tunicis medullam comprehendebat æquo tenuiorem, et quam si comprimeres, humidiorem agnosceres, quam par esset, quasi aquam haberet admistam. Sed intra cranium idem nervus omnino secundum naturam se habebat, nisi quod ubi cum socio committebatur,

(1) N. 4.

ibi paulo minus quam hic, videbatur crassus: supra autem eum locum; nam alte quoad potui, sum persecutus; ne id quidem, sed nullum prorsus animadvertere discrimen, aut ego potui qui omnifariam inquirebam, aut alii qui perattente inspectabant, a me in re anatomica exercitati, potuerunt.

7. De aqua loco vitrei totius, nedum posterioris ejus partis, a me quoque alias reperta, quid tradiderim in epistolis anatomicis (1), videre potes: de optico autem nervo, ad cæcum oculum attinente, quæ locis scripserim supra (2) indicatis. Quoniam vero cum id agerem (3), duas tibi observationes promisi, ex quibus non sine admiratione intelligeres, nonnunquam ejus nervi esse vitia, ipsamque extenuationem, nec esse tamen respondentis oculi cæcitatem; de iis observationibus cum alteram duntaxat miserim (4); nunc alteram habebis.

8. Senis, diebus primis anni 1752, ex cachexia, ut aïebant, in nosocomio mortui, cadaver cum ibi secaremus, quamvis non ad morbi causas indagandas; hæc tamen quæ præter naturam essent, adnotavimus. Thorax, ut venter quoque nihil quidem habuit effusæ aquæ, sed non sine

(1) XVIII, n. 38.
(2) N. 5.
(3) Epist. 13, n. 11.
(4) Epist. 56, n. 21.

duritie pulmones, sinistrum præsertim, qui arcte insuper spinæ adhærebat. Cranii fornix, qui non sine vi avelli potuerat, consueta majori, intus erat foveis pluribus excavatus in osse frontis, et in altero sincipitis, aliis quidem minoribus, sed grandioribus tribus et profundioribus, quorum duæ ad os illud, reliqua ad hoc spectabat, eaque non modo, ut illæ, exterius lamella duntaxat tenui, sed tenui adeo operiebatur, ut foraminulis pervia appareret. Unde intelligis, cranium illud quam facile, et quanto cum periculo ab levibus etiam ictibus, nedum a chirurgis terebra illuc forte admota, pertundi potuisset, cum sub ea lamina essent vix paucæ quædam fibræ osseæ, in reticuli modum dispositæ, quibuscum crassa meninx, foveas illas convestiens, implicabatur, unde illa in avellendo cranio major difficultas orta erat. Quæ non ideo tibi describo quod a prægresso morbo, cujus hic nullum usquam occurrebat indicium, potius quam a natura fuisse crediderim, eorum oblitus quæ alias (1) ad te scribens, de his foveis attigi, sed quod tum grandiores erant, tum nulla e subjectis meningibus exstabat protuberantia ex corpusculis quæ Pacchioni glandulæ dicebantur, quorum ne unum quidem hic fuit, confecta, cujusmodi protuberantiæ, ut tunc ad te scripsi, solent alioqui intra

---

(1) Epist. 8, n. 3.

eas foveas excipi. Etsi vero in cerebri dissectione septum lucidum, et fornicem laxa præter omnem modum, imo inter duas ejus septi laminas aquæ aliquid deprehendi, in lateralibus autem ventriculis aquam ejus similem in qua recens caro lota sit, non multam quidem, neque cum pallore choroidis plexus conjunctam; cerebri tamen ipsius, et oblongatæ medullæ, et nervorum, ex hac orientium, substantiam satis firmam, et omnino secundum naturam inveni. Quo magis me perculit nervi optici dexteri constitutio, qui cum ad unionem usque cum sinistro, sanus prorsus, hujusque simillimus fuisset, repente ab unione minus quam sinister, evidentissime crassus, et ad cinereum colorem accedens conspiciebatur, et sic ad orbitam pergebat. Quamobrem continuo an cæcus oculo dextero homo fuisset, sciscitatus sum, et cum id diserte negaretur, oculum illum inspectavi, nec minus sinistro pulchrum sanumque deprehendi: neque intra orbitam opticum illius nervum ab sinistro quidquam jam differre amplius conspexi, nisi quod paulo minus tamen erat crassus.

9. Sed quæ difficillimos habent explicatus in aliud tempus rejicientes, ad planiora nunc redeamus, observationemque aliam, et deinde conjecturam quamdam adjiciamus.

10. Molitoris quem cæcum fuisse aïebant, nec alio tamen præter baculum suum duce, per urbem ire consuevisse, oculi, quos dissecarem,

oblati sunt in nosocomio sub anni finem 1755. Exterius per corneam inspecti, turbidi potius, quam albi, videbantur. Crystallinum utrumque humorem subopacum offendi, non ut alibi magis opacus esset, alibi minus, sed ut æqualiter ubique. Sub digito, imo inter digitos visus uterque æque durus. Sed tamen alter, qui erat tenuior, sicciore substantia fuit, magisque compacta. Alter qui crassior, plus æquo humidus, ut humorem in dissectione totus emittere videretur, non qui exsiliret tamen, sed qui exsudaret. Eorum alteri, nam utri adnotatum non habeo, amplior, alteri mediocris diametri pupilla respondebat.

11. Si forte alia cupis opacitatis non tam crystallini humoris, quam ejus tunicæ, exempla, cel. dabit Hallerus (1). Cujus (2), et cl. Zinnii (3) observationes, inventam a præstantissimo Wachendorffio (4) pupillarem fœtus membranam confirmantes cum legerem; facile mihi conjicere posse visus sum, quid fuerit *tegumentum quoddam membranaceum pupillæ obductum, ex infantis corpore, cera etiam liquidissima repletis arteriolis id perreptantibus*, eximio medico Richardio Meadio (5) ostensum, quo ipse usus est ad com-

(1) Opusc. pathol., obs. 3.

(2) Opusc. anat. XIII.

(3) Descr. anat. oculi hum., c. 2, s. 3, § 4.

(4) Commerc. litter. an. 1740, hebd. 18, n. 1.

(5) Monit. medic., c. 11, s. 2.

artu superiore; stimulatæ enim reliquæ partes sentire se ostendebant: sanguine emisso, nonnihil quidem minus male habere visus est; sed vel erodentibus emplastris, quæ appellant vesicatoria, ad crura postremo adhibitis, nihil prorsus agentibus, sic aphonus, ut illatus fuerat, ad mortem usque perstitit: quæ, nullis unquam accedentibus convulsionibus, die quarta ineunte advenit pridie idus martias anni 1756. Cadaver ante diem a morte septimum, improvisa gonagra me domi retinente, inspicere non potui, ubi cum me diutius fore timerem, jussi caput saltem, et penem cum annexæ vesicæ parte servari. Dum caput a collo dividerent, idque biduo ab obitu, multum nigri, et densi sanguinis effluxerat. Quo minus miratus sum, reserato demum cranio, meningis tenuis vasa non distenta sanguine a me conspici. In ventriculo laterali dextero multum aquæ inveni, plexumque choroidem pallidum, et qua antrorsum se inflectit, parvis auctum, sed confertissimis, hydatidibus. In sinistro ventriculo aquæ, et hydatidum multo minus. Ab hoc tamen inter utrumque discrimine resolutio illa a sinistris non provenerat. Nam cum præter cerebellum, medullamque oblongatam, sinistrum quoque cerebri hemisphærium recte se haberet, in dextero cavernulam deprehendi subrotundam, nuculæ juglandis capacem, nigri sanguinis plenam. Ea corporis striati, et thalami nervi optici externum latus non modo contingebat, sed et

utriusque partem aliquam occupabat sic tamen, ut intra ventriculum non hiaret. Quibus perspectis, oculos ad imam illam vesicæ partem, ad urethramque annexam converti. Vesicæ tunicæ crassiores erant, ut in eo qui gonorrhϾ tempore ex urinæ difficultate laboraverat. Per interiorem vero illam vesicæ faciem tot orificium versus sanguifera tendebant vascula, et sanguine adeo distenta, ut a primo crederes tot ibi exstare hæmorrhoides, eum locum operientes, quot erant quasi aggeries parallelorum vasculorum. Ab eo orificio cum urethram ad finem usque aperuissem, nullum usquam ulcus, imo nihil usquam ab naturali colore alienum occurrit. Quin etsi ex osculis prostatæ glandulæ materiam expressi quasi putridam, et quæ ex albo ad cinereum colorem vergeret; id tot dierum moræ imputavi; hæc vero, quæ dicam, cætera prægressæ olim gonorrhϾ. In caruncula seminali sinus orificium mei laxius, sinusque ipse quam soleat, longior fuit. A carunculæ autem utroque latere lineolæ erant quædam parallelæ, secundum longitudinem ductæ. Sed hæ humillimæ. Non sic vero annulus ex intima urethræ substantia, lacerti instar, prominens, ut aliquantum, ferme ad valvulæ parvæ modum, descendenti lotio, aliive humori potuisse obstare videretur. Transibat is annulus super carunculæ non infimum rostrum, huic, ut reliquæ circumcirca superficiei urethræ affixus, nusquam solutus. Cum ad Littrii

glandulam, ad eamque sedem in qua oscula hiant ductuum Cowperi glandularum, nihil internoscere potuissem quod esset præter naturam: rursus in ea parte quæ tribus, aut quatuor transversis digitis supra finem urethræ est, albas quasi fibras oblique, sed leviter, exstantes animadverti. Tenebant hæ latera. Quæ autem inter hæc erant meorum canaliculorum orificia satis erat inspicere, ut morbum olim esse passa, intelligeretur; adeo ipsa magis quam cæterorum orificia, contracta erant, et proxima utrinque superficies aliter ac reliqua omnis, se habebat. Quæ ad graves morbos spectabant, descriptis, non ægre feres, ut opinor, si pauca addidero in hujus hominis capite animadversa, quorum unum ad morbum, sed levem, tria reliqua non ad morbum quidem, sed ad res præter consuetum naturæ modum pertinebant. Primum fuit tumor cysticus, mediocri uvæ acino haud major, in tempore prominens dextero non ita procul a fronte. Materia plenus erat alba lactis instar, sed lacte aliquanto minus fluida. Cavum tunicæ eam materiam continentis sphæricum, dimidia ex parte ad cutem pertinebat, altera dimidia erat infra cutem. Secundum: Sinus frontis pituitarii nulli erant. Tertium: Sinus ejusdem generis sphenoidæi erant quidem, nec tamen in dexterum, sinistrumque divisi, sed in superiorem, et inferiorem, quorum hic major fuit. Quartum denique: Processus styloides sinister digitos transversos propemodum

quatuor longus, ut vix digitulo distet (servo enim adhuc) ab osse hyoide, id intervallum vinculo implente illo terete per quod cum eo osse connectitur; nisi forte mavis, superiorem omnem ejusdem vinculi partem multo crassiorem factam esse, in osque conversam, quando vinculo quoque dextero in medio ferme suæ longitudinis accidit, ut ad sesquidigiti tractum crassius, et osseum fieret, idque manifestissime, cum supra, infraque nihil nisi vinculum sit.

14. Sed istud vinculum num; quod Weitbretchtus (1) facere non dubitavit, negandum sit non est hic disputandi locus. Hoc tantum dicam, optandum fuisse, ut priusquam negaret, si non in ea quæ modo descripsi, at in series saltem incidisset ossiculorum, quales Vesalius (2), et Eustachius (3) ab se visas pinxerunt, et magna ex parte ipse vidi: quæ ossicula sic facta, et connexa sunt, sicque ab styloide processu ad os hyoides recta contendunt, ut tot particulas fuisse illius vinculi, intelligas, quæ cartilagineæ primum, dein, sicut appendices solent ejusdem ossis, ipse quoque in os sint mutatæ, et locum vicesque retineant vinculi de quo loquimur. Weitbrechtus autem nunquam nisi in *granulum osseum* videtur

(1) Syndesmolog., s. 6, §. 15 et seq.

(2) De corp. hum. fabr. l., 2, c. 13.

(3) Tab. 47, fig. 14.

incidisse *unum vel alterum innatum* ossi hyoidi(1). Alibi igitur quatenus sit ejus sententiæ indulgendum, videbimus, ubi alia pariter ad os idem attinentia examinabimus, ut, quod nonnullis ex decessoribus etiam nostris excidit, vinculum de quo dictum est, in appendices inseri adjectas extremis cornuum apicibus, item num hæ aliæ appendices, aut certe quæ perbrevi vinculo sæpe innascuntur, apices illos cum superioribus cartilaginis thyroidis processibus, colliganti, ita ab anatomicis neglectæ fuerint, ut quidam eruditi alioquin viri credere videntur, Fabricii nostri ab Aquapendente (2), et Bauhini (3) obliti, aliorumque, etiam recentiorum, ut Verheyenii (4), Winslowii (5) Weitbrechti (6), quorum alii olim vel geminatas pinxerunt, alii descripserunt, alii usum aliquem proposuerunt, fere omnes satis memorarunt. Verum hæc alibi, ut diximus. Hic præstat cætera quæ in proposita historia legisti, ad morbos proculdubio, nec leves, attinentia, tantisper considerare. Spectant enim ad res quas fuse tractavimus aliis epistolis, velut ea ultima; ut ab ipsis incipiamus, quæ in urethra con-

---

(1) S. cit., § 17.
(2) De larynge, fig. 9.
(3) Theatr. anat., l. 3, c. 44, et tab. 33, fig. 1.
(4) Anat. corp. hum. tr. 3, c. 11.
(5) Expos. anat. tr. de la tête, n. 433.
(6) S. cit., § 20.

speximus. Fac igitur conferas cum illis quæ a virulenta gonorrhœa alias (1) vidimus esse relicta. Exstantes tunc quoque in urethra lineas, et canaliculorum, nedum contracta, sed obliterata orificia occurrisse nobis leges, unde prægressas exulcerationes conjiceremus, et obices, ac lotio, catheteri se opponentes, et pro carunculis perperam sæpius habiti, quid essent, perspiceremus. De cavernula autem sanguine plena in eo cerebri hemisphærio quod resoluto erat artui oppositum, proximaque striato corpori, et thalamo nervi optici deprehensa, non opus est indicem, quibuscum ex nostris observationibus possis comparare, cum id fecerim novissimis ad te litteris (2). De funesta vero ex ebrietate aphonia cum supra (3) indicatum sit ubi scripserim, si historiam illam cum hac contenderis; utrumque hominem intra idem ferme tempus esse mortuum animadvertes, utrumque sine convulsione, alterum etiam cum febris cito corripuisset; ut si hæc ad hippocratica dogmata, quæ tunc produxi, velis exigere: vel hinc intelligas, quam pauca exstent medicorum dictata quæ sine ulla exceptione possis accipere. Etiam quæ de febre tradita sunt, apoplexiam, cui superveniat, solvente, non sine

(1) Vid. epist. 42, n. 41, et epist. 44, n. 9, et epist. 60, n. 12.

(2) Epist. 62, n. 13.

(3) N. 12.

pluribus exceptionibus vera esse posse, ex iis quæ alias ad te scripsi, perspexeris. Nec sane hic uti licet exceptione illa quæ in extrema epistola XI (1) memorata est; cito enim febris advenit. Et de alia quam epistola II (2) indicavi, hic fortasse a primo dubitabis, cum in utriusque aphoni cerebro fuisse aquam videris: quanquam in hoc quem corripuit febris, non serosam fuisse apoplexiam, sed propter cavernulam, ab sanguine excavatam, sanguineam potius credere liceat.

15. Quoniam vero cum de aphonia alias egi, non de funesta duntaxat, eaque ex ebrietate, verum etiam de alia longe dissimili verba feci, curationem quamdam referens meam; nunc quoque placet curationes duas alias in aphonis duabus virginibus tibi, sed perpaucis, significare. Pro utraque et consultus sum, et respondi. Et sanata quidem utraque est adolescentula, altera fortasse a me, altera certe potius a casu. Cum enim, remediis non proficientibus, rus forte ducta esset vindemiæ tempore, ibi dum uvam gustaret, accidit, ut aliquid ex ea in laryngem incidens, tussim vehementem moveret, post quam statim loqui potuit; sed non longum ad tempus, nec mirum, quippe in ea quæ et alias in diuturno aphoniæ decursu cum libera aliquando ab hac

(1) N. 24.
(2) N. 10.

fuisset, rursus in eamdem recidisset. Quod pariter et virgini illi alteri acciderat priusquam generosissimi ejus parentes a me pro ipsa consilium peterent. Sed hanc post remediorum usum iterum vocem recuperasse certior factus sum; rursus autem amisisse necdum audivi. Quam autem ad tempus sanaverat tussis, qua ratione sanaverit, sive aliquid forte, quod tamen sub sensus non cecidit, discutiendo, sive inertes laryngis musculos incitando, sive aliud aliquod ejuscemodi in nervis præstando, id, inquam, scire medicis haud inutile fortasse esset, ut in pari casu tanto fidentius experiri possent quid tussis, sed moderatæ, auxilio consequi liceret.

16. Jam vero ad alterum laryngis, aut pharyngis, aut utriusque morbum, anginam videlicet, transeamus. Ex hac mortuorum dissectiones non exstare, cum de ipsa ad te scribens mentionem injeci (1), non sine admiratione questus sum. Neque enim id videbatur accidere potuisse in morbo non solum adeo periculoso, verum etiam non infrequenti, imo aliquando epidemice grassante, haud secus ac olim, ut ex Julio Modesto Macrobius (2) retulit, cum sacrificia instituta sunt Angeroniæ deæ, *quod populus romanus morbo, qui angina dicitur, præmisso voto sit liberatus.* Propiore autem nobis tempore in pueros potis-

(1) Epist. 14, n. 39.

(2) Saturnal. l. 1, c. 10.

simum incumbens, magnas, et diuturnas strages edidit. Nec tamen etsi laudabilis cadavera humana dissecandi mos jam vigebat, et medici aderant in anatome non mediocriter versati, ut apud Siculos Jo. Bapt. Cortesius, et apud Neapolitanos M. Aurelius Severinus, qui et ægros inviserunt, et de hoc eorum morbo scripserunt (1); ullam ad hunc pertinentem in illorum scriptis dissectionem invenies. Quin Cortesius ex iis fuit qui Messanensibus senatoribus, eam requirentibus, persuaserunt, aut certe recte persuasum esse censuerunt, *cadaverum sectionem ad cognoscendum eum morbum esse prorsus inutilem*, quippe cum in partium quæ adaperto ore cerni possent, et tonsillarum præsertim, inflammatione gangrænaque consistere existimaret. Severinus quoque satis per signa notum censens, ne verbis quidem (2) *insumere* voluit *anxium laborem in delineanda sede affectus, aut vitio ipso*. Igitur vix unam tandem ad typographum Francofurtensem misit observationem, quæ libro, jam formis descripto, inseri non potuit, quapropter inter alia, libris quoque antepositis adjicienda, in calce voluminis edita est. Eam habes quidem in Sepulchreto (3), ubi et ipse le-

(1) Miscell. medic. dec. 9, epist. 6, de recond. abscess. nat. l. 8, sive diatriba de pedanch.

(2) Part. 1, in fin.

(3) L. 1, s. 23, obs. 4.

geram; verum adeo oscitanter exscriptam, ut inter verba cætera, ad confirmandam Severini hypothesim ferme spectantia, perpauca hæc, quæ una ad titulum de *Angina* attinebant, sint prætermissa: *pervestigata larynx crustacea quadam pituita facie exteriore contecta citra ulceris speciem.* Hæc autem ex quo ad te scripseram, unica fuit observatio quam de inspecta mortui ob anginam larynge potui reperire, non dubitans quin Severino, si non semel instituere, sed sæpius ejuscemodi pervestigationes placuisset; occasio enim minime deerat, cum angina illa *tot millia puerorum*, ut ipse testatur (1), occidisset; non, inquam, dubitans quin et alia in aliis occurrissent. Cum igitur præter eam unam Severini observationem, alias non invenirem quæ in homine habitæ dicerentur; an ex bestiis saltem aliquot exstarent quæsivi; sed vix in canibus ex angina mortuis reperi hæc esse a Stegmanno (2) conspecta, *colla externe intumefacta: internæ fauces, gutturisque musculos inflammatos.* At si crebrius, ut aliorum morborum, sic hujus quoque sedes ab anatomicis quæsita, et proposita esset, num putas, hoc nostro sæculo futurum fuisse qui, nulla producta istiusmodi perquisitione, asseveraret thyroidæam glandulam *solam et unicam illam ipsam esse, quæ*

(1) De effic. medic. l. 1, p. 2, ubi de flebot., c. 16.

(2) Eph. N. C. dec. 3, anno 5 et 6, obs. 169.

violentissimo morbo anginæ sedem constituat?

17. Ex quo autem ego observationem habui, postea ad te missam (1), faucium et laryngis, et asperæ arteriæ juvenis quem angina interemerat; alias prodiisse scio, anno eodem habitas, præsertim in pueris, quos ut olim in regno Neapolitano, et Siculo diximus, angina violentissima tunc perdebat in Gallia. Non ibi medici contenti fuerunt aut morbi signis, aut inspectione earum duntaxat partium quæ, ægrotantium ore adaperto, sub oculos cadunt: neque id frustra; dissectis enim puerorum cadaveribus, quantum labis in arteria aspera lateret, manifesto deprehenderunt, quemadmodum ex duabus dissectionibus cognosces, ab solerte medico Aurelianensi Arnault ad regiam scientiarum Academiam missis, et ab hac editis (2). Sed etiam ex nostratibus aliqui spectatæ diligentiæ, et fidei viri non sibi defuerunt, ut ex historia intellexi quæ ab uno eorum descripta ad meas pervenit manus. Summa erat, in viro ab angina occiso inflammatam laryngem, pharyngis vero fornicem cum palato mobili, et tonsillis gangræna, et sphacelo prorsus nigricantem, et corruptum fuisse inventum.

18. Intelligis, hic a me, non secus ac epi-

---

(1) Epist. 44, n. 3.

(2) Mémoir., année 1748.

stola XIV (1) sermonem hactenus esse factum de legitima, id est inflammatoria angina. De spuria autem, quam nunc aquosam a claris medicis vocari video, a quibus aliæ quoque anginæ species, et in his convulsiva, memorantur, si forte quæris per dissectionem quid ipse viderim; sic habeto. Quod ad spuriam attinet, unum, aut alterum me secuisse, quos epistola eadem (2) tibi descripsi, cum ea, si ita vis, certe non ex ea mortuos. Ad convulsivam autem referre non possum quæ ad *paralytodeam*, ut quidam vocant, potius accessit in ea muliere cujus historiam continuo subjiciam.

19. Anicula, quæ diu jacuerat in nosocomio sic extenuata, ut nihil, nisi ossa et pellis, esse videretur, accedente demum, aut manifestiore facta febre, cum deglutire non posset, neque os ita aperire, ut introspici satis liceret, credita est ex angina mortua circa finem anni 1755. Caput ibidem secantes, amplas quidem maxillares internas glandulas, et præsertim dexteram invenimus, ut maxillæ depressioni, quanta ad os valde aperiendum necessaria est, officere fortasse possent, et quadantenus etiam deglutitioni, nec tamen adeo ut omnino prohiberent. Sana autem larynx, sana aspera arteria, sanæ fauces cum palato mobili, tonsillis, et linguæ radice com-

---

(1) N. 39.
(2) N. 24 et seq.

pertæ sunt : neque illa glandularum maxillarium amplificatio recens esse videbatur. Thorax modicam pulmonis alterius partem duram habuit; nec sine pure. Tunc etiam spina animadversa est ab naturali incessu deflectens, sed leviter. Quæ tamen inclinatio causa mulieri fortasse fuerat sic caput gerendi, ut de teretibus duobus vinculis per quæ secundæ vertebræ dens ad oram maximi calvariæ foraminis alligatur, dexterum sinistro longius, et crassius invenerim.

20. Et Meadius (1) sane in eo quem convulsiva angina sustulerat, dissectis faucibus *ne minimam quidem tumoris vel inflammationis in* earum *glandulis, aut musculis notam* offenderat : sed crassiore sanguine vasa omnia turgida, et ubique prominentia. Quin et nervorum omnium convulsionem in angina hac memorat, ipsamque *strangulationem faucium* nominat. Cujus neque sensus, neque cætera quæ modo dicta sunt, cum in proposita anicula fuerint; fuerint autem quædam alia ex iis quæ Boerhaavius (2) in angina commemorat *nervos, et musculos resolutos habente*, ut puta quod non modo *sine ullo signo tumoris externi, internive appareat*, verum etiam *in fine morborum diuturnorum*, corpore *maxime* succis exhausto, *contingat*, et *fere semper* tum *sit signum imminentis mortis*, tum *post* hanc *sup-*

(1) Monit. medic., c. 4.

(2) Aphor. de cogn. et curand. morb., § 784 et seq.

puratum pulmonem demonstrat; idcirco anginam hanc non ad convulsivam affectionem, sed potius ad paralyticam, si ad alterutram referenda est, accessisse crediderim.

21. Scripseram hæc, cum recens huc Lipsia importatum Actorum eruditorum volumen (1) versans, ex libris quibus hic caremus, quibusdam nonnulla cognovi ad unum, atque alterum morborum genus spectantia de quibus hac epistola actum est, anginam, et cæcitatem. Ad illam historica dissertatio (2) attinet, gallice scripta, de gangrænosa puerorum angina, eadem, opinor, de qua supra (3) indicatum est; ad cæcitatem vero observatio cl. viri Philippi Adolphi Boehmeri (4) in femina quæ post diuturnos capitis affectus, correpta visus obscuratione, et tandem jactura, dissecanti exhibuit præter alia, et præsertim seri copiam ex parte fetidi quo tres priores cerebri ventriculi, quippe cum pituitaria glandula skirrhosa esset ac ulcerosa, distendebantur; exhibuit, inquam, excrescentiam fungosam, conjunctioni incumbentem opticorum nervorum. Simul plura, quæ alio pertinent, in cadaveribus observata, ibidem reperies; ut tibi pergratum fore, non dubitem, quod indicaverim. Vale.

---

(1) Anno 1758.
(2) Vid. m. jul.
(3) N. 18.
(4) Vid. m. januar.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LXIV.

Ad Thoracis morbos pertinet.

Quanto longius spatium inter illud tempus quo de morbis capitis primas ad te litteras misi, et annum hunc intercessit, et quanto plures in capite, quam in thorace, sunt partes; tanto pauciores de hujus morbis observationes potui instituere; ut facile omnes queam hac una epistola comprehendere, qua primo loco quæ in pulmonibus conspexerim, deinde quæ in corde, magnisque ejus vasis, exponam.

2. Mulier consistente ætate mortua erat in nocomio ex pulmonis inflammatione sub finem januarii anni 1755, cum ego anatomen in gymnasio docerem. Quod ut plenius facere pergerem, illata illuc sunt ex ejus etiam cadavere; nam et ex aliis habebam, simul cum iis partibus quæ tum urinæ tum generationis gratia mulieribus sunt attributæ, thoracis, qualiacumque erant, ipsius viscera cum diaphragmate. Ventris illas partes cum examinarem; alia quæ a consueta naturæ norma duntaxat discederent, alia quæ præter naturam omnino essent, deprehendi. Inter prima, corpus subrotundum fuit diametro pollicis transversi, rubello colore, sua tunica

cinctum, quod etsi in membrana erat adiposa renis sinistri, tamen neque ren succenturiatus, qui ab eo latere duplex esset, nec ren alter parvulus, nec lymphatica glandula certe erat; sed potius splen alter exiguus, ut bifariam secti natura ostendit. In ambitu enim, ut sæpe in liene animadverti, erat coccineum, cætera ex rubro fuscum, ut quamvis structura esset paulo magis resistens cultro, quam lien, lienem esse, omnes qui aspicerent, facile agnoscerent. Ren idem sinister longior fuit, quam dexter: nec mirum, cum pelvibus instructum esset duobus, superiore, et inferiore, prorsus inter se divisis non secus, ac ureteres qui singuli ex singulis pelvibus profecti, in consuetam vesicæ sedem influebant orificio (id quod exercitatissimo prosectori Eustachio (1) videre non contigerat; mihi autem casus ter saltem (2) obtulit) orificio, inquam, singuli proprio, alter parvulo infra alterum intervallo. Ad morbum autem, an ad instans fortasse menstruorum tempus id attineret quod in utero animadverti, dubium fuit. Nam fundi pars superior intus rubebat, sed quamvis sanguifera vascula per intimam membranam transpicerentur; tamen appressis subtus digitis, non, ut sæpenumero alias solet, quidquam sanguinis prodibat. At certe ad morbum referenda erant

(1) De Renib. c. 19.
(2) Vid. Epist. 7, n. 17; et Epist. 54, n. 33.

quæ in trunco arteriæ magnæ, ejusque iliacis ramis vidi. Nempe in illo maculæ intus erant albæ, futuri ossis inchoamenta, in his autem ramis per internam pariter faciem lineæ exstabant parallelæ secundum longitudinem ductæ, quæ, utrumque latus in diversa trahendo, minime poterant obliterari. Thorax quoque, et multo quidem magis, morbosa exhibuit, sed et aliqua tamen quæ sunt magis extra consuetudinem, quam præter naturæ modum. Diaphragma enim non per unum, sed per duo (quæ nuperrime quoque anno 1759 in viro offendi, et publice ostendi) per duo, inquam, inter se proxima foramina ita videlicet, ut alias vel per tria exposui, venosum e ventre ascendentem sanguinem transmittebat. Cor vero orificium coronariæ venæ habebat non membranea valvula instructum, sed tenuibus, crebrisque parallelis filamentis ab summo ad imum descendentibus tam a dextris, quam a sinistris, ita opertum, ut sanguis tamen inter filamentum, et filamentum, magis autem per orificii medium, ubi filamenta prorsus deerant, transire posset. Ad morbidam autem constitutionem sanguinis quidem spectabant quæ ex magnis cordis vasis eductæ sunt albæ concretiones polyposæ; solidarum autem partium cum ea tubercula, a quibus, ut alias, nec raro, vidi crassiorem factum limbum valvularum mitralium, tum præsertim id quod mortis causam attulit, pars magna alterius pulmonis tumens,

dura, gravis, densaque intus, ac firma substantia, quæ colore erat non solum dilute subrubro quasi elixi jecinoris, qualem in pulmonum inflammationibus sæpius conspexi, verum etiam albescente ex immista, ut facile erat conjicere, purulenta materia, eaque gelu, quod per eos vigebat dies, concreta. Per asperæ autem arteriæ dorsum cellulosa membrana sic erat a coercito humore distenta, ut glandulæ quas in illo olim (1) delineavi, minime, aut vix apparerent.

3. Non unam hanc quæ ad thoracis inflammationes spectaret, habui dissectionem ex quo tot illas ad te misi epistola XXI. Alias enim postea accepisti, aliis litteris (2) descriptas, ultimam præsertim quam cum iis conjunxeris epistola illa, et XX propositis, in quibus pleura inflammatione non carebat, quamvis ægrotantes sensu pungentis doloris caruissent. Quod etsi qua ratione accidere potuisset, cum illas proposui, conjicere non omisi, tamen cum pleuram ex instituto naturæ sensu defici, quod nemo facile tunc probasset, nunc viri experientissimi doceant, non ægre feram, si ubi controversia ista in eorum tandem fuerit sententiam composita, ipsorum dogmati conjecturas postponas meas, longe facilius sic explicans tum illas, tum alias earum similes observationes; in quibus sunt

(1) Adv. I, tab. 2, fig. 1.

(2) Epist. 36, n. 23, et Epist. 75, n 16.

quam vir cl. habuit Ignatius Vari (1), et quam idem a Petro Crispo olim habitam indicavit. Certe earum utraque, quacumque ratione explicare velis, digna est quæ in Sepulcretum referatur. Cæterum quod ad pectoris, et laterum dolores attinet, aliæ, nec unius generis, sunt in quarum consideratione haud immerito verseris, illa in primis quæ ex acuto prope sterni sinistrum latus dolore, cum peripneumoniæ signis conjuncto, ad inflammationem anterioris partis pulmonis sinistri pertinere videbatur, cum post ægri tunc inexpectatam mortem præcl. Lieutaudius (2) deprehendit, ad inflammationem, suppurationemque membranæ quæ interius pericardium, exterius autem cor amicit, pertinuisse. Sed hæc propter adeo spectabilem morbi sedem a te perlegenda observatio, at cum aliis ejusdemmodi conferenda, quas ubi quæras, infra (3) indicabo, ad inflammationum tamen genus spectabat. Aliæ autem sunt ad aliud genus attinentes, ut puta quam apud auditorem quondam meum, nunc doctum, et exercitatissimum medicum legeris Joannem Larber. Hic enim in adnotationibus quas suæ Palfinii editioni (4) interseruit, narrat de juvene, quem ab diuturna

(1) Apud P. Tosetti sull' insensib. etc. lett. 4, n. 24.

(2) Mém. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1752, I. mém.

(3) N. 14.

(4) Anat. chirurg., tom. 3, p. 6, s. 9.

tussi, sputo sanguinis, et recurrente dextri lateris dolore liberatum vidit, cum frustum extussivisset lapideæ materiæ, albi coralii simile. Ibidemque nobilis viri, qui *nigrum Hippocratis morbum* diu pertulerat, et marasmo confectus obierat, pulmones memorat flaccidos, in quorum pluribus partibus dura corpuscula deprehendit pisorum magnitudine, sphærulæ autem forma. Quæ ut ipse adjicit ad eam auctoris sui observationem qua in pulmone militis repertum ab se refert lapidem, columbino ovo non minorem, neque hujus figuræ dissimilem, ita ego hic etiam commemoro, ut tres hasce illis addas, et cum earum quibusdam conferas quas tibi bene multas collegi epistola XV (1), cum de pulmonum calculis, eorumque effectibus sermonem haberem.

4. Ad ea vero quæ XIX epistola (2) nec pauca, et varia protulimus, superagitata controversia an submersorum pulmonibus et ventriculo aqua insit, an non insit dissectiones attinent quædam a nobis lectæ non ita pridem. Meckelius enim diligentissimus anatomicus inter suas morborum cordis observationes quintam describens (3) in milite habitam qui semet in flumen dejecerat,

---

(1) N. 19 et seq.

(2) N. 40 et seq.

(3) Sect. 1, vid. Hist. de l'Acad. roy. des Sc. de Berlin, an. 1755.

pulmones ait omnino plenos aeris sanguinisque fuisse, hujus videlicet intra vasa, quæ in cæteris quoque visceribus, ut in submersis aliis, fluido tumentia sanguine deprehendit : quod si ab aqua tumere ventriculum conspexisset, non videtur fuisse prætermissurus. Dissectio altera epileptici est, qui in balneum frigidum cum se immersisset, mox in eo suffocatus inventus fuit. In nullis autem hujus visceribus quidquam aquæ repertum est a cl. Weszpremo (1), qui cum aspera arteria perforata est, *aerem in pulmone contentum, tum levi quodam sibilo erupisse*, audivit: quamobrem non aquam, sed aerem esse censet, qui *repetita* antea *inspiratione accumulatus*, et *vesiculas pulmonales distendens*, sanguinis per pulmones transitum, et quod consequitur, per universum corpus circulationem probibeat, sicque submersos, *forte et strangulatos*, interimat. Et quod ad strangulatos quidem spectat, meminisse potes quid ipse de retento in eorum pulmonibus, et dilatante se aere in illa eadem epistola (2), sim suspicatus. Attamen, quod ad submersos attinet, eorum memor quæ aliter alii, et ego experiendo conspeximus, tanto magis hæreo, quanto attentius alteram lego observationem (3) quam priori cl. idem vir continuo

(1) Obs. med. 8, § 2.
(2) N. 38.
(3) Sub. n. 9.

subjecit. Cum enim quemdam nautam, in Tamesi fluvio submersum, nec nisi *post quadrantem horæ cum dimidio* inventum, et extractum, in vitam cujus nulla supererant signa, revocare conaretur, non illico asperam arteriam, sed *hora integra* jam in usum cæterorum auxiliorum insumpta, tum denique perforavit, nec ullum sibilum, aut aliud erumpentis aeris indicium, quod aïat, animadvertit; imo per illud foramen fistula immissa aerem *iteratis vicibus* impulit, *ut sic inflatis pulmonum vesiculis*, aliisque adhibitis (quæ omnia haud inutiliter leges) auxiliis hærentem sanguinem promoveret, quod tandem est felicissime consecutus. Nec vero intra ejus curationis tempus, quod horas excessit duas, donec videlicet *mortuus*, ut a primo videbatur *nauta in vitam revocatus est*, quidquam ex ejus ore ejectum dicitur, ut hanc non possimus cum observationibus nostris, aliorumve conciliare, Halleri in primis solertissimi viri, cujus non tam in muliere quæ plusculis horis, quam in fele, et canibus, brevissimum ad tempus submersis, habitas dissectiones satis fuerit hic verbo indicasse tum quia tibi in mea illa epistola (1) commemoratas, tum quia nuperrime ab ipso iterum propositas (2) videre potes, simulque cognoscere, ut viscidam illam spumam quæ ex aqua

(1) N.45.

(2) Mém. sur plusieurs phénom. de la respir., s. 4.

cum aere agitata in submersorum pulmonibus oritur, in iisque reperitur, diserte adhuc (1) aiat *nulla nobis nota arte* inde posse *depelli, et ejici, ubi donec subsistat*, necessarium sanguinis transitum a dextero cordis ventriculo ad sinistrum impediat. Quod tanto magis nunc dicit postquam ne in violentiore quidem electrisatione satis esse auxilii expertus est. Ipse quoque tamen fatetur, summæ esse difficultatis suas cum oppositis tot submersorum quos ars excitavit, observationibus ita conciliare, ut conciliatoris, nedum cæterorum animus acquiescat, cujusmodi aliquas in suis novissime editis Physiologiæ humani corporis Elementis (2) inter argumenta pro re quam ibi tractat, ultro producit.

Inter experimenta autem quæ ad eam attinent controversiam, cum alia addiderit ad alteram spectantia, videlicet ex natantibus in aqua fœtus pulmonibus recte arguatur, vivum esse editum, an secus; hæc etiam velim, et quæ ex his deducit, attendas. Invenies enim quod iis adjicias quæ de cauto istius medico-legalis experimenti usu ad te scripsi epistola eadem XIX (3), sive cum fœtum cujus cadaver invaserit putredo, spectavi, sive cum ipsum inter ex[illegible]dum e maternis locis aerem inspirantem, ibique mortuum,

---

(1) Ut antea opusc. pathol., obs. 62.

(2) Tom. 1, l. 4, s. 5, § 11.

(3) N. 45 et seq.

sive demum cui per os aer immissus fuerit; animadvertes enim de tot fœtuum inflatis pulmonibus vix uno in agno exprimi aerem potuisse, ut amplius non natarent. Cætera, et siquæ alia ad pulmones attinent, in præsentia omittimus. Jam enim ad alia de quibus plura scribenda sunt, id est ad cordis, magnorumque ejus vasorum affectiones transeamus oportet, a pulsibus initium ducentes, et a rarissimis quidem illis quos cum in sene a me perceptos indicarem (1), fieri posse dixi, ut plenam ejus aliquando historiam, id quod nunc facio ad te mitterem.

5. Mercator erat Patavii annos natus quatuor et sexaginta, quadrata statura, et obeso, non tamen nimium, corporis habitu. Is olim rheumati, et nervorum contractionibus cum esset obnoxius, medicis auxiliis sanatus fuerat, ut quamvis pluribus, variisque negotiis assidue distineretur, valeret tamen ad eam usque ætatem quæ modo indicata est, cum improviso ea acciderunt, unde vehementissimis animi affectibus terrore, timore, iraque deinde, et mœstitia corriperetur. Paucis post hæc diebus, quadam ingruente quasi vertigine, cecidit. Postridie autem motibus convulsivis cum insultu, epileptici simili, vexari cœpit. Is erat brevis, sed frequens, et ructibus fetidis erumpentibus solvebatur,

(1) Epist. 24, n. 33.

subsequente faciei interdum rubore, interdum pallore, sensu autem angustiæ faucium, et ventriculi perpetuo gravis. Erant pulsus eo tempore validi quidem, sed duri, et rari: alvus autem, et vesica perpauca reddebant. Medicis jam inde a principio repetitis sanguinis detractionibus frustra usis, visus est morbus a ventriculo pendere, præsertim cum æger adventare insultus ex sensu fumi quasi cujusdam, ab hypochondriis ascendentis, præsentiret. Igitur præter blandiora adversus epilepsiam remedia, lenibus eccoproticis ventriculum per intervalla repurgare, intestina autem quotidie clysterum ope studuerunt. Si quid vero morbi sævitiem mitigavit, oleum fuit ex dulcibus amygdalis recens expressum: quo identidem utebantur. Verum cum æger nunquam fortasse melius quam die ab initio morbi vigesimo septimo habuisse videretur, insultus, qui nonnullis ante diebus abfuerant, eo ipso die vehementes adeo redierunt, ut præter cætera quæ dicta sunt, exinde æger cibum quemcumque aversari cœperit, sumptum vomitu subinde rejicere, et singultu vexari, et fetente halitu esse, et quamvis nulla unquam esset respirationis difficultas, sputa sæpe cruenta, et putrida reddere. Huc accesserunt sudores algentibus extremis corporis partibus, et identidem vaniloquia. Per hæc modo graviora, modo mitiora ad diem morbi ventum est trigesimum quartum: eoque die postquam cruenta, grumosa,

et putrida, trium ferme unciarum pondere, sunt dejecta, mirum in modum sedata sunt omnia, nec pulsus duntaxat raritate et duritie deposita, ad naturalem statum mox redierunt, sed omnino pristina sanitas est restituta. Hæc menses perstitit circiter quatuor, donec post brevem ambulationem, et scalarum ascensum, priores illi convulsivi insultus, rariores tamen, et breviores, invadere iterum cœperunt, et pulsuum raritatem reducere. Mensis tum erat december. A quo tempore usque ad junii initium cum morbus vinci non posset, tunc ego consulendi causa accersitus, et ea quæ tibi hactenus descripsi, audivi, et ægrum qualem ex memorata epistola cognoscere potes, inveni. Raritas præcipue pulsuum illa tanta, ut eorum numerus duabus circiter tertiis partibus minor esset quam oporteret, tum inculcabatur, tum a me quoque reperiebatur. Ea autem perpetua a pluribus jam mensibus raritas, quotiescumque insultus imminebant, vel multo major percipiebatur: ut ex hoc ejus incremento nunquam fallerentur medici, si instantem prædicerent insultum: quo durante, pulsus non modo ex raro frequens, sed ita frequens fiebat, ut in ægris frequentem vocamus. Hæc cum accepissem, et cætera omnia perpendissem, respondi implicitum mihi videri morbum, et qui propterea non omni ex parte sine erroris periculo dignosci posset. Hinc temere nihil audendum, sed iis quæ levaminis aliquid

afferre hactenus consuessent, innoxiis remediis utendum. Attamen cum et vetus ille morbus, et præsentis causa initium, et symptomata pleraque nervos affici, aut certe in consensum trahi, significarent; ad convulsiva horum irritamenta saltem mitiganda tentari posse opii pauxillulum, et si forte hic aliquid præstaret, ut in meo illo cive (1), non ita absimilibus affectionibus laborante, multum præstiterat, cautum ejus, et opportunum usum non deserendum. Et sane cl. Jacobus Placentinus, quocum eam consultationem habueram, mihi postea retulit, id non sine ægri utilitate ab se fuisse tentatum. Sed morbus tamen ea æstate perstitit. Sub cujus finem aucta respirationis difficultate cum tussi, et sputis plumbeo colore tinctis, insultus quoque crebriores, longiores, gravioresque sunt facti, et mens, quæ inter illos cum memoria vigebat, iis præsentibus abesse videbatur. Pulsus tamen validos, sed raros adhuc fuisse scivi ab iis qui inviserant die ante mortem vigesimo. Quæ penultimo tandem accidit septembris die anno eodem 1747 quo die tres, quatuorve, insultus præcesserant. Ut liberum semper ægro fuerat, sive supinus vellet, sive in alterutrum latus cubare, sic in latus cubans sinistrum, suffocati instar mortuus est, exerta lingua et vasis faciei

(1) Epist. 9, n. 6 et 7.

ad hujus usque nigredinem tumidis. A primo initio morbi ad finem usque, id est quindecim ipsis mensibus, nulla unquam se prodidit febris, nullus unquam fuit capitis dolor. Cadaveris dissectioni, ut rogatus fueram, postridie præfui. Thoracis cavum dexterum aquæ, lotium referentis, libras plures; sinistrum autem minus habuit. Pulmones nusquam ad pleuram adhærentes, nusquam duri, colore hic illic per anteriorem superficiem cinereo, incisi nihil usquam vitii ostenderunt, nisi quod inter dissecandum lobum superiorem sinistrum, pluribus in locis exsectis, opinor, bronchiis materiam albam fluidam puriformem potius quam purulentam exire, animadversum est. Asperam quoque arteriam cum aliquo ex majoribus bronchiis secundum longitudinem aperiendo, vitii quidquam non potuit conspici, præter colorem ex rubro fuscum per interiorem illius arteriæ faciem. Intra pericardium aquæ ejusmodi, qualem, in thorace fuisse dixi, mediocris copia. Cor vero amplum valde ob dilatatos ventriculos, non ob parietes factos crassiores: amplificatæ tamen columnæ, quod in dextero præsertim ventriculo adnotavi. Auriculæ pariter, et valvulæ omnes amplificatæ, sanæ tamen: et majora quoque erant arteriarum coronariarum orificia. Magna etiam arteria ad curvaturæ usque initium æquo latior. In facie ejus interiore paulo supra valvulas animadverti paucas quasdam protuberantias, ibique sub-

stantiam arteriæ crassiorem, duriorem, magisque albam. Earum quoque aliquam vidi qua eadem arteria secundum vertebras thoracis descendebat; illuc enim usque aperiri jussi. Pulmonaris autem arteria, et pars ima venarum ejusdem nominis, et cava utraque prope cor, intus extraque secundum naturæ modum fuerunt. Nigri, fluidique sanguinis sine ulla vel levissima concretione polyposa cum in venis cavis, tum præsertim in auricula dextera, et ventriculo utroque multum vidi. Ventre adaperto, turgidula aere intestina occurrerunt, tenuibus omentum, quod ad ventriculum retractum erat, operientibus. Jecur duriusculum, et ad cœruleum colorem vergens. Lien paulo major, quam secundum naturam. Ventriculus quoque amplus, ejusque interior facies ex rubro fusca, et hic illic subnigra, credidi ab sanguine novissime restitante; nam et tenuia intestina exterius subrubra. Quæ, et colon cum omnia contrectata, et versata etiam huc illuc essent, nihil morbidi potuit animadverti. Pariter neque in pancreate, neque in mesenterio durities, aut vitium aliud fuit. Illud denique non est omittendum, cum primum manu dimota sunt intestina, aquæ copiam non omnino paucam sub illis apparuisse. Cranium autem secare nec locus, nec hora permiserunt.

6. De plena hac, ut promisi, atque adeo prolixa historia, omissis consulto quæ morbi

effectus evidentes fuerunt, et quæ longiorem historia sermonem requirerent, ad ea duntaxat redibo quæ statim a cadaveris dissectione præclarissimo Placentino, et solertissimo prosectori publico Mediaviæ, et aliis qui aderant, dixi, fuisse quidem universi cordis, et magnæ arteriæ dilatationem a nobis conspectam, quæ certe antequam affectus illi vehementissimi animum hominis percellerent, nulla fuerat, optime enim valebat: itaque a maxime perturbato spirituum per nervos motu, eosque præsertim qui cor eamque arteriam adeunt, videri ejus dilatationis initium repetendum, ab iisdemque irritatis subinde nervis, ventriculo quoque subservientibus, tum sensum illum quasi fumi inde ascendentis, tum convulsivos insultus qui eum sensum consequebantur, a certo autem quodam, necdum tamen aucto confirmatoque spirituum et nervorum vitio primam illam non ita magnam pulsuum tarditatem facile deducendam. Quæ si omnia symptomata a cruenta illa dejectione primum quidem sedata sunt, non difficile ab iis causam quadantenus conjectum iri qui ab hæmorrhoidibus hanc repetant, et venæ portarum radices cunctas, præsertim quæ a ventriculo in illius venæ truncum demum confluunt, non ignorent. Nec tamen propterea negandum, eam quam diximus, cordis, et magnæ arteriæ dilatationem, præsertim postquam adaucta fuerat quidquam ad pulsuum raritatem contulisse,

quippe cum utrumque sic minus aptum esset ad se statim ac oporteret contrahendum, nervis præsertim ob dilatationem ipsam distractis. Sed neque ad ejusmodi causam aut solum, aut præcipue, pulsuum tantam raritatem esse referendam, vel hinc intelligere proclive fore, quod in tot aliis quorum cordis, et arteriæ aortæ aneurysmata, multo etiam istis majora, deprehendimus, ejuscemodi pulsus non fuere, ut nisi aliud aliquod accedat, eos non inde fieri satis constet. Hoc autem quod debet accedere, nisi certum quoddam spirituum et nervorum vitium sit, perdifficile est conjicere. Hæc ferme dixisse tunc memini, et nunc placet altera quæ ad pulsus attineat, mea obervatione quoad interea possum, confirmare.

7. Rusticus jam propemodum octogenarius, in nosocomium admissus ob tertianam febrem intermittentem, postquam sanatus fuit, ibidem propter paupertatem tandiu perstitit donec mense octavo diarrhœa semel, iterum, ac tertium correptus, levi demum febre accedente, sensim est mortuus. Mense hoc ultimo urinæ fuerunt crassæ, sedimento quasi lacteo, sed inodoro. Respirationis vitium nullum, ut neque pulsuum, nisi quod cum antea molles, et sicut ætas, morbusque ferebant, humiles, et parvi fuissent, tribus extremis vitæ diebus imminuti erant adeo, ut minime perciperentur. Cadavere in gymnasium illato, ubi anatomen tradebam: adventabat enim

januari finis anni 1754, hæc in ventre animadverti. Intra imum intestinum rectum hæmorrhoidalia tumebant vasa. Intestina reliqua, ut ventriculus quoque, et pancreas, et lien, sana. In mesaræo quidem glandulæ erant aliquot pro illa ætate non exiguæ, nec tamen morbidæ. Sanum quoque jecur, quamvis in se contractum, et parvum, vesicula autem valde a bile distenta. Renes, si exteriorem faciem aspiceres, non optime constituti. Vesica autem optime. Interea scrotum, de quo nunquam tam longo tempore questus in nosocomio senex fuerat, animadversum est utrinque morbo non vacare. A dextris enim intra vaginalem tunicam, quæ non magis erat madida, quam secundum naturam, calculos deprehendimus duos; undique solutos, alterum majusculum, alterum minimum, utrumque durum. Sinistra autem vaginalis, crassior facta, nullum calculum, sed aquam continebat multam, colore lixivium referentem. Crassior quoque erat ea pars vasis semen deferentis, quæ intra aquam erat, ut etiam albuginea, quæ convestiebat epididymidem, majori hic tractu ad testiculum arcte se annectentem, quam solet. Nec prope illius superiorem globum corpusculum deerat subrotundum, ex albuginea exstans, quale in hoc hydroceles genere invenire nos solitos esse, aliis ad te litteris (1 scripsimus. Thorax pulmones

(1) XXI, n. 19, et XLIII, n. 16 et seq.

habuit sanos: cordis autem superficiem ferme totam multa, duraque pinguedine opertam. Venæ pulmonaris sinus ea fuit amplitudine, ut omnes tantam dilatationem mirarentur, carneis fibris per internam ejus faciem exstantibus. In valvulis magnæ arteriæ omnibus Arantii corpusculum in modicam quidem, sed inæqualem, et ex parte osseam excrescentiam mutatum vidimus, in facie autem interiore ejusdem arteriæ toto eo tractu quo ab arcus fine, ad diaphragma usque descendebat, osseas passim bracteas, quamvis non magnas, et tenuiores: inde vero ad divisionem usque in iliacas, et in iliacis ipsis alba duntaxat illarum bractearum inchoamenta, sed confertissima, et internam illam faciem inæqualem reddentia. Caput, quippe aliis deinceps usi cadaveribus, non attigimus.

8. Igitur, ut cætera, et vel istas valvularum magnæ arteriæ excrescentias prætermittamus, satis vides, ne a tanta quidem sinus venæ pulmonaris dilatatione peculiare ullum in pulsibus vitium fuisse, cum tamen sinister cordis ventriculus, et, quod consequitur, ex hoc profecta arteria magna non ita, ut par est, justam et æqualem semper copiam sanguinis ex adeo amplificato sinu potuisse accipere videantur, sicuti nec sinus ipse ex pulmonibus admittere, quippe ob dilatationem haud amplius satis aptus ad se ita constringendum, ut alterne tantum sanguinis ex se ejiceret, quantum præcise ad naturæ normam

requirebatur, ne locus videlicet deesset novo e pulmonibus adventuro. Sed neque in respiratione vitium erat ullum: quod tamen esse consuevisse, alias (1) agnovimus. Licet igitur hinc intelligere, ne consuetas quidem noxas semper, et necessario succedere vasorum magnorum dilatationibus, nedum infrequentissimam illam pulsuum raritatem, cujus occasione hanc tibi historiam esse mittendam putavi.

9. Cum de inæqualitate, et intermissione pulsuum ad te scriberem (2), et an vitia ejusmodi a polypis, ut complures fecerant, repeti possent, disquirerem; memineris, ut puto, me tantum dubitationibus viri cl. Andreæ Pastæ tribuisse, ut donec vir alter experiens, doctusque existeret qui perspicue, et solide cunctas illas nobis eximeret dubitationes, me quidem tandiu cum Pasta an polypi ante mortem, diu præsertim, formarentur dubitaturum, nec tamen illas eximere ita facile esse dixerim. Quod dixisse nunc tanto minus me pœnitet postquam in duos incidi scriptores, quorum neutri esse notam Pastæ illam epistolam, nisi citarent, credidissem. At certe perlegisse attente non puto. Uterque enim quædam objicit, quæ ab eo fuerunt satis superque dissoluta. Alter insuper una, quam proponit, observatione, cunctis Pastæ rationi-

(1) Epist. 24, n. 36.
(2) Ibid. n. 30.

bus satis esse factum putat, quasi vero perdifficile esset eam, non posito diu ante mortem polypo, explicare. At saltem is polypus ex paucis illis fuisset, quos ego quoque excipiendos esse existimavi. Sed neque ad genus illorum spectat, neque ad eos accedit qui difficiles habent explicatus. Quos habuisset fortasse ille de quo litteras adhuc servo, anni 1707, postridie nonas junii ad me datas ab egregio, dum viveret, Bononiensi professore, amicoque optimo Joanne Antonio Stancario. Scribebat is fuisse sibi eo die ab nostro Laurentio Bonazolio ostensum muliebris venæ cavæ segmentum suis cum emulgentibus, quæ venæ erant omnes multum dilatatæ, tunicis instructæ magna ex parte cartilagineis, ex aliqua etiam osseis, plenæ autem substantia dura et polyposa ita, ut prorsus obturatæ viderentur: quanquam attentius inspiciendo, sinus aliquis in ea substantia animadvertebatur, per quem sanguis poterat, quamvis difficulter, transire. Ad eumdemque modum eadem polyposa duraque substantia venas quoque iliacas, et pudendas, et vel capillares per abdominis musculos fuisse plenas, sibi esse a Bonazolio asseveratum. Qui cum ventrem ejus feminæ properanter, nullamque aliam ob causam aperuisset, nisi ut quæ ad generationis partes ad requisitam ab se ostensionem, ut fit, præparandas extraheret, vix præter plenas illas capillares venulas, aliquid seri inter musculos effusi, et quasi saniosi animad-

verterat, in cavo autem ventris minimam aquæ copiam. Serius vero, jamque humato cadavere, præparationem inchoando, ea quæ de cava, aliisque illis venis sunt dicta, perspexisse, ut ægre tulerit se neque thoracem, neque caput reserasse, et quemadmodum se ibi venæ haberent, et reliqua, perquisivisse. Sed ut de mortua nihil aliud sciri potuit, sic de vivente nihil compertum esse, nisi in S. Mariæ de morte nosocomio, ubi decesserat, pro hydropica fuisse habitam, cum tota esset tumida, colore autem ubique livido, quali est cutis ubi plures ipsi venæ sanguine turgidæ subjiciuntur: summa cum difficultate respirasse, pulsusque humiles semper habuisse, et parum digitis explorantis medici resistentes. Hanc tibi historiam, quippe mancam, non ut explicarem, descripsi, sed tum quia ex parte ad illam accedit præstantissimi Halleri, quam alias (1) conatus sum explicare, tum quia ex rarissimis certe, nec una de causa, est. Sed ab iis quæ de polypis epistola XXIV scripsi, ad ea quæ de vehementibus arteriarum omnium pulsationibus in extrema eadem epistola (2) attigi, transeamus.

10. Eas cum a meri abusu, tum præsertim ab nervorum irritatione provenire, tunc non conjeci modo, sed et mercatoris cujusdam exemplo

(1) Ibid.
(2) N. 35 et seq.

me tibi vel magis esse alibi confirmaturum, promisi. Is qui me, etiam post id tempus, nec semel consuluit, a patre genitus fuerat, usque adeo hypochondriaca, vel potius melancholica mœstitia affecto, ut molestiarum finem per devoratum opium quæsiverit, et quamvis paulo post devorasse pœnituerit, frustra tamen vomitu ejicere conatus, illius vi interemptus sit. Qui casus animum filii, tunc adolescentuli, non mediocriter perculit. Accessit deinde Bacchi et Veneris abusus nimius. Quem exceperunt convulsivæ tusses, et stuporis sensus in manibus, simul ita affectis, ut quæ vellet, stringere atque attollere nequiret. Post hæc demum vehementes cordis, et arteriarum omnium pulsationes inceperunt, ut dubium non esset, quin et hæ ab nervis efficerentur, præsertim quoniam invitus caput, et cervices sæpe inflectere, aut movere humeros cogebatur, et posteaquam, multis exactis mensibus, arteriæ minus vehementer micabant, ea crebrius, magisque cogebatur facere, et musculorum palpitationibus, quas egomet in suris vidi, et molestissimis contractionibus ad artus, ad ventrem, et ad cor ipsum factus erat obnoxius, a quibus vel cum somnum primum caperet, expergefactus, dormire amplius non poterat. Cor autem, etsi arteriæ, ut dixi, non amplius ita vibrabant, non modo vibrabat ipsum, sed et ejus vibrationes oculus, nedum admota manus, percipiebat, præsertim in spatio intercostali, modico

sub mamilla sinistra intervallo, ubi ad tractum duorum, aut trium transversorum digitorum se attollebat ad vibrationes singulas quidquid inter duas illas costas erat; quod si tunc manu tangeres, vesicæ instar cujusdam, cedebat. Quid mali homini postea acciderit nescio. Quid morbus tunc minaretur, vel potius jam effecisset, certe autem unde primam originem habuisset, intelligis.

11. Nunc quando verba fieri de aneurysmatibus cœpta sunt, quas eorum observationes, post tot alias ad te scriptas, habuimus, huc addere non omittemus. Altera ad cordis, et majorum arteriarum, altera ad aortæ duntaxat aneurysma attinet. Quorum illud tamen non subito, hoc autem subito occidit.

12. Vir quidam menses jam duos in nosocomio decubuerat propter incommoda plura, in thorace omnia. Nam præter fistulam, quæ ad hujus cavum non perveniebat, cordis palpitatione, et æquo majori pulsatione laborabat. Hæ duæ ante annum inceperant, non jugiter quidem; sed tamen sæpe vexantes adeo, ut nudato pectore, oculis omnium apparerent. Pulsus in carpis certe non erant vibrati. Expectorabatur autem tanta puriformis materiæ copia, ut si quis a purulenta non internosceret, is fistulam in cavum thoracis pervadere posset suspicari. Mortui denique pulmones dissecuit medicus, ac prosector spectatissimus Mediavia noster, et sanos deprehendit. Non ita

cor; quod propterea cum vasorum magnorum proxima parte in gymnasium ad me curavit afferendum, cum ibi anatomen haberem anni 1757 extremis januarii diebus. Vidi igitur utrumque cordis ventriculum dilatatum, non imminuta tamen parietum crassitudine. Arteriæ quoque pulmonaris truncus justo erat latior; aortæ autem latissimus ad curvaturam usque incipientem, reliquum enim deerat. Interior ejus partis facies tota fuit alba prædura, inæqualis.

13. Mendici viri easdem partes, in gymnasium per dies eosdem (sed biennio ante) allatas, inspexeram. Is quibus affectus antea fuisset incommodis scire pro certo non potui, nisi duo levia ulcera in crure altero, quæ etiam tum erant, gessisse, et diebus proximis creberrima tussi, noctu præsertim, vexatum fuisse, qua concussione internam, ut videbis, hæmorrhagiam esse acceleratam existimo. Hunc syncope, ut aiebant, de improviso correptum, et pro moribundo habitum, mox ad se reversum, sed omnium quæ tunc accidissent, prorsus nescium, in nosocomium intulerunt, pulsu quidem turgido, sed prementibus medici digitis non resistente. Is erat Hieronymus Trevisanus, meus olim auditor assiduus, vir nobilis, et doctus, qui hæc, et quæ sequuntur, adfuerat enim, diligenter narravit. Cum ex ægro quæsivisset, quid, et ubi tunc ipsi molestum esset; dolor quidam, respondit, hoc loco, imamque hypochondrii alterius partem

designabat. Vix Trevisanus ad proximos invisendos ægros processerat, cum repente ille insultu altero prehensus est, qui certe syncope vera non fuit; nam quamvis pulsus essent nulli, facies tamen potius rubebat, et cum spiritus, quem vocant salis ammoniaci naribus subjiceretur, æger se nonnihil agitabat. Itaque intra horæ dimidium ex quo novus hic ceperat insultus, vivendi finem fecit, alvi recrementis, unde ille videtur fuisse ad imum hypochondrium dolor, in lectulum prius effusis. Cadaver cum laudatus Mediavia dissecaret, pericardium offendit sanguine plenum, aortam autem arteriam, quantaquanta in thorace erat, dilatatam. Hanc igitur, et annexum cor a me voluit inspici. Et cor quidem, intus extraque spectatum, justa erat magnitudine et constitutione. Sed arteria jam inde ubi a corde incipiebat, ad septum usque transversum æquo latior, quanto magis descendebat, tanto dilatata erat minus, nisi quod in medio ferme descensu magis latescebat, propterea quia ab uno latere in cavæ sphæræ segmentum protuberabat, cujus caveæ orificium, intra aortam hians, diametro erat bini digiti transversi. Similis hujus, sed major, lateralis protuberantia inter cor, et primum ramum occurrebat qui ex aortæ curvatura nascebatur, ut si homo diutius vixisset, appareret ad dilatatum arteriæ truncum duo præterea sacciformia aneurysmata fuisse accessura, quorum non parva in duabus illis protuberantiis exstabant initia. Justo

erant etiam latiores arteriæ tres ex curvatura illa profectæ, nec secus ac totus arteriæ truncus albis ossium inchoamentis facie interiore passim distinctæ; non magnis tamen, nec crassis, neque introrsum prominentibus, neque intimam tunicam, ut sæpe fit, cum osseam sunt nacta duritiem, exulcerantibus, quod ne ibi quidem fecerant, ubi jam ad istam duritiem perducta deprehendi, in perpaucis videlicet trunci locis. Attamen intervallo ferme sesquidigiti supra valvulas semilunares transversam tenuem fissuram vidi, quæ longitudine semunciam Bononiensem æquasset. Ei fissuræ in exteriore arteriæ facie respondebat, sed paulo inferius, foramen cujus diameter vix par fuisset duabus lineis unciæ illius, idque oris cruentis, et semilaceris, ut palam esset, per fissuram sanguinem inter tunicas subiisse, et harum extima demum perrupta, in pericardium exiisse.

14. Similes hujus historias habes a nobis ad te scriptas epistola præsertim XXVI (1), ad quas non pauca adnotavimus, interque illa, quædam huc attinentia, quæ repetere non est opus. Quod si forte alias potius legere cupis aneurysmatum observationes, non ita dissimilem nostrarum in programmate (2) invenies quod Wal-

(1) N. 13 et seq.

(2) De aneur.

terus, illustris olim professor, Lipsiæ edidit anno 1738; complures autem, et varias apud solertem Pistoriensem medicum Antonium Matanum (1) sive in corde habitas velis, quod immani vidit amplitudine, idque ex ingluvie perpetua (2), in alio autem magnitudine plus quam duplo majori (3); sive in toto arterioso genere, ut in sene (4) cujus per corpus universum, innumera dispersa erant aneurysmata, sive in magna arteria; ut in juvene (5) cui ex inveterata lue venerea thoracis, et ventris caveam aneurysma occupabat, aut in viro (6) cujus aneurysma, œsophago adhærens, per hunc viam aperuerat sanguini, quo ventriculus refertus erat. Utinam singulas voluisset, aut potuisset perficere historias, additis iis quæ præcesserant, peculiaribus aneurysmatum istorum indiciis; aut iis saltem quæ postrema omnium ante mortem apparuerant, ut in eo (7) fecit, cui paulo ante obitum intumescens abdomen ascitem mentiebatur, cum tumor non ab aqua, sed ab sanguine esset qui ex eroso circa emulgentes arterias ejusdem aortæ trunco in ventrem de-

---

(1) De aneurysm. præcordior. morbis.
(2) § 7.
(3) Not. ad §. 9.
(4) § 27.
(5) § 50.
(6) § 62.
(7) Ibid.

fluxerat, itemque in eo (1) quem perrupta arteria pulmonaris intra adsitum, opinor, bronchium, et per hoc in fauces immanem vim sanguinis effundendo, interemerat. Sed hoc nimirum illud est, de quo nos ipsi, nedum cæteri medici anatomici, subinde querimur, non semper posse eorum quæ morbum sint comitata, aut mortem prægressa, notitiam haberi cum propter alias nonnunquam causas, tum haud ita raro ob hanc quod corpora quæ plerumque dissecamus, ut hominum sunt infimæ sortis, sic multo sæpius quam vellemus, contingit, ut propter summam aut inopiam, aut inscitiam, eorum morbi non fuerint aut observati, aut intellecti. Hæc ipsa Meckelii cl. viri (2) querela est, primæ de sectionibus duabus præfixa, in quas divisit accuratas alioquin, et non vulgares suas morborum cordis observationes, spatio plurium annorum collectas. Eas nihilominus attente perlege. Dignæ enim, siquæ aliæ, sunt, et huc, et ad Sepulchretum maxime pertinentes: nec omnes signis carent suis; quin aliquæ morbi historiam habent diligentissime expressam. Huc adde interjectas, sane congruas, explicationes, utilesque animadversiones ad propositorum vitiorum naturam, et sedem internoscendam, ut puta nequando ægrorum angoribus, et respirandi difficul-

(1) § 63.
(2) Hist. de l'Acad. roy. des Sc. de Berlin, an. 1755 et 1756.

tate abrepti, pulmones temere incusemus, sed omnibus bene perpensis, ubi eos incolumes dignoscamus, cordi, ut par est, morbum imputemus; nisi forte (sicut alibi (1) vere pariter admonuit) symptomatum illorum causa in ventre sit, quæ res sæpius quam creditur, minime animadversa, facit, ut curatio thoraci adhibita, noceat potius, quam sanet. Illas igitur observationes cum leges sive pericardii, et cordis inflammationum, hujusque, vel potius pinguedinis qua insternitur, suppurationum; sive pericardii, et cordis cohæsionum vel per steatomatosam, hoc insuper comprimentem, materiam, vel, ut sæpius, per telas quasi quasdam, et fibras, hasque ad mucronem potissimum alligatas; sive valvularum ad cor attinentium, aut quam vocitant, ossificationis, aut intumescentiæ, ut orificiorum viam ex parte impediant, aut contra lacerationis, et propemodum destructionis; sive unius aut alterius cavearum cordis amplificationis; sive arteriarum ab eo discedentium dilatationis, aut constrictionis; sive internæ in ipsa magna arteria scabritiei, et ulcusculorum, et ossificationis; sive demum non alterutrius, sed utriusque, id est tum cordis, tum aortæ dilatationis; ejusmodi igitur observationes cum leges, si forte quarumdam in mentem venerit, a me olim ad te scriptarum, quæ ad harum aliquas propius accedant; non illibenter collatu-

(1) Hist. de l'Acad. roy. des Sc. de Berlin, an. 1757.

rum te scio. Quæ causa etiam fuit, ut has tibi indicarem, simulque est, ut descriptionem quoque indicem aneurysmatis arteriæ ejusdem magnæ, et cordis insuper, quam alter ex inclyta illa regia Academia egregius vir dedit Roloffius (1). Poteris enim cum ea conferre descriptione quam ad te misi epistola XXVI (2) viri quem idem aortæ morbus, iisdem ex parte ossibus absumptis, et sanguine itidem extrorsum effuso, interemerat, et cur tamen non illico, ut meus, perierit, iste alter, cognoscere. Quod vero in ea dissertatione quam de trombelli casu verba faciens eadem epistola (3) memoravi, sperabam te aliquid non prorsus dissimile Verlichii observationis reperturum. Ea spe excidi, cum dissertationem illam tandem nactus, non de steatomatibus quæ in magnæ arteriæ tunicis increvissent, agi cognovi, sed de concretionibus in bis dilatato hujus cavo hærentibus, nec ullum cum arteriæ pariete intimum commercium habentibus, ut eas pro polyposis quæ in aneurysmatibus paulatim per strata crevissent, posse accipi intellexerim. De duabus autem, quas tibi pollicitus sum (4), rupti cordis observationibus, mihi a spectato, dum viveret, medico, et vetere amico Laurentio Mariano

(1) Hist, de l'Acad. roy. des Sc. de Berlin, an. 1757.
(2) N. 9.
(3) N. 4.
(4) Epist. 27, n. 10.

significatis, primam de qua scripserat anno 1750 prætermittere nunc licet, quando postea ipso qui illam habuerat, Galeatio proponente (1) perlegeris, fuse ut ab eo qui ægrum curaverat, et hoc potissimum agebat, perscriptam. Alteram vero, quemadmodum ex Mariani litteris accepi, anni 1755 XIV cal. martias ad me datis, continuo describam tanto libentius, quia sic augebitur numerus earum observationum, in quas, si ea quæ præcesserunt, et quæ deprehensa sunt, perpendamus, cum sanguis intra pericardium effusus conspectus est; cadere in dubium non possit, an is ante mortem vi morbi exierit, an postea prosectorum duntaxat incuria, minime videlicet animadvertentium, se dum pericardium apperirent, scalpello simul quæ pericardio includuntur, vulnerasse; neque enim desunt qui vel in plerisque, si Superis placet, harum observationum sic accidere potuisse, suspicentur.

15. Medicus annos natus duodesexaginta, valde, siquis alius, hypochondriacus, lurido colore, anno quem paulo ante dixi, ineunte, dolore gravi correptus est qui e ventre ad thoracem ascendebat, non sine convulsivis quibusdam motibus, anxiaque respiratione. Et hæc quidem per repetitam sanguinis missionem leviora sunt facta. Sed postridie cum omnia ad priorem modum re-

---

(1) Vid. Comment. de Bonon. s. Inst., t. 4 in opusc.

diissent, hominem intra tempus brevissimum confecerunt. Venter nihil vitii ostendit præter quam in hepate, et ileo intestino, quorum hoc ad tractum aliquem erat sublividum, illud vero magnitudine multo quam par esset, majori. Thorax autem effusum intra pericardium habebat sanguinem; qui illuc per tria foramina ex sinistro cordis ventriculo exierat. Is ventriculus adeo erat dilatatus, ut cavum triplo majus quam secundum naturam comprehenderet.

16. Hunc ego medicum credo, ut ad Marianum rescripsi, nisi ita esset hypochondriacæ affectioni obnoxius, non ex eo morbo, aut serius saltem fuisse moriturum, tum quia non ita crebris, validisque pressus fuisset hypochondriacis internis convulsionibus, a quibus sinistri cordis ventriculi aneurysma, et demum perforationes repeto, sanguine videlicet sæpius cohibito intra eum ventriculum, irritatum propterea ad se fortius contrahendum, illumque expellendum, tum etiam quia maturæ occurrisse initio et progressui aneurysmatis sui, nisi ejus indicia ad hypochondriacam affectionem, ut fit, retulisset. Scilicet hoc maximum ex illa affectione sæpenumero est detrimentum, ut ob pleraque signa quæ ei sunt, et organicis vitiis communia, medici cum in aliis, tum præsertim in se ipsis ita ut opus esset, curandis diutius hæsitant, et de morbis, duobus eum esse quem mallent, nimirum leviorem, facilius credunt.

Cæterum etsi cum hanc tibi sum observationem pollicitus, multo rariora exempla esse crederem disrupti ventriculi cordis dexteri, quam sinistri; rariora quidem esse, adhuc credo, sed non tanto rariora. Cum enim in dissertatione quadam (1) cl. Christiani Vateri aliud forte quærerem, incidi in militis dissectionem, haud absimilem ejus quam ex Bohnio produxeram (2), in æstu venereo mortui, nisi quod vehemens quoque in diuturna chorea saltatio præcesserat, et quod ruptio in ventriculo dextero inventa est. Sed præter hoc, duo alia ab aliis causis rupti ejusdem ventriculi exempla indicari nuper vidi ab illustri Hallero (3). Apud quem occurrent tibi complures auctorum allegationes, quorum ego aliorum si libros habere, aliorum si observationes ad intimos thoracis morbos spectantes, a me quondam lectas, retinere omnes memoria potuissem, non eas tibi inter cæteras quas protuli, facile eram omissurus, sed nonnullas certe producturus quæ magis ad propositum meum facerent, magisque spectandæ esse viderentur. Ibi (4) igitur velim quæras, et seligas quas adjungas iis quæ mihi, dum scriberem ad te epistolas, succurrerunt, ubi cavearum cordis, adjectorumque

(1) De mort. subit. non. vulg. caus. thes. 8.

(2) Epist. 27, n. 1.

(3) Elem. physiol. corp. hum., tom. 1, l. 4, s. 4, § 13.

(4) Ibid. § 10, 14, 16, 18, et s. 3, § 17, et l. 2, s. 2, § 9.

huic vasorum dilatationes, harumque aut causas, in primisque valvularum vitia, aut effectus, ut præternaturales respirationes, et pulsus, syncopen, internasque hæmorrhagias considerarem. Id si facias, quæ ad Sepulchretum addas, non pauca habebis.

17. Antequam de improvisis mortibus a magnæ arteriæ, aut a cordis aneurysmatibus, horumque ruptione scribendi finem faciam; illud fortasse ex me quæres, an inter veteres quoque accidisse illas ab iisdem causis, putem. Plures sane tunc etiam mortuos repente esse, negari non potest, quod aliis ad te litteris (1) memini ostendisse, et nunc confirmare, si opus esset, vel ex Cicerone ipso possem, cujus hæc nempe sunt verba (2): *At repentina morte periit. Quod si esset ita factum; tamen ea res propter multorum ejusmodi mortem, satis firmam veneni suspicionem non haberet.* Igitur inter improvisas multorum mortes cur ejus quoque generis de quo dicebamus, tunc contigisse, non putemus? Num forte quod iis temporibus ab illis animum corpusque abstinerent, a quibus homines his nostris non abstinent? At ex eorum historiis, librisque constat, vel longe minus abstinuisse. Et quamvis ex iisdem minime constet, se lue venerea infecisse, quæ postquam ab America tandem in alias re-

(1) Epist. 26, n. 1.
(2) Orat. pro A. Cluentio.

giones allata fuit, una ex tot causis ipsa quoque est vitiorum cordis, et arteriarum, illiusmodi; tamen cum cæteris horum causis vel magis quam nostri homines, abuterentur, cur pravis earum effectibus non ad eumdem modum obnoxii essent haud video. Tanto autem id minus video cum earum ad hos morbos dispositionum venit in mentem, quas a primordiis usque exstare, cum Lancisio me alias (1) agnovisse memineris. Iis enim dispositionibus quis veterum corpora omnino caruisse contendat? Itaque eos a me probari facile intelligis, qui illud quod tu, quærentibus, ad eumdem fere modum respondendum esse censuerunt.

18. Jamque hanc eram epistolam obsignaturus, cum occasio data est observationem habendi quæ ad litteras attineret in quibus de pulsuum vitiis, et de aucta magnitudine cordis ut in his ipsis, actum esset. Illam igitur huc adscribam.

19. Vir annos natus ad sexaginta, adventante die VI cal. februar, anno [illegible]c 1759, in nosocomio decesserat inter difficilis respirationis angustias. Ibi nunquam, nisi de his, questus erat, nec levaminis quidquam, nisi a venæ sectione retulerat, idque et exiguum, et breve. Decimo ante obitum die, pulsus vix ullus percipi poterat,

(1) Epist. 27, n. 6.

multo autem minus cunctis qui insecuti sunt, diebus, cum homo tamen ad extremum usque mente viguerit, libens alimentum sumpserit, in lectulo se movere valuerit, quin, si ultimum excipias diem, semper quotiescumque major solito, respirationis angustia cogeret, impetu quodam se ad sedendum continuo erigere. Facies erat ex rubro violacea. Nihil quod morbosum esset, expectorabat, nisi quod biduo ante mortem sanguinea aliquot sputa apparuerunt. Quæ vero ad initia morbi, causasque attinerent, cum homo esset alienigena, quærenti mihi post mortem scire non licuit. Bibacem tamen fuisse suspicabantur. Ventrem, et thoracem Medíavia noster cum aperuisset in nosocomio; in altero aquam, sed multo plus in primo fuisse retulit, ventriculumque peramplum : in thorace autem pulmonem dexterum arcte ad pleuram adhæsisse. Quem cum sinistro, et cæteris quæ intra thoracem sunt, ex iis autem quæ sunt in ventre, magna vasa, et quidquid fere ad urinarias, et genitales partes attinet, ad me, ut petieram, afferenda curavit, in gymnasio anatomen docentem. Igitur inspeximus diligenter : neque in pulmonibus morbosi quidquam vidimus. Pericardium erat dilatatum, et sicuti fluctuatio indicabat, humorem continebat, qui aqua non multa fuit, eaque flava : quo colore ut serum fuisse dixerunt, emissi e vivente sanguinis, ita mox interiorem dissecti cordis, et arteriarum faciem ubique in-

fectam animadvertimus. Cor magnum, ejus omnibus caveis, una excepta sinistra auricula, amplificatis, non tamen extenuata parietum crassitudine; imo aucta passim æque ac longitudine in omnibus cordis partibus, et præcipue in columnis. Amplificata manifestius in longitudinem, et latitudinem auricula dextera, ipsa quoque interiores lacertos crassiores, et exstantiores ostendebat. Sanguis in ea multus, ut in utroque etiam ventriculo, isque nigerrimus, et semiconcretus, nihil tamen polyposi habens. Valvularum utriusque arteriæ aggeres magis exstabant, sed quanquam prope unam semilunarium ossei quidpiam erat; nihil ejusmodi in ulla valvula usquam fuit. In aliqua ex valvulis quæ venæ cavæ orificio subjiciuntur, itemque in minori mitrali quamdam alicubi duritiem cartilagineam animadvertimus. Non dilatata inventa est arteria pulmonaris, non magna. In hac autem ad iliacas usque dissecta, et detersa, etsi albedines illæ quibusdam locis non deerant, indicia futuri ossis; re tamen vera ossei nihil fuit, si unum excipias locum, eumque procul a corde, et parvum. Quod reliquum est, urinaria vesica, quam simul cum iis de quibus dictum est, partibus ante septuagesimam a morte horam inspexi, ex sublivido virere jam cœperat, sed exterius solum, interius enim secundum naturam se habebat, ut ex eo quoque cognosces quod cum exponere hic pau-

cis non possim; opportuniore et tempore, et loco (1) non omittam.

20. Intelligis, cum hanc historiam adjicerem, publicis fuisse me occupationibus distentum. Quamobrem non miraberis, quod super ea nihil addiderim. Vale.

---

(1) Vid. Epist. 66, n. 10.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LXV.

Ad plerosque attinet Ventris Morbos.

Quod in thoracis morbis feci, idem si in Ventris morbis facere non potero, ut quas a me horum observationes expectas, omnes his unis complectar litteris; at certe operam dabo, ut quam paucioribus potero, comprehendam. Neque enim illæ multæ sunt, et pleræque breves. Sed ut raras novissimis annis occasiones habui mortuos ex ventris affectionibus dissecandi; ita sæpe in ea incidi quæ alii interea, aut antea ejusmodi corpora secantes, deprehenderunt. Quare ut Sepulchreto possis addere, subinde illa, quemadmodum in missis ad te epistolis feceram, ipsarum fere servato ordine, indicabo.

2. Et primum, quod ad læsam attinet deglutitionem, legas velim qualem angustiam in imo œsophago ab intumescentibus hujus tunicis, nec sine indiciis prægressæ ibidem excrescentiæ, animadverterit Abr. Vaterus (1), tum, nisi antea videris, quæ ex pluribus observatoribus relata sunt apud ampliss. Swietenium (2) de gula, eo-

(1) Disp. de deglut. diffic. et imped. hist. 3.

(2) Comment. in Boerh. aph. § 797.

dem, aut superiore etiam loco perangusta; quod tunicæ essent in skirrhosam, et vomicis refertam, aut in cartilagineam mutatæ substantiam, sive quod ejus cavum glandulosus obturaret tumor, sive quod ingens steatoma adsitum, aut skirrhosa pulmonis pars comprimeret, ac coarctaret. De ruminantibus hominibus, ad ea quæ cursim attigi epistola XXIX (1) nihil est quod addam, nisi corniculum quod paulo supra frontem parens ille gesserat, minime videri ad filii ruminationem pertinuisse; quando Sachsius (2) cum tot exempla protulerit cornutorum hominum, non modo ullum horum, aut filiorum, præter illum unum, ruminasse adnotavit; sed denique admonuit, *plerosque auctores ex verrucarum genere hæc cornua esse pronunciasse;* quas inter et ruminationem, sive origo, sive natura spectetur, quis aliquid dicat esse commune? Ex verrucarum autem genere illud certe erat cornu quod nuperrime ipse in sene vidi ex agro Patavino. In illud enim verrucam quam diu in læva sincipitis parte gesserat, ante annos quatuor degenerasse aiebat, et sensim ad eam qua tunc erat, digitorum transversorum amplius quatuor longitudinem excrevisse. Nisi basim versus reprimeres; homo non dolebat: nec mirum; cutis enim quadam quasi phlogosi affecta

(1) N. 4.
(2) In schol. ad obs. 30, A. 1, Eph. N. C.

circum basim ita se attollebat, cum eaque cohærebat, ut ex cute fieri cornu intelligeres juxta Malpighii (1) sententiam: et quid aliud denique sunt verrucæ, nisi productæ, morbosæque cutis papillæ? Basis pollicem æquabat, unde, coni instar antrorsum curvati, sensim exilescens, in apicem abibat. Totum cornea erat duritie, superficie autem striata secundum longitudinem, facile id quoque ab intervallis inter papillas in longum pergentes, relictis. Singulare id fuit, quod ut stolo ex humo suæ proxima arbori se attollit, et pullulat, ita ex cute proxima lateri majoris cornu, alterum jam crescere corniculum cœperat, illius simile, nisi quod ut subtripla adhuc erat longitudine, et crassitudine, sic necdum se inflectebat. Sed de hoc satis.

De ventriculi autem doloribus præter ea quæ infra (2) cum cysticorum calculorum per angustos bilarios ductus egressum commemorabimus, a nobis facile indicabuntur, plures exstant observationes a Christiano Wenckero productæ cum historia virginis per 27 annos ventriculum perforatum habentis (3): quæ omnes, aut fere omnes ventriculi ulcera proponunt. In iisdem sæpe vomitus creber memoratur, in una (4) ni-

---

(1) Dissert. epistol. de corn. veget.
(2) N. 12 et seq.
(3) Argentor. an. 1743.
(4) Obs. 1.

gricantis etiam materiæ : de qua mentio quoque fit a Gothofr. Sandio in *raro ventriculi abscessu* (1) describendo. Cæterum vomitionem frequentem Jo. Kæmpfius (2) conjunctam profert cum omnium ventriculi vasorum ab nigro, et sphaceloso sanguine incredibili distentione; itemque cum illius angustia, et tunicarum crassitudine, et in cartilagineam propemodum naturam mutatione: Langguthus (3) autem ab iisdem tunicis immanem in modum crassis, skirrhosisque, ut pylorum undique adstringerent, et angustissimum redderent, qualis in memorata quoque fuit Wenckeri virgine. Et harum quidem observationum pleræque cum iis conveniunt quæ jam pridem a me tibi descriptæ sunt. Postremæ autem insuper ad memoriam reducunt Feltriensem virum pro quo, januario mense anni 1754 consultus fueram. Cujus dissectionem idem postea mecum communicavit cl. Pujatus, qui tunc per litteras ejus morbum exposuerat.

3. Vir annos natus quatuor et quadraginta, cum a patria abesset in montosis et incultis locis, multa adversus levissimam gonorrhœam virulentam ex argento vivo remedia sumpsit, qualia habere potuit, perperam fortasse et præparata,

(1) Regiomont., an. 1701.

(2) De Infarct. vasor. ventric. cas. 5 et 9.

(3) Progr. de tabe ex callosa pylori angustia. Wittemberg. an. 1750.

et servata. Quibus dum uteretur, ventriculus non modo irritabatur, verum etiam vomere cogebatur. Ab eo tempore quæcumque comederet, aut biberet, cœpit fere omnia rejicere: ni rejiceret, ventriculi angore, quo semper propemodum, sed leviter, afficiebatur, multo magis torqueri, et singultu quoque; at postquam rejecerat, si nova sumeret alimenta, hæc sæpius retinere. Multam, eamque crassam, et pravi saporis, expuebat salivam. Pigra alvus; lacte injecto nihil, nisi duros recrementorum globulos, reddebat. Et quamvis pulsus necdum quidquam haberent quod ab naturæ modo recederet; macies tamen non erat levis. Plura, et varia adversus hunc morbum in usum tracta sunt auxilia: sed incassum omnia; ut denique homini moriendum fuerit. Ventriculus pylorum angustum habuit, et prædurum, et prope hunc ulcusculum; in reliqua autem interiore facie, multas quasi glandulas passim disjectas.

4. Nunc age, quæ ad intestinorum morbos spectant, attingamus, et primum quæ ad eos, in quibus sæpe etiam ventriculus affici solet. Cl. anatomicus Phil. Conr. Fabricius (1) in dysentericis subinde vidit præter crassa, tenuia quoque intestina, et ventriculum inflammata. Sic in uno crassa quidem magis corrupta, et pure sanguino-

---

(1) Progr. quo obs. anat., etc., Helms. an. 1754, m. oct., pag. 19 et not. v.

lento obducta conspexit, tenuibus tamen omnibus simul sphacelo affectis, et ventriculo ipso inflammato: quamvis in altero dysenteriæ sedem in colo duntaxat, rectoque intestino deprehenderit. Henricus autem Henrici (1) in femina quam cholera morbus vehementissimus per 35 horas summe infirmaverat, tenuem, flaccidumque ventriculum reperit, hujusque supernam partem macula quadam affectam obscure rubicunda, sugillationem referente, cui similes erant hic illic in colo intestino, sed minores. Quæ observatio facit ne hoc loco omittamus nostram alterius feminæ, quam alvi fluxus sustulerat, dissectionem, ante extremum januarium habitam anni 1753.

5. Anus ab diuturna diarrhœa ad summam denique macritudinem, viriumque infirmitatem, mortemque ipsam redactæ cadaver in gymnasium illatum est. Ubi ejus duntaxat ventrem perlustravimus, cum mox virile aliud, idque ad anatomen persequendam longe magis idoneum, nacti essemus. Abdomen adeo emaciatum, ut sub cute non adiposam, quod in mulieribus vel macilentis est rarum, sed inanem, telæ instar, membranam haberet, vix alicubi exiguas reliquias pinguedinis retinentem, cum reseratum est, nec male oluit, nec aliquid ostendit adno-

---

1 Diss. de cholera morbo, c. 1, § 20.

tatione statim dignum, nisi quod cystis infra jecur, neque ita paulo, descendens, bilis quæ non pauca et obscurior inerat, colore suo proxima intestina multo latius quam plerumque solet, infecerat. Sed nec ullum tenue intestinum, nec ventriculus, qui erat contractus, vitii quidquam habuerunt. Crassorum duntaxat partes aliquæ, ut quæ in colo, et vero cæco proximæ sunt valvulæ Bauhini, ex inflammatione intus rubebant. Rectum vero ferme totum ab inflammatione jam livebat, et hic illic, ac præsertim in imo, introrsum tumebat, unde macula, quasi circuli forma, ad digiti pollicis latitudinem sursum se extendebat, mollicula et prominens, ut si a sanguine fieret, ibi sub intima tunica semiconcreto. Superius autem exstabant disjectæ, et ex rubro vel magis fuscæ aut veræ lenticulares glandulæ, aut quædam, earum instar. Cæterum in mesenterio glandulæ nonnullæ, quamvis sanæ viderentur, majores tamen erant quam illi ætati conveniret. Hoc autem in ea frequentius, quod magnæ arteriæ truncus hic illic erat subdurus, et interiore facie albidus ob plura ossium inchoamenta. Sed illud peculiare, quod si eamdem faciem inspiceres, tunicæ latus arteriæ sinistrum, et posteriorem partem facientes ad angulum inter se jungi, non curvæ instar lineæ, videbantur.

6. Quæ de recto intestino scribebam modo, ad memoriam reducunt membranam illam ex

mercatoris Hebræi (1) podice propendentem, nec sine sanguine, et pravo ichore, et prægressis intestini ejusdem molestissimis doloribus excussam ita ut postea sanus ipse vixerit ab anno 1729 ad initium anni 1748. Nunc addo, ad annum usque vixisse 1758, quo longe alio, id est thoracis, morbo absumptum audivi. Cur vero nihil præterea ad viri, et anus propositas observationes adnotem, facile intelligis, qui repetitiones quantum oderim scias, et quæ de morbis hujus generis ad te alias scripserim (2), satis, ut opinor, memoria teneas. Quod de plerisque etiam aliis dictum puta, qui infra memorabuntur. Præcipue de ani tum imperforatione, tum prolapsu nihil habeo quod addam, nisi quod de illa nuper legi cl. Phil. Adolphi Boehmeri (3) in recens editi infantis cadavere observationem, cui propter podicem imperforatum acciderat, ut ex coli intestini parte, sphacelo correpta, et rupta tantum meconii effunderetur, ut tumidum valde, ac durum esset abdomen : legique item in regiæ Parisiensis Scientiarum Academiæ Historia (4) dissectionem triennis pueri, qui per urethram in quam rectum intestinum desinebat, hujus recrementa semper emiserat, causamque osten-

(1) Epist. 31, n. 19.
(2) Epist. ead.
(3) Vid. Act. erud. Lips., an 1758 m. januar.
(4) An. 1752, obs. anat. 4.

sam cur hæc demum retenta fuerant: de ani autem prolapsu id quod mihi illustris Hallerus per litteras anno datas 1758, V. cal. Februarii significavit, hic tibi fideliter describam. « Mirificum nuper vidi spectaculum, inquit, vix crediturus alteri, prolapsum nempe crassioris intestini, in quo ipsam coli valvulam facillime dignoscendam, et patentem videres. Ruberrima erat villosa tunica, nitroque conspersa humorem sudabat, cæterum immota. Vetustus morbus est: frustra repositum intestinum, cum chirurgus ventriculum per colon palpasset. Solet subinde elabi. »

7. Ad intestinorum autem dolorem, atque adeo ad iliacam passionem attinet cl. Kaltschmidtii programma (1), quod te legisse non pœnitebit. Nam præterquam quod totum intestinorum tractum inflammatum invenit, ibique magis ubi prope Bauhini valvulam erat ileum dilaceratum, hoc alvi recrementis non eo tantum loco, sed ad ulnæ longitudinem prorsus obstructum vidit, tam duris, ut argenti vivi libra una, ægro data, per ea sibi viam facere non potuerit, aliaque insuper adnotavit, et in his causam famis præter naturam qua sæpius homo vexatus fuerat, pylorum videlicet duplo quam soleat, ampliorem.

(1) De ileo a scrupul. piror. mespil. perfor. Ienæ, an. 1747, m. oct.

Nos qui de iliaca passione plura alias ad te misimus, nunc de intestinorum doloribus unam duntaxat observationem addemus, quam in gymnasio pariter, eodem anni tempore ac priorem, sed anno insequente 1754, habuimus.

8. Anicula sex et octoginta annos nata, quæ coqua olim fuerat, quindecim jam menses omnimodam pertulerat artuum inferiorum paralysim, quorum mensium tres ultimos in nosocomio exegit, cum ibi tandem acuta febri et dolore, sub regione hypochondriorum non sine magna siti, et genarum rubore correpta; his omnibus perstantibus, intra dies septem vivere desiit. Abdomen exterius aspectum, nihil vitii, nisi parvum ad alterum inguen tumorem ostendit: quem pro hernia habui: nec deceptus sum; intestini enim particulam continere mox vidi: quin etiam pro doloris causa habuissem, si unquam mulier, præsertim cum ille sæviret, de eo loco questa esset. Cum vero abdomen incideretur, ejus virere musculos; et cum reseratum esset, intestina, et mesenterium ex viridi et rubro variegari conspexi, nec sine gravissimo fœtore, ut quamvis tertio, haud amplius, a morte die, eoque anni tempore, continuo humandum cadaver fuerit, vix nonnullis, quæ protinus dicam, in genitalibus, et jecinore adnotatis. Vagina disjectas intus habebat maculas ex rubro obsoleto flaventes. Testium vix supererant humillimæ reliquiæ. Quorum hoc ætati, illud inflam-

matione, ex proximo intestino contractæ, et jam in gangrænam degenerare incipienti, erat tribuendum: ut peculiaris morbi inchoamento parum inæqualis ex rubro nigricans protuberantia, quæ ex fundi uterini supremo interiore latere exstabat, et dissecando visa ex parte est paucis compingi vesiculis, pellucido humore plenis. In jecinore autem, cujus cystis valde erat bile distenta, erant peculiaria, quædam a primordiis, alia a prima fortasse juventute, alia a morbo repetenda. A primordiis quidem figura infimi limbi insolita, ut inter dexterum, sinistrumque lobum alte in arcus modum curvatus, hinc illum, hinc vero hunc lobum haberet ad parem prope tractum, quod sinister alioqui non solet, descendentes; a prima autem juventute, si quid dandum est suspicioni, alias (1) ad te scriptæ: profundi paralleli sulci per convexam ejus visceris faciem a summo deorsum versus ducti: certe autem a morbo hydatides duæ in eadem facie altera a dextris, altera a sinistris, jecinoris tunica ambæ opertæ, intus autem membrana cinctæ, quæ rugis, vel potius quibusdam quasi institis inæqualis, in illa non modicum, et valde profundum cavum, in hac exiguum comprehendebat. Ex hisce hydatidibus, et magis ex rara ista jecinoris figura hanc, illam fuisse vetulam intelligis, ex

(1) Epist. 56, n. 17.

qua tibi hæe utraque cum alias (1) obiter indicaverim, hic plenius volui, et dilucidius describere.

9. Jam vero ad eas quas de hypochondriorum dolore, et tumore, ad te scribens, observationes produxi, has addas velim; quarum aliæ ad jecur, aliæ ad lienem, aliqua etiam ad ventriculum spectat; de jecinore autem illam potissimum qua (2) ejus proponitur vomica *in pectoris dextram cavitatem aperta.* Utinam solertissimus Richertzius, ut quæ in mortuo invenit, diligenter descripsit, pariter quæ mortem præcesserant, indicare potuisset. Nam certe memineris, cum rarissimam, et fortasse primam ejusdemmodi casus observationem Valsalvæ ad te scriberem (3), etsi non pauca quæ in ægra fuerant, non omisit, me tamen plura desiderasse. Quod tanto magis facio in hac altera, quanto diutius videtur ex pulmonis dexteri, et pleuræ ejusdem lateris inspectione ab ejusmodi singularis generis empyemate ægrum fuisse vexatum, ex magnitudine autem jecinoris, et purulentæ in hoc caveæ gravissimas ibi quoque molestias pertulisse. Ibi, inquam, Lutetiæ enim Parisiorum accidit, ut cum ægrotus quidam (4) *de summo*

(1) Epist. 58, n. 42.

(2) Observ. viscer. abdom. Labis epicris, obs. 2.

(3) Epist. 36, n. 4 et seq.

(4) Vid. Bulcwald. obs. quadrig., obs. 2, Ætiol. § 9.

dolore in dextro hypochondrio conquestus esset, pernegante chirurgo contra ac medicus statuebat, dolorem illum esse hepati adscribendum; in cadavere tandem *hepar inflammatum* deprehenderetur. Quod si forte ob *aliquod adjunctum per intervalla delirium*, contigui diaphragmatis inflammationi, quam tamen neque chirurgus, neque cl. auctor fuissent tacituri, malles ipse in illa doloris causam suspicari, alias prius consideres observationes oportet, et in his quasdam ad susceptum sermonem attinentes. Neque enim dubito, quin molestiis gravibus in hypochondrio eodem illa quoque mulier conflictata sit, in qua ingens, nec inflammatum tamen jecur ibidem (1) videre potes descriptum, cujus utinam in vivente symptomata indicari potuissent. At certe scio, in disputatione cel. Rudolphi, Jac. Camerarii, et Jonæ Brunneri exhibente *hepatite defunctorum extispicia* (2) adolescentuli, itemque mulieris casum produci, quorum ut huic *maxima erat de hypochondrio dextro querela*, illi autem *dolor fere intolerabilis* ibidem fuerat; sic jecur utrique prægrande erat, et a calculosa materia durum, mulieri insuper a triplici auctum atheromate. Num ergo in his pariter dolorem omnem tribues adjacentibus partibus, quas tumor, et pondus hepatis comprimeret, ac distra-

(1) Obs. 2, cit.
(2) C. 1.

heret? Quod si tanto facilius a te fieri posse credideris, quia calculosa materia indurando jecur, hujus qualemcumque sensum hebetasset; non ultra adversabor tibi, nam quocumque tandem modo explices, semper quas hic tibi addidi, observationes ad dolores, tumoresque dexteri hypochondrii, ut sum pollicitus, spectabunt, quemadmodum ad hypochondrium sinistrum pertinebunt illæ quæ protinus sequuntur.

10. Magnus certe, præsertim ut in novenni puero, lienis tumor fuit, quem descripsit cl. Kaltschmidtius (1), quo in tumore, si manibus tentaretur, dolorem puer percipiebat, nisi forte tribuere hunc velis subjecti reni sinistri amplo pelvi: quem inclusus asper calculus, tunc appressus, compungeret. Aliquando autem e contrario non in lienis tumore occurrit dolor, sed in lateris sinistri ima parte ad dorsum vergente, ut in viro qui cum præterea pluribus aliis symptomatibus, phthisim mentientibus, fuisset conflictatus, nihil denique in pulmonibus quod vitiosum esset, post mortem ostendit, sed lienem grandiorem, durissimum, et valde gravem, quippe ex densa compactum substantia quam Abr. Vaterus (2) cum dissecto *petasone porcino, fumo leviter indurato* comparavit. Decipit etiam lienis tumor, cum valde se extendit, aut cum

(1) Progr. de hoc tumore.

(2) Dissert. de skirrhis viscer.

ea continet quæ rarissime solet. Cujus utriusque constitutionis in uno eodemque homine exemplum regiæ scientiarum Parisiensis Academiæ præbebit historia (1). Is enim ascitis correptus signis, in quibus manifestissima erat humoris in ventre fluctuatio, paracentesim bis expertus, et pro aqua educto pure, a secunda hujus eductione postridie mortuus, lienem tanta habuit magnitudine, ut ab sua sede ad pubis ossa perveniens, viscera a fronte, et ab lateribus operiret, atque comprimeret; quippe tantumdem propemodum continens puris, quantum e vivente extractum fuerat; plurimum autem fuerat extractum. Pus quidem, non modo aquam, in liene inventum nonnunquam fuisse, alias (2) tibi commemoravimus; sed immani adeo copia repertum esse non meminimus. In tanta non magni visceris extensione, et fluctuantis humoris sensu quis lienem potissimum culpasset? Doloris sedes, nisi forte inter initia, non id poterat significare. Colici enim vehementes, qui denique ingruerant, dolores, cum ab intestinorum compressione facile essent, non ad illam unam ventris partem attinere poterant. Suspicio ex hoc duntaxat aliqua poterat oriri, quod febri quartanæ, duodeviginti, aut amplius, menses duranti, successerat morbus.

---

(1) An. 1753, obs. anat. 5.
(2) Epist. 36, n. 18.

In admirando quoque illo casu quem legeris apud præstantissimum Fantonum (1), quis in abscessu, ad umbilicum aperto, latere splenem, dixisset? Vix levissima conjectura duci poterat ab atrocissimis doloribus de quibus maxime infra sinistrum hypochondrium questa ægra fuerat. Splen tamen ad umbilicum prociderat, unde et tunc extractus fuit: et postquam fuerat anno quinto muliere mortua, quæ interea conceperat et pepererat, ne quis dubitaret, extractum esse, nullus in cadavere est usquam repertus; *cicatrices tantum in proximis partibus apparuerunt, quibus ille naturaliter adhærere solet.*

11. Quoniam autem in sinistro hypochondrio aliud præter lienem est viscus; hujus quoque tumentis singularem historiam mox indicabo; si prius de liene osseo, aut lapideo facto, de hoc enim alias (2) ad te recordaberis me scripsisse; illud adjecero quod in sene, propter cranii obliquam formam epistola LXII (3) commemorato, animadverti. Splenicæ membranæ pars, quantam circulus diametro gemini transversi digiti operire potuisset, ossea facta esse videbatur, eique arctius visceris substantia adhærebat. Partem hanc membranæ cum detraxissem, et dies aliquot in aqua macerassem, adhærentemque lienis

(1) De obs. med. et anat., epist. 1 et 6.
(2) Epist. 36, n. 14 et seq.
(3) N. 16.

substantiam abrasissem; nihil superesse aliud in membrana vidi, quam tenuem et hic illic deficientem ex manifesta materia tartarea incrustationem. Itaque non me pœnituit tartareæ quoque materiæ locum in illa XXXVI epistola reliquisse, ut neque ex convexa lienis facie indurationem fere incipere dixisse, indeque alio se extendere. Nam proximam induratæ parti membranam cum detraherem, non ipsam quidem ita duram, sed rigidam tamen jam factam sensi, et hæc omnia in ea splenis facie vidi quæ diaphragma contingebat. Id autem num recte conjecerim alternæ hujus musculi compressioni posse tribui, nonnunquam postea dubitavi, cum faciem illam jecinoris, quæ eidem est compressioni obnoxia, non eamdem, nisi forte rarissime, indurationem contrahere animadverti. Nunc singularem illam ventriculi observationem jugiter, nec sine molestia, tumentis ex cel. viro Lieutaudio (1) indicabo. De molesto in regione ventriculi, quæ semper elatior erat, sensu plenitudinis, aut ponderis æger cachecticus primum, deinde hydropicus querebatur, et de quibusdam circa eam regionem minime acutis doloribus. Libera erat deglutitio, sed adstricta alvus, ut non nisi datis quæ cierent, responderet unquam, imo vel tunc leviter. Vomendi erat cupiditas: vomi-

(1) Mém. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1752.

tum autem neque natura, neque ars movere poterant: et quanquam de alimentis minimum toto hujus morbi tempore, ultimo autem nihil propemodum sumebatur, non ille tamen plenitudinis, aut ponderis sensus decrescebat. Post obitum denique supra modum extensus, et plenus ventriculus inventus est, intestina autem omnia, quamvis ita angusta, ut universa molem ventriculi non superarent, erant haud secus ac pylorus, omnino pervia; ut proclive fuerit ex his quæ in mortuo, et ex iis quæ in vivo observata fuerant, existimare ad paralysim ventriculi quamdam morbum esse referendum. Et quoniam de ventris tumoribus verba facimus, non reticebimus, si diutius is æger vixisset, facile tumorem alterius generis in eodem ventris latere fuisse apparitarum. Acerbissimi enim doloris, qui diebus ante mortem quindecim ibi ortus fuerat, causa in sanguine reperta est inter obliquos abdominis sinistros musculos ad duas libras effuso. Sed neque dexterum hypochondrium sine labe fuit. Jecur enim plures solidissimos continebat lapides, quorum aliqui supra ejus visceris superficiem manifestissime prominebant, accedebantque ad avellanæ magnitudinem.

12. Quibus de calculis facile biliariis cum plurima ad te alias (1) scripserim, nec solum de he

(1) Epist. 37.

paticis, verum etiam, idque præsertim, de cysticis, perpauca restant quæ nunc addam, et primum quidem ex epistola, quæ forte nuper in manus rediit, missa ante multos annos ab non ignobili medico, qui meus olim perattentus auditor fuerat. Sic autem scribebat quæ ipse tum viderat.

13. Senex qui ad annum usque sexagesimum sextum sine ullo notabili morbo pervenerat, gravibus ad ventriculum cruciatibus correptus est cum bilioso, et copioso vomitu, alvi adstrictione, et febri non valde acuta. Medicus oleo dato ex dulcibus amygdalis recens expresso, alioque aliquo remedio ejusmodi, morbum levavit, sed non sustulit, doloribus identidem redeuntibus; donec duabus magnesiæ drachmis in usum tractis visus sibi æger est persanatus. Sed, contra medici consilium, cum ad priores curas, ciboque insalubres reversus esset, dolores quoque reversi sunt; cito autem abacti magnesiæ usu. Progressu interea dierum medico displicuit, pulsum parvum esse factum, nec sine aliqua intermissione, appetitum ciborum decrescere, sed præcipue aliquot interjectis diebus per alvum nigerrima reddi, atram antiquorum bilem referentia. Denique cum gravissimum ingruisset deliquium, et mox desiisset, subdelirare æger cœpit, et de acerbissimo capitis dolore queri. Itaque post dies septem per hæc exactos, non sine pulsus intermissione, et magna virium infirmitate,

sexto circiter mense a morbi initio, decessit. Abdomine inciso, et diducto, nihil vitii in ventriculo repertum est, neque in hepate, nisi quod paulo erat pallidius quam solet. Sed ejus vesicula, triplo propemodum naturali major, nigerrimam bilem continebat, vel potius amurcam, in qua calculi erant octo alia alius figura, omnes autem rara magnitudine: præter quos in ipsis vesiculæ parietibus alii conspecti sunt ad decem, milii granis haud majores.

14. Minimi hi calculi in cystis parietibus animadversi, ad eos facile attinebant quos tibi alias (1) in illius glandulis, aut certe inter ejus tunicas memoravi. Fortasse autem paulo iis majores per cysticum, et communem ductus exitum molientes, at ob parvitatem minime in alvi fæcibus animadversi, cruciatus illos ventriculi, et vomitus ciebant; cum maximi illi octo in vesicula ob magnitudinem quiescentes, nullum sui indicium darent ne ponderis quidem sensu; an quod iis quæ paulatim augentur, assuescamus? Vides hic quoque nullam de ictero mentionem fieri. Certe autem vir nobilissimus pro quo non ita pridem per litteras consultus sum, vix postquam diu noctes omnes insomnes duxerat ob gravissimum ad regionem pylori corripientem dolorem, et perpetuos vomendi conatus, vix, inquam

(1) Epist. 37, n. 21 et 29.

ictericus tandem per intervalla fieri cœpit. Morbi tamen causam ostendit sanatio; dolore enim a ventriculo paulatim umbilicum versus, indeque ad pubis regionem descendente, ubi aliquot substitit dies, denique corporibus dejectis duobus non parvis, ad cubi figuram accedentibus, cruciatus omnis tum ventriculi, tum jecinoris, nam et hoc dolebat, tum intestinorum solutus est. Erant ea corpora subflava, ex stratis composita, nucleum complectentibus, et flammam concipientibus, ut spectatis omnibus, cysticos esse calculos non dubitares. Vide autem, quantum in eodem morbo variis in corporibus discrimen sit, Fr. Slare (1) nobilem feminam, hepaticis doloribus valde cruciatam, animadvertit *statim* atque duos cysticos calculos repetitis vicibus in duodenum intestinum ejecerat, maximum sensisse levamen; illos autem *vix per aliquot horas* in tota intestinorum via perstitisse, cum ipsi quoque non essent parvi; alter enim ambitum crassioris superabat digiti, alter autem erat tenuior, nec tamen multo. De ejusdemmodi autem calculis illa quoque tibi legenda sunt quæ præstantissimus scripsit Ellerus (2), cujus explicationem præsertim naturæ, et originis ejus lapidis qui per abscessum hypochondrii dexteri

(1) In Epist. edita a Sigism. Kœnig. in suo Lithogen. hum. Specim.

(2) Hist. de l'Acad. roy. des Sc. de Berlin, an. 1755.

cum pure exierat, facile comprobabis tribus illis consimilibus quæ tibi epistola XXXVII (1) protuli, exemplis. Simul cognosces quæ experientissimus idem vir de renalium quoque calculorum origine eadem occasione proponit, et lapidis etiam quem inter vesicæ urinariæ tunicas abditum conspexit.

Ad alia autem renum vitia attinent tum eorum hydrops, sive a sero flavo distentio, tum substantia ipsorum maximam partem deleta, tum indurata adiposa eorumdem membrana, itemque in ascitica renum alter duplo major, alter justo minor cum uretere, vasisque sanguiferis valde contractis. Quas cl. Boehmeri observationes in eodem libro relatas invenies in quo alias, a me tibi supra (2) indicatas. Quod si eum librum versans, in locum forte incideris ubi *Morgagnus* dicitur *nuper operam dedisse*, *ut sententiam de viis urinæ ex ventriculo ad vesicam novis argumentis confirmaret*; noli mirari qui scias in contraria huic sententia me semper fuisse, et adhuc esse; sed id nimiæ tribue erga me typographorum liberalitati qui alteram litterulam *g* addentes, non semel quæ ad alium omnino spectabant mihi donare voluerunt.

15. Quæ de calculis paulo ante interjecta sunt, et ipsa quidem ad morbos attinent ventris; sed

---

(1) N. 52.
(2) N. 6.

non modo ad istos, verum etiam ad susceptum de tumoribus ejusdem sermonem, cujus tibi obliti forte videbamur, ea spectant quæ novissime ex Boehmero indicavimus de renum hydrope, et de ascite. Ad nonnulla autem quæ de tympanitide agentes, attigimus, illustranda facere poterit programma ab Hambergero editum *de ruptura intestini duodeni*, quam brevissimus quidem, sed ingens, lethalisque tympaniticus tumor est consecutus. Fac igitur perlegas. Nos enim tum eorum memores quæ de cæteris ventris tumoribus, et multa, et varia ad te scripsimus, tum de alio hydrope non paucissima scribenda mox esse cogitantes, non omnibus in quæ incidimus, immorari nunc possumus. Quamobrem haud alia, quod ad mesenterium spectat, hic indicabimus, nisi ut ex cl. viris Henrico Henrici (1), et Joanne Fantono (2) excerpas quæ tunc nos fugerunt observationes, Sepulchreto adjungendas. Hic enim magnum mesenterii tumorem, ille vero non paucos ejusdem abscessus proposuit. Et hæ quidem observationes utiles sunt; illæ autem utiliores in quibus mutata viscerum sedes medicum potest decipere. Itaque totidem adjiciemus quas cum præclara illa Valsalvæ (3) conjungas, ventriculi e sua sede pro-

(1) Dissert. de abscess. mesenter.

(2) De obs. med. et anat., epist. 8, n. 9.

(3) Epst. 39, n. 14.

lapsi, ibique tumorem efficientis ubi ventriculus secundum naturam esse non solet. Altera ea ipsa est quam supra (1) ex parte memoravimus, cl. Langguthi: ut skirrhosus enim tunicarum quæ pylorum cingebant, tumor immani crassitudine hunc arctaverat, ita et pondere ventriculum omnino loco moverat, ut orificium superius a diaphragmate ad maximam palmæ latitudinem distaret, fundus autem infra umbilicum in regionem hypogastricam protenderetur, et loco, ac mobilitate innatum omento magnum tumorem in vivente mentiretur. Altera autem observatio est cl. Schlenkeri (2), qui ventriculum vidit *pyloro ad os pubis usque perpendiculari linea pertingentem.* Cujus prolapsus satis apta causa ex reliqua historia non apparet; præcipuum enim vitium propter quod tunc scripsit, inter ventris cætera viscera in ovario sinistro fuit *lapideo*, *magno*, *ponderoso*, et omnino digno quod tot aliis accenseas, a nobis alias (3) memoratis, ovariorum tumoribus. Quos inter deesse tamen credimus nonnullos ab laudato Fantono (4) propositos, ut cum ovarium sinistrum decies erat naturali majus, et skirrhosum, aut cum dexterum intus cavum, albicantem et durum globum ex

(1) N. 1.
(2) Dissert de singulari ovar. sin. morbo.
(3) Epist. 38, n. 54, et seq.; et Epist. 39, n. 37 et seq..
(4) Epist. cit. 8, n. 13 et 16.

materia sebacea, ovo columbino similem, continebat, aut denique cum, vesicæ instar, ambo turgebant sero subflavo.

16. Etsi vero nullius generis tumorum muliebrium testium plura, quam hujus tertii, exempla commemoravi ubi de *saccato* hydrope ad te scribens (1), illuc denique perveni, ut quærerem, num et quomodo peritonæi, uteri tubæ, aliique ejusmodi hydropes ab ovarii hydrope internosci possent; quædam tamen generis ejusdem observationes supersunt, quas haud inutile censeo hic tibi presse quidem, sed ita indicare, ut facile queas cum prioribus illis, et cum iis quæ tum dixi, conferre; et quod melius tibi videatur tum de cognoscendis, tum de curandis ejuscemodi morbis constituere. Ut a vetustioribus incipientes, ad recentiora veniamus; editum fuit anno 1671, a Ludovico Salzmanno (2) exemplum feminæ cui post diuturnam menstrui sanguinis suppressionem, abdomen sensim a sinistro hypogastrio sinistrum versus hypochondrium attollebatur, absentibus ascitis indiciis, et facie sic satis colorata. Verum ex quo non sine impetu in terram cecidit, brevi ascitis indicia cum magno totius abdominis tumore, et paulo post mors accessere. In ventre præter aquam, et pus ea copia quæ tantæ distentioni conveniebat, ingens

(1) Epist. indicatis 38 et 39.

(2) De abscessu interno miræ magnitud., etc.

ret, mortuum esse fœtum quoad vixit, vixit autem tres annos cum dimidio, non dubitabat, tumore ventris duriore quidem, sed primum non adeo ponderoso, permanente, deinde vero mirum in modum aucto, et molesto. Huic igitur cum maxima fetidissimæ aquæ copia prægrandis tumor inerat, non ad uterum, quem in vaginam suo pondere detruserat, sed omnino ad dexterum ovarium attinens, quod in rotundas capsulas totum abierat, viscido, ac purulento liquore oppletas. Sed longissime tumorem hunc tumor superat in cl. Nicolai Willi dissertatione (1) legendus. Cum enim in vidua sensim tumere cœpisset abdomen, viribus interea, et appetitu integris, corporis habitu non cachectico, et lotio secundum naturam fluente, quinque annorum spatio majorem in molem accrevit, inæqualem tamen, nam a dextris magis prominebat, neque cum in lecto de latere in latus converteretur, ullum fluctuationis sensum faciebat. Quin cum intra annos aliquot sic esset auctum, ut in perpetuo corporis paulo altiore decubitu ad spithamæ longitudinem infra genua, procerioris alioquin mulieris, propenderet, nec pedes erant tumidi, nec facies multum decolor, nec appetitus dejectus, nec sitis, nisi matutinis horis, et vel tunc levis, nec febrilis pulsus; somnus autem pacatus. Sed morbo dein ad duodecimum usque annum persistente, abdo-

(1) Dissert. inscripta stupendus abdom. tumor. n. 5.

mine autem magis tumente, pleraque horum mutata sunt tandem, et quamvis e tumefactis erosisque pedibus magna aquæ vis distillaret, ventre tamen non detumescente; illisque gangræna correptis, mors ingruit. Nihil aquæ in ventre, in thorace, in pericardio inventum est, immani ejus copia intra membraneum saccum omnino conclusa. Cujus sacci duplex erat tunica, et exterior alba, crassa, fibrisque tenacibus compacta, cavum unum, origo una; ovarium enim dexterum in tam miram amplitudinem excreverat, vasis spermaticis quæ ad ipsum pertinebant, duodecuplo quam solent, crassioribus.

17. In eadem quoque dissertatione (1) collectas invenies notas, per quas hydrops hic cognosci, et ab aliis, uteri præsertim, distingui posse creditur, tum etiam (2) quam varius variis in corporibus reperiatur. Quæ omnia cum productis alias, aut nunc a me exemplis, si conferas; quid crebrius, quid rarius tum in viventibus, tum in mortuis occurrat, perspicies quidem: sed non propterea, si me audis, quidquam pro certo in diagnosi affirmare audebis, multo autem minus de efficaci, præsertim chirurgica, curatione promittere. Quidquid enim scribant nonnulli; eruditus dissertationis auctor ipse quoque diserte fatetur (3),

(1) N. 9.
(2) N. 10.
(3) N. 16.

nullum medentium hactenus gloriari potuisse, se in hydrope hoc ovarii multa pollicitum fidem adimplevisse; et quamvis ubi de paracentesi tentanda loquitur (1), hujus neque locum, neque modum, nec rationem præcipue omittat curandi, ut tumoris parietes inter se coalescant; tamen primum omnium monet medicum, et chirurgum, ne *dubium* ejus curationis *eventum prædicere* omittant. Urget enim, et inculcat (2) illud in primis, signa adhuc desiderari per quæ priusquam ea suscipiatur, scire liceat, sitne aqua intra unum cavum collecta, an dispersa in plura. Vides autem, vel quod venerat nobis in mentem (3), ex aquæ fluctuatione tunc sensibili, nunc vero nulla id discrimen conjicere, perlecta viduæ novissime propositæ historia esse procul dubio abjiciendum. Cæteras mitto satis animadversas, et tibi alio loco a me expositas difficultates: quibus potius nunc velim addas quæ ex observationibus eliciuntur virorum cl. Georgii Christ. Brehmii (4), et Stephani Weszpremi (5); quarum neutram antea memoravi, quoniam hæc est sine morbi signis, illa cum plurium partium morbis est complicata. Quid enim chirurgus

(1) N. 18.
(2) Ibid. et n. 16.
(3) Epist. 38, n. 64 in fin.
(4) Dissert. de hydatidib.
(5) Obs. med. 1.

ageret, si, ut secundus, magnum in saccum incideret, cum fetido humore non parvam concretionem osseam continentem, quem ad ovarium sinistrum attinuisse, quidam quasi funiculus ostendebat cum hoc colligans, majori ex parte una cum proxima tuba, et ligamentis uteri putrefacto, et lacerato; ut pronum esset intelligere, unde orta esset virginis illius ascites, aut quid ageret, si post non pauca saccati hydropis indicia, ferro profundius in mollissimam tumoris partem adacto, pauca glutinosa aqua, hydatides autem plurimæ exirent: quæ post mortem a Brehmio inventæ sunt numero prope incredibili, cum crassissima skirrhosa carne singula quidem ovaria in *magnitudinem duorum pugnorum* extendentes, sed et ventris pene omnia viscera, et diaphragma quoque obsidentes.

18. Igitur saccati hydropis non alia prudentius curatio laudari posse videtur, quam probata alias (1) a nobis palliativa. Sic enim sæpius, et paucioribus quidem, levioribusque cum incommodis vivere diutius, multosque ad annos potuerunt ægrotantes; quin etiam casu, et natura opitulante, nonnunquam sanari. Videsis quid acciderit virgini, cujus historiam accurate scriptam diligentiæ Villi (2) debemus. Cum enim

(1) Epist. 38, n. 71.

(2) Dissert. ad n. 16 supra cit., n. 6.

quatuordecim annos tantam ventris molem pertulisset, ut intra octo annos primos pondus corporis duplo majus ad lancem esset, quam antequam morbus inciperet, annum videlicet agenti vigesimum secundum, tandem in ventrem prolapsa, crepitu intus percepto quasi tympani disrupti in regione sinistra epigastrica (quæ res, et initium tumoris ex latere eodem pelvis, et signa etiam quædam, ejusmodi hydropes de quibus hic loquimur, comitantia, ad horum aliquem hunc facile referendum esse indicabant) tantam limpidæ, et inodoræ aquæ per intervalla mingere copiam cœpit, ut intra novem dies ventris tumor evanuerit, nec longo post tempore sic convaluerit, ut annos jam quinque, cum historia edita est, valetudine satis prospera uteretur. Antea vero a cl. Christoph. Ernesto Cono (1) edita observatio fuerat matronæ, quæ primum gravidam se esse credens, quinquennium exegerat ventre tumido, sed florido faciei colore, appetitu integro, somno tranquillo, respiratione satis libera, nullo pedum tumore, urina non imminuta; deinde vero tumentibus pedibus, ventre autem adeo distento, ut mox dicetur, cum septem jam annos perstaret morbus, ipsa prolabens, ad siliceum stratum gravissime abdomen allisit. Mox autem idem ipsi, quod virgini,

(1) Dissert. inscripta casus hydropicæ lapsu sanatæ.

accidit, ut ejusdem generis urinam ea copia subinde excerneret, quanta, largo etiam spontaneo sudore adjuvante, ad inaniendum ventrem satis fuit, qui sic rugosus, ac plane collapsus, ultra genua extendebatur: itaque biennium sana vixit, donec epidemica dysenteria extincta est. His duabus igitur fortuitus lapsus tam felix fuit, quam totidem infelix de quibus supra (1) dictum est. Et ne forte suspiceris, virgini huic, et matronæ ideo aquam profluxisse, quod non ventris, sed uteri cavo includeretur, ut in quibusdam à Cunrado (2) memoratis, quarum felix pariter lapsus fuit; pro certo habe, duabus de quibus dicebamus, aquam ex utero non effluxisse, utpote quæ non præter voluntatem reddebant, imo pro arbitrio poterant cohibere.

19. De eo autem quem modo dicebam uteri, aut de hujus tubæ hydrope sane perpauca sunt quæ indicem Sepulchreto adjicienda. Nempe hydropis tubæ exemplum unum quidem, et a me tibi alias (3), sed nimis presse, cum liber deesset, memoratum, nec vulgare profecto exemplum, quippe tubæ libras aquæ centum circiter, et quinquaginta continentis in muliere quam, primum gravidam, deinde asciticam, putatam, dis-

(1) N. 16.

(2) Dissert. de hydr. uteri, c. 4, § 3.

(3) Epist. 38, n. 66.

secuit Abr. Cyprianus (1), qui curandam suscipere noluerat, et sapienter quidem; nam præter aquam, intra tubam multos offendisset *tumores carcinomatosos*. Hydropici autem uteri exemplum a Brehmio (2) habebis in matrona quæ, cum a medicis plurimis saccato hydrope laborare jam per biennium crederetur, sumpto medicamento emmenagogo saccos ex utero edidit septem, quorum uno quidem sceletum fœtus continebatur, reliquis autem serum gravissime olens; ut hydropem ab infelici graviditate ortum esse intelligeres, intra saccos tamen conclusum. In historia autem quæ apud Cunradum (3) legitur, uno ingenti utre comprehensam vim aquæ immanem reperies in muliere quæ præter ponderis sensum, nulla alia de re querebatur, pedibus non tumidis, et sine ullo, dum corpus moveret, fluctuantis aquæ sensu, et, quod maxime omnes mirabantur, per sexennium circiter; tot enim annos tumorem gesserat; non solum non erat emaciata, sed neque menstruis, rite provenientibus, purgationibus unquam caruerat. Quæ res, et ipsa dissectio dubium facere te potest, an uter ille pro utero fuerit habendus; plurimi enim ex iis qui sectioni intererant, corpus aliud potius, quod uterum referebat, ejusque sedem obtine-

(1) Epist. hist. exhib. fœtus hum. post. 21 menses, etc.
(2) Dissert. supra ad n. 17 cit., § 2.
(3) Dissert. supra ad n. 18 cit, c. 1, § 14.

bat, indeque tumor pugni magnitudine primum inceperat, revera uterum fuisse suspicabantur. Sed quoniam id ipsum corpus et skirrhosum, et aliis vitiis depravatum erat, neque cum vagina, sub ipso prorsus occlusa, communicabat; communicabant autem sanguifera vasa, per utrem illum repentia ; tu cum omnia perlegeris, attenteque perpenderis, an saltem pro uteri distenta parte uter ille sit accipiendus, conjicies, intereaque ex dissertatione eadem (1) notas considerabis, per quas uteri hydrops posse dicitur ab aliis sive hydropis speciebus, sive uteri ipsius morbis, ut skirrho et cancro, internosci.

20. Quod ad hos ultimos attinet, meis duabus, alias (2) propositis, observationibus totidem poteris adjungere ex cl. viris Kieslingio (3) et Roedererо (4), et cum ea quoque ovariorum, tubarumque, et urinariæ vesicæ constitutione, quæ a me, et quæ ab illorum utroque, aut altero tunc simul inventa est, comparare. Hic enim de utero, et vesica, cæterisque urinariis, et genitalibus partibus a me alia non adduntur, quippe de ipsarum morbis plura insequentibus epistolis scripturo. Vale.

---

(1) C. 3, § 3.
(2) Epist. 38, n. 34, et epist. 39, n. 33.
(3) Dissert. quæ inscribitur uterus post part. inflamm. § 3.
(4) Dissert. de uteri skirrho, n. 18.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LXVI.

Ad Urinariæ Vesicæ Morbos potissimum spectat.

De morbis qui ad urinarias, et qui ad genitales partes attinent, ut superiore epistola pollicitus sum, scripturus, primum observationem afferam ad utrosque spectantem, deinde alia quæ ad illos, alia quæ ad hos singillatim pertinent, tecum hisce et proximis litteris eadem qua solitus sum, ratione communicabo.

2. Anicula, quæ doloribus ad infimam ventris partem, inter mingendum præsertim, septem jam menses laboraverat, primis quidem mensibus in nosocomio fuerat. Unde domum reversa, novissime eodem rediit, cruciatibus illis acerbissimis sævientibus, et urina, quotiescumque reddebatur, multum pus deponente. Convulsionibus denique prehensa, decessit prope finem anni 1757. Ex cadavere quod non nisi aliquot a morte diebus inspicere poteram, cum statim intestina saltem detrahi jussissem, præsens tandem omnia quæ urinæ, et generationis causa creata sunt, organa, tum deposita, perlustravi. Inter ovaria alba, skirrhosa, parva, parvus quoque uterus fuit, intus extraque sic satis sanus, nisi quod exterius in fundi tergo habuit

rotundam quasi papulam, subalbó pure plenam. Sed vagina, e cujus orificio fœdissima prodibat materia, itemque vesica dissectis, universa utriusque interior facies apparuit quasi exesa, cinereoque, crasso, fetidissimo pure operta, quod si cultri manubrio auferre velles, sequebatur simul exesæ utriusque illarum substantia; ut manifestum esset, ambas teterrimo carcinomate laborasse. Puris autem tantum fuerat, ut vesica, quæ antequam incideretur, lotio semiplena visa erat, sic a pure, quod continebat, appa- ruerit. Cæterum cum uterque ureter, et præsertim dexter, latior esset, nihil vitii in persectis renibus potui deprehendere.

3. Historiam hanc protuli, ut cum aliis conferas, quas alias (1) indicavi, in quibus et mea (2) est, dissimilis in quibusdam, sed in eo similis quod gravis morbus simul genitalia, et urinaria instrumenta occupaverat. Nunc alia, ad hæc secunda singillatim pertinentia, adscribemus.

4. Et primum cum eam epistolam releges in qua de urinæ difficultate a calculis præsertim verba facientes, de aquis attigimus quædam ad eos gignendos, aut præcavendos magis idoneis (3), adjungas velim experimenta, quæ multa, et diligenter in patriis, alienisque aquis examinandis

(1) Epist. 47, n. 26.
(2) Epist. 39, n. 33.
(3) Epist. 42, n. 17.

habuit is quem mœrenti Bononiæ suæ mors immatura eripuit nuper, Vincentius Menghinus (1). Deprehendit enim vel inter puteales quasdam quæ non modo calculos non augeant, sed et imminuant, aliquosque plane dissolvant. Eædemque a calculosis aliquot epotæ, et ad vina, et jus conficiendum in usum tractæ, vires istas felici eventu comprobarunt.

Cum acu autem illa per virilem urethram intra vesicam traducta, et sibi increscente calculo adaucta, sicuti eadem proposui epistola (2), conferre poteris triticeam quoque spicam (nam de hordeacea (3) ibidem legisti) quam vir alter (4) cum ruri olim esset, ibique arenarum mictu valde cruciaretur, candelæ tenuis loco in urethram immiserat, retrahere autem ob repugnantes, non sine acerbissimo videlicet dolore, aristarum aculeos non potuerat, ideoque intra illam reliquerat, lithotomus denique ex ipsa vesica extraxit racemi instar quem petrosa materia incrustasset. Cum hæc contuleris: ea quoque conferes, quæ tum adnotavi, ut magnum, quod inter meam esset, et aliorum ejusmodi observationes, discrimen pateret.

5. De obice autem qui urinæ egressui ab ex-

---

(1) Comment de Bonon. sc. Inst., tom. 4 in opusc.

(2) N. 28.

(3) N. 29.

(4) Histoire de l'Acad. roy. des Sc., an. 1753, obs. anat. 1.

crescente prostata glandula opponitur, non iisdem tantummodo litteris, sed et aliis, illisque præsertim quæ eas proxime antecesserant (1), a me tibi scriptum esse memineris. Nunc vero alia addenda sunt. Quod enim ego tuberculum in ipso urethræ initio nonnunquam deprehenderam, et pro excrescentia prostatæ, saltem inchoata, habueram, id tuberculum novissime legi, sine ulla dubitatione accipi pro naturali omnino, et omnibus communi particula, uvulamque appellari a cel. anatomico, cujus nomen hic non ideo omitto, quod ejus ingenium, diligentiam, et cætera merita non tanti faciam, quanti debeo, et hæ ipsæ meæ non uno loco ostendunt epistolæ; sed ut meam consuetudinem servem, quotiescumque ab docto aliquo, et spectato viro qui vivat, et præsertim qui ex cœtu illo inclyto sit ex quo ipse est, cogor pro veri studio dissentire. Igitur si in omnibus sua ista uvula est, utar enim, brevitatis causa, hic eo nomine, jure miratur a me non esse conspectam. Multo autem magis mirari ipse hoc deberem, qui (2) cum ibi leviter exstantem lineam quæ ad seminalem descendit carunculam, imo in caruncula hac longe tenuissimam lineolam alteram, quæ videlicet conditi in ea sinus orificium est, perviderim; corpus tantò exstantius, et cum uvula com-

(1) Epist. 41, n. 17 et seq.
(2) Advers. anat. I, n. 9.

parandum, oculis assequi non potuissem: nec vero tunc solum cum lineolam carunculæ primum animadverti, sed neque antea neque postea cum eam urethræ partem, secundum naturam quidem se habentem, attente inspectarem, id quod a me quoties sit factum non dico: hoc tantum dico, vel ante hujus initium sæculi a me fieri cœpisse, quot autem in cadaveribus, Bononienses, et Venetos amicos scire; nam Patavii per hos annos quatuor, et quadraginta in quot fecerim annis singulis sive in gymnasio, sive in nosocomio, studiosi omnes conspexerunt. Quid ergo est? Non quod aliis contigit, in dubium voco. Sed quod mihi contigit, ingenue expono. In tanto enim inspectionum mearum numero ut quam raro id viderim plane intelligas, sic habeto, quotcumque huc pertinent, ad eas perpaucas redire quas tibi jam scriptas alibi, hic tantummodo commemorabo, aut si nusquam scribendi occasionem habui, huc fideliter adscribam. Vide igitur, ut in sutore (1) uvulæ istius pyriforme inchoamentum offenderim; erat enim aliquanto major, quam subjecta seminalis caruncula, cum in ascitico (2), itemque in rustico (3) grandiorem, quippe æquantem mediocrem uvæ acinum, deprehenderim, paulo autem in eo.

(1) Epist. 37, n. 30, in fin.
(2) Epist. 41, n. 18.
(3) Epist. 43, n. 24.

majorem, cujus ob id unum protinus hic describetur historia.

6. Vir sexagesimo anno proximus, lacertosus, procerus, in nosocomio ex suppurata thoracis inflammatione erat mortuus quintodecimo morbi die. Ad me igitur qui apte januarii finem anni 1755 in gymnasio anatomen inchoaveram, nulla ex illo nisi ventris viscera allata sunt. In quibus præter naturam quæ essent, hæc solummodo animadverti.

In ventriculo ex pylori annulo perparva exstabat subrotunda excrescentia, intus extraque concolor eidem annulo, cujus ex substantia erat facta. In mesenterio raræ quidem erant glandulæ; sed majores, quam pro ea ætate. Lien potius parvus, intusque diffluens propemodum. Arteria magna intus ostendere incipiebat maculas albidas, in os postea abituras. Vesica demum urinaria cum esset immisso aere satis distenta, parva apparuit, si cum hominis statura et ventris plerisque visceribus conferres. Attamen aperta non visa est habere tunicas valde crassas, nec vitium aliud ullum, nisi quod ab orificii posteriore parte intra illam exstabat corpus parvi cerasi figura et magnitudine, quod per subjectæ urethræ initium quo magis descendebat, eo magis magisque se extenuabat, ita ut ad seminalem caruniculam non perveniret. Læve erat exterius, ibique et interius album; et evidenter adeo cum prostata glandula continuatum, cæte-

ræque ejus substantiæ simile, ut ex ea excrevisse non dubitares.

7. Nunc si quartam hanc et tres quas antea (1) indicavi, meas excrescentiæ hujus descriptiones cum ejus uvulæ, de qua loquimur, descriptione comparaveris; proclive tibi erit perspicere, eadem me vidisse, sive parvum, sive majus jam factum erat id corpusculum. Cur ergo si omnibus esset, in aliis, innumeris propemodum, non vidissem, quorum eadem loca pari, ut soleo, attentione ad id usque tempus inspectaveram, satis assequi non possum. At enim, inquies fortasse, vide ne memoria te fallat; ex tuis enim scriptis in nonnullis quoque aliis meminisse videor, te ad ea loca excrescentias conspexisse. Ego vero conspexeram, tum ad ea loca, tum in iis ipsis locis, sed non ejusmodi excrescentias. Quam enim in Cortinio (2) descripsi, ad ea quidem loca, sed ad latus erat, neque ex prostatæ, sed ex vesicæ substantia. Quam vero duodecim post illam annis a me visam in sene quodam epistola I anatomica (3) memoravi, ad urethræ quidem initium ita uti vesicæ orificium fere obturaret, inventa est, sed carnea, inæqualis, flaccida, subrubra. Quæ autem in quodam repente

(1) N. 5, in fin.

(2) Epist. 42, n. 13.

(3) N. 43.

mortuo (1) a me tibi descripta fuit, ea quidem et forma, et sede, et substantia, et origine cum ea de qua hic agimus, omnino conveniebat, sed hoc discrepabat, quod duplex erat, non una. Magis autem discrepabat duplex illa excrescentia quam in muliere (2) a me deprehensam legisti, utpote quæ non modo erat ex duabus non inter se, ut in illo, contiguis sed ex duabus adeo sejunctis, ut singulæ e singulis orificii lateribus intra vesicam prominerent, apicem digiti pollicis æquantes, eædemque erant insuper abnormi figura; ambæ cæteroquin albæ, et ex circumjecto urethræ glanduloso corpore productæ, quod ipsum quoque album hic erat, et durum, et crassius factum. Hoc enim corpus etsi ego non universe dixero muneribus prostatæ fungi; huic tamen in eorum quibusdam respondere, non negabo. Quod addere volui, quoniam in mulieribus quoque uvulam istam, minus tamen, quam in viris prominentem, poni video; quanquam mihi nondum contigit, ut ejusmodi sive parvulam, sive majorem excrescentiam ibi in feminis, ubi in maribus, invenirem. Et ne forte suspiceris, si antea quam summam urethram toties in utroque sexu perattente examinarem, ea quæ de ista uvula novissime proposita sunt, legere potuissem, me ipsam facilius in viris, mulieribus-

(1) Epist. 42, n. 11, in fin.
(2) Epist. 39, n. 33.

que fuisse agniturum; omnes quas perbrevi hoc tempore ex quo ea legi, habere potui dissectiones, quamvis nihil ferme præter quod ad propositum hoc attinet nostrum, dignum contineant ut perscribantur, tecum fideliter communicabo, et a femina initium ducam.

8. Vetulæ in hoc nosocomio, nescio quo morbo sublatæ, urinariæ, et genitales partes in gymnasium, ubi anatomen docebam, allatæ sunt paulo ante finem januarii mensis anni hujus 1759. In genitalibus quod præter naturam esset, nihil nisi unam, aut alteram subrotundam prominentiam adnotavi, utramque parvam, et in facie intima posteriore uterini fundi nonnihil exstantem, quales in eodem fundo majores minoresve a me tibi alias descriptas esse memineris. Quod vero ad urinarias attinet partes, in renem dexterum præter communem omnibus arteriam emulgentem, alia, in nonnullis a me, ab aliisque pluribus anatomicis visa, ferebatur ex trunco pariter arteriæ magnæ. Sed hoc præter frequentiorem naturæ consuetudinem; illud vero habuit ipse aortæ truncus præter naturam non modo ut quod in senioribus alioquin solet, non parvas intus ostenderet albas maculas, futuri ossis indicia, verum etiam ut angustior esset quam mulieri, non ita humilis staturæ, conveniret. Sana vesica nullam ad imum prominentiam, nullamque pariter ad summum urethra, imo ne prominentiæ quidem vestigium ullum habebant.

9. Viri sexagenarii, ut videbatur, cadaver eodem tempore, ibidemque consecabatur. Quo de viro nihil aliud scivi, nisi olim priusquam Patavii mendicaret, in triremibus fuisse, rixarum causa fortasse damnatum. Certe acceptorum vulnerum cicatrices plures in abdomine, proximisque partibus apparebant. Ventre et thorace dissectis, nullum ex iis vulneribus in eorum cavum pervenisse, præter unum compertum est, quod tamen in omento substiterat, quippe cujus particula, subjectis visceribus illæsis, agglutinata hærebat intra ellypticam pertusi olim peritonæi foveolam. Ventriculus ferme inanis, et tamen grandior, interius levem ostendit phlogosim, œsophagum versus. Tenuia autem intestina colorem exterius e flavo fuscum, cystica bilis flavum, sed dilutum, et obsoletum. Jecinoris facies cava a dextris macula fœdabatur nigerrima, figura ad aream circuli quasi accedente, cujus diameter transversum digitum pollicem non superaret. Cum subesse humoris quidpiam videretur, jecinoris tunicam qua operiebatur, incidi, et semiconcretum sanguinem esse cognovi, non valde profunda fovea comprehensum. Interior facies magnæ arteriæ particulas quidem habuit osseas; sed disjectas, parvas nec multas. Quas inter, ut de thoracis quoque partibus aliquid dicamus, major certe fuit quæ orificio ipsi erat imposita, in quod desinebat apertus olim in fœtu canalis arteriosus. Cor magnum,

venæ autem coronariæ ostium pro vulvula nihil aliud habuit quam tenue filamentum, ab superiore ostii ora ad inferiorem productum. Quod hic, sicut alia etiam, retuli, ut intelligeres, meam vel parvarum rerum diligentem fuisse in hoc cadavere observationem. Quanto igitur diligentius a me quæsitam uvulam fuisse putas, in vesicæ osculo hujus, et alterius de quo mox indicabitur, viri, ejusque de qua paulo ante dictum est, vetulæ; præsertim cum in hoc, jam aperta vesica, exstari aliquid intra proximam urethræ partem necdum apertam videretur, subrotundum, et mediocriter prominens. Verum enim vero urethra porro incisa, continuo apparuit, deceptum me esse, imo omnes qui aderant cum exercitatis prosectoribus studiosiores adolescentes; has enim observationes, ut fere soleo, publice habui. Quæcumque enim fuerit deceptionis causa, certe nulla omnino prominentia fuit, quæ toto illo spatio quod vesicam inter et seminalem carunculam interest, a nobis conspici jam posset.

10. Quoniam autem veri discendi adeo cupidus sum, ut quidquid novi de corporis structura audio, aut lego, perquirendum mihi existimem vel in iis partibus in quibus centies a me perlustratis nihil ejusmodi vidisse memini, easque partes quasi nunquam antea inspexissem, sollicite aveo iterum, iterumque, non sine eorum qui me adjuvant, non obscura admiratione, et fortasse tædio, inspectare; per mihi gratum fuit

per illos eosdem dies occasionem incidisse vesicam tertiam examinandi. Itaque petii, ut ejus viri cujus ad te historiam scripsi extrema epistola LXIV (1) non solum thoracis viscera, in quibus morbi erat sedes, verum etiam urinæ inservientia organa ad me afferrentur. Cum igitur vesica, et urethra apertæ satis mihi idoneæ viderentur, in quibus prominentiam istam attente quærerem, feci id quidem; sed frustra feci; nulla enim prorsus reperta est. Quin etiam, cum deessent, absoluta anatome, humana cadavera; in cane non parvo inquirere placuit. Hunc in gymnasio, more majorum, viventem secari jusseram cum ob alia, tum insuper ut appareret, num inter pericardium, et cor sive in hujus systole, sive in diastole interstitium relinquatur nullum, ut non ita pridem legeram, sed pericardium in viventibus, sanisque semper quidquid continet, exacte adeo complectatur, nihil ut vacui intra ejus cavum supersit. Ut enim obvia, ita dubitationibus minus obnoxia ea mihi ratio ad id cognoscendum visa est, si canis thorace sic aperto ut sanguis non multus effunderetur, statim, dum cor adhuc suos valide exercet motus, experiremur an pericardii, necdum incisi, membrana cor arcte adeo contingeret, ut nullo modo, aut certe non facile inter duos digitos apprehendi,

(1) N. 19.

attollique posset. Quod vero potuit multo facillime, non uno experiente, et conspicientibus omnibus: in aliisque postea canibus idem periculum eodem exitu factum esse, scio. In eo igitur caue postquam, id quod sæpe alias feceram, an seminales vesiculæ non desint, sed, ut nonnulli videntur credere, sint minus conspicuæ, frustra quæsivissem; frustra pariter istam uvulam perquisivi. Aperta enim vesica, et urethra, ut nihil in prima eminere vidi, nisi duo illa teretia corpora quæ ab ureteribus descendentia, ad angulum denique inter se coibant, sic ab eo angulo nihil ad carunculam usque seminalem prominere conspexi, nisi lineam illam in quam se ea corpora producebant, multo ipsis tum angustiorem, tum humiliorem. Nihil, inquam, exstare inveni, neque illud in vesica esse trigonum, ut video appellari, de quo in hominibus quid antea, nedum postea, observaverim, et quid de ipso mihi sentiendum videatur, deque aliis ejusmodi rebus quoniam non est hic multa dicendi locus, ad uvulam de qua necesse habui hic loqui, confestim redeamus. Pro morbosa enim prostatæ excrescentia non immerito a me esse acceptam, ex iis quæ in hominibus mihi aut plerumque non occurrerunt, aut nonnunquam occurrerunt, te intellexisse non dubito.

11. Neque aliter ab aliis, et nominatim a Valsalva, et Pohlio acceptam fuisse ex iis intellexe-

ris, quæ alias ad te missis epistolis XLI (1), et XLII (2) significavi. Cum enim visa ab utroque indidem orta ex senili prostata esset, referretque altera pyrum, altera cerasum, qualibus videlicet formis a me quoque fuit in sutore illo de quo alibi (3) et in viro de quo supra (4) dictum est, olim animadversa; nec Valsalva, nec Pohlius pro certa quadam naturali prostatæ particula, quæ forte grandior facta esset, habuerunt, sed omnino pro excrescentia, ut erat, sive pro tumore præter naturam. Et sane quantum prostata glandula obnoxia sit excrescentiis quæ ex superiore ejus ambitu, aut undique, aut certa e parte intra vesicam se attollant, facillimum mihi esset ostendere, si placeret quæ alias (5) scripsi, hic iterare. Satius erit, si ea relegas : quæ etsi multa sunt, non alia tamen desunt quæ addas, velut cl. Fantoni (6) exemplum illud, in Sepulchretum referendum, sexagenarii videlicet hominis qui post diutinum, ac permolestum urinæ stillicidium mortuus, prostatam habuit non modo purulentam, duram, ac præter modum tumidam, sed et *infimam versus partem vesicæ longe*

---

(1) N. 6.
(2) N. 37.
(3) Epist. 37, n. 30.
(4) N. 6.
(5) Epist. 41, n. 17 et 19.
(6) De obs. med. et anat., epist. 8, n. 18.

lateque productam: erat autem, quod alias (1) ad te scriptis adjunges, *perexigua capacitas vesicæ: crassiores autem membranæ.* Noli mirari, quod lotii non suppressio, sed permolestum duntaxat esset stillicidium; nam in Pohlii etiam casu frequentiores solum ad mejendum stimuli, quibus se addebant statis temporibus dysuria, et stranguria, memorantur, et in medico illo apud Vallisnerium a me epistola XLI (2) indicato, quamvis excrescentia quæ e prostatæ substantia intra vesicam ascendebat, nucis juglandis magnitudinem æquaret; tamen suppressioni urinæ hujus tantummodo stillicidium successit, cum urethræ cruciatibus, et tenesmo conjunctum: neque ipse de muliere, et viro, quorum ejusdem generis excrescentias superius (3) commemoravi, aliud, quod ad has spectaret, accepi, nisi illam assiduo urinæ stillicidio affectam, hunc vero auditum fuisse aliquando conqueri de urinæ acrimonia, et vesicam vidi utriusque, sicut in medico quoque illo fuerat, urina distentam. Itaque apparet, pro varia rerum circumstantium, quarum aliquæ sunt certe variabiles, dispositione aliud aliis creari incommodum, et majus, minusve urinæ egressui objici ab excrescentiis prostatæ impedimentum.

---

(1) Epist. 42, n. 33 et 35.

(2) N. 17 et 19.

(3) N. 7.

12. Satis autem cum his quæ modo dicebam convenire, gaudeo observationes tres quas ibidem lego, ubi eam uvulam proponi video qua de sermo hic est institutus. Cum enim in tribus inventa esset uvula ista parvæ nuculæ (an avellanæ?) crassitudine; primus cum frequentibus ad mingendum stimulis permolesta urinæ difficultate, alter octo jam dies ischuria, cui per catheterem medebantur, tertius alterutra, nam utra ignorabatur, affectione laboraverat, omnium autem vesica lotio inventa est valde plena. Sed in hoc discrepamus, quod illis aucta creditur fuisse uvula; cum meæ mihi observationes persuadeant, inde ubi nulla esset uvula, præter naturalem omnino excrescentiam e prostata extitisse. Measque illud adjuvat observationes, quod et alibi (1) animadverti, et hac quoque epistola confirmavi, nulla in junioribus, omnia autem quæ vidisse, aut legisse antea memini excrescentiæ istius exempla in senibus fuisse, quos videlicet morbis esse magis obnoxios, et nominatim *urinæ stillicidiis*, et *difficultatibus*, nemo ab Hippocratis (2) usque temporibus ignorat. Neque obest illud alterum quod una a me animadversum legisti, eas excrescentias esse consuevisse ex illa per quam exstans linea ducitur, prostatæ parte; nam facilius est lineam jam nonnihil exstantem tumidio-

(1) Epist. 41, n. 19.
(2) S. 3, aph. 31.

diorem fieri, et non ex ea solum parte excrescentias prostatæ incipere, ibidem ostensum est. In eo autem non minus discrepamus, quod ista uvula excrescendo sedes morbi sit frequentioris quidem, sed ignoratissimi. Non rarus est utique, sed tamen non ita frequens, ut tametsi de tribus illis ægris secundus, qui persenex erat, a medicis non aliter tractaretur, quam si vesicæ paralysi laboraret, cui nempe causæ tribuitur is morbus senibus adeo communis; propterea consequatur, non sæpe quoque aut paralysi aut saltem infirmatis ob ætatem expellentibus vesicæ viribus esse tribuendum; et sane si hæc ignota hactenus, ut creditur, causa frequentissima esset, mirari oporteret, quomodo inter examinatas illas sexaginta, aut septuaginta vesicas non nisi eæ tres fuissent, in quibus hæc occurrisset causa. Qui vero dici eadem possit hactenus ignoratissima, ego quidem assequi non valeo: nec solum propter illa hoc dico quæ tot ab aliis jam vulgata exempla indicavi (1); verum ob id maxime, quod illud dictum sit ubi hæc ipsa verba mox proferuntur Santorini (2), *vesicæ osculum, cui prominulum corpus præfigitur, quod* in affectis vesicis sic prominet aliquando, *ut urinæ iter prorsus intercludat.* Et in figura quidem cujus explicandæ causa hæc scripserat Santorinus, bene trigonum, bene uvula expressa

(1) Epist. 41, n. 12, 17, 19.
(2) Obs. anat. in explic. tab. 2, fig. 2. ad I.

esse dicuntur (utrumque igitur ante hos annos sex et triginta, sed de morbo cujus uvulam esse causam, diserte ibidem, ut vides, scripsit, cur, quæso, non idem dicitur? Imo quasi is qui ita scripserat, ea quæ explicavit, minime animadvertisset, dubitatur an eadem delineatori potius debeamus, qui fideliter quæ videbat, expresserit: idque eo magis, quia in Santorini libro, cujus gratia, ut cæteræ, ita et ea figura adjecta est, frustra quæritur istius uvulæ descriptio, et de trigono vel unum verbum in illo ipso articulo qui ei respondet figuræ. Sed tu Santorini librum inspiciens, sicuti figuræ illi respondere non dubitabis caput X quippe inscriptum de *virorum naturalibus*, ita invenies, eam ipsam figuram sæpe in margine ibi indicari, et verba tandem bis fieri (1), de iis quoque particulis de quibus loquimur. Et primum quidem sic: *Quanquam aliquando ad cervicis vesicæ osculum posterius quidpiam, de quo mox, in magnam satis molem prominere vidimus, id vel perraro compertum est, vel ex iis duntaxat subjectis, quorum vesica laboraret, usque adeo exstare observavimus, ut ea res haud mereatur, quæ seu perpetua et constans, quæque vitiosa, et infrequens est, vel tironum, vel minus exercitatorum damno exhibeatur.* Altero autem loco sic: *Illud vero quod ad cervicis vesicæ osculum ita aliquando*

(1) § 20 et 22.

prominet, ut urinæ iter intercludere aliquantum valeat, sub tenui intimaque vesicæ membrana conditum, sic ut conspicuis interdum, aggregatisque glandulis formatum viderim, cujus latam circum aream a minoribus licet, exstantibus tamen occupatam memini in sene, intra cujus vesicam sex supra triginta ex albo flavescentes calculi continebantur, quorum aliquot avellana vix minores ab sacculis ex ejusdem vesicæ validissimis, diremptisque lacertis constructis, concludebantur. Itaque apparet, quid de uvula, et de trigono quoque; nam de ambobus simul locutus videtur, censuerit Santorinus, quanquam alia mihi de nonnullis ibi ab eo positis sententia est, nihil aliud hic spectanti, quam morbum excrescentiæ isti aliquando tribuendum, ne ipsi quidem fuisse ignotum.

13. De minimis autem vesicæ glandulis quid viderim, et quid sentiam, a me alibi (1) scriptum est. De sacculis autem illis, sive, ut vocavi, vesicæ herniis, a me observatis in areis quas ejusmodi lacerti ambiunt, ex tunicis, nimiæ interdum copiæ retenti lotii cedentibus, quanto jam antea tempore hæc ipsa, et quo libro ediderim, satis superque a me fuit XLII epistola (2) indicatum, ubi etiam de calculis non pauca dixi, intra eos sacculos comprehensis, et de iis quæ

(1) Epist. anat. 1, n. 63.
(2) N. 30 et seq.

inde oriri possunt, lithotomorum deceptionibus. Ob id ipsum autem hæc, et quæ sequuntur, tibi commemoro; nempe quia, ut de illa uvula, ita etiam de his aliis quæ ad te, aut ad alios scribens, interdum posui, necesse habeo, si non multa, at perpauca saltem adjicere quæ veri studium cogit simul ea spectantem quæ illa de uvula et de vesica nuper legi, et quæ de hac olim cum apud plerosque anatomicos, tum apud eum legeram qui multos antecellebat, amicum meum Santorinum illo ipso capite X quod paulo ante laudabam. Ejus igitur, et cæterorum descriptiones, aut delineationes fibrarum vesicæ carnearum attendens, ac cum iis conferens quæ ipse ultimis anni 1725, primis autem insequentis anni mensibus videre potueram (1), illud præcipue intelligere visus sum, tantam esse in earum fibrarum dispositione varietatem, ut ad unam certam, constantemque descriptionem redigi non possint. Itaque non valde postea miratus sum, cum in aliorum variantes icones incidi, ut puta spectati viri Gulielmi Rutty (2), aut cum illustrem anatomes professorem Albinum (3) de eo quem pingit, vesicæ musculo, ab ossibus pubis nascente, seque per inferiorem vesicæ partem quasi in transversum extendente, et cæteris

(1) Epist. anat. 1, n. 60.
(2) Treatise of the urinary passag. tab.
(3) Tab. Sceleti et musc. corp. hum. tab. 12, fig. 41.

ejus fibris continuente, monere animadverti, *perraro* sibi esse visum. Sed neque miratus fueram, cum anno, opinor 1731, descriptionem legerem Joh. Wilhelmi Albrecht (1), quam totam hic tibi describam oportet non ob varietatem modo, sed etiam ob illud quod adversus cæterorum anatomicorum sententiam, consuetudinemque proposuit. *In vesica urinaria robusti hominis* per syphonem Wolfii anatomicum *sex distinctissimas separavimus tunicas, quæ pro triplici membrana ab auctoribus vulgo habentur. Quam vero muscularem appellant, non* video *quo jure inter tunicas referri possit. Fibræ enim musculares in unam continuam membranam non coeunt, sed hinc inde collectæ instar fasciarum unum digitum latarum, vel etiam angustiorum, vesicam amplectuntur, sine ordine sibi occurrunt, et ad diversos angulos se invicem secantes in membranis vel circa collum, vel circa ipsum sphincterem terminantur.* Ego vero auctorum neminem qui carneas vesicæ fibras haud semel ea qua par est, ratione quæsiverit, non vidisse credo, interstitia quæ inter se relinquunt, eosdemque propterea, si forte interrogati essent, possentne eæ fibræ sic inter se implicitæ, ut *areas*, quemadmodum in Adversariis (2) designavi interstitia illa, comprehendant, possentne,

(1) Observat. anat. § 5.
(2) III, animad. 36.

inquam, reticularis musculi nomine appellari; non minus libenter affirmaturos fuisse existimo, quam musculi urinæ detrusoris, aut quam musculosam propter eas fibras vocarunt illam vesicæ membranam, quæ ipsas sibi impositas, aut intertextas haberet, suoque interjectu conjungeret inter se. Vides igitur, quo sensu cum cæteris ego quoque membranam, aut tunicam carnosam dixerim, aut musculosam, cum cæteris, inquam. Etsi enim is quem nuper mœrentes amisimus, cl. Fantonus (1) viginti ante Albrechtum annis de iisdem fibris, eademque vesicæ membrana hæc scripsit, *completam vero membranam hæ fibræ minime efformant, extensa enim vesica, multum distractæ ab invicem occurrunt*, non negavit tamen, quam fibræ non complent tunicam, interjectam ipsis membranam complere. Nec porro cum hæc continuo subjecit, *unde lotium per intervalla* earum fibrarum *efflueret, in exterior membrana densitate obstaret, interiori quandoque erosa*; nec, inquam, propterea necesse est sic intelligere, quasi illa intervalla, si non densa, et firma, at tenui saltem membrana compleri, noluisset, præsertim cum docuerit, nihilominus *ex tribus componi vesicam tunicis, quarum exteriorem peritonæum efformat, media carnosa est, intima nervea ex candidis fibris densissime texta.*

(1) Anat. corp. hum. dissert. 7.

14. At membrana, inquis, sive tunica in illis interstitiis nulla est. Tu vero dic, quæso, mihi, credisne, si nulla esset, id summos inter veteres anatomicos non fuisse agnituros? Gravissimus certe, siquis alius, et perspicacissimus inter eos fuit Eustachius, quem animadvertisse interstitia illa satis superque ostendit figura, qualis eacumque est, quam vides sub numero VII in ipsius tabula XII exhiberi. Num propterea e tunicis vesicæ hanc de qua loquimur, exclusit? Imo vero diserte hæc scripsit (1): *vesicæ propria tunica gemina est, obtinetque exterior* (de qua hic sermo est) *fibras conspicuas crassas ac fere carneas, quæ adeo variæ quoquoversum distribuuntur, ut intuentibus multarum tunicarum speciem habere videantur*. At enim, inquis, cellulosam telam, ut veteres alii, a membrana non internoscebat. Nolo hic dicere, consuevisse illos res magis, ut in corpore humano inveniuntur, spectare, quam ubi aerem vi, ut Albrechtus, aut aquam impuleris, in quæ resolvantur, attendere; quærentes videlicet, quales ab natura ipsa, et quare ita ut per se occurrunt, sint factæ; non quonam artificiis redigantur. Satis est dicam, eximium hoc tempore anatomicum Winslowium (2), cum egregie nosset vesicæ carneas fibras inter se necti per textum cellulosum, ideoque separari

(1) Tract. de renibus, c. 19.

(2) Expos. anat. Tr. du bas-ventre, n. 451.

posse *artificiose* ope aeris immissi; sine ulla tamen dubitatione hanc musculosam cæteris vesicæ tunicis annumerasse membranam, probe conscium, si quia membranæ, pluresque partes eodem artificio queunt in cellulosum textum magis, aut minus manifestum resolvi, alio debeant, ac semper consueverunt, vocabulo appellari; multo hinc majorem in anatome tradenda confusionem, quam utilitatem, invectum iri. Utique si nunc imponenda essent nomina quæ facultatis hujus parentes, aut qui olim auxerant, primi imposuere, non dubito quin plura excogitari possent meliora, et cum vero magis congruentia. Sed præstat, opinor, verum postea animadversum docere, vetera autem et usitata vocabula retinere. Sic cordis venosis orificiis quæ, et qualis, et quam varie ad imum divisa membrana subjiciatur, opportune tradere non omitto; sed cum a viris solertissimis nuper imposita nomina valde probem, ipse tamen tricuspidum, et mitralium valvularum consuetis nominibus uti pergo, et dexterum, sinistrumque cordis ventriculum tanto libentius dicere, quod illorum aliqui diserte fatentur, se, cum eos designare novis aliis appellationibus maluissent, ab auditoribus vel bene doctis non fuisse intellectos. Sed ut intentioni huic meæ, si non laudem, at veniam saltem non esse negandam spero, ita hanc etiam spero, si prostatam ausim, quemadmodum vidisti, inter glandulas adhuc re-

ferre, quod non modo cæteros, sed vel ipsos qui glandulis bellum indixerant, et fecisse, et facere, ignorat nemo. Qui nimirum etsi non omnes prostatæ partes secernendo, asservandoque peculiari ipsius humori aptas esse posse sciebant, ex hujus tamen glandulosis tubulis *pene totam compingi prostatam*, cognoscebant; ut verbis utar Santorini, qui non id solum eodem quod supra laudavimus, capite(1), sed et ejus glandulæ musculum levatorem, et ligamentum, et capsulam descripsit (2). Quanto autem plures, et confertiores sunt ii tubuli, tanto magis prostatam inter glandulas retinendam esse constat, et mea quædam confirmatur opinio de causa cur seminalium vasorum extrema, et tenuior pars per eam glandulam traducatur, nempe ut dum ii tubuli per venerem deplentur, simul vasorum illorum compressio assidua remittatur, semenque conclusum ejiciatur.

15. Sed ut redeam ad urinariarum partium morbos, cum ea nuper legerem quæ hæc mihi pro me et pro aliis qui ad eumdem modum et sentiunt, et loquuntur, hæc, inquam, mihi interjiciendi necessitatem attulerant, in illum quoque locum incidi ubi indicia proponuntur ischuriæ cujusdam, quæ valde frequens esse dicitur, mediæ inter renalem, et vesicalem

(1) 10, § 22.
(2) § 5, 17, 20.

sedem videlicet habentis in ureteribus extremum in modum ab lotio dilatatis, quod defluere in vesicam non possit propter illorum vehementem ad insertionem strangulatum. Indicia autem hæc afferuntur, conjunctus cum ischuria dolor *surdus*, et sensus quidam ponderis in lumbis propius vesicam, quam renes. Exstant quidem, ut nosti, non pauca ureterum dilatationis exempla, alia ab aliis causis quæ illos ad insertionem aut stringant, aut etiam obturent. Verum si tamdiu hæ persistant causæ, ut extremum in modum eos possit urina dilatare; multo prius quam hoc fiat, jugiter secreta urina tenuissimas intra renes semitas sic opplebit, ut vim his afferat, et eam quæ ibi fit, secretionem premendo impediat cito adeo, ut vix tempus sit mediæ illius ischuriæ signa animadvertendi ab signis disjuncta, quæ illa obscurent, ejuscemodi ischuriæ renalis: aut si mediæ indicia vel antea, vel postea adnotare satis liceat; certe si erunt propiora vesicæ, quam renibus, non in lumbis, quos renes ipsi occupant, sed infra lumbos percipientur. Sed alia, nedum ista, ex conjectura, non ex observatione proposita, libens omitto, ut potius inter plura quæ ingenue commendo, unum laudem, unde potest inter cæteras illas tum incontinentiæ urinæ, tum ischuriæ vesicalis causas quæ ad sphincterem attinent, nova quædam referri. Quot et quam varia de sphinctere vesicæ hactenus sint tradita, non ignoras, propter quæ, measque

ipsas, alias alio tempore habitas, observationes, ego quoque alias aliter de illo sentire coactus sim. Nunc autem cum pro sphinctere proponi videam fibras eas ipsas quæ ad vesicæ orificium sitæ non musculi, sed ligamenti natura, suo ipse e latere circum prementes, urinæ exitum intercludant, donec validioribus potentiis urinam expellentibus cedant, hisque cessantibus suapte vi elastica se continuo restituant, et ad pristinum officium redeant; ipsa mihi se rei simplicitas commendat, et quomodo fibrarum illarum distractioni, erosioni incisioni impotentiam retinendi lotii imputare possim, ostendit. Nec minus placet gravis utique difficultatis solutio. Nam si nullum est in ligamenta, sed in musculosas duntaxat partes voluntatis imperium; qui fit, dixisses, ut pro arbitrio hominibus liceat urinam vel in medio cursu statim cohibere? Responsum est igitur, id licere non propter fibrarum illarum, sed propter musculi levatoris ani contractionem sua illa parte quæ inter prostatam, et urethræ bulbum huic subjicitur ansæ instar. Quam ego musculi illius partem *pseudosphincteris vesicæ* nomine designaverim, quod tamen nomen sphincterem supponit, qui nullus est. Verum ego ut intelligerer, eo nomine usus sum quo usi illi erant, adversus quos ibi disputabam : quanquam si forte ipse nomen istud, a qua consuetudine longe semper abfui, veteris loco imponere voluissem; non video, qui consequeretur vesicæ sphincterem supponi,

cum satis sit veros alio sphincteres alicubi non deesse, quibuscum non verum conferens, hunc possit quilibet pseudosphincterem appellare. Illam igitur præcipue partem, si urinam pro arbitrio cohibet, posse intelligis, si convulsione aliquando corripiatur, ischuriam vesicalem afferre tanto facilius quod etiam pro voluntatis imperio diutius ad retinendam urinam contracta, sæpe istam ipsam ischuriam induxit, num sola, an cum aliis quoque musculis quos tunc iisdem ani levatoribus cl. Gysbertus Beudt (1) accensendos credidit, aut quos alii credidere, et præsertim cel. Winslowius in calce suæ nunquam satis laudatæ Expositionis tractatui de ventre (2) adjungendos describens, ab ipsis docuit formari in parte, et fortasse *præcipue* id quod sphincter vesicæ appellatur. Etsi enim in iis quæ nuper proposita sunt, simplicitatem præsertim laudo; tamen in præsentia rem arbitrio relinquo tuo, quippe morem conservans meum, et pro certo habens, si quid immerenti alioquin mihi ab summorum virorum benignitate donatum est, fecisse id ipsos non quod celeriter quidquam statuerim, sed quod lente festinaverim, imo ubi subsistendum esse credidi, ibi substiterim donec satis repetitæ observationes, et nunquam prætermittenda eorum lectio qui ante me idem for-

(1) Dissert. de fabrica et usu viscer. uropoieticor. class. 3.
(2) N. 660 et seq.

tasse in quo ego hærebam, pervidisse et scripsisse poterant, non amplius subsistendum esse docuerunt. Utrumque autem, si unquam alias, certe nunc faciam. Prius enim quam istam quæ novissime proposita est, uvulam cæteris quæ secundum naturam sunt, partibus adjungam, quid de ipsa visum interea fuerit aliis, legam, iis dico quibus nihil jure negari possit de tot adjumentis quæ in magno, si ingenue loquimur, anatomico requiruntur, simulque ipse, quantuluscumque sum, ad eas quas retuli, alias addam perquisitiones. Quarum exitum fideliter tibi post absolutas in sequente hyeme dissectiones significabo (1).

16. Cætera vero quæ, sicut initio harum litterarum promisi, ad morbos genitalium attinent partium, quam primum potero, perscribam. Vale.

---

(1) Vid. Epist. totam 70.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LXVII.

Ad partium utriusque sexus, et muliebris præsertim, genitalium attinet morbos.

Quæ de ventris morbis scribenda restant, ad genitales utriusque sexus attinent partes. Sed pleraque erunt de muliebribus.

2. De herniis quæ in scroto accidunt, postquam ad te scripseram (1), dissectio prodiit, a cl. Richerzio (2) habita, quam, si legas, et accuratam, et ad chirurgicam curationem esse utilem cognosces. Apud eumdem (3) herniam quoque peculiarem videbis, an post ortum natam, an potius congenitam, in puella videlicet semestri, cujus ovarium sinistrum, et tubam adjectam intra eum sinum invenit per quem teres uteri ligamentum e pelvi egreditur. Sed hæc ad bubonocelas est referenda. De quibus, et de ventralibus si hic sermo esset instituendus; duas inter cæteras commemorarem ob ea quæ dilatatis intestinis continebantur, memoria dignas, quæ in

(1) Epist. 43 et alibi.
(2) Observ. viscer. abdom. labis Epicris., obs. 1.
(3) Obs. 3.

historia regiæ scientiarum Parisiensis Academiæ (1) propositæ sunt.

3. Ad ea autem quæ de uteri descensu, et excisione scripsimus (2), Sclenckeri (3) observatio spectat illius descensus ob laxata ligamenta ab imposito ovarii pondere, quod amplificatum, et lapideum factum erat. Sic Abr. Vaterus (4) idem alteri mulieri accidisse viderat a gravante ovarii prægrandis tumore. Ex quibus ut per dissectionem confirmatur, uterum ipsum intra vaginam descendere, et quæ causæ interdum id faciant, ostenditur; ita ex cl. Kaltschmiedii observatione (5), sive ex inverso utero magnum excidit skirrhum, sive molam skirrhosam, cum utero certe ita cohærentem, ut cultello opus fuerit quo excideretur, suspicio nimirum augeri potest deceptionis eorum qui minus quam hoc, illustri tempore uterum ab se amputatum fuisse crediderunt.

4. Etsi vero ubi de hysterica affectione verba feci (6), diserte professus sum nolle me cum iis altercari qui illam ab hypochondriaca distinguendam esse contendunt, neque cum iis qui

(1) In obs. anat., an. 1752, n. 5, et an. 1723, n. 7.

(2) Epist. 45.

(3) De singulari ovar. morbo in Proœmio, et § 19.

(4) Dissert. inscripta gravidit. appar. in hist. et thes. 18.

(5) De mola skirrhosa in utero inverso extirpata.

(6) Epist. 45, n. 17.

contra negant; memineris tamen, generatim laudasse qui utramque ad nervorum passionem referunt. In hac me sententia magis magisque nuperrime etiam confirmavit auctoritas præstantissimi, et erga me humanissimi viri Comitis Sylvestri Ponticelli, in Parmensi aula archiatri, et consiliarii meritissimi (1), ut aliæ quoque aliorum confirmaverant observationes, in iisque duæ docti viri Antonii Fracassini (2), et præsertim altera quæ cum dissectione cadaveris juncta est. Legendo quæ, et qualia, et quomodo in descriptis duobus illis viris contigerint, cur hoc dixerim, facile conjicies.

5. Nunc ad ea transeamus in quibus paulo amplius immoremur, nempe ad ea quæ spectant ad veneris impedimenta, et sterilitatem. Cum de illis in maribus sermonem habentes, urethræ vitium perpenderemus non canalis forma, sed dimidiati canalis, per inferiorem penis faciem productæ, Salzmanni quoque observationem memoravimus (3) urethræ in semicanalis modum, sed per oppositam faciem, id est per totum penis dorsum apertæ. Quam urethræ, quantumvis non apertæ, sedem cum Ruyschius non bis, ut ille ait, si attente rem consideres (4),

(1) Tratt. di tre specie di affez. ister. e ipocondr.

(2) Naturæ morbi hypochondr., etc. Investigat. p. 3, c. 1.

(3) Epist. 46, n. 8.

(4) Thes. anat. 3, n. 5, not. 1 et 2, et n. 22, not. 1, 2, 3.

semel duntaxat viderit, et *id se nunquam antea observavisse* fateatur; non dubito, quin tibi gratum facturus sim, exemplum alterum communicando quod ab se anno 1758 accurate perspectum narravit mihi Joannes Gianella, Caroli professoris quondam hic emeriti filius, ipse quoque olim auditor meus, tum morum, tum ingenii et diligentiæ causa dilectus, nunc Lemniaci multa cum laude medicinam exercens.

6. Vir erat ex Lemniacensi agro, qui tametsi hermaphroditus esse dicebatur, tamen a muliere quæ se gravidam ab ipso factam aiebat, in judicium vocatus, non se defenderat, eamque dotaverat. Is cum sibi postea uxorem quæreret, a fratre autem, ab aliisque tanquam matrimonio minime aptus deferretur; et medici proximæ civitatis non ignobiles qui genitalia illius inspexerant, delationem confirmassent, repulsæ dolore incensus, litibusque cum fratre implicitus, ob has curas in adeo gravem incidit morbum, ut vivendi finem fecerit. Cadaveris inspiciendi, non dissecandi, copia facta, scrotum, et testes sede, magnitudine, et forma omnino secundum naturam apparuere. In pene autem, qui cæteroquin nec parvus erat, neque in vivo flaccidus fuisse videbatur, hæc desiderabantur, ne sursum ad abdomen conversus, neve glande, quæ naturali erat magnitudine, et figura, prorsus fuisset imperforata, denique ne urethram insolita brevitate, et sede, et constitutione ha-

beret. Neque enim ad glandem usque perveniebat, neque per inferiorem penis faciem, sed per dorsum, ferebatur, neque perfecti canalis, sed semicanalis in modum aperta erat; ut canaliculorum meorum ostia quæ in opposito, ut solent, pariete cum esse non possent, in eo qui non deerat, statim oculis obvia fierent, quippe, quam in aliis sunt, ampliora; quibus inspectis minus fuit mirum quod aiebant, hominem olim fuisse infectum gonorrhœa virulenta. Porro ejus semicanalis initio, quod reliqua parte erat latius, quædam imminebat, ut matri, aliisque mulierculis videri olim potuerat, vulva. Sed nullum ad hanc pertinebat foramen, nisi quod in semicanalis initium urinam ducebat, quam inter mingendum e semicanali exundare consuevisse, et sic aliqua sui parte conspurcare hominem, satis aliunde constabat; non item quid ejaculato semini accideret, cui per illud idem foramen in semicanalem erat transeundum. Et foramini quidem specillum indere et in quoddam cavum introducere licebat, et conjicere id cavum ad vesicam attinere; per dissectionem autem id quod conjiciebatur, et cætera perspicere, minime, ut dictum est, licuit.

7. Cum hæc Gianella narrasset quæ videre ipse in eo viro potuerat; tum de multo admirabiliore in quadam muliere genitalis ostii sede, cujus imaginem tantum conspexisset, rem autem pro certa et testata a Lemniacensibus audivisset,

narrare in hunc modum perrexit. Ante annos circiter quadraginta ancilla erat domi patricii veneti, qui Lemniaco præerat, conservo nupta, sed eam quam indicavimus, partem non eo quo debebat, loco, verum supra umbilicum habens, eamque angustam. Gravida tamen facta, cum parere non posset, chirurgum accersivit, qui viam infanti, frustra exitum quærenti amplificaret: quod ita præstitit, ut ab ima ostii illius parte sectione ad os usque pubis producta; sive omnino ex imperitia, sicut ibi creditum est, sive potius quod non satis sibi nota, cæsarea, quam vocant, sectione uti in animo habuerit, infans, quod constat, servatus sit, et mater quoque post longam curationem tandem persanata. Quid vero huic postea acciderit, quoniam cum marito (neuter enim indigena erat) inde discessit, Lemniaci quidem ignoratur; at certe, quod unum ad hoc propositum satis est, ibi adhuc imago exstat, quam mulieris medicus reliquit, illius abdomen, sicut ante sectionem erat, fideliter repræsentans.

8. Nunc quando verba fieri de feminis cœpta sunt minus matrimonio idoneis; quæ ipse in duarum dissectione, non de sede quidem, sed de occlusione genitalium observaverim, continuo subjiciam.

9. Mulier annos nata septuaginta, jam diu propter asthmaticam affectionem in nosocomio jacuerat; cum peripneumonia accessit, eamque

sustulit circa medium martium anni 1752. Cadaveris macilenti pulmones detraxerat Mediavia, quos revera duros fuisse affirmabat. Nonnullas vero alias partes ego studiosis adolescentibus ibidem postea demonstravi, in capite præsertim, et genitalibus. Et in illo quidem nihil animadverti quod præter naturam esset, nisi tendinis trochlearis musculi alterius oculi cum sua trochlea coalitum, ut retrorsum trahentis digitos musculus non sequeretur. In partibus autem quæ generandi causa creatæ sunt, multo plura quam voluissem, deprehendi ab naturali constitutione prorsus aliena. Primum enim de Falloppianis tubis altera extremo suo fimbriato ita cum teste coaluerat, ut interpositum fimbriis osculum non appareret; altera autem illud osculum impervium habebat, suamque proximam partem immobilem propter alam vespertilionum, quæ ibi non, ut solet, latior, sed perangusta, tubam ad testem annectebat. Uteri parietes erant crassi, eorumque sectio vas sanguiferum, seu mavis sinum comprehensum intra ipsorum substantiam ostendit ad transversi pollicis longitudinem, diametro autem sesquilineam unciæ Bononiensis æquante: in eo sinu pauxillum concreti sanguinis vidimus. Interior uteri superficies tota erat levissime humida; in fundo, et in cervicis infima parte fusca, in reliqua autem albida, quæ cur hic memorem, infra dicam. Eadem infima cervicis pars erat æquo angustior, et uteri oscu-

lum perparvum. Cum specillum per hoc vellem in vaginam demittere; obstaculum sensi, impediens ne infra osculum, nisi extrema sui parte, descenderet. Itaque per orificium vaginæ immittere specillum coactus sum. Verum ultra digituli transversi intervallum cum transire non posset; vaginam secundum longitudinem profunde incidi, ut, si cavum esset aliquod, in conspectum veniret. Cum frustra sic quærerem, tum non uno loco totam in transversum vaginam dissecui, sed nusquam apparuit cavum, et ne cavi vestigium quidem. Vagina tota, si initium et finem exciperes, omnino erat solidi cylindri instar, ex substantia facti ubique pariter alba, et duriuscula; ut parietes, cum eo quod includebant, continuatos, ab hoc ipso internoscere non liceret. Cum hæc vaginæ acciderunt, nihil quidem, si exterius aspiceres, de sua diametro amisisse videbatur, sed longitudinis amiserat tantum, ut cum ab ejus orificio ad summum uterum intervallum esset digitorum transversorum octo; tres duntaxat illa æquaret, quinque reliqui ad uterum attinerent, sic tamen, ut contra ac solet, cervix longior esset, quam fundus. Cæterum ipsa neque ullas vesiculas, neque ullos qui introrsum exstarent, lacertos habui. Frustra autem in ea, frustra in fundo, frustra in vaginæ, ubi obturata non erat, extremis; quorum inferius omni hymenis carebat vestigio; frustra denique in reliquo naturali ullius cicatricis indicia a nobis quæsita sunt.

10. Attamen hunc tantum vaginæ coalitum ab erosione, aut ab laceratione aliquá, aut nullo modo, aut negligenter curata, fuisse credo, puta ab ultimo partu; nupta enim mulier fuerat, annisque antea non multis virum amiserat, quocum in matrimonio vivere, imo ne vivere quidem, sic clausa a primordiis vagina, potuisset. Quomodo enim censes, menstruum sanguinem, qui ab illiusmodi utero non scaturiisse florente ætate non videtur, intra ejus cavum sine pernicie mulieris potuisse retineri? Ego certe vix intelligerem, qui posset humor, ut perpaucus, et tenuis sit, quo secundum naturam, ut in hac quoque femina vidisse me dixi, intus leviter madet uterus, huic labem non attulisse, nisi per lymphæ ductus, aut alia absorbentia vascula reveheretur. Sed hæc num sanguini quoque, et ea copia qua scimus in uteri cavum singulis mensibus influere, abducendo paria esse existimabis? Quod vero de hac, idem ferme de muliere etiam altera ex te quæro, cujus tum fuerat in gymnasio cadaver dissectum vix duobus ante mensibus, et hæc quæ sequuntur, a me adnotata.

11. Anus in nosocomio decesserat non ex alio, quantum apparebat, morbo, quam deficientium sensim virium; nec mirum in ea quæ annos exegerat nonaginta duos. Corpus erat strigosissimum. Ex abdomine duæ prominebant herniæ, altera in medio hypogastrio, quæ puelli caput

æquabat, altera ad prioris latus dexterum. Utrique inerat pars intestini ilei; minori vero pars omenti quoque: quæ nisi quod herniarum saccis adhærebant, nihil præterea habebant vitii. Ventriculus æquo inferior visus, an quod deorsum tractus fuisset ab illa omenti parte, herniæ, ut diximus, inclusa, an potius ab aliis causis, et in his quadam glandula, ut a primo videbatur, prope lienem omento innexa, magnitudine et forma ovi majoris columbini. Quam quum paulo attentius inspectarem, et lienem alterum esse suspicarer; suspicionem luculenter confirmavit dissectio, et cum proximo liene collatio; eadem enim prorsus utriusque structura, et substantia fuit. Minorem crassiuscula omenti adibant sanguifera vasa. Majoris arteria erat magna; sed vix levissime flexuosa, neque in tanta ætate duri quidquam habebat, ut neque, si iliacas excipias, aliæ, quascumque examinavi, arteriæ aliquid ossei habuere, neque cordis valvulæ; tametsi quæ aortæ præficiuntur, contractiores erant, et nonnihil vitiatæ. Erat tamen, quantus quantus in ventre est, ipsius aortæ truncus ad ossificationem dispositus, quippe superficie ubique propemodum tum albis maculis, tum inæqualitatibus quibusdam distincta, idque interius. Præterea autem idem truncus hoc habebat insoliti, quod statim infra emulgentes se ad tractum inflectebat duorum, aut trium digitorum; quæ inflexio vertebris imputari non poterat, ut quas recte positas,

et bene se habentes videbam. Sed ad viscera ut redeam, mesaræi glandulæ neque exiguæ erant, neque duræ, neque atro, exterius saltem, colore, sed rubello: vermiformis appendicula duobus transversis digitis brevior, et tenuissima, et omnino solida, ut nunquam cavi aliquid habuisse videretur: jecur autem num semper fuisset sanum, facile dubitasses. Lobus enim dexter qua jam sinistro propior erat, et unde se præter morem extendere deorsum pergebat, faciem convexam ostendebat nec lævem, et subalbam, quam si ibi ad aliquam profunditatem secares eumdem colorem, substantiam autem inveniebas accedentem ad ligamenti naturam. Reliquum est, ut de genitalibus, quemadmodum pollicitus sum, dicam. Tuba utraque ita suo quæque cum ovario connata erat, ut neutrius fimbriæ, nedum osculum, quod inter eas est, apparerent. Intra ovaria autem erant hydatides. Uteri fundus cum sectus esset: in medio posterioris faciei conspecta est altiuscula subrotunda excrescentia, quæ a primo quasi ex vesiculis facta videbatur; secta autem, ex solida uteri substantia constare inventa est. Cum specillum a fundo vellem in vaginam transmittere, nec possem; cervicem incidi, compperique hujus infimæ partis ad brevissimum tractum, sed et osculi ipsius uterini parietes sic inter se coaluisse, ut nullus, nisi forte aliquis tenuissimus, transitus superesset.

12. Coalitus hosce a difficili partu laceratione,

ut dixi (1), aliqua relicta, facile induci posse, illud fortasse comprobat; quod in utraque muliere tubarum occlusio, et cum ovariis concretio reperta est. Abrahamus enim Cyprianus (2) ad eumdem modum, sicut adjecto quoque iconismo (3) ostendit, tubas se habuisse, animadvertit in femina quæ ex partus quarti difficultate, multoque etiam magis ex imperitæ obstetricis violentissima tractatione cum in gravissimam uteri, et huic annexarum illarum partium inflammationem, ut indicabant acerbissimi ventris, et præcipue circa lumbos dolores, conjecta esset, et vix tandem evasisset, de fœcunda sterilis quoad vixit, vixit autem annos decem, facta erat. Sed hæc, eadem, aut alia simili de causa mulieribus, atque utinam paucis, accidunt quæ per se fœcundæ fuerant, et porro essent. Nonnullis tamen viarum quæ sunt ad gignendum necessariæ, occlusiones, aut impedimenta a primordiis esse, constat, neque abditarum tantum, sed earum etiam quæ visui, aut tactui obviæ sunt, ut alias (4) commemoravimus. Hujusque generis ex cl. Boehmero quoque (5) exemplum duplex habebis. Qui ut virginem dissecuit quæ muliebri

(1) N. 10.
(2) Epist. ad Millington.
(3) Tab. 2.
(4) Epist. 46, n. 11 et seq.
(5) Vid. Act. erud. Lips., an. 1758, m. januar.

prorsus carebat orificio, cum cicatricis vestigium appareret nullum, sic et mulierem incidens, cui maritus nunquam potuerat conjugale præstare officium, apertum quidem genitalis ostium invenit; sed unius loco vaginas duas, ad bipartitum, ut in vaccis ovibusque, uterum pertinentes, adeo quantum intelligere licet, angustas, ut neutra viro excipiendo par esset; sed ex his inspicienti aut tangenti non occultis sive occlusionibus, sive impedimentis, sunt quæ tolli possint, et quæ non possint. Tolli enim facile possunt quæ in membrana, vaginæ orificio prætensa, consistunt, aut in ejusmodi quasi institis per quarum unam in virguncula colligatos inter se, quemadmodum ad te scripsi (1), vaginæ parietes offendi. Quæ vero ejusmodi sint qualia in nupta illa ex Boehmero indicabam modo, quis tollat?

13. Adventitii autem coalitus, aut occlusionis causam non ab laceratione duntaxat, aut ab inflammatione, sed ab erosione quoque esse posse, tum supra, tum alibi a me agnitum est, sive erosio luem veneream, sive uteri fluorem consequatur. Ab hoc enim prægresso vel in virginibus integerrimis, qualis erat illa cujus tibi dissectionem scripsi epistola XLVI (2), licere credo, siquis forte velit, membranulam subalbam repetere, quæ infimam cervicis partem,

(1) Epist. 50, n. 51 et seq.
(2) N. 17.

uteri osculo proximam, occludebat. Sed is fluor ex acrioribus sit, oportet; non ex frequentioribus illis de quibus meas plures observationes ad te misi epistola XLVII. Cum iis conjungere poteris quam subjicio, quamvis ob alia, quæ continet, majoris momenti, libentius misissem eo tempore, si jam tunc habuissem, quo epistolas scripsi LX, LXII, LXIII.

14. Feminam annos natam circiter sexaginta apoplexia confecerat intra quatuor, haud amplius, dies. Quorum tres cum domi exegisset, quarto denique in nosocomium intulerunt, jam toto corpore ab suo morbo adeo oppressam, ut indicium aliquod gravioris in latere sinistro resolutionis peti non potuerit, nisi a vena quæ domi secta a dextris fuerat. Anatomen in gymnasio tunc docebam ea frigidissima tempestate quæ sub januarii finem anni 1758 permolesta omnibus esse pergebat, illucque cadaver est importatum, cujus ut pleræque antea partes, sic præsertim cerebrum dissectum est, idque octavo circiter a morte die, cum adesset cl. vir Caldanius qui Bononia huc venire, meisque omnibus ejus anni publicis exercitationibus pro sua erga me humanitate interesse voluit.

Calvaria cum meninge crassa arcte adeo cohærebat, ut sine validissimis conatibus avelli non potuerit. Per meningem tenuem vasa erant sanguine distenta. Substantia cerebri exsucca erat, et dura, vi, opinor, summi frigoris, qua certe

cruentum serum, quod multum in sinistro laterali ventriculo offendimus, conglaciaverat, in plurimasque lamellas concreverat. Porro etsi in posteriore ejusdem ventriculi extremo aliquantum sanguinis erat nigri, concreti, et durioris, ibique ventriculi basis videbatur quasi in cavum subsedisse quod eum sanguinem contineret; tamen ea seri quam dixi, copia cum extitisse e tam pauco sanguine non posset; conjeci, et ipsum, et maximam seri illius partem per disruptum lucidum septum in ventriculum sinistrum ex dextero transiisse. Nec me conjectura fefellit. Aperto enim dextero, nihil seri, nisi aliquid forte erat in extremo anteriore, tantum vero sanguinis conspectum est, qualem in sinistro descripsi, atri, concreti, imo eam quam gelu inducit, duritiem naoti, ut hunc ventriculum totum dilatatum plurimum, cerebri substantia non ad basim tantum, sed etiam in externo latere vehementer extenuata, viderimus. Nihil autem in cerebello, nihil in medullæ oblongatæ facie exteriore vitii apparuit. Sed quod erat in basis ventriculorum, dexteri præsertim, facie interiore quantum, quale, et quibus potissimum in illius esset partibus cum propter sanguinis magnam effusionem, tum propter conglaciationis præcipue effectus, satis discernere non potui. Thorax, qui antea apertus fuerat, bina, ut alias videram, pro uno qua cava trajicitur vena, in diaphragmate ostendit foramina. In pingui autem

corde, quale et reliquum corpus sic satis fuit, parvas osseas squamulas animadverti ad valvulas aortæ subjectas, et ad proximam ejusdem arteriæ faciem interiorem, neque ibi duntaxat, sed et passim in trunco reliquo. Imo qua parte desinebat ejus arcus; quæ pars, et arcus ipse erant dilatata; conspiciebatur insuper quædam superficiei inæqualitas, colorque alius. Ventrem autem dissecantibus in ejusdem arteriæ trunco tum lamellæ osseæ, tum superficiei inæqualitates occurrebant majores, quin etiam passim erosionum sanguinolentarum species: quæ omnia et per iliacas propagari conspeximus. Sed et crurales qua per femina descendebant, rigidiores erant, et intra sinum poplitis, quod in una saltem animadverti, osseæ. Nec in altera certe carotide bracteolæ osseæ defuerant, nec in spermaticis ipsis arteriis durities, quæ inchoatam ossificationem indicabat. Muliebri denique fluori, unde occasio exstitit hanc ad te observationem his litteris mittendi, feminam laborasse, non pauca indicavit crassa, et ex albo ad cinereum vergens materia, qua cervix uteri, et proxima vaginæ pars fœdabantur. Infimam autem hujus partem, ipsumque orificium, quod erat amplissimum, hujusque inferiorem viciniam cum rubere vidissem; inde propterea ad superiora scalpello pergens, tum materiam illam conspexi, tum osculum uteri, cervicemque ambo æque latissima. Per uterini autem fundi interiorem super

ficiem, quæ erat cæteroquin lævis, transpexi sanguifera vascula nec pauca, et conferta, et nulla certa norma disposita, quæ, subtus appressis digitis, a sanguine intumescebant quasi erupturo, non secus atque in iis videre solitus sum quæ nuper in menstruis fuerint.

15. Haud absimilem vasculorum constitutionem iis, puto, videret qui narium interiorem membranam inspiceret coryza affectam; cum hac enim affectione uteri fluorem istiusmodi convenire, medicos agnovisse veteres, nedum recentiores, a me satis alibi (1) scriptum est. Satis etiam de cæteris scripsi quæ in hac quoque sunt dissectione animadversa ad apoplexiæ sanguineæ, et hemiplexiæ causas attinentia. Quin alias (2) tibi effectus etiam gelidissimæ tempestatis significant intra cadaveris cranium a me deprehensos; quibuscum postquam hosce alios contuleris, tempestate minus aliquanto frigida adnotatos, utrosque autem cum dissectione, a cl. Lipsiensi professore Quelmalzio (3) in sene habita, quem mense januario iter habentem frigus vehemens extinxerat; miraberis, huic in cerebri ventriculis lympham duntaxat *viscidam*, non gelu concretam, fuisse: nam etsi blando

---

(1) Epist. 47, n. 11.

(2) Epist. 13, n. 15.

(3) Progr. quo frigoris acrioris in corp. hum. effectus expend.

calore fotum antea cadaver fuerat: tamen cum in priore quoque illo nostro id vel magis factum esset, non propterea illud quod in ventriculis iisdem concreverat, serum est regelatum, nec sane ille a nobis dissectus senex, aut hæc anus vi frigoris in itinere oppressi fuerant, sed in nosocomii lectulis uterque mortui, ut credere debeam, vel frigus quod interemit Quelmazii senem, non acre adeo, ut tunc nostrum, fuisse, vel potius cadaver illud multo citius quam nostra quæ in aperto jacuerant, in tepidum locum esse translatum. Quod vero ad vitia arteriarum attinet, in anu eadem animadversa, meminisse potes, quot in cadaveribus viderim, et quot inde repetierim circumitionis sanguinis detrimenta (1). Ea autem vitia cum hic in arteriis magis fuerint inferioribus, minusque propterea sanguis posset per has facile moveri, tanto majori copia crederem in superiores compulsum, intra anus cerebrum effusum fuisse. Cum vero animadverteris, quo longius a corde arteriæ descendebant, eo lamellas osseas habuisse majores; noli statim cum iis facere, qui Boerhaavio id objiciunt, a validiori, qualis propius cor est, sanguinis impulsu deducenti arteriarum ossificationem, eorum memor quæ responderi posse, non uno loco indicavimus. Neque enim semel

(1) Epist. 26, n. 32.

idem quod in muliere ista, vidimus; tametsi nunquam in tot arteriis, in quot cl. Buchwaldio (1) videre contigit. Qui cum in decrepito sene arteriam magnam a corde ad curvaturam ferme totam, cartilagini duntaxat haud multum dissimilem, inde vero per universum propemodum corpus suis cum ramis osseam factam deprehenderet, singulare illud animadvertit, *quod extremitatum arteriæ, quo magis ad manus, et pedes accedebant, eo magis ossificatæ fuerant.* Cujus senis incommoda, et mortis genus utinam sic addere potuisset, ut ejusmodi constitutionum signa aliqua per conjecturam attigit in adjuncta ætiologia (2).

16. Nunc ab his sexus utriusque communibus morbis, ad feminarum proprios esset redeundum, nisi de ipsis longissima illa epistola XLVIII tot scripsissem, ut vix de infelici aut uteri gestatione, aut partu, sive quod ad matrem, sive quod ad fœtum attinet, hæc habeam adjicienda. Et de gestatione quidem; ut omittam, me non pœnitere eorum quæ attigi super vi maternæ imaginationis in fœtum, postquam in quædam incidi quæ a viris doctissimis prodierunt, nihil magis ostendentia, quam ne ingeniis quidem excellentibus licere in quibusdam exemplis quæ neque possunt negari, neque intelligi, aliter

(1) Obs. quadrig. obs. 3.

(2) § 13.

explicandis difficultates effugere, quin se in majores, si quæ ex propositis consequerentur explicationibus, spectare velis, plane conjiciant; ut igitur hæc omittam, inter Boehmeri, quas sæpius, meritoque laudavi, observationes (1) præter alias ad affectionem hypochondriaco-hystericam, ad ovarii hydropem, ad infantem cum hydrorachitide natum pertinentes, unam legas, huc maxime spectantem, qua numerum augeas fœtuum in Falloppii tuba deprehensorum. Infelicis autem partus, aut puerperii observationes cl. Kierlingius (2) protulit duas, quas, ut illas, Sepulchreto addas. Altera puerperæ est, quam nono a partu die inflammatio uteri extinxit. Altera autem parturientis, cui gemini infantes vitam, ut sibi quoque ademerunt. Mihi vero nullam, quæ huc attineat, habere contigit præter unam, quæ tibi, qualis qualis est, describetur eo libentius, quod alias (3) id fortasse me facturum promisi.

17. Fœtum, aliunde advectum, eumque feminei sexus, studiosi juvenes ad me attulerant, ut in nosocomio dissecarem, circa medium martium anni 1751. Qui illis dederat, novimestrem esse dixerat, duas vixisse horas, ejusque morti parentis mortem paulo post successisse, quo

(1) Vid. Act. Lips. an. 1758, m. januar.
(2) Dissert. de utero post partum inflamm. § 14 et 6.
(3) Epist. 36, n. 28.

morbi genere, sibi ignotum, at certe ante biduum hæc accidisse. Quæ ultima fuisse poterant vera : num autem et priora, vehementer dubitavi; nam corporis universi magnitudo, non paulo minorem, funiculus autem umbilicalis non obligatus, aliud videbantur ostendere, ea vero quæ dissecando offendimus insuper confirmare. Thorace enim aperto, pulmones ex rubro maxime fuscos inveni, eorumque partes, aquæ impositas, ruere ad fundum statim, conspexi. Abdomine recluso, plurimus sanguis occurrit in ventris caveam effusus. Quo exhausto, abstersoque, nullum apparuit intestinum; si rectum, et partem aliquam excipias coli, cum illo continuatam, sed neque mesaræum, neque mesocoli pars maxima usquam conspiciebatur. Tunc jecinoris cum totam convexam faciem diaphragmatis, et proximis abdominis musculis adhærentem, alteram autem, sive cavam, non parum inæqualem animadverterem; ratus quod erat, sub hac quidquid intestinorum, et mesenterii deesse videbatur, coercitum deprehendi, obtectumque membrana crassiuscula, tenaci, et quibusdam quasi arenulis aspera, cum ea jecinoris facie connexa. Eadem facies non exiguum ad spatium erosa, aut lacerata, unde tantum sanguinis in ventrem effluxisset, monstravit. Et nihilominus de mox secta ad diaphragma vena cava sanguis profluxit multus, isque ater, qualis et in ventre effusus, et in vasis totius corporis fuit. Mitto cætera

eorum quædam ex Valsalvæ schedis produximus. Quod tunc magis dolendum est, quando in iis febribus, ut sæpenumero contingit, quæ et perniciosiores sunt, et plures eodem tempore invadunt, malignis videlicet, ac epidemicis. Neque enim tunc febrem impugnare tanti interest, quanti adjunctam illam malignam vim, et, quod difficultatem maxime auget, in singulis propemodum constitutionibus peculiarem. Et certe nisi adversus hanc potissimum pugnes; idem agis, ac si febrem, a viperæ morsu natam, remediis vincere antifebrilibus, neglecto veneno, conareris, ut exemplo eodem utar quo cl. Quesnayum usum esse intelligo ex Historia Regiæ Scientiarum Academiæ Parisiensis (1). Quo magis Dei O. M. Providentiæ agendæ sunt gratiæ, quod in summa rei tum obscuritate, tum varietate remedium obtulit, cujus etsi obscurus sit verus agendi modus, vires tamen in quibusdam saltem perniciosis febribus abigendis experientia comprobavit, corticem dico Peruvianum. Qui, tametsi earum febrium aliæ alia cum malignitate, quantum externæ causæ, et symptomata significant, conjunctæ esse videantur, has, illasque pariter, variamque ipsarum potest malignitatem pervincere, quemadmodum nos et nostræ, et aliorum observationes docuerunt. Nec vero sa-

(1) An. 1753.

lubri corticis efficaciæ repugnat materia quæ aut ad cutem, aut ad articulos ejici e sanguine cœpta sit, inde autem introrsum vi frigoris externi repulsa. Persanavit enim cortex Cardinalem eminentissimum qui post id in malignissimam inciderat febrim, ut fuse ad te alias (1) scripsi, et persanavit quoque famigeratissimum virum Hallerum, quem ab sic repulsa podagra febris vehementissima cum erysipelate pariter faciei pene oppresserat, ut ipse narrat in iis quæ ad CLII disputationem adnotavit ex illis quas ab se collectas boni publici studio edidit *ad morborum historiam, et curationem facientes*. Scilicet non tam hæc, quam illud quod tunc diximus, attendendum est, an periodicæ sint febres, id est intermissionem, aut remissionem saltem habere consueverint, ut per tempestivum, ac justum usum corticis sperare liceat, ipsas, adjunctamque iis malignitatem abactum iri. Neque enim duntaxat quod febrile est, sed et illud quod non est, etiamsi absque manifesta febre sit, quanquam tunc non fere semper, abigit cortex, dummodo periodice id recurrat: quod cum alias (2) observatum jam esse scripsimus, tum recentiore et luculentiore Stephani Weszpremi (3) observatione confirmare nunc possemus, eodem remedio pervictæ æque

(1) Epist. 49, n. 30 et seq.
(2) Ibid. n. 29 in fin.
(3) Observ. med. 4.

atrocis, ac pertinacis hemicraniæ, binas jam hebdomadas quarta quaque hora exacerbatæ, nec nisi post horas duas remissæ. Quod si hæc observatio ut anno 1756 et habita, et edita est, ita ante hos annos quinquaginta exstare potuisset, cum acerbissimam hemicraniam illam (1), quotidie mane hora eadem revertentem, variis, et pluribus præscriptis auxiliis vix tandem profligavi; nullo certe libentius, et felicius quoque fortassis, quam hoc, usus essem, quantumvis rationem qua opituletur ignorassem.

3. Atque utinam febres malignæ, et epidemicæ, de quibus dicere cœperamus, essent omnes periodicæ, ut fere omnes cum varia, et obscura vi malignitatis conjunctæ sunt; haberemus in illo cortice medicamentum, quod etsi quomodo agat, nesciremus, non sine spe tamen possemus experiri. At synochæ persæpe sunt, et quæ, si eorum quos sustulerunt, corpora disseces, aut nihil, ut initio dixi, ostendunt quod peculiarem præcipui morbi sedem, naturamque patefaciat, aut viscerum graves quidem, et manifestas læsiones ostendunt, sed quas si cum iis conferas quæ sunt in ægrotantibus observata, facile intelligas ab latente alio præcipuo morbo fuisse productas. Scilicet febris, exempli gratia, viscerum inflammatoria, videnda exhibet in cadaveribus viscera

(1) Epist. 1, n. 11.

inflammata, sive benigna fuerit, sive maligna; at in ægrotantibus, si benigna sit, repetitis missionibus sanguinis levatur; si maligna, deterior fit, et citius occidit. Discriminis causa est præcipuus alter adjunctus morbus ut in Rothomagensi illa febri, a cl. Malouinio (1) descripta, quæ sub finem anni 1753 plures brevi tempore ibi interemit. Ob malignam enim materiæ acrimoniam, ventriculum, et intestina irritantem, inflammatio demum illa fiebat, quæ in iis visceribus, jam in gangrænam degenerans, reperta est, reliquis internis illæsis partibus, et præsertim capitis, quod dolore alioquin, per consensum videlicet, in dies crescente, et delirio vexatum fuerat. Sapienter igitur, atque utiliter medicorum Rothomagensium collegium, non attendendam tunc inflammationem statuit, quæ aut nulla initio erat, aut ex accidenti in progressu nascebatur, sed materiæ acerrimæ e primis viis educendæ esse operam dandam; ab hac enim, si intus relinqueretur, irritationem permanentem multo magis, quam transeuntem ab evacuantibus præsertim mitioribus esse timendam. Recte autem facies, si ad Sepulchretum addideris quæ in illis sint cadaveribus deprehensa, et quæ in aliis etiam, cum epidemicæ aliæ febres grassarentur, quorum alicujus dis-

---

(1) Mém. de l'Acad. roy. des Sc., an. 1753.

sectionem apud eumdem auctorem invenies, item quæ dum pestilentiæ hoc sæculo aut homines aut, quod multo sæpius, et multo pluribus locis accidit, boves, invaserant. Exstant enim horum extispicia tum ab nostratibus, tum ab exterarum nationum medicis litterarum memoriæ commissa. Nunquam tamen non cogitabis, quæ in visceribus sive inflammationes, sive gangrænæ, sive alia dissecantibus se obtulere, effectum potius præcipui latentis morbi, quam morbum ipsum, facile fuisse. Quin aliqua in iis dissectionibus tanquam præter naturam proposita, secundum consuetas naturæ leges fortasse esse potuisse, ut puta cum in bobus, lue enectis, passim videbis adnotatam nimiam vesiculæ fellis plenitudinem, imo ab nonnullis pro causa habitam dysenteriæ quæ boves cruciaverat, et inflammationis, sphacelique intestinorum, quo videlicet tanto majorem copiam immisisset erodentis bilis, quanto ipsa hac magis referta erat. Vix unus, quod sciam, Mauchartus (1) rem aliter explicari posse censuit, sive non tam bile, quam aeris, in putrescente bile se expandentis, particulis distendi vesiculam conjiciendo, sive, quando istam aeris expansionem *aliquoties* (non semper) observatam esse dicit, ponendo, ab duodeni intestini tunicis inflammatione tumentibus, aut spasmo-

(1) Disput. de lue vaccar. Tubingensi, § 18.

dice constrictis, aut etiam flatuum expansione compressis, liberum, plenioremque influxum bilis in id intestinum prohiberi per communis ductus extremam partem ob eas causas contractam, unde illa in vesiculam uberius tum regurgitando, tum influendo divertat, sicque hanc distendat, præsertim (id quod addere poterat) cum multiplex per hepaticysticos ductus sit in bovinam vesiculam aperta via. Mihi vero antequam Mauchartum legerem, in mentem venerat causa alia dubitandi, facilior fortasse, et cum frequentiori lege naturalis consuetudinis valde conveniens. Cum enim bilis e vesicula pleniorem effluxum natura opportune eo tempore instituerit, cum ventriculus, proximave intestina alimentis referta, tumore ipsa suo vesiculam urgent; boves autem a primis usque contractæ luis diebus alimenta omnia aversentur, consequi hinc cogitabam, ut nunquam compressa vesicula longe majorem quam alias soleat, influentis jugiter bilis copiam retineat, ab eaque præter modum expandatur. Quam dubitandi rationem, qualis eacumque sit, cum in theatro anatomico proposuissem, non displicuisse iis qui me audiebant, et nominatim professori clarissimo, meique, dum viveret, amantissimo Carolo Gianellæ, ex edita ejus dissertatione (1) cognovi.

(1) Dissert. inscripta, non semper ex cadaverum sectione, etc.

4. Tumorum autem, de his enim post febres ad te scripseram, et sedes, et natura cum sæpius per se, tum plane per dissectionem patent, ut sine dubitatione referre in Sepulchretum possis quæ ab diligenti observatore J. Alb. Henr. Reimaro in perutili dissertatione de tumore ligamentorum, fungo articulorum dicto, proposita sunt, et commemorata. Nec ejus duntaxat tumoris ligamentorum circa articulos, quanquam ejus potissimum, sed aliorum quoque observationes in illa invenies, qui ad juncturas pariter, genuum præsertim, occurrerunt, ut puta aut ab acri humore (1) in cavo articuli acervato, et ossa, aut cartilagines erodente, hasve (2) in aliam substantiam mutante, tumidasque faciente, aut a mucilaginosis glandulis (3) tumentibus, earumque et ossium læsionibus occasionem præbentibus, et vicissim ab eorum imminuta pressione causam magis intumescendi accipientibus. Omitto alia, quæ cum his reperies, exempla, suis quæque signis quoad ejus fieri potest, distincta; ut desiderium moveant legendi cætera, quæ angustiis temporis exclusus, adjicere non potuit, nominatim de articulorum hydrope (4), cujus proposuerat notas. Sed et signorum causas ex iis

(1) § 48.
(2) § 58.
(3) § 50.
(4) § 46.

quæ per dissectiones conspiciuntur, dilucide explicat, ut ganglii (1) rotunditatem, mobilitatem, et a casu, vel ab ictu de industria inflicto discussionem; et, ne plura memorem, ossium in spina ventosa expansionem (2), cujus morbi observatio, et sectio producitur eo notabilior quod non pueri, sed hominis quatuor et viginti annos nati tibiam invaserat.

Porro expansorum ossium alias, et observationes et disectiones alibi reperies quas Sepulchreto addas. Nam præter eas quas sæpius sibi occurrisse indicat Abrahamus Cyprianus (3), exstat altera fuse descripta, et pertractata a Frid. Jaç. Tittmanno (4). Quæ autem commemoravimus expansionum ossium exempla, aliaque cum leges; facile animadvertes, eas deberi copiæ pravi humoris intra ossa redundantis, urgentisque extrorsum horum parietes, non difficile cedentes, ubi osseas fibras, laminasque interiores humor idem molliverit, aut sic eroserit, dissolveritque, ut jam perpaucæ exteriores laminæ reliquæ sint. Utrolibet enim modo os duritiem amittit suam. Cujus mutationis complures historias indicatas videbis a cl. Morando (5), ubi admirabilem illam

(1) § 65.
(2) § 62.
(3) Epist. ad Millington.
(4) Dissert. Osteo-Steatom. cas. rarior. etc.
(5) Mém, de l'Acad. roy. des Sc.; an. 1753.

proponit, quam ipse vidit. Legesis eamdem, atque alteram quæ paucis post illam annis se obtulit egregio Lipsiensi professori Ludwigio (1). Videbis in hac alia ossa tam mollia facta, ut leviori digiti impressioni cederent, alia lamina externa adeo extenuata, ut subjectæ cellulæ transpici possent: in illa verò eamdem externam laminam redactam alicubi ad formam vaginæ membraneæ in ipsis femoris, et tibiæ ossibus, solida eorum substantia dissoluta, et in sanguinis alveum, ut videbatur, relata, et per lotii vias ejecta; hujus enim sedimentum mirifica erat copia, et tunc majori, cum pejus membra se habebant, natura autem peculiari, album videlicet, terreum, cretaceum, et per acetum, aliave acida solubile, cujusmodi humoribus injecta ossa emolliri, constat (2). Hæc cum perleges, fortasse tibi observationis Zelleri (3) veniet in mentem. *Acor* enim, *qui expirabat ex abdomine aperto* undecennis pueri, *insignis admodum atque penetrantissimus fuit;* erat autem is puer rachiticus, ejusque *ossa adeo mollia, ut tibiam incurvatam, aliaque facili levique opera scalpello discindere potuerit.* Quapropter minus mirum fuit, quod, ut rachitici solent, circa arti-

(1) Progr. observ. in cadav. cujus ossa emollita erant, propon.

(2) Vid. Epist. 58, n. 7.

(3) Disput. de morbis ex structura glandular. c. 2, n. 15.

culos haberet nodos, hosque *insignes* eo in loco ubi sternum jungitur costis, utroque in latere, qui *discissi, isti pariter sanguinem stillarunt*. Credibile autem est, pravo eodem humore quo fibræ osseæ emolliuntur, aut dissolvuntur, vascula erodi quæ sanguinem vehunt, et hoc effuso medullare oleum reddere sanguinolentum, qualis et is erat humor quem intra ossa de quibus diximus, invenit Morandus; grumis autem sanguineis refertam medullam in quibusdam suorum offendit Ludwigius; qui in aliis eorum *vix congelatam, sed maxime mollem et fere fluidam* deprehendit, imo *fluidam et quasi aquosam*. Quod hic memoro, ut cum medullari illo oleo conferas, quod tibi alias (1) a me animadversum descripsi intra virilis tibiæ exostosim, et caveam quoque ejusdem ossis, exostosi respondentem, liquidum adeo et multum, nisi enim multum sit, urgere extrorsum emollitas ossium laminas non potest, ut tunc, et paulo ante etiam diximus. Itaque in Morandi observatione femoris os ad trochanterem externum, et fibulæ extrema facta erant crassiora, tum calvariæ crassitudo duplo erat major, quam secundum naturam; sanguine autem, qui erat inter utramque ejus tabulam per non brevem compressionem expresso, magna tenuitas tantæ illi successit crassitudini. Hæc

(1) Epist. 50, n. 60.

igitur ad illa potes adjicere, quæ eo tempore de ossium tumoribus ad te scripsi (1), et de eorum emollitione (2); sic enim alia magis confirmari intelliges, alia autem in aliis posse interdum aliquanto aliter et se habere, et explicari.

5. Nunc age ab durissimarum partium tumoribus ad mollissimæ, nempe ad membranæ adiposæ tumores transeamus. Quorum mihi interea præter alias (3) indicatos, duo alii obtigerunt perlustrandi.

6. Anus in nosocomio decesserat, cum tempus instaret publicæ anatomes inchoandæ anno 1755. Cadaver, ob meliorum inopiam, in gymnasium illatum cum inspicerem, nec aliud de ea muliere constaret, nisi sensim esse mortuam; animadverti, ut alia omittam, et in his ungues ex pollice utriusque pedis in corniculi modum excrescentes, quod se utrinque pariter supra duos, tresve ex proximis digitis contorquebat; animadverti, inquam, ex femoris sinistri anteriore, et media secundum longitudinem parte protuberantem hemisphæricum tumorem, cujus diameter digitos transversos duos superabat, mollemque adeo, ut pro meliceride posset imponere. Cutis erat ibi reliquæ concolor, in qua nihil usquam erat icterici, sed levis tantummodo sca-

(1) Epist. 50, n. 57 et seq.
(2) Vid. etiam Epist. 58, n. 6 et seq.
(3) Epist. 50, n. 22 et seq.

bies. Quid, et quomodo contineret tumor, dicam, cum ea quæ ex viscerum inspectione adnotata sunt, indicavero.

Venter laxa intestina habuit, et in his rectum, ab introrsum tumentibus hæmorrhoidibus male habitum: lienem aliquanto majorem æquo: in hepatis vesicula bilem subflavam, in eaque calculum sphæræ forma, magnitudine avellanam quamvis maximam excedentem, colore nigrum, sed crassiusculis quasi punctis exterius distinctum ex albo flavis quorum, unum prominebat. Intelligis cur mulierem icterico non fuisse colore, supra adnotaverim: itaque hanc poteris ad tot alias addere observationes, a me olim (1) tibi memoratas. Et ne cætera de hoc calculo animadversa desideres; sic habeto, statim atque extraximus, in aquam mediocriter calentem conjectum, illico fundum petiisse, indeque receptum, et mox leniter summæ aquæ impositum, statim iterum subsedisse. Cum vero sepositum inspicerem illo ipso die, et magna ex parte in plurima nigra frusta per se abiisse viderem, hæc autem, chartæ inclusa, quadragesimo circiter post die, rursus in manus sumerem, et plura ex parvulis, unum autem omnium maximum in summo aquæ ponerem; omnia primum innatarunt, sed ne sexagesima quidem adhuc

(1) Epist. 37.

exacta horæ parte ad fundum descendit illud maximum, quod paulo post cætera sunt consecuta. Extractum porro, et statim aquæ impositum, statim subsedit. Unum verò, aut alterum ex iis quæ aquæ non immiseram, cum flammulæ admovissem, flammam quidem conceperunt; sed non retinuerunt, nec liquata sunt, et quod plumæ combustæ, oluerunt. Sed alia accipe, in altero ovario, in tubis, uteroque conspecta, quæ pariter ad noxas similes adjungas, quas alias scripsi. Ovarium maximam juglandem nucem æquabat, factumque erat ex albis crassisque membranis, aquam intercipientibus. Tubarum utraque cum ligamentis uteri latis sic erat confusa, ut majus illarum extremum non appareret. Uteri fundus habebat intus ab altero latere duas, treve excrescentias; ab altero unius duntaxat inchoamentum. Et omnes quidem constabant ex alba substantia, sed hæc in earum maxima ex albis fiebat membranis, cellulas aquæ plenas continentibus. Figura ipsius erat ovalis secundum uteri longitudinem posita, cujus intimæ tunicæ per latiusculum, sed multo quam ipsa, angustiorem pedunculum continuabatur in facie illius cavi anteriore. In qua erant et duæ reliquæ, eidem tunicæ continuatæ, non per pedunculum quidem, sed per totam basim, depressæ, nec aquam continentes. In thorace, et collo, nam caput non attigimus, duo quæ ad vasa pertinent, animadvertimus. Magna intra illum arteria maculis erat

albis intus distincta, osseas, si longior fuisset vita, lamellas ibi prænunciantibus. Jugularis autem externa vena a sinistris per collum descendens, in medio cursu dividebatur in partes tres, quæ, duabus insulis effectis, rursus post tractum digitorum circiter trium, in unum confluebant. Sed hoc rarum magis, quam morbosum; illud ea ætate creberrimum. Illuc jam redeo quo sum pollicitus, ad tumorem videlicet ut ante sectionem apparuerat, hemisphæricum, qui in femore meliceridem ob id etiam mentiebatur quod non per pedunculum inde pendebat, sed suum alterum hemisphærium condebat sub cute. Hac igitur incisa, manifestum omnibus qui aderant, fuit, nihil aliud esse, nisi excrescentiam, sicut ego intelligo, membranæ adiposæ. Ex hac enim ipsa in tot parallelas quasi partes disposita, omnino constabat, nullo alio discrimine, nisi quod pinguedo, quæ subfusca alibi erat, in tumore magis albicabat. Cæterum neque sub cute membrana alia erat quæ cystis in modum tumorem complecteretur, neque sub hoc quidquam intersepti instar, quod a continuata adiposa membrana secerneret.

7. Paucioribus nunc verbis alteram, quippe in viventis adhuc viri tumore habitam, observationem describam.

8. Vir honestus ex agro Patavino tumorem gerebat fici non parvæ instar ex altero femine pendentem per brevem pedunculum, digito non

crassiorem. Mollis erat tumor, ut si contrectares, intelligeres nec sarcoma esse, nec a multo qui inclusus esset, humore distentum. Eodem quo reliqua cutis, colore; hoc uno discrepabat, quod ex hemisphæricis hic illic, humilibus tamen, nec minimi digiti apice crassioribus, protuberantiis conspiciebatur inæqualis. Nusquam pulsabat: nunquam, vel pressus, dolebat: nec unquam, nisi cum equitare opus erat, incommodum ullum afferebat. Ob hanc igitur unam causam, timori adjunctam, ne magis in dies, magisque cresceret, an sine periculo abscindi posset, ex me quæsivit. Qui cum ea quæ dixi, attenderem, neque aliud vas præter unam venam per tumoris cutem repere viderem, quæ ne in summo quidem ad columbini calami crassitudinem perveniebat, felices autem tumorum ejusmodi amputationes memoria tenerem, facile annui: præsertim cum vir experientissimus publicus in hoc gymnasio chirurgiæ professor, Hieronymus Vandellius se se recepisset exsecturum. Quod et feliciter præstitit ineunte junio anni 1757, pauco omnino sanguine effuso, etiamsi paululo profundius quam esset pedunculi initium exsecuisset, et facile cicatrice obducta, intra breve tempus homine persanato. Tumor, qui uncias circiter quinque pendebat, eodem mane per filium, parente et doctissimis patruis dignum, ad me missus, et, hoc inspectante, a me continuo persectus, id omnino erat quod censueram, nempe adiposæ mem-

branæ excrescentia. Qualem, per Valsalvam abscissæ, pedunculum alias (1) tibi descripsi, talis hic fuit, id est ex eadem quæ in sanis est, membranæ adiposæ structura et substantia, quasi in cylindros aliquot contracta, intra pedunculum descendente, ex hoc vero intra tumorem continuata, subflava, molli, unctuosa, tumorem universum, et illa ipsa exterius protuberantia parva hemisphæria efficiente. Partes ex quibus compingebatur, non solum cuti, verum etiam inter se passim, tenacius adhærebant; ut per solos digitos pars a parte sejungi non posset; nulla tamen prorsus præter cutem erat tunica, quæ, ut in cysticis videmus tumoribus, hunc complecteretur: nec cutis ipsa, quanquam erat crassiuscula, in duas poterat dividi laminas. Cuti autem hic illic suberant, præsertim superiora versus, tenuia vascula sanguifera.

9. Parvi quidem hi quos persecuimus, tumores fuerunt, si cum grandibus illis compares, quorum alias (2) exempla indicavimus videnda, præsertim apud Palfinium, aut cum aliis etiam majoribus, quos ad eos addiderunt præstantes viri (3) pondo librarum sexaginta, aut amplius. Sed cum similes eorum censeantur qui cystici, et peculiariter *Natte* dicuntur; etsi pinguedinem

(1) Epist. 50, n. 23.

(2) Ibid. n. 22.

(3) Vid. in Italica Palfin. edit. part. 5, c. 4.

continerent, a nostris tamen intelligis fuisse discrepantes. Verum age, ab his qui singulares et sæpe non parvi sunt, ad alios qui sunt multiplices et exigui, aut certe modici, veniamus. Subsistemus autem in iis de quibus epistola L vix pauca attigimus, in summa aliis lingua, aliis toto propemodum corpore succrescentibus.

10. Linguarum, quas februario mense anno hoc 1759 in gymnasio dissecuimus, una erat tumida, in eaque linea quam medianam vocant, primum quidem ab apice ad tractum pollicis transversi in sulci modum nec levis, nec si hinc et hinc linguæ latera traheres, tollendi, subsidebat, deinde vero nulla usquam apparebat; imo æque mediam ac laterales superficiei illius partes occupabant tubercula, nullam prorsus ad normam disposita, humilia quidem, sed crassa ad sesquilineam usque unciæ Bononiensis, facie inæquali, albo autem, ut lingua reliqua, colore. Desinebant prope eam sedem ubi esse debuissent illæ ultimæ crassiores papillæ: quarum locum perexilia, sed confertissima implebant tubercula. Post hæc denique succedebat tota illa sedes in qua exstare solent glandulæ, at sine ullo harum vestigio plana omnino, et lævis.

11. Quid præcessisset, unde ea sic facta esset lingua, et quid afferret incommodi, scire non licuit. Contra vero et post quæ inceperit, et quæ attulerit non glandularum absumptio, sed am-

plificatio, et citissimus magna parte corporis intus extraque novarum quasi glandularum proventus, apparet ex historia, hic minime prætermittenda, quæ ab laudato alias Laurentio Mariano, et ab genero eo digno Josepho Bohnio anno 1752 communicata, mihi eo gratior fuit, quod morbum non ita dissimilem annis superioribus spectare quidem, sed non per dissectionem, potueram, ut tibi de tumoribus scribens (1), significavi.

12. Adolescens generosus, annos natus quindecim, ab infantia usque sanus, et vivido colore præditus, duriori objurgatione exceptus, gravique timore tanto magis inde perculsus, quod natura erat cogitabundus, tunc quidem triduum quasi stupidus exegit, tertio autem post mense parvas per collum glandulas cœpit animadvertere, quæ paulatim primum creverunt, mox vero morbus celeriter adeo auctus est, ut præter salivarium, et axillarium glandularum tumorem, brevi per dorsum, per pectus, et præsertim circa claviculas exstiterint corpora, ovi columbini instar crassa, strumosas glandulas referentia, qualia paulo post in abdominis quoque integumentis, imo, ut tangendo cognoscebatur, in ventris etiam cavo non defuerunt. Dolore carebant fere omnia; nam quod pectorali musculo dextero insidebat,

(1) Epist. 50, n. 28 in fin.

tres digitos transversos longum, colore autem lividum, ad tactum nonnihil dolebat, ut ventris quoque interiora, a sinistris magis, ubi major etiam tensio, et renixus percipiebatur. Sive intus extraque, id quod initio statim, magisque in progressu factum est, multa, et varia in usum traherentur remedia, etiam validiora, quæ a medicis consultissimis proponebantur; sive nulla denique adhiberentur, tumorum moles increscebat, cursu morbi adeo rapido, ut cum cœpisset mense decembri, simul cum vita circa maii finem desierit. Non multo post morbi initium, acutus dolor in genu, et crure nunc dextero, nunc sinistro ingruerat, qui et postea semper male habuit, symptomaticis, et incerta periodo accedentibus febribus, vigiliis, macie stipatus. Cæterum ad extremum usque mens prompta, et hilaris, ciborum appetitus, imo acris fames, ultimis præsertim diebus, nunquam defuit: et quamvis aliqua ad jugulum molestia esset ex mucido catarrho, qui facile, et levi cum tussi ejiciebatur, nulla tamen spirandi difficultas unquam animadversa est, id quod, perlecta thoracis dissectione, miraberis.

Colli, pectoris, abdominis tegumentis communibus incisis, tumores illos externos sedem in cellulis habuisse membranæ adiposæ, compertum est, arcte ibi ad subjectos musculos annexæ. Pleni erant omnes subalbæ materiæ, ex parte nonnihil fluidæ; at majorem partem so-

lidæ et sebaceæ. Eminentiorum aliqui, ut qui musculis adhærebant pectoralibus, unum cum axillaribus glandulis continuatum corpus facientes, secti subflava et saniosa emiserunt. Ventre aperto, omentum omne corpusculis duris hic illic obsessum apparuit, subalba illa materia plenis. Jecur, lien, renes ipsa quidem secundum naturam se habebant, sed circa singula fuerunt hæc adnotata. Jecinoris parti dexteræ valenter annexum erat peritonæum: quod pluribus deinde locis quasi unum idemque cum attiguis musculis factum, anterius excrescebat in corpus ovi gallinacei magnitudine, quod ea qua diximus, refertum materia, cum vesica urinaria connectebatur. Juxta splenem vero mesocoli sinistra pars in corpus intumescebat constans ex pluribus colligatis quasi ovis columbinis, eadem illa materia farctis; quibus et pancreas plenum erat: per mesenterium autem disjectæ ejusmodi strumæ conspiciebantur. Renum denique adiposa tunica erat monstrosum in modum crassior facta; nam qua parte vertebras spectabat, duorum, parte autem opposita, quinque transversorum digitorum crassitudinem occupabat, materia quam diximus, ubique distenta: propterea que rem sinister, accedente etiam dura et strumosa, quæ materiam illam intersecabat, linea, pondo fuit unciarum circiter sex et triginta. Nec vero intestina morbo vacabant. Nam coli tum adiposæ appendices, tum ligamentorum, per ipsum duc-

torum, fasciolæ corpusculis ejusdemmodi conspiciebantur distinctæ. Tenuia autem intestina per intervalla glandulas Peyeri habebant lupini figura, et magnitudine : quas inter quædam multo major, phlogosi affecta, corruptum continebat humorem. Thorace recluso, mediastinum conspectum est circa medium corporibus sæpius dictis obsitum, et in his aliquo non minus crasso, quam modicum ovum gallinaceum, asperæ arteriæ truncum non modo contingente, sed etiam comprimente. Pulmones intus erant sani, quamvis extimæ superficiei infixi essent duri, petrosique globuli, granorum hordei crassitudine. Eadem superficies a tergo tota excavata erat utrinque, sed a sinistris præsertim, ob incurrentes in ipsam non parvas strumas, pleuræ innatas, alias quidem prope dorsi vertebras, alias autem in seriem quasi quamdam ita dispositas, ut singulæ singulis costis ab ima ad summam insiderent. Cor secundum naturam se habebat, nisi quod auriculæ dexteræ facies exterior tota erat tanquam granosa a consimilibus corpusculis. Igitur (sic concludebatur missa historia) descripti tumores majori ex parte erant cystici, et particulis turgidi tophaceis, duris, et velut sebaceis intra cellulas depositis membranæ adiposæ, præter æque dura, quæ descripta sunt, corpora glandulosa.

13. Redii in memoriam historiæ hujus, cum aliam legerem nuper æthiopis duodecennis, quam

præcl. anatomicus litteris mandavit Meckelius (1). Nam iniens ægri utriusque ætas, acrisque fames, cum morbo conjuncta, et perstans, usque adeo per interiores tunicas, ventris præsertim, diffuso in tuberculorum modum, quorum pleraque sebacea implebat materia, hæc, inquam, faciunt, ut abs te cupiam utramque conferri historiam. Quod si viri illius solertissimi in eo, itemque in altero æthiope (2) accuratas, quod ad eorum quoque nigredinem spectat, observationes simul perlegens, forte miraberis in illa apoplectici æthiopis, quam tibi olim misi (3) ante hos quinquaginta annos Venetiis habita, dissectione adnotatum nihil fuisse de nigrescentibus, aut fuscis in æthiopum cerebro partibus, nihilque de eorum nigro potius, quam rubro, sanguine, scias velim, cadaver illud ante noctem incidere non licuisse, lucem autem aliam, nosti, esse solis et lychnorum, nec pariter licuisse aliud in posterum diem servare, nisi cutis et cuticulæ segmenta quædam, in quibus mihi quid acciderit videre, in Adversariis (4) est indicatum. Sed de his, et de cuticulæ natura neque hic est scribendi locus, neque antea facile scribam, quam aut dissecandi æthiopis iterum facultas

(1) Hist. de l'Acad. roy. des Sc. de Berlin, an. 1753.
(2) An. 1756.
(3) Epist. 5, n. 17.
(4) II, animad. 4.

detur, aut quædam saltem de æthiopum infantibus, pro certo sciam, ut puta num forte umbilicalis funiculi initium non, ut nostri, cinctum cute habeant quæ postea in umbilicum se contrahat, num paucis illis a partu diebus cum primum infuscari incipiunt, non ita albis prorsus, ut in adultis postea videmus, sint plantis, et volis, alia ejusmodi. Nunc enim a proposito non est divertendum. Collata igitur utraque tot sebaceorum tuberculorum historia, ut in eo quoque convenire videbis, quod viscera quædam sub tunica sic male se habente, erant tamen sana; ita discrepare tum symptomatibus, animadvertes, tum sede etiam tuberculorum, quæ in Berolinensi observatione tantum abest, ut sicuti in quadam Roedereri quoque historia (1), skirrhosa corpuscula cellulosam occuparent substantiam; id singulare habebant, ut, hac prorsus salva, in propria ipsa, firmaque peritonæi, aut pleuræ hærerent membrana; tum denique ut exterius tubercula essent nulla, sed interius omnia. Ad externos autem, simulque internos tumores attinet observatio altera, quam ante illam Meckelius indicat, ab se, et clarissimo professore Zinnio in infante habitam, cujus præter partes cerebri induratas, conglobatæ glandulæ toto ferme corpore skirrhosæ erant.

---

(1) Diss. de uteri skirrho, n. 18.

14. At sive ad utrosque, sive ad externos, quos potissimum hic attendimus, tumores exempla spectant quæ continuo memorabimus, illorum alii aut ea continebant, quæ evidenter sunt præter naturam, aut ea propter quæ ab sanarum glandularum modo vix, ac ne vix quidem viderentur discrepare, nisi ibi occurrerent ubi manifestas glandulas conspicere non solemus. Ad primum horum generum, præter eas quas modo protulimus, historiæ pertinent non paucæ in Sepulchreto (1) relatæ, ut, cum strumosæ glandulæ, multæ præsertim, aut magnæ, exterius protuberarent: multæ quoque interius deprehenderentur insidentes non mesenterio solum, sed et omento, stomacho, intestinis, pancreati, vesicæ urinariæ, pulmonibus, ex Fontani observatione (2); ex Heurnii (3) autem, etiam peritonæo, hepati, lieni, renibus, uteri ligamentis, diaphragmati, mediastino, ipsique cerebri duræ meningi. Mitto cæteras, quas descriptas ibi videre poteris glandulas minus diffusas, sed omnes strumosas, et quasdam gypsea, pultacea, purulenta, serosa, alba, flava continentes. Quibus et tubercula addere potes illa plurima, quæ Laubius (4) in pulmonibus vidit materiæ sebaceæ plena, ejus

(1) L. 4, s. 2.
(1) Obs. 6, § 1.
(3) Ibid. § 5.
(4) Act. N. C. tom. 2, obs. 106.

similis quæ in glandulis colli induratis ejusdem hominis spectabatur. Ad secundum vero genus propter eam quam M. Aurelius Severinus simul profert, Aetii, imo Leonidæ sententiam, spectasse crediderim glandulas quas Severinus ipse (1) vidit tuberculorum instar in artubus, pectore, dorso, sub alis et ad inguina exstantes, quarum plus sexaginta per senis universum corpus dispersas ob id maxime admirabatur, quod tubercula quamplurima *circa loca* conspiciebantur, *quæ glandularum sunt prorsus expertia: itaque venit in mentem*, inquit, *illud Ætii, qui Tetrab.* 4, *cap.* 5.... *professus est ex integro nasci plerumque candidas, et rubras carunculas in corpore.* Olaus autem Borrichius (2) cum in icterici dissectis cruribus in glandulas incidisset sub cute latentes *infinitas*, non ab integro ortas opinabatur, sed *in sano corpore esse adeo minutas, ut visum pene effugiant, in morboso conspectiores.* Has quoque ad secundum genus referri posse, vix dubito. At quas Whartonus observatione pariter in Sepulchreto quoque (3) legenda, in militis brachiis, et femoribus conspexit, eodem referendas esse pro certo scio. Cum enim omnes sub cute mobiles, et, vel pressiuscule contrectatæ, essent indolentes, nec validissimis remediis cedentes;

(1) De recond. abscess. nat. l. 4, c. 5.
(2) Sepulcr. s. 2, cit. obs. 17, § 2.
(3) Ibid. obs. 15, in append. ad § 1.

majusculam unam a chirurgo extractam, deprehendit *citra ullum putridum aut corruptum humorem totam ex solida glandulosa atque alba carne constantem;* ut sic glandulas *dari adventitias plane sanas, nisi quod in numero partium præternaturalium recensentur*, experientissimus glandularum scrutator demonstratum esse pronunciaverit. Quæ observationes ad exteriores quidem glandulas pertinent, quemadmodum Antonii etiam Cocchii (1), ubi de mesentericis morbis loquens, id quod Leonida *rarò* viderat, non semel sibi occurrisse ait (Severino autem *sæpe* occurrerat) conglobatas videlicet externas glandulas non modo auctas, sed et ubi esse non videntur, quasi creatas. Quin exemplum insuper addit, in quo præter nonnullas non solitas conspici, ut in lateribus, carneas, neque pure scatentes, ad hunc eumdem modum alias intra ventrem offendit. Quam tu, et Severini observationem ut quæ necdum mihi in Sepulchreto occurrit, huic adjicies, et valebis.

(1) Dei Bagni di Pisa.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LXIX.

Ad Ictus, et Vulnera Capitis, et Thoracis, ad Juncturarum Vitia, et ad Luem Veneream pertinet.

Quæ ad morbos attineant, epistola LI, et insequentibus deinceps cæteris a me comprehensos, non tot in præsentia habeo, ut his denique litteris complecti non possim. Ad illam igitur epistolam qua de vulneribus capitis, et ictibus scripsi, hæc addes.

2. Vir necdum quinquaginta annos natus, cum bibacissimus esset, indeque ebrius, per scalas descendens, tanto facilius lapsus est, quod crure altero annos jam aliquot ex doloribus, veneream, ut aiebant, luem consecutis, claudicabat. Cadens autem sinistrum tempus adeo contudit, ut omni sentiendi movendique facultate statim amissa, sic intra horas haud amplius quatuor interierit. Cadaver opportuno ad publicam anatomen inchoandam tempore, id est paulo post medium januarium mensem anni 1756, theatro concessum est, in quo, cum diligenter persecaretur, hæc adnotavimus. Venter pane et vino maxime distentum adhuc ventriculum exhibuit, ut ab ictu parum, vel potius nihil videretur evomuisse. Postquam ea omnia exhausta fuerant, ne minimam

quidem intus rugam ventriculus ostendit. Jecur, et lien magna, nec tamen morbida, nisi quod dissecti lienis visa mihi est substantia laxior, color autem dilutus. At renum uterque pluribus hydatidibus excavatus, quæ sub ipsa eorum tunica incipientes, eo perveniebant ut tubulos, qui papillas excipiunt, contingerent, inæquali intus superficie, sed sua undique membrana comprehensæ. Vesica urinaria amplior, in longitudinem præsertim, ut duplo propemodum longior esset, quam soleat. Sed hæc, ut in biboso, mira non sunt. Ad veneream autem luem num pertineret, an a primordiis sic esset quod in seminali caruncula animadverti, non facile dixerim. Sinus qui in illa est, orificium maximum erat ex omnibus quæ vidisse unquam memini, nec secundum longitudinem, sed, quod in nemine conspexi, in transversum positum. Semen tamen, e vesiculis expressum, non per illud, sed per bina oscula, ut consuevit, prodibat, quæ ab lateribus illius sunt. Aortæ interior facies contra cœliacæ ostium non lævis erat, ut per ventrem alibi, imo duas ibi osseas squamulas ostendebat. In thorace quoque eadem magna arteria nonnullis locis idem intus vitium fovebat; sed prope valvulas præsertim suas, quarum duæ osse non carebant. Supra ipsas autem, quanquam cor erat mediocre, major Valsalvæ sinus æquo erat latior. Sed hæc a morbo. Ab natura vero id quod non videor alias vidisse, subclavia

vena dextera ex duabus constabat, quæ in axillari jam incipientes, non ante in unam confluebant quam ad ostium accessissent jugularis internæ, ut insula fieret longa digitos transversos quinque. Erant autem duæ illæ quæ insulam comprehendebant, venæ pari ambæ crassitudine; at a sinistris in axillari vena erat insula multo brevior, quippe non longa digitos duos, imparibusque comprehensa venis, altera videlicet multo quam altera, tenuiore. Priusquam de capite dicam, aliquot sunt interjicienda, quorum alia omittere hic nolo, alia autem nequeo. Cum pinguedo in abdomine, et intra abdomen non pauca esset; in cervice, dorso, lumbis non erat quidem ita multa; sed musculorum superficiei, et fasciculorum ex quibus ipsi compinguntur, adeo præter solitum adhærebat, imo affixa erat, ut prosectoribus molestiæ esset non levi. Ubi ad artus inferiores ventum est, in eo qui sanus erat, mihi accidit quod raro, ut posteriorem nervum cruralem immisso, ut solitus sum, cultri manubrio, aut manu inter duos ramos in quos denique ad poplitem videtur dividi, non possem, sursum versus tendendo, confirmare non unum esse, sed ex duobus fieri, per totum femur, imo interdum supra quoque, cohærentibus quidem, sed revera in unum minime coalescentibus. Cum vero, id quod in eorum singulis, aut certe in crassiore facere consuevi, secundum longitudinem inciderem, ut

parallelas, ex quibus constat, fibras demonstrarem; miratus sum tantum inter has pinguedinis interjectum conspicere, ut hujus plus quam fibrarum, continere ubique videretur. Etsi enim plurimi sunt anni ex quo in cadaveribus non prorsus macilentis interjici iis fibris manifestam pinguedinem haud raro animadverti, contra ac creditur, ab iis præsertim quibus nervos placet cum intentis fidibus comparare; attamen ea qua tunc vidi, copia interjici, nunquam antea conspexeram, nec in mentem venerat posse, ut facile intelligis, si pinguedinis loco aliud quod præter naturam sit, aliquando huc conjiciatur, eos nasci morbos quos obstructis, aut aliter vitiatis ipsis nerveis fibris imputant. Sanus tamen, ut dixi, is artus erat. Alter vero quo homo claudicabat, sic attractus erat, ut quacumque manuum vi adhibita extendi crus non posset. Neque potuit satis extendi; etsi tunc aliquanto facilius extendebatur, cum flexorum musculorum tendines, qui ad poplitem valde contenti erant, in transversum dissecti sunt. Quorum musculorum, ut neque extensorum, color fuit, ut cæterorum sane fuerat, rubens; sed fuscus et obsoletus. Quin etiam perpaucæ mucilaginis quæ in genu illo erat, color ab naturali discrepabat, et mucilaginosa major glandula, albæ instar, subduræque pinguedinis apparebat. Sed hæc fere omnia a motuum cessatione illorum musculorum, ejusque juncturæ deducenda esse videbantur.

Caput denique secando, temporalem quidem musculum qui ab ictu contusus fuerat, tumidum, nigrumque conspexi ob remorantem in eo sanguinem, interioremque structuram laxantem. Cranium vero neque ibi, neque alibi ulla fractura, fissurave, et ne depressione quidem læsum offendi. Vasa autem per tenuem meningem repentia nigro sanguine passim turgidissima occurrerunt, cujus supra eam meningem effusi grumus non mediocris conspiciebatur. Hujus igitur, et concussionis cerebri mors illa tam cita effectus fuit.

3. Historiam hanc aliis addes quas sub initium scripsimus epistolarum LI et LII, cranium pariter ab ictibus illæsum, at non ea quæ cranio subsunt, ostendentes; quanquam in illarum nulla tam cita mors secuta est. Nunc accipe quam adjicias alteri in proxima epistola LIII descriptæ(1). Secunda enim est in qua nobis se se obtulit cordis vulnus. Sic a præcipuo viscere cerebro ad alterum viscus præcipuum cor, et a celeris mortis casu ad celerrimæ exemplum transibimus.

4. Sutori annorum circiter quadraginta, per scalas ascendenti inimicus descendens obviam venit, cultrumque in pectus defixit, et continuo aufugit. Ille vero se vulneratum esse clamans, et cultrum e vulnere extrahens, tam cito ibidem

(1) N. 26.

mortuus est, ut qui de proximo accersiti, confestim accurrerant, vivum invenire non potuerint. Cadaver studiosa juventus non difficile obtinuit, et ad me, in gymnasio tunc anatomen docentem, mense videlicet januario anni 1753, afferendum curavit. Magnum erat, sanoque habitu, ut nisi aliquanto pinguius esset, quam vellemus, melius ad observandum, demonstrandumque optari non posset. Quorum utrumque factum a nobis est accurate: quanquam hic nihil præter ea quæ ad vulnus, et ictus in cadendo attinent, memorabimus.

Igitur vulnus perbrevi intervallo ab sterni sinistro latere inter cartilagines tertiæ et quartæ costæ inflictum, exterius vix longius erat semuncia pedis Bononiensis, inde autem per mediastinum, et pericardium, ad dexterum ventriculum cordis pervenerat, ejusque parietem septo proximum, media fere inter basim, et cuspidem sede, pervaserat, non longius ibi lineis tribus. Itaque pericardium nigro sanguine grumoso distentum inveneramus, mediastini autem anteriorem partem, qua vulnus transierat, et supra, infraque ad non brevem tractum a sanguine nigricantem, et quasi turgidam; nihil autem sanguinis in ventriculis cordis, ejusque auriculis. Neque intra thoracem quidquam præterea læsum fuerat. Exterius autem in summo dorso contusionis vestigia quæ a cute in pinguedinem usque se extendebant, rotundis utriusque scapulæ mus-

culis interjectam. Capitis etiam integumenta contusionis signa in fronte servabant, credo inter cadendum relatæ, sicuti mortuum credo in scalis (in quarum gradus, surgere conatus, iterum cecidisset) ita denique jacuisse, ut in caput proclivius sanguini fuerit, quam in oppositam partem, defluere: certe quæ infra cor erant, vasa mediocrem sanguinis copiam, at quæ supra, plurimum continebant. Itaque cerebri superficies rubebat a distentis sanguine vasis quæ per tenuem meningem ducuntur, eorumque ramusculis non secus ac si rubens materia fuisset injecta. Nec minus plena vasa illa vidi, quæ intra medullarem substantiam apparent alias filorum instar; hic enim cavos esse tubulos, manifestum omnibus fuit.

5. Si vulnus hoc cordis cum eo contuleris quod tibi epistola LIII (1) ex Valsalvæ observatione descripsimus, utrumque autem in ejusdem, nempe dexteri ventriculi caveam, nec multo dispari in ejus pariete aperta rima pervenisse, animadverteris; miraberis fortasse, ab illo hominem octavo denique die, ab hoc vero tam cito fuisse interemptum; præsertim cum per illud tanta sanguinis copia in thoracem et ventrem effusa videretur. Verum ob illam ipsam non modo extra cor, sed etiam extra pericardium de-

(1) N. 3.

fluentis sanguinis effusionem, cum hic non potuerit, ut in nostra observatione inter pericardium et cor subsistere, illudque distendere, hoc premere, discrimen id exstitisse, facile, ut opinor, existimabis. Quod si facias, ex utriusque hujus observationis comparatione habebis unde illud confirmes quod alibi (1) inter cæteras causas posuimus, cur multo minor inter pericardium, quam plerisque aliis in locis, hæmorrhagia longe citius interitum afferat.

6. Dixi, quam plerisque aliis in locis, et dixi item inter cæteras causas, non ignorans quam celeriter vel paucus intra cranium sanguis, aut plurimus, sed vel in ventrem ipsum effusus, homines soleat conficere, ut puta a liene disrupto, id quod ex pluribus cognosces earum observationum, quas, ut perlegeres, tibi, cum de ictibus ventris scriberem (2) indicavi. Quas inter si forte deessent (neque enim rursus vacat singula inquirere) quæ a Michaele Vanselowio (3), aut ab J. Valentino Scheidio (4) propositæ sunt, fac videas, vera a me dici, tanto magis intelliges.

7. Et harum quidem observationum commemoratio me, si forte interea aut legendo aut secando in alia incidissem ad ea quæ fuse tunc scripsi, nunc

---

(1) Epst. 26, n. 18.

(2) Epist. 54, n. 5.

(3) Disp. exhib. hist. de ruptura lien.

(4) Observ. lienum disrup.

adjicienda, opportune commonefaceret, ut hic adjicerem. Sed neque de illis, neque de ulceribus cum in præsentia quidquam suppetat; ad ea transibo quæ ad juncturarum vitia pertinent, motui officientia. Nonnulla enim de his sunt quæ post datam ad te epistolam LVI, aut ipse vidi, aut visa ab aliis legi. Ad prima spectant historiæ hæ duæ.

8. Senex erat Patavii, quem non sine difficultate caput in latus inclinare potuisse, ab iis qui diu cum ipso familiariter versati fuerant, post dissectionem accepimus. Is cum ex catarrho, ut aiebant, ineunte Martio anni 1755, in nosocomio decessisset, nobis qui tunc ibi quædam, ad thoracis, et colli, et capitis anatomen pertinentia, ostendebamus, hæc observandi occasionem præbuit. Thorax in facie anteriore pulmonis dexteri hydatides exhibuit duas, majorem unam, minorem alteram. Capiti intra cranium aqua inerat, cujus pars aquæ in lateralibus ventriculis supererat. Glandula pinealis tenuis. Cum parvi musculi qui anterius inter primam colli vertebram, et caput interjiciuntur, vix ac ne vix quidem apparerent, neque id mihi pessimæ duntaxat, id est laxissimæ, ut in cæteris quoque musculis, constitutioni imputandum videretur; attentius inspectans, et profundius inquirens, in illud incidi cujus potissimum causa hanc scribere volui observationem. Scilicet non modo quod

Columbo (1) occurrerat scribenti, *primam vertebram occipitio ita adhærentem hisce oculis vidi, ut moveri neutiquam posset*, hic quoque erat, sed præterea adhæsio a sinistro, præsertim anteriore latere ejusmodi conspiciebatur, ut unum idemque os essent tum ea vertebra, tum occipitium: idque a primordiis usque fuisse, plura indicabant proxima conformationis vitia. Nam secunda vertebra corpus habebat, mitto cum tertia connatum, erat enim hic, quod inter primam et occiput, ibi ubi dixi, nullum prorsus erat, aliquod tamen antiquæ divisionis vestigium; corpus, inquam, habebat, et dentem lateri capitis magis dextero, quam sinistro, propinqua; dentem autem ipsum breviorem, processus vero qui obliqui superiores dicuntur, tota illa facie qua inferiores primæ vertebræ processus excipiebant, qui hic officio condylorum occipitis fungebantur, nequaquam inter se pares; quippe dexterum sinistro tum arctiorem, tum altiorem, tum antrorsum magis quam retrorsum vergentem. Sunt et alia, quæ tanto libentius brevitatis causa prætereo, quod ossa hæc poteris, cum Patavium veneris, apud me inspicere. Sed quæ, ut erant, servare non potui, ligamenta describere non omittam. Transversum, ut vocant, quidquid erat dentis a tergo

(1) De re anat. l. 15.

complectebatur, ima parte excepta, unde lateralia longiora, quam solent, et tenuiora, præsertim dexterum, oriebantur. A sinistro tamen quasi summo dentis latere perbreve quoddam proficiscebatur, et crassius.

9. Sed ligamentorum quæ modo dicebam, vitia alia, quamvis non ut hæc, a primordiis repetenda viderentur, memineris superioribus unis, atque alteris litteris (1) fuisse proposita. Multo autem magis memineris, quia sæpius factum est, cum de claudicatione esset injecta mentio, ut inter cæteras causas descripta sint vitia in ea junctura quæ inter femoris caput, et innominati ossis acetabulum intercedit. Huc sequens spectabit historia, peculiaria quædam habens, quæ in scriptis alias non legisti.

10. Mulier annos nata septem et septuaginta, in lucem edita fuerat, et vixerat sana, filium quoque feliciter pepererat. Secundo autem partu qui difficillimus fuit, enixa filiam (quæ hæc narravit) doloribus ad ischiadicam regionem dexteram corripi cœpit, et claudicare. Hæc mala neque ars ullis remediis, neque natura, etsi tertius, quartusque partus felix fuit, tollere unquam, aut minuere potuerunt: quin sæpe etiam cadebat, quod pondus corporis satis firme artus dexter non ferret. Denique in nosocomium prop-

(1) Epist. 62, n. 11, et Epist. 63, n. 19.

pter paupertatem magis quam ob morbum, admissa, ibi annum et menses aliquot fere semper cubuit, propterea quia si surgere conaretur, dolores exasperabantur. Appetitu alimentorum vigente, viribus autem paulatim deficientibus, et subinde desipere visa, tandem sensim mortua est sub initium anni 1754. Cadaveris macilenti partes quædam non inutiles nobis fuerunt, tunc ibi plura, et varia recognoscentibus, et demonstrantibus. Cerebrum enim, cerebellum, medulla oblongata sic satis firma fuerunt; nam etsi lateralibus ventriculis aquæ limpidæ mediocris copia inerat; plexus tamen choroides rubebant, nec tenuis meninx detrahentem facile sequebatur, duo fere indicia non diu aquam illam intra cranium fuisse. Uterus quoque, tametsi inclinatum vidi in eamdem partem in quam anicula hæc claudicaverat, et ovariis stipatum maxime contractis, ad reliqua tamen ostendenda fuit idoneus, et inter cætera ad monendos studiosos adolescentes, ne propter illud quod in I. Adversariis (1), vaccini, et muliebris uterini osculi situm comparans, olim scripseram, negare me crederent illius osculi, secundum naturam in muliere se habentis, pronam aliquanto, (etsi non semper quanto Eustachii icones (2) collatæ inter se indicant) ab anterioribus magis, quam

(1) N. 15.
(2) Tab. 14, fig. 3 et 4.

a posterioribus, descendere. Femoris dexteri juncturam cum acetabulo novissime examinavi; et cum vitium haud leve, ob eam sedem extrorsum in latus deformiter protuberantem, me deprehensurum existimarem; non unum, sed plura, mox instituta dissectione, deprehendi, qua, ut facilius esset certiusque ex comparatione judicium, utriusque femoris superiorem partem, et ossis utriusque innominati inferiorem primum reteximus. Innominatum igitur os dexterum, sive exteriorem, sive interiorem faciem inspiceres, ampliore in latus gyro, quam sinistrum, extendi videres, et crassiore exterius pariete acetabulum comprehendere. Acetabulum autem hoc dexterum orificio erat majori, quam sinistrum, nec flexili, ut illud supercilio quod vocant, sed osseo: figuraque, et dimensionibus, ut sinistrum sano, sic ipsum ab naturæ norma alieno capiti femoris prorsus respondebat. Hujus enim capitis forma non hemisphærii erat, sed coni. Coni autem basis externo quidem in latere ad radices ipsas incipiebat trochanteris majoris, cum in latere interno non parvo intervallo distaret a minori trochantere. Erat igitur acetabuli dexteri figura eadem quæ cavi coni, profunditas autem ab exteriori quidem latere permagna, ut ibi duplo propemodum profundius esset, quam sinistrum: glandulæ autem mucilaginosæ, quæ in sinistro major esse, quam soleat, et ex sua fovea quasi prominere videbatur, ejus inquam, glan-

dulæ, et foveæ vix ac ne vix quidem in dextero quidquam erat. Sed et cartilaginea crusta, quæ alba et nitida a sinistris tum acetabuli, tum capitis femoris superficiem secundum naturam convestiebat, fusca, et lurida a dextris conspiciebatur, et præterea hic illic rubens. Quæ cum satis omnia, et simul quam flaccidum esset ligamentum quod teres vocant, capitis femoris dexteri animadvertissem; tum caput idem serra, a vertice ad basim per axem ducta, secari jussi, sectionemque in proximam quoque femoris partem produci, ut quid interius discriminis esset, cognoscerem. Quod manifestissimum fuit. Nam etsi hæc, et illud firma sua ossea lamina undique obducta cernebantur; medulla tamen quam pars hæc femoris proxima, et quam caput intra cancellos continebat suos, cum in hoc ex albo subflava, ad aquosam magis, quam ad oleosam, ubi premeres inter digitos, naturam inclinaret; in parte illa femoris ad rubedinem magis, et ad oleosam vergebat naturam. Denique cum femur utrumque inter se compararem; animadversione digna visa est ejus partis quæ, interjecto aliquanto intervallo, trochanteribus suberat, tum figura quæ a terete multum discrepans, ad angulosam propius accedebat, tum incurvatio ad modum segmenti arcus sua convexa parte anteriora spectantis: quæ incurvatio major tamen in sinistro erat femore, quam in dextero; id quod facilius intelligeres, si dolores, et claudicatio eo tem-

pore jam fuissent quo ossa adhuc flexilia magis cederent corporis ponderi in illo artu quo puellula, ut magis firmo, et dolores minus movente, magis niti consuevisset.

11. Quid ergo est? Num filia non verum narrabat? an mater non sine structuræ vitiis quibusdam ex iis quæ descripsimus, nata, modice jam ab initio, et juventute florens, claudicabat? Ubi autem ex difficillimo partu, unde aliis aliter claudicationem accidisse, a me alibi (1) memoratum est, nova causa ad structuræ vitium accessit, tum vero acerbi dolores, et claudicatio manifestissima advenere? et mater, ut mulierum mos est, inde potius quasi per infortunium, quam ab ortu ipso, credi maluit suum morbum extitisse? Certe eas omnes, et ejusmodi, quales deprehensæ a nobis sunt, mutationes in ossibus contigisse adultæ mulieris, et duorum filiorum jam matris, non facile quispiam existimabit, præsertim cum humorem illum quem accessisse, et ischiadicos fecisse dolores arbitrari possit, ne ea quidem acrimonia fuisse præditum animadvertet, quam in clauda altera et ab ischiade male habita muliere (2) ex erosione cartilaginis femoris caput obducentis, et ex sanguinolenta acetabuli facie cognovi. Quam tamen historiam, si vis relegito, et cum illa hanc conjungito, aut, si ma-

(1) Epist. 48, n. 32.
(2) Epist. 57, n. 2.

vis, cum iis etiam in quibus ut in hac, simul claudicationem, simul uteri inclinationem proposui (1).

12. Hactenus quæ ipse vidi, nunc accipe nonnulla in quæ interea legendo incidi, ab aliis tum visa, tum animadversa, de articulorum morbis ad ankylosim, ad arthritidem, ad alia vitia pertinentibus; quæ in observationibus aut modo, aut alias a me allatis, commemoratisve attinguntur. Ne ad plures te rejiciam; unam illam quam epistola quoque superiore (2) laudavi, Reimari dissertationem (3) inspicito. Quod ad ankylosim spectat, primum narrat (4) quid Londini cl. Hunterus in femoris osse viderit non ita pridem fracto, ut mollis adhuc esset callus utrique extremo interjectus, propullulantes videlicet ab utroque horum osseas fibras, sanguifera autem vascula ab ossis meditullio evidenter profecta, indeque intra callum producta. Hinc animadvertit Reimarus, si forte ossium, ad juncturam efficiendam inter se accedentium, crusta lædatur, progerminare utrinque posse fibras, et vascula, et cum oppositis conjungi, sicque ankylosim, quam veram vocat, et insanabilem, efficere. Sed quam in dissecto pueri genu conspexit (5) factam a

(1) Epist. 48, n. 32 et seq.
(2) N. 4.
(3) De fungo articulor.
(4) § 61.
(5) § 45.

connectente extremas oppositarum partium cartilagines quadam tela *qualis fere ab inflammatione in thorace, alibique nasci solet*, eam vero non modo sanari, sed accidere etiam posse non dubitat, ut casu a vi subito illata, ut puta in lapsu, extenso, aut flexo rigido articulo, rumpatur ejusmodi cohæsio, sicque Meekrenii observationem quamdam feliciter explicat, non facile aliter intelligendam. Et tu fortasse eodem referendas existimabis subitas quasdam adventitiæ juncturarum inflexilitatis sanationes per validam, a chirurgis factam, subjecti membri flexionem, aut contra si extendi hoc per se non possit, extensionem, eodemque etiam crepitum pertinere qui tunc audiatur, nempe ad telæ ejusmodi jam satis firmæ, non ad alius partis disruptionem. Quo magis optandum esset, exstare signa ankylosis factæ ab hac tela: quæ si vera habet vasa non secus ac quædam earum telarum per quas pulmones cum pleura connectuntur; credibile est, ut ibi, sic quoque intra articulum, læsionis aliquid olim præcessisse, unde, veluti de ossium fractorum extremis diximus, et vasa, et fibræ, sed hæ membraneæ, potuerint expullulare.

13. Quod vero ad alios attinet articulorum morbos, quam variæ observationes in dissertatione eadem occurrant, cum in illa, in qua laudatam a me dixi, epistola presse quidem, at sic satis indicaverim; hic ea tantummodo attingam, quæ ad

morbum spectant, ut Reimarus ipse agnoscit (1), *singularem*, nimirum ad globulos intus osseos, exterius cartilagineos, quos, sicuti anno 1746 intra vetulæ genu deprehenderam, tibi diligenter descripsi epistola LVII (2). In Anglia, ubi rarus adeo apud nos morbus, non infrequens est; ut *vulgo* etiam vocent *mures in genu*, plura ille vidit, audivitve, et legit ejusdem exempla. Libere per caveam articuli ejus vagantur huc illuc ista corpuscula, ut vix in uno, quantum sine dissectione percipere licuit, *corpusculum adhærere quasi ligamento cuidam visum sit, ut per totam commissuram vagari non posset*. Per se, aut manu in eas articuli sedes compelluntur, ubi motui non officiant, nec dolores creent. Quibus in sedibus per remedia exterius adhibita, et circumjectas fascias nonnunquam sic retineri potuerunt, ut vel auxiliis ejusmodi postea omissis, rursus inde non exciderent. Sed alios motus impedimentum, aut, si movere conarentur, dolor coegit ad chirurgos confugere, qui parietes articuli incidendo, illa eximerent, successu alias felici, alias ob ea quæ eorum parietum incisionibus supervenire posse, atque adeo non semel supervenisse, diligens auctor (3) adnotavit, sane funesto. De corpusculorum autem illorum ori-

(1) § 54, et seq.
(2) N. 14.
(3) § 26 et seq.

gine, etsi duo exempla profert, unde videri possit, frustula esse quæ vi illata ab ossium extremis discerpta fuerint; tamen cum undique *cartilagine æquali vestita* spectentur, nec morbum semper vis extrinsecus illata præcesserit; nihil definiri ab se posse, prudenter fatetur ante ulterius exemplorum complurium examen. Itaque me non pœnitet quid non modo ipse, verum etia millustris ejus præceptor Hallerus olim viderimus, ad te scripsisse. Fugit enim, ut fit, eruditissimum Reimarum, negantem, in alio ac genu articulo sibi nota esse hujus morbi exempla; fugit, inquam. Halleri observatio, qui morbum hunc in articulo maxillæ offendit, offenditque simul ibi cartilagines ex parte absumptas: quarum et ego nonnullas tunc vidi sulcatas, extenuatasque, nec tamen quantum ad multo pauciora quam ego invenerim, efficienda corpuscula satis esse potuisset; erant enim non viginti, sicut in Halleri observatione, sed plura, et in iis non deerant quinque ea magnitudine, ut mediocres fere æquarent uvarum acinos: erantque omnia quæ uterque invenimus, globulorum forma; cum Reimarus non nisi unum memoret, aut summum, duo, nec de magnitudine aut figura quidquam indicet, nisi unum fuisse *mole circiter phaseolum æquans*. Mihi autem peculiariter accidit, ut non omnia cartilagineo cortice induta, sed plura invenerim omnino ossea; at soluta nulla, sed omnia cartilaginibus, vel potius mu-

cilaginosis glandulis continuata deprehendi: quanquam non difficile fieri posse intellexi (1), ut in genu agitationibus inde aliqua avellerentur. Hæc igitur, quæ non repetendi, sed comparandi causa a me dicta sunt, vide num Reimari exemplis adjuncta inservire possint ad nonnullas dé origine morbi istius conjecturas vel excogitandas, vel confirmandas, vel interea seponendas.

14. Neque hic omittenda est illa quam laudatus idem vir perpaucis verbis indicat (2), cum cel. Gaubio habita observatio; ad articulorum enim morbos, imo ad eum qui ab articulis nominatur, arthritidem spectat. Scilicet in viro qui, cum podagra laborasset, hac cessante asthmaticus obierat, hic illic intra pulmones *materiam* deprehenderent *albam*, *quibusdam partibus satis spissam et gypseam naturam referentem.* Quod tu legens, eorum facile recordaberis, quæ de arthritica materia ad te scripsimus (3), sive cum articulos deserens, in alias partes incumbit, sive contra cum opportune e corpore eliminatur, ut per intestina, quemadmodum Albertinum vidisse retulimus, *quasi ex calce* esset, *aut gypso recens coagmentato*, aut per lotii vias, cujusmodi præclaram historiam habes, ab Regia Scientia-

---

(1) N. 15.

(2) In notula *a* ad § 40.

(3) Epist. 57, n. 9.

rum Academia Parisiensi (1) editam, viri quem levibus arthriticis insultibus per intervalla tentari incipientem, ab eorum reditu multo, ut credibile est. graviore futuro, liberum fecerunt urinæ, quas per novem circiter menses lacteas reddidit, subsidente mox argillacea materia quæ intra unam, aut alteram horam ad gypsi perveniebat duritiem. At si non exeat, in articulos autem irruere nequeat, aut non pergat irruere; quam funesta inferat mala, ut tunc exemplo ostendimus (2) eminentissimi Cardinalis Cornelii, sic confirmare nunc possemus amplissimi alterius Cardinalis, atque adeo Aug. Imperatoris Caroli VII exemplis, a cl. Jo. Godofr. de Hahn (3) propositis, nisi statutum a nobis esset in aliis hic arthriticorum historiis non immorari, sed de longe alio morbi genere aliquid adjicere. At tu nihilominus utrumque Hahnii exemplum cum iis quæ de Cornelio Cardinali scripsimus, haud inutiliter comparabis; in primo enim illorum et constitutionem corporis, et suspicionem saltem de bilariæ vesiculæ calculo; in altero inventum calculum renum; in utroque autem symptomata quædam ad thoracem, caputque attinentia reperies, quæ in Cardinalis quoque nostri casu potes animadvertere.

---

(1) Hist. an. 1747, obs. anat. 3.
(2) Epist. 57, n. 10.
(3) Hist. podagræ et cæt. ad finem.

15. Cum de lue venerea epistolam ad te dedi LVIII, facile memineris me eo pauciores in illa observationes scripsisse, quod plures quas initio ibidem (1) singillatim indicavi, in aliis sæpe litteris miseram, occasione variorum morborum quibuscum ea lues conjungebatur. Ad illas nunc alias addes, et præsertim quam, de aphonia scribens (2), ad vitia simul a virulenta gonorrhœa virili urethræ illata, pertinentem non omisi. In femineis autem genitalibus quæ mala ab lue illa producta viderit cl. Roedererus, ex ejus dissertatione de uteri skirrho (3), quæ, cum primum scripsi, necdum prodierat, et ex mea hac quam eo tempore nondum habueram observatione quæ mihi se obtulerint, cognosces.

16. Mulierem consistente ætate, crurum œdemate, quod postea abierat, correptam fuisse constabat; quis autem potissimum occidisset morbus, ignorabatur. Sed lue venerea laborasse dubium non erat. Nos, cum ad alia quæ secundum naturam essent, examinanda, et ostendenda illius cadaver ante medium martium anni 1754 in nosocomio incideretur; hæc quæ ab naturæ modo aliena essent, adnotavimus. Thorax quidem nonnihil aquæ; cranium vero, et cerebri ventriculi, et spinæ cavum plus habuerunt. Ven-

---

(1) N. 2.
(2) Epist. 63, n. 13.
(3) N. 48.

ter autem uterum exhibuit in sinistram partem valde inclinatum. Ab eademque parte nullum prorsus ovarii, nullum finis tubæ vestigium perattente inquirenti mihi licuit deprehendere. Tuba enim, quantum videre potui, non cava, sed solida, vix ab utero tractum digitorum transversorum emensa erat trium, cum ibi repente desinebat; neque indicium læsionis, corruptionis cicatricis ullum vel minimum illic, aut in vicinia apparebat, ut a primordiis usque se ita res habuisse videretur. A dextris tuba finem quidem ad ovarium habebat, sed ita cum hoc concretum, ut neque illius fimbriæ ullæ apparerent, neque ovarium, non excisa quæ super accreverat tuba, posset in conspectum venire, parvum præsertim, ut erat. Ex subalba constabat substantia, quæ incisa, albido humore intus madens, albidosque nonnullos concludens globulos conspecta est. Uterus, dum una cum vagina, et vesica, quæ erat maxima, et lotio distenta, rectoque intestino detraheretur, simul magna præter morem in non pingui præsertim muliere, pinguedinis copia animadversa est intestino illi circumjecta; simul grave olens ichor, aquæ similis in qua caro recens lota est, e pudendo et podice exibat. Uterini autem fundi interior facies tota uda erat humore lento colore subflavo fusco, et obsoleto, per quem rubentia puncta, et lineolæ transpiciebantur, quæ appressis subtus digitis crescebant, ab expresso videlicet sanguine. In

cervice, et osculo nihil erat adnotatione dignum. Sed lurida intus, et fusca vagina universa in medio posteriore pariete, aliquanto propius imo orificio, quam uteri osculo, foramen habebat forma circuli, cujus diameter duos transversos æquabat digitos, oris comprehensum nigris, et pessime olentibus. Id foramen in rectum intestinum patebat.

17. De morbis a veneno inductis, ad quos epistola spectabat LIX, nihil habeo quod huc addam. Nam etsi non vulgaris fama laudes interea ad me pertulit, quas adversus tum viperæ, tum rabidi canis morsus antidotus consecuta est, a spectato medico, quem tibi alias merito laudavi, adinventa, Joanne Larber; tamen cum certior factus sim, dissertationem a clariss. eodem viro nunc scribi, qua sua per eamdem antidotum non solum in canibus experimenta, sed in hominibus quoque felicissima curationum exempla complectitur; ad eam malo te rejicere, unde omnia plene, distincteque cognoscas, quam pauca ipse, eaque imperfecte, indicare. Illam igitur propediem, ut spero, prodituram expectabis. Vale.

EPISTOLA ANATOMICO-MEDICA LXX.

Pertinet ad promissa in extrema epistola LXVI, simulque ad quosdam Ventris et Thoracis Morbos.

Quod de absolutis hac etiam hyeme dissectionibus, et exercitationibus gratularis; agnosco benevolentiam erga me tuam. At simul sentio quo præterea spectet istat gratulatio, nempe ut admoneat quid in extrema epistola promiserim LXVI, me postquam illas absolvissem, esse facturum. Æquum postulas, neque committam ut flagites. Quin continuo promissi mei summam non complebo solum, verum etiam cumulabo. Historias enim singulorum quæ, post illam ad te missam epistolam, sunt a me inspecta cadaverum, quales eæcumque sint, perscribam; quanquam aliqua per se digna est quæ scribatur; sic ulteriorum in illa uvula perquirenda sectionum quis exitus fuerit, cognosces.

2. Quinque omnino fuerunt cadavera hac hyeme dissecta, exercitatis prosectoribus, nedum juvenibus studiosis quos anatomen docerem, fre-

quentissimis, inspicientibus. Primum in nosocomio sectum est ante medium decembrem anni 1759.

3. Mulieris herniosæ, et ob hoc ipsum inflammatione intestinorum sublatæ, cum viscera pleraque detraxissent, ut partes ex reliquo corpore sumerent, quas ad anatomica elementa, ut mihi mos est, demonstranda appararent nihil nisi caput, et genitalia, ipse examinavi. Cerebrum, etsi firmum erat, imo duriusculum; tamen intra laterales ventriculos choroidum plexuum eam ipsam partem qua se ad angulum sursum reflectunt, ut thalamos operiant nervorum opticorum, obsessam utrinque habebant acervo quodam quasi muci, cinerei obsoleti coloris, in sphæroidis figuram conformati, transversi digiti crassitudine. Nihil autem erat aliud, nisi hydatidum acervus, quæ ei potissimum plexuum parti, quantumvis non ea copia, haud raro solent insidere. In genitalibus quidquam non fuit quod adnotatione dignum esset. Itaque annexam urinariam vesicam, quæ in se contracta erat, urethramque persecui. Et in facie quidem illius interiore priusquam ad orificium propius accederet, duas præter naturam exstantes parvas, subrotundas, depressas, subrubras, læves quasi glandulas conspeximus, ad ipsum autem orificium, aut intra hoc nihil prorsus videre potuimus quod vel leviter promineret. Atque ut intelligas, quam attente, et diligenter quæsive-

rim; meos oculos lineola quædam insolita non fugit, quæ per interiorem, posterioremque urethræ superficiem ad tractum pro urethræ brevitate non modicum recta secundum longitudinem descendebat, et medio in cursu nonnihil latior fiebat. Sed ea lineola non nisi infra urethræ initium ipsa incipiebat, humilisque adeo erat, ut inter nigricantia illa quæ sæpius per urethram muliebrem parallela descendere videmus sanguifera vascula, percipi vix posset: quæ humilitas, et sedes, num ad eam pertinere possit quæ nobis descripta est, uvulam, etiam tacente me, intelligis.

4. Secundum cadaver, sub initium anni 1760 ibidem incisum, plura quæ adnotarentur digna obtulit, quamobrem mea quoque longior erit descriptio.

5. Bajulus annos natus ad quinquaginta, bibacissimus, et hinc sæpe ebrius, multi quoque cibi, nec tamen pravi, non modo non erat valetudinarius, sed hactenus sanus, ut ab sociis ob ea quæ dicentur, sedulo interrogatis, nihil aliud sciri potuerit, nisi identidem de quadam molestia queri consuevisse, cujus sedem manu epigastrio imposita ad cordis scrobiculum designabat. Is igitur cum tres ante menses in nosocomium venisset propter febrem tertianam continuam; hac cessante, obnoxius fieri cœpit alimentorum vomitionibus: quæ tempore aliquo intermisso, redierunt iterum, nec postea ad vitæ usque finem

desierunt. Itaque etsi nihil unquam, nisi quæ sumeret, eaque sine ullo malo sapore, aut odore evomebat, uno excepto generoso vino, quod *moscatum* vocant, præter quod, cardiaci remedii loco datum, nihil quidquam toto ultimo vitæ mense potuit, unde viveret, retinere; tamen ob id ipsum macie summa, et febre iterum, sed lenta, pressus, ad finem properabat suum, non de ventris tumore ullo aut dolore in nosocomio unquam conquestus, neque pulsibus præter aliquam nonnunquam intermissionem, quidquam ostendentibus quod peculiariter displiceret. Vana omnia fuerunt intrinsecus aut extrinsecus, ad vomitiones compescendas adhibita. Quin argentum ipsum vivum, quod uno circiter ante obitum mense, cum alvus minime respondens, iliacæ passionis metum incuteret, trium unciarum pondere datum fuerat, neque profuit, neque postea cum clysteres dejicerentur, a quoquam visum est; quanquam famuli cum alvus postea nonnihil reddere incepisset, cum fæcibus exiisse crediderunt. Mortui denique cadaver cum inspicerem, ad eam maciem redactum vidi, ut in dorso manuum, et pedum metacarpi, et metatarsi ossa præclare possent demonstrari, oculi autem ob pinguedinis a tergo defectum, mire introrsum retracti essent, sani tamen, etsi ab lobulo sinistræ auriculæ tenuis annulus ex oricalcho pendebat, indicium, ut sæpius solet, morbi in proximo oculo olim prægressi. Cum forte os hiaret, paucos su-

peresse dentes, animadverti. Hæc exterius; incidendo autem, in ventre, thorace, capite ea deprehendi, quæ, ab hoc initum ducens, accurate describam. Cerebrum dissecans, in lateralibus ventriculis aquæ aliquantum, in plexibus autem choroidibus eo ipso loco ubi in superiore cadavere plurimas, unam saltem hydatidem vidi, sed majusculam, quæ mucum pariter a primo mentiebatur: tum pinealem glandulam exiguam, sed non exiguum pro ea parvitate corpusculum intus habentem, abnormi figura, durum, non friabile, colore subflavo obsoleto. Spinalis medulla, nam hanc quoque, et nobiliores quosque nervos suis in sedibus, ut solitus sum, ostendebam discipulis, valde erat laxa. In thorace cor vidi sine ulla, ut expectabam, pinguedine; sed, quod non expectabam, in viro præsertim cujus procera potius erat statura, et vita in laboribus attollendi et ferendi onera semper fuerat, cordis eam parvitatem offendi quam in adultis unquam conspexisse non memini; pueri enim cor videbatur, non viri, et omnibus quidem dimensionibus, et his, proportione, respondente parietum tenuitate. Cæterum præter venas quæ in cordis superficie alicubi erant varicosæ, nihil extra, nihil intus vitii occurrit, ut neque in aortæ valvulis, cujus tamen truncus videbatur esse dilatatus. Antequam de ventre dico, omittere hic nequeo, diaphragma in centri sui, ut vocant, nervei parte dextera factum fuisse os-

seum, aut certe ibi inter pleuram, et peritonæum osseam laminam fuisse non adeo tenuem, sesquidigitum transversum longam, sed angustam quodam præsertim prope alterum extremum loco; ad extremum autem alterum quo magis accedit, eo latior fit, sed nusquam latitudinem superat apicis digiti minimi; asservavi enim, et cum hæc scriberem, sub oculis habebam. Venter denique, si intestina, et ventriculum præsertim excipias, nihil ferme habuit quod non esset intra naturæ modum. Intestina hic illic erant livida macula distincta; mitto id quod ex narrata diuturna rejectione alimentorum consequitur, præter solitum tenuiora, crassa quoque: sed hæc ad breviores tantum tractus, nec sine recrementis, sed perpaucis. At ventriculus insolita in sede, et mira longitudine, atque inflexione spectaculum nobis præbuit inusitatum. Incipiens enim unde solet (neque enim hic œsophagi quidquam in ventrem descenderat) per sinistrum ventris latus recta ad pubis usque os se extendebat, inde autem se reflectens sursum, ac dextrorsum, in duodenum intestinum desinebat. Latitudine erat mediocri: nec aliud quam albam quamdam, et tenuem quasi pulticulam continebat, alimentorum, ut opinor, quorum partes quædam nonnunquam restitissent, reliquias. Nihilne igitur, inquis, in ventriculo erat argenti vivi? fuisse credo; sed dum ventriculus dimoveretur, in duodenum intestinum transiisse. In quo nimirum, paulo ante

per injectum vinculum non multo infra pylorum constricto, ad sescunciam repertum est; at nullum in reliquis intestinis, sicut ii quibus inquirendi cura data fuerat, retulerunt. Sed hæc postea. Antea autem cum pylori sedem exterius contrectando, duritiem percepissem, ventriculum aperiendo, pylori annulum videram in duas, tresve non magnas quidem, sed duras, protuberantias quasi divisum. Dura erat etiam ventriculi pars pyloro proxima ad spatium bini transversi digiti, crassioribus factis ibi tunicis, et ad osseam duritiem accedentibus, non tamen revera osseis, neque eam partem coarctantibus, sed quod flexiles minus essent, alimenta in duodenum intestinum satis compellere non valentibus. Præter hæc, et levem in ventriculi interiore facie livorem, qui ab induratis illis tunicis ad brevem tractum extendebatur, nullum aliud vitium in eo viscere animadverti. Sanam autem exterius vesicam, et lotii non multum continentem, cum antea in sua sede spectassem, et nonnulla quæ hujus loci non sunt, adnotassem; aperui, sanamque interius pariter comperi, ut annexam quoque urethram. Sed nullam omnino ad orificium, unde hæc incipit, videre potuimus subrotundam protuberantiam, id est uvulam; cum ubi hæc esse debuisset, lineola illa duntaxat tenuis in conspectum veniret, quæ, uti solet, in seminalem carunculam desinebat.

6. Quanquam alias incidisse non memini in

septi transversi ossificationem, cordis tamen illa tanta parvitas, et aliena adeo ab naturæ consuetudine ventriculi sedes meum longe magis animum perculerunt; non facile invenientem rationem qua utramque illarum cum iis conciliarem quæ in vivo tum fuerant, tum defuerant. Nam si ut cæteros musculos, ita cor quoque in macie extrema imminui unquam vidissem; non quærerem certe quomodo ante maciem bajulo robur præstare valuisset. Nam igitur quod cor non poterat, supplebant arteriæ? Sed quomodo, a corde, omitto ut carne, ita viribus minus valido, at propter parvitatem paucum sanguinem, quem in eas contruderet, habente, urgeri earum parietes satis poterant, ut mox valentius se restituerent, illumque propellerent? Hæc tibi qui ingenio polles, dispicienda libens relinquo, ut illud pariter quod ad istam attinet ventriculi sedem. Nam aut a primordiis, aut a causa repetas necesse est, quæ ejus visceris attulerit prolapsum, cujus tibi alias (1) exempla memoravimus. Sed si hoc alterum malis, defuisse, mirum est signa quæ novum hunc morbum insolito dolore, aut tumore indicarent, homine præsertim minime valetudinario. At si a primordiis usque repetas; non minus esse mirum, intelligis, laborantis ventriculi indicia manifestissima non modo nunquam fuisse, imo quantum

(1) Epist. 39, n. 14 et seq.; et Epist. 65, n. 15.

viscus id vigeret, ingestam assidue, et digestam non vini solum, sed et ciborum, haud satis a perpaucis dentibus subactorum, tantam copiam ostendisse, donec post febrem illam tertianam vomitiones primum accessere. Nam quod ejusmodi vivendi norma pylorum denique, et proximam ventriculi partem ita vitiaverit, ut inverti potius ventriculi motus, quam compelli alimenta in duodenum intestinum debuerint, veri adeo simile est, ut ab illa visceris sede neque ut congenita, neque ut nova deducere vomitus opus sit, qui si a congenita semper fuissent; si ab nova, non sine hujus recentis mutationis indiciis accessissent. Sed scribere præstat quæ in tertio cadavere adnotaverim.

7. Lanarius juvenis, aut certe non multo major, cum in nosocomio triduum, an quatriduum decubuisset, instante jam tempore quo publice anatome erat inchoanda, anno hoc 1760, e vita decesserat. Itaque in theatrum cadaver illatum est; quod qui aspexerant, præter staturam potius magnam, ex nitida cute, et bono, ut undique videbatur, habitu ad dissectiones idoneum existimaverant. Venter cum brevi intumuisset, ac virere cœpisset; quamvis suspicarer quid mali in lanarii corpore latere posset, nec mox deesset qui certiorem me faceret, hunc alias sanguinem expectorasse; tamen dum melioris cadaveris copia fieret, ventris interea viscera demonstrare aggressus sum: quibus circumfusa quidem urinæ

similis aqua, nec pauca, erat; sed vix ullus fetor, et levis intestinorum livor animadvertebatur. Et sane omentum macrum erat; sed integrum: lien æquo major, nec paulo; sed neque durus, neque laxus: cystis felleæ tunicæ crassæ, et bilis pallidula; sed jecur sanum, et justa magnitudine: mesenterii glandulæ justo crassiores; sed non duræ. Nec in ventriculo, neque in ipsis, quamvis lividulis, ut dixi, intestinis vitii apparuit quidquam. Nam quod colon in medio ferme suo illo transverso infra ventriculum tractu umbilicum versus descendebat, inde se ad hypochondrium sinistrum reflectens; inter varietates potius hic visum est, quam inter vitia referendum, ut illud certe, quanquam mihi antea non se obtulerat, quod arteria non tenuissima ab sinistra emulgente ad vesicam usque urinariam ferebatur oblique adeo, ut in hujus posteriorem faciem prope dexteram seminalem vesiculam se insereret. An vero ad varietates solum spectarent nulli flexus in splenica arteria aut sulci quidam pauci, qui per totam anteriorem utriusque renis faciem oblique nullo certo ordine ducebantur, ipse arbitraberis; certe renum structuram, atque substantiam, aliarumque omnium, quæ urinæ causa creatæ sunt, partium sanissimam deprehendi. Neque tamen intra imam vesicam, neque intra supremam urethræ partem videre ego, aut eorum qui plurimi aderant, quisquam potuit quidquam protuberans præter id quod in proximo supe-

riore cadavere dictum est. Sed in hoc partem ullam aliam demonstrare non perreximus, ad thoracem enim fuisset transeundum, qui ut suspicati eramus, et qui antequam tumulo mandaretur, obiter inspicere voluerunt, plane confirmarunt, pulmones continebat fracidos, et putridam, ac grave olentem, ex ipsis effusam, materiam.

8. Cadaver quartum et quintum utrumque mulierum fuit, quæ interea obierant in nosocomio. Sed ex prima quædam tantummodo thoracis, et ventris in gymnasium allata sunt viscera. Ab ea incipiamus.

9. Anus ex ascite decesserat. Cordis substantia erat pallida. Ren sinister minor dextero, et superficie ob leves perpaucos quasi sulcos nonnihil inæquali, nihil tamen intus habuit quod ab naturæ consuetudine discreparet. Dum hæc inspicerem, animadverti, pro una duas inter se proximas, atque adeo contiguas, sed suo tamen singulas orificio præditas ex aorta existere arterias cœliacas, duas quoque spermaticas venas ab sinistro pampiniformi corpore in lateris ejusdem venam emulgentem redire, alteramque tum de binis illis arteriis tum de binis hisce venis esse altera minorem. Sed hæc a variante natura. Illud vero a morbo quod in fundi uteri cavo exstabat ad latus rotunda, alba, dura, modica excrescentia. Aperta demum vesica urinaria, quæ omnino erat sana, conspexi quidem corpora illa duo quæ ab ureteribus descendunt, inter se non

ad angulum, sed per curvum in quod abibant, corpus æque ac ipsa, crassum ac prominens convenire; at quidquam ab hoc mitti ad vesicæ orificium, quod digitum saltem transversum ab eo distabat, videre non potui, multo autem minus subrotundam ullam protuberantiam toto illo intervallo, aut intra urethram exstare.

10. Vetulam alteram pulmonis inflammatio, et ad hanc accedens alvi profluvium confecerant. Hujus cadaver, demptis omnibus, præter uterum, et vesicam urinariam, ventris visceribus, in theatrum illatum est.

Thoracis aperti lateri dextero inferior pulmonis lobus arcte adhærebat, qui lobus valde amplificatus, et gravis, cum dissectus esset, jecur elixum referebat. Cor quanto in bajulo (1) minus fuerat, tanto ferme in hac muliere majus erat, cujus alioquin statura mediocris. Nec vero erat majus quod ejus cavearum parietes extenuati, distractique conspicerentur, imo erant, si non majori, at justa saltem crassitudine, eorum autem columnæ, lacertique, ut auricularum etiam, crassiores; ut minus mirarer, quod cæteroquin arterias alias vidisse non recordor, coronarias orificia habere diametro superantia lineas duas Bononienses, et quæ eorum alterius lateri erat proxima, adiposam puta ne ipsam quidem minimo esse osculo: in venæ autem pulmonaris sinu,

(1) Supra, n. 5.

præter oscula plura mediocria, orificium patere vix paulo minus, quam fuisse dixi arteriarum coronariarum, quod cum incidissem, confluere in ipsum vidi venulas duas tresve, sanguinem ex sinus parietibus reducentes. Ejusmodi cor ventriculos habuit plenos polyposis concretionibus. Magnæ autem arteriæ quantum thorace concludebatur, inspiciens, unum modo locum animadverti ubi interior ejus facies non lævis esset, introrsumque promineret, ibique inter tunicas duritiem osseam, non majus occupantem spatium, quam quod unguis posset digiti pollicis operire. Erat is locus a dextris ubi aorta finito jam arcu, recta descendere incipiebat. Simul in oculos incurrit quidpiam adnotatione non indignum. Nam inter arterias quæ binæ, et binæ ab aortæ jam descendentis posteriore pariete ad partitionem usque ejus trunci egrediuntur, pro binis unam aliquando egredi, rarum non est. Verum hic infra arteriarum intercostalium inferiorum duo suprema paria, tria proxima desiderabantur, uno ter continenter osculo pro duobus in medio occurrente, eoque non cæteris majori, neque statim, ut sæpius cum unum est, solet, in gemina diviso, imo ad tractum saltem transversi digiti, quantum videlicet depositæ aortæ adhærens relictum fuerat, in arteriam unicam producto. Sed vicissim diaphragma (quando enim de varietatibus loqui cœpimus, hanc, quamvis non ita raro a nobis quidem et conspectam, et ostensam

nolumus prætermittere) unius vice foraminis pro vena cava in thoracem transmittenda, duo habuit tenuissimo quidem interstitio, sed evidentissimo, divisa.

Venter denique in iis quæ relictæ in ipso fuerant, infimis partibus hæc exhibuit adnotanda. Ovarium utrumque, et præsertim dexterum, album, et grandius permulto quam consuevit, et tuberosum, ex tuberibus fiebat, sive ex hydatidibus, quas inter majores erant aliquæ, præ cæteris, aqua adeo distentæ, ut altiuscule, si pungeres, prosiliret. Tuba utraque tamen ab illis erat omnino soluta. Uterini fundi interior facies ex rubro nigricabat, nempe a sanguine pluribus locis subsistente, quem si ut exprimeres, digitos exterius utero subjiciebas, præ laxitate facies illa interior lacerabatur. Quæ res, atque altera, a me in eodem cadavere animadversa, et hic pro raritate non reticenda, nempe de duobus nervis (1), in quos manu duntaxat interposita cruralem posteriorem ad ventris pelvim usque diviseram, cum alterum, qui paulo erat socio crassior, cultro in duas secundum longitudinem partes discidissem, vas inter ejus fibras, hisque propemodum parallelum, nec procul ab nervi ejusdem axe offendi, sanguine plenum, cujus diameter vasis Bononiensem lineam ferme æquabat; hæ igitur, ut dicere in-

(1) Vid. Epist. 69, n. 2.

ceperam, duæ res suspicionem incusserant sanguinis, ut in vasis pelvis, et quæ ad hanc pertinent, sic in vesica quoque, et urethra adnexa ea fortasse copia restitantis, ut meæ solitæ officeret perquisitioni. Sed utraque aperta, urethræ quidem internam tunicam a vasculis illis confertis et secundum longitudinem parallelis totam nigricantem inveni, sed eo magis, quo magis ad imum orificium descendebat suum, quod laxum erat, et laxatam a dextris ejusdem tunicæ particulam, ut in quibusdam aliis vidi mulieribus (1), extrorsum prolabi sinebat; urethræ tamen superior pars præter colorem nihil habebat quod observationi obstaret nostræ, vesica autem ne id quidem. Sanissima enim erat, et corpora illa duo exstantia ostendebat ab ureteribus profecta, et sic satis ad angulum convenientia qui transversi digiti intervallo a vesicæ orificio distabat. Neque autem in hoc intervallo, neque in eo orificio, neque in proxima urethra subrotundum quidquam, et vel leviter protuberans meis, et mecum attente inspectantium oculis se se obtulit, et ut verbo dicam, uvulæ illius nec vola, nec vestigium fuit.

11. Habes hujus meæ perquisitionis exitum in vesicis quinque repetitæ, quarum nullam morbus, aut urinæ copia, aut injectus aer distenderat, si tertiam excipias, in quam tamen vix tantum aeris immissum fuerat, quantum esset ad ejus

(1) Epist. 50, n. 51; et Epist. 56, n. 21.

ostendendam figuram satis. Nec plura hac hyeme cadavera dissecuimus, sed ex horum aliis alias partes quæ pro minus sanis substituerentur, accepimus, et sic nostris totam complectentibus rem anatomicam exercitationibus hoc quoque anno, qui ab suscepto hoc gravissimo illam tradendi munere quintus nobis fuit et quadragesimus, finem haud infeliciter imposuimus.

12. Quod reliquum est, si forte miraris me in his litteris consuetudinem minus servasse meam ad historias videlicet fere singulas aliquid, imo interdum plurima adnotandi, et contra, quas inter dissecandum varietates animadverteram, vix paucas, nec sæpe adeo dissectionibus interjiciendi; quod ad primum attinet, sic habeto, non fecisse, tum quia cito quod pollicitus fueram, mittere placuit, tum quia de plerisque ejusdemmodi jam satis multa tot aliis epistolis adnotaveram: quod vero ad alterum spectat, non tam fecisse ne litterulæ hæ tibi forte viderentur esse breviores, quam quia spes jam incipit me deficere, tantum mihi adhuc vivendi tempus fore ut seorsum in unum colligam quas omittebam, varietates, et complura item quibus esse locum inter morbidarum partium descriptiones, identidem negabam nempe observationibus quibusdam meis, ad anatomen earumdem partium secundum naturam pertinentibus. Utrumque igitur pro tua humanitate æqui bonique facies, et valebis.

FINIS LIBRI QUINTI ET ULTIMI.

INDEX
EPISTOLARUM TOMI SEPTIMI.

SEQUITUR DE LIBRO QUARTO.

DE MORBIS AD CHIRURGIAM, etc., SPECTANTIBUS.

LIBER QUINTUS.